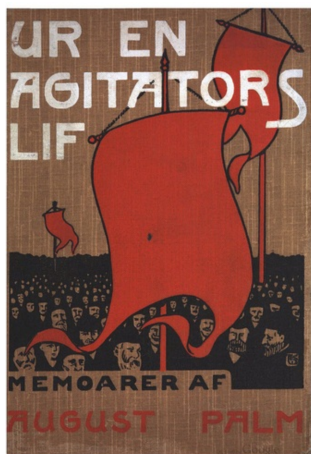
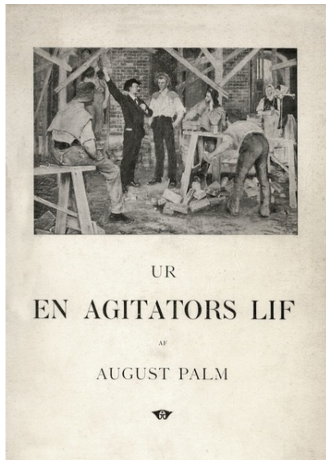
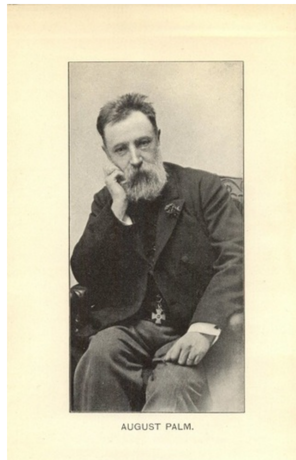





AUGUST PALM.

UR EN AGITATORS LIF

AF

AUGUST PALM

---------- MED ILLUSTRATIONER ---------- STOCKHOLM BJÖRCK & BÖRJESSON

STOCKHOLM O. L. SVANBÄCKS BOKTRYCKERI 1904

Förord till den elektroniska utgåvan

Boken digitaliserades direkt från originalupplagan och anpassades och OCR-tolkades för Projekt Runeberg i februari 2014 av Bert H.

Boken har utgivits i nya upplagor 1931, 1970 och 1983.

AUGUST PALM. Till läsaren!

PÅ grund af många till mig ställda uppmaningar har jag länge umgåtts med tanken att litet mera utförligt, än hvad fallet var då jag till min 50-års-dag utgaf »Några minnen ur mitt lif», skildra den socialdemo- kratiska arbetarrörelsens genombrottsperiod i Sverige. Jag vill därför här skildra de år jag tillbragte i Malmö, tidningen »Folkviljan» m.m. dylikt från dessa den svenska arbetarrörelsens barndomsdagar, hvilket säkert skall intressera många af de unga, som icke voro med på den tiden, liksom det säkert skall väcka minnen hos de jämförelsevis få, som voro med och deltogo i de första striderna. Jag tänker äfven berätta hvad jag upplefde under de år, då jag ensam som agitator genomreste Sverige kors och tvärs och så att säga dagligen hade att utstå förtretligheter och besvärligheter af många slag, men äfven hade tillfälle att upplefva många lustiga äfventyr och skrämma upp mera än en af våra ordningens upprätthållare och lagarnes väktare, så att de höllo på att fullständigt förlora besinningen, hvarom de åtgärder, de vidtogo mot mig med anledning af de möten jag anordnade, nogsamt buro vittne. Men då jag alltid tagit lifvet lätt och har ett gladt, lifligt lynne samt en smula sinne för humor, kvitterade jag alltid tråkigheterna, äfven de svåraste, med de småtrefliga äfventyr, jag hade med vederbörande myndigheter och därigenom kom mitt sinne åter i jämvikt och jag såg åter lifvet från den glada sidan.Men för att det skall gifvas er tillfälle, ni alla som komma att läsa dessa små skildringar och som mer eller mindre känna mig, det må

nu vara från den goda eller dåliga sidan, såsom en mer eller mindre hygglig karl eller som en större eller mindre slyngel, att bilda er ett omdöme om min ofta kalfatrade person, kommer jag att ägna några sidor åt mina pojkår och den uppfostran jag erhöll samt under hvilka förhållanden jag tillbragte min ungdom. Ty den miljö, i hvilken en människa vaxer upp, inverkar betydligt och sätter spår för hela lifvet.

Hade jag fått en annan uppfostran och fått tillbringa mina ynglingaår under andra förhållanden, hade jag måhända varit en annan, men säkert icke bättre människa, ty den som redan från unga år måste lita på sig själf, får själf praktisera sig till hvad som fattas i uppfostran, en praktik som, det kan icke förnekas, ofta kännes synnerligen påkostande och gifver kännbara sår, men som också skapar reflektions- och omdömesförmåga hos dem, som icke krossas eller annars gå under i detta mest betydelsefulla skede af en människas lif.

Jag lofvar att icke blifva vare sig tråkig eller långrandig i mina skildringar. Korta och distinkta skola de bli, många tref-liga händelser komma att passera revy och säkert gifva full valuta samt tillfälle till lärorika reflektioner samtidigt som de skola skänka en glad stund vid genomläsandet.

Vördsamt

FÖRFATTAREN.

cS>#Min stamtafla. — Barndoms- och läroår.

Jag har inga gamla anor och min stamtafla sträcker sig icke långt tillbaka i tiden. Vi proletärer komma och gå okända in och ur lifvet, utan att det göres något väsen däraf. Mina s. k. anor sträcka sig därför icke längre än till mina far- och morföräldrar.

Både min farfar och morfar hade varit soldater. Den senare blef utkommenderad i kriget i början af förra århundradet och kom aldrig tillbaka. Min farfar däremot slutade sin bana som skollärare i Törringe, en by som lyder under Skabersjö herregods i Skåne. Gubben har säkert tillhört de »stilla i landet», ty på grefve Thotts rekommendation erhöll han, som ursprungligen varit skräddare, af Oskar I medalj för långvarig och trogen tjänst som skollärare. (Se sid. 6).

Min fader började sin bana som skräddare, men tröttnade snart på nål och prässjärn samt gick in vid seminariet, hvar-efter han blef välbeställd skollärare i Skabersjö. Men det måste ha legat något oppositionellt hos farsgubben och det icke så litet ändå, ty han kom snart på kant med dåvarande grefven. På den tiden, det var på 1840-talet, hade våra adelsmän så att säga hand- och halsrätt öfver sina underhafvande, både torpare och hofveribönder, hvilka behandlades helt godtyckligt. På Skabersjö gods, hvars ägare, grefve Thott, var af ett hetsigt och obändigt lynne, härskade den seden, att då grefven var i dåligt humör eller klagomål öfver några af hans underlydande inkommo, lät han uppkalla vederbörande till herr-gården och gaf dem i egen hög person en kroppslig afbasning. Det var i »den gamla goda tiden».

Åtskilliga af grefvens hofveribönder togo emellertid mod till sig och protesterade mot den extra förplägnad, herr grefven bestod dem. Detta gaf anledning till mera stryk, men äfven — processer. Min far, som för att kunna lefva — på den tiden hade skollärarne det uslare ställdt än nu — äfven sysslade litet med advokatyrket, åtog sig att föra de förorättades talan. Detta ansåg naturligtvis grefven, som äfven betraktade min far som sin underlydande, vara något i hög grad oerhördt och den oförsynte skolläraren erhöll därför kallelse att infinna sig på herrgården, hvilket han äfven efterkom. Men då grefven försökte att bjuda min far på samma slags förplägnad som bestått hofveribönderna, lär det ha gått den bålde herren till Skabersjö mycket illa, ty min far var beredd på hvad som komma skulle. Det blef krångel och ännu flera processer, hvilka drogo långt ut på tiden och slutade med, att far min afskedades som skollärare i Skabersjö, men skulle han, så länge han lefde, åtnjuta ett visst årligt underhåll af grefven. Han sökte plats som skollärare på åtskilliga håll, men [-misslyckades-] {+misslycka- des+} länge, ty grefven ville hellre

gifva honom det bestämda årsunderhållet än se honom som skollärare annorstädes, hvarför han motade honom öfverallt.

Slutligen erhöll han anställning i Fårabäck af Sallerups socken i Skåne. Där föddes jag och min far har i almanackan för 1849 om denna händelse antecknat följande: »Den 5 februari kl. 1 e. m. föddes min son.» Att jag är kristligt döpt, därpå har jag äfven min fars skriftliga intyg, hvilket lyder som följer: »Den 10 blef han döpt och kallad August Theodor; han [-frambars-] {+fram- bars+} till dopet af rusthållaren Åke Hanssons hustru, Boel Jöns-

dotter i Fårabäck.»Jag skall be att få upplysa om, att mina faddrar inte hörde till småfolket. Åke Hansson var nämligen en af de rikaste och mest myndiga bönderna i Fårabäck. Genomhederliga och god-hjärtiga, både han och hans hustru, äro de nu för längesedan döda och deras stora hemman, öfver hundra tunnland god skånsk jord, finnes icke ens i släktens ägo mera. Yngste sonen, bortklemad från ungdomen, ärfde gården och satte alltsammans öfver styr på några år. Efter en tids vistelse i Malmö lämnade han landet, fattig och genomfördärfvad, låtande hustru och barn klara sig själfva så godt de kunde. Så skiftar lifvet. Rikedom bringar icke alltid lycka och välsignelse.

Om mina barndomsår har jag intet annat anmärkningsvärdt att berätta än det, att mina föräldrar och syskon ofta grepo mig på bar gärning, då jag från katedern i den tomma skolsalen predikade af hjärtans lust. De i långa rader placerade skolbänkarne blefvo för min barnsliga fantasi fullsatta af andäktiga åhörare, — men jag skyndade att skamflat försvinna, då jag märkte mig upptäckt.

— August blir bestämdt präst, hörde jag ofta min mor säga, då hon för sina bekanta berättade om mina predikostunder. Och präst har jag ju också på sätt och vis blifvit, men inte tror jag att en Billing eller en P. P. Waldenström vilja godkänna mig som kollega och själf betackar jag mig för öfrigt därför.

Då jag var 10 år gammal dog min far och några månader därefter kom jag i skräddarelära. Jag glömmer aldrig den dagen, det var den 24 september 1859. En gammal gumma, som

ofta kom i vårt hus och hjälpte min mor med tvätt, bak

och dylikt, kom till oss på morgonen och berättade att »himmelen i öster var eldröd». Min mor, jag och mina syskon skyndade ut för att taga fenomenet i skärskådande och verkligen: horisonten i öster var flammande röd och den uppgående solens strålar kastade sina reflexer öfver flammorna.

— Det betyder bestämdt något för August, sade min syster.

— Ja, det är säkert, svarade den gamla gumman, och det går honom väl, ty rödt är lycka I

Däri instämde de öfriga och så gingo vi in för att dricka kaffe

och därefter göra mig i ordning att tillträda min första plats. Här inträffade också något, som sedan ofta gifvit mig åtskilligt att tänka på, då jag reflekterat öfver lifvet och hvad jag upplefvat En skjutsbonde, som skulle köra till kvarnen med säd, hade af min mor blifvit vidtalad att på återvägen ta mig jämte mina småtillhörigheter med, då han ändå skulle köra förbi min blifvande mästares bostad. Jag hade just klifvit upp i vagnen och denna skulle sätta sig i rörelse, då jag plötsligt kom ihåg, att jag glömt pänna och bläckhorn, som mina syskon ställt i ordning åt mig för att jag skulle kunna skrifva hem och meddela dem hur jag trifdes i min nya ställning m. fl. intressanta saker. Och det oaktadt resan endast gällde närmaste by, Kattarp, inom parentes sagdt ett afstånd knappast längre än att en kula från ett af våra moderna gevär kan tillryggalägga detsamma. Med bläckhornet i ena och pännan i den andra handen kuskade jag i väg till bestämmelseorten, men o ve! Framkommen till ort och ställe kom jag att erinra mig, att jag glömt det för en skräddare allra viktigaste, nämligen — syringen.

Min läromästare var stark »läsare» och mäst känd bland ortens befolkning under namnen »Läsareskräddaren» och »Nils Sprätt». Den senare benämningen hade han erhållit emedan han alltid uppträdde parfymerad och med håret insmordt af pomada. En dylik snobbighet, använd hvarje dag, ansågo bönderna vara högfärd.

Nu började för mig ett nytt lif, ett lif, som, ju mera jag kom att reflektera däröfver, förbittrade mitt unga sinne och fyllde mig med hat mot allt, som förut varit mig heligt, nämligen gud och hans ord.

Mina föräldrar voro allt annat än läsare. De voro som de

flesta människor på den tiden och nu också för resten ute på landsbygden: de gingo i kyrkan och till nattvarden utan allt för långa mellanrum, bibel, salmbok eller någon annan andaktsbok togos ibland fram till läsning, vi barn lärdes att läsa våra korta bords-, morgon- och aftonböner, men för öfrigt voro vi fria. Vi lärdes att vara goda och rättvisa mot alla människor och hafva aktning för guds ord, ty då uppfyllde vi hvad gud ville, men någon särskild dressyr i religiöst hänseende förekom aldrig.

I denna anda hade jag först uppfostrats, men nu började en helt annan. Jag fick höra, att största delen af människorna voro dömda till evig förtappelse; endast genom daglig bön om bot och bättring, pånyttfödelse och mycket annat kunde man

blifva salig och denna lycka var för öfrigt endast beskärd några få utvalde. Allt detta och åtskilligt därtill predikades dagligen för mig och särskildt söndagarne användes för att grundligt

pränta dessa »sanningar» i mig.

I början stod jag som ett lefvande frågetecken inför allt detta nya, men så småningom började jag uppröras i mitt in-nersta. Endast de utvalda skulle blifva saligal Hade gnd på förhand utvalt hvilka som skulle blifva saliga, hade han tydligen äfven klart för sig på förhand hvilka som skulle blifva evigt fördömda. Och så till på köpet skulle detta fasansfulla öde drabba största delen af mänskligheten, ty de »utvalde» voro ju ytterst få. Jag började i mitt stille sinne nästan tvifla på att gud var god.

Och så dessa förfärliga söndagar, en rysning genomilar mig hvar gång jag tänker på deml Först var det bön på morgonen och därefter en längre andlig

så hem igen för att kl, l/a 3 åhöra uppläsandet af en ny predikan ur Luthers postilla. Därpå underkastades jag extra läsning med examinering och utläggning. På kvällen ytterligare en längre gudlig betraktelse med bön.

I fyra år af mitt lif har jag tillbragt söndagarne som här beskrifvits; aldrig en minuts frihet för att deltaga i de andra barnens lekar. Jag var ju ingenting annat än ett barn, då jag togs i lära, och då jag någon gång dristade mig att begära ledighet, fick jag till svar en förfärlig harang om det syndiga i mitt begär och att det endast var djäfvulen som talade ur min mun. Då ett par år gått, hade jag blifvit mera själfmedveten och trotsig samt knep ut oaktadfc förbudet. Då fick jag först prygel och därefter den vänliga trösten att jag med all säkerhet vore en förtappad varelse, som djäfvulen komme att taga i sitt speciella beskydd.

De enda ljuspunkterna i mitt lif under denna tid inträffadedå min plågoande en och annan söndag gick till någon längre bort aflägsen kyrka för att höra någon riktigt schartauansk hel-vetespredikant, hvars rykte nått till hans öron. Vid sådana tillfällen kunde han till fots traska 2 ä 3 mil, ja, ibland hände det till och med, att vägen var så lång att han icke kom tillbaka förrän måndags middag.

O, himmel, hvilka festdagar för mig! Då hade jag hela söndagen- fri, ty hans hustru, som visst icke var läsare, utan en beskedlig, menlös och sjuklig stackare, gaf mig då lof att gå ut och leka, blott jag passade på att vara hemma då mannen kom hem. Ibland glömde jag mig och då gick hans vrede icke allenast ut öfver mig, utan äfven öfver hans stackars hustru, hvilken han ofta, om också lindrigt, misshandlade.

Efter sådana långbesök hos helvetespredikanter sökte han alltid att införa nya metoder för sin enskilda husandakt. En gång tillsades vi sålunda att endast hålla handen för pannan och böja hufvudet då han höll sina bönestunder för oss och en annan gång erhöllo vi order att resa oss upp medan han bad. Vid ett tillfälle, det var samma vinter jag gick till prästen för att konfirmeras, kom han hem efter ätt ha åhört ett nytt andligt ljus samt befallde oss att falla på knä på golfVet med hufvudet hvi-lande på stolsitsen, medan han bad. Hustrun och de båda gesällerna efterkommo, dresserade som de vöro,,befallningen’, men jag protesterade genom att bli sittande. Jag hade nämligen länge känt mig upprörd öfver de galenskaper, han hittade på.

Det blef en förskräcklig uppståndelse, som slutade med, att jag sökte skydd hos en i närheten boende bonde, som gaf mästaren en sådan uppsträckning, att han lofvade att för framtiden befria mig från dylik dressyr, ehuru han på

samma gång framhöll som sin orubbliga mening, att den eviga fördömelsen säkert väntade mig.

Jag har här i korta drag skildrat min mästares uppfostringsmetod, en metod, som på mig hade precis motsatt verkan mot hvad som beräknats. Jag var af ett gladt, lifligt lynne, gud stod för mig som ett mysterium, som något stort, godt, upphöjdt och outgrundligt. Jag hade förut icke haft någon motvilja mot att läsa väre sig bibel eller salmbok, men under mitt vistande där, med dessa evigt enahanda, långa och tråkiga predikningar jämte därtill hörande för mig obegripliga utläggningar om synd och evigt helvete, återlösning oeh pånyttfödelse samt salighet för ett utvaldt fåtal, blef alltsammans vämjeligt för mig. Och så hördenaturligtvis min plågoande, mästaren, till de utvalde! Hans sällskap afskydde jag mer än allt annat i världen och jag tänkte i mitt stilla sinne, att jag hällre ville blifva evigt fördömd, än njuta den eviga saligheten tillsammans med honom. Så resonnerade jag för mig själf och började hata både gud, hans ord och allt, som förut varit heligt för mig, samt blef under de fyra åren allt mera kättersk.

Jag fann snart att min mästare endast förstod och dömde efter det yttre skenet. Se här ett exempel, som kom honom att sjunka än ytterligare i min aktning. Min mor dog två år efter min far och på begrafningen var äfven mästaren närvarande. Jag var innerligt fästad vid min mor och sörjde henne bittert. Jag erinrar mig mycket väl att jag ofta, då ingen såg mig, kunde falla i djup förtviflan och fälla bittra tårar och månader efter hennes död grät jag hvarje kväll då jag tänkte på hvad jag förlorat i henne. Men hvem kan gråta på beställning, inte jag åtminstone, och vid grafven fällde jag ingen tår; det var som om tårekällan hos mig utsinat. Men huru många gånger fick jag icke sedan höra af mästaren, då han var ond på mig, att jag var en hård, elak varelse samt att det bodde en djäfvul i mitt inre, eftersom jag icke hade fällt tårar vid min moders graf. Han dömde efter skenet, den hycklaren, och jag föraktade honom ännu mera.

Ja, sådan var den uppfostran jag erhöll hos min mästare. Redan där lades fröet till det förakt, jag sedan hyst för alla fri-micklar. Detta har alltmera utvecklats sedan jag blifvit äldre och af erfarenheten lärt, hur okunniga, råa och hycklande största delen af de s. k. religiösa äro.

Några månader efter min konfirmation begaf jag mig i väg från min läromästare. Vi hade nämligen träffat öfverenskommelse att jag skulle stanna hos honom tills jag blifvit konfirmerad. För att slippa från honom fortast möjligt hade jag emellertid gått till prästen och bedt att få bli konfirmerad ett år tidigare än brukligt var. Prästen, en vän till min far och för öfrigt mycket human samt allt annat än schartauan, biföll min begäran. Detta förargade i hög grad skräddaren, som därigenom måste släppa mig ett år tidigare än beräknadt var.

Ytterligare ett år uppehöll jag mig på landsbygden, hvar-efter jag på våren 1864 reste in till Malmö för att riktigt bli professor i skräddarekonsten.Vildt lif. — Gesäll- och vandringsår. — Jag blir socialdemokrat. — Giftermål.

Ett helt nytt lif började nu för mig. Jag hade inte fyllt 16 år, då jag kom till Malmö utan någon att hän vända mig till och ojs hänvisad att klara mig själf så godt jag kunde. Endast den, som själf pröfvat det, vet livad det vill säga att vid så unga år utan föräldrar eller något som helst stöd bli utkastad i världen. Jag kom på en stor verkstad, bland en mycket brokig flock af människor, af hvilka en del yoro mer eller mindre förfallna. Jag ber läsaren icke glömma, att den tid jag talar om ligger fyrtio år tillbaka i tiden. Gesällifvet och tonen och andan på verkstäderna voro då helt andra och sämre än nu.

Förut hade jag stått under ett allt för strängt tvång, hade varit nödsakad att i tid och otid läsa och bedja. Sådant kom

nu icke i fråga. Det var helt andra böner jag fick läsa och helt

andra gudar som tillbådos.

Efter cirka tre års vistelse i Malmö var jag välbeställd

skräddaregesäll. Nu var jag fri, verkligt fri med gesällbrefvet

— friherrebrefvet på fickan. En nybakad löjtnant kan helt säkert icke känna sig stoltare och lyckligare än jag då kände mig. Att få umgås med och säga du till dessa gamla, ofta kitsliga och om sin heder och gesällvärdighet

ytterst ömtåliga herrar, hvars minsta vink man förut varit tvungen att lyda ifall man ville väl fara — det var ju något riktigt storartadt. Allt hvad man under de gångna åren fått utstå af hundsvottering och förtryck var nu öfverståndet och, när jag såg tillbaka, på det flydda var det som på en obehaglig dröm.Nu skulle man taga revanche och det skedde också. Det hade jag för öfrigt börjat göra redan under min treåriga vistelse i Malmö. Och då jag kort efter det jag erhållit mitt gesällbref på allvar gaf mig ut i världen för att brottas med lifvet och dess besvärligheter, var jag icke längre en ofördärfvad, utan en af onda lidelser behärskad yngling, för hvilken ingenting var främmande. Men då jag skådar tillbaka på mitt lif finner jag, att det var min lycka, att jag hade lust att resa samt att jag gaf mig ut. Detta räddade mig, ty om jag stannat i Malmö eller i Sverige, hvem vet, om jag icke då kommit att glida så långt utför det sluttande planet, att jag icke kunnat stanna på vägen.

Ett par års tid arbetade jag omväxlande i Danmark och Sverige, bl. a. i Helsingborg, Halmstad, Göteborg och Venersborg. I Göteborg hade jag uppgjort af tal med ett par yrkeskamrater att med dem göra ressällskap till London. Under det jag arbetade i Helsingborg hade jag låtit mantalsskrifva mig där och jag skref nu till dåvarande kyrkoherden i Helsingborg, Witt, och begärde mitt prästbetyg. Jag skref två gånger och bilade dubbelt porto båda gångerna, men något svar erhöll jag icke. Då jag var enfaldig nog att tro, det jag icke kunde ge mig i väg ntan prästbetyg, blef det ingenting af med Londonresan för min del.

Då jag sedan, det var 1869 på vintern, blef arbetslös, begaf jag mig i väg till Helsingborg för att söka få fatt i prästbetyget. Jag använde därvid apostlahästarne; således har äfven jag fått pröfva på hvad det vill säga att vara »luffare». Då jag kom till prästen i Helsingborg och frågade honom hvarför han ej sändt mig prästbetyget, erhöll jag den upplysningen, att det var därför att jag inte skickat honom en krona, som han skulle ha för sitt besvär. Han fick sin krona och jag mitt prästbetyg, men de fyra frimärkena tänkte han lnra mig på. Då jag frågade efter dessa, såg han enkel ut och lämnade mig 48 öre tillbaka (på den tiden var portot 12 öre pr bref).

Efteråt har jag ofta tänkt på denna lilla episod. Hvem vet, hade prästsjälen i Helsingborg skickat prästbetyget, hade jag kommit till England och kanske aldrig återvändt till Sverige, allraminst som socialdemokrat och för denna rörelses framgång fått göra min, om ock ringa, insats. Prästerna och de »samhällsbevarande» ha alltså en sniken präst att tacka för att de fått med mig att göra här i landet. Det är rätt åt dem, det ha de för sin snikenhets och öfriga synders skull. »Girighet är roten till allt ondt».I flera år reste jag därefter från den ena platsen till den andra i Danmark och norra Tyskland, utan ro eller lnst att stanna länge någonstädes. Likt en fågel som känner sig fri flög jag lätt och sorglös fram på inbillningens och illusionernas vingar, hvilka hvarje yngling har så lätt att förskaffa sig. Det var ett vildt lif, men det föreföll mig härligt, ty det var ett fritt lif.

Huru det slutat är inte godt att säga om icke två saker inträffat: jag blef intresserad för socialdemokratin och jag blef förälskad.

Det var 1871. Kriget mellan Frankrike och Tyskland var slut och socialdemokratin började låta tala om sig i Hadersley, hvarest jag då arbetade. Från Hambnrg kommo agitatorer och gjorde propaganda. Militären hölls redo för utryckning, höga ämbetsmän med ordnar och stort socialt anseende kommo för att vid de diskussioner, som följde efter föredragen, stuka till de socialistiska agitatorerna, hvilka, inom parentes sagdt, icke voro något annat än cigarrarbetare, snickare eller dylika, som ej stå så högt på den sociala rangskalan. Spänningen var stor, hur skulle det aflöpa? Naturligtvis komme cigarrarbetaren och snickaren först att grundligt tillstukas och därefter att bli arresterade, sig själfva till straff och för att af skräcka andra från att träda i deras fotspår.

Men det blef en stor missräkning! Själfva regeringsrådet, som vid ett tillfälle blifvit efterskickad från Schleswig, där regeringen öfver Schleswig-Holstein hade sitt säte, blef slagen, jämmerligt slagen af sin motståndare, cigarrarbetaren från Hamburg.. Stukad och slokörad lomade regeringsrådet i väg, följd af sina trogna, trumpetaren för den i staden förlagda militärstyrkan, som vid behof skulle blåsa till utryckning, måste ge sig hem till kasernen med oförrättadt ärende och soldaterna likaså. Publiken stod som förstenad, men vid tonerna af den tyska arbetarmarschen

»Wohlan, wer Recht und Wahrheit achtet, zu uns’rer Fahne steht zu Hauf !»

samlades vi, ett tjugotal, kring hjälten för aftonen, cigarrarbetaren

från Hamburg, och bildade en socialdemokratisk klubb.

Jag var alltså medlem af det socialdemokratiska arbetarpartiet, men jag skall villigt erkänna, att jag då inte hade annat klart för mig, än att det socialdemokratiska partiet var de fattigas och förtrycktas parti, att socialismen var ett nytt slags religion, som alla de betryckta måste samla sig kring för att finna fri-görelse. Men det var nog att börja med, ty därigenom kom denna rörelse att för mig blifva helig. Jag hade icke allenast blifvit medlem af partiet, utan äfven en aktiv medlem, som sökte att allt mera lära och förstå rörelsens innebörd och allt efter som jag vann insikt och förståelse sökte jag upplysa och sätta andra in i densamma. Jag blef med andra ord redan från början agitator för dessa idéer. Jag fick något att lefva för och jag förstod att jag äfven hade förpliktelser att göra mig värdig att arbeta därför.

Det af mig hittills förda lifvet hade för mig ingen lockelse mera. Jag köpte och läste i stället socialistiska skrifter, följde tidningspressen ur alla läger för att se hvad den skref om socialismen och dylikt. Ja, en dag skickade jag t. o. m. en kritik öfver ett tal, som Bismarck hållit i tyska riksdagen mot socialdemokratin, in till en borgerlig tidning i Haderslev och denna väckte en sådan uppmärksamhet, att jag blef ombedd att infinna mig på tidningens redaktion.

Allt nog, en helt annan värld och en ny syn på tingen öppnade sig för mig. Brix, Pio och Geleff hade i Danmark börjat sin propaganda för socialdemokratin, och jag blef prenumerant på »Socialisten», som de danska partivännernas tidning först kallades. Och då dessa tre agitatorer arresterades och ådömdes flera års straffarbete för sin energiska agitation, verkade denna våldsbragd ännu mera eggande på mig.

Men innan jag går vidare torde det kanske vara skäl att säga några ord om den nybildade socialdemokratiska föreningens i Haderslev verksamhet. Den kom att särskildt i ett afseende göra en god insats för åstadkommandet af ett bättre förhållande mellan arbetarne på platsen. Ett starkt nationalhat härskade nämligen mellan den danska och tyska befolkningen, ofta utkämpades ohyggliga strider dem emellan och slagsmål och sammanstötningar hörde till ordningen — eller kanske rättare oordningen — för dagen. Häri blef det en ändring till det bättre, ty socialdemokratiska föreningen framhöll redan från början partiets internationella sträfvanden samt att arbetarne som klass hade gemensamma intressen, oafsedt hvilken nation de tillhörde. Men det oaktadt kunde icke sammanstötningar förebyggas, särskildt vid valtillfällen.

Det var nämligen en gammal tradition, om jag så får uttrycka mig, att det tyska partiet under valperioderna efter sinastora möten tågade upp till danska tidningen »Danne virkes» redaktion för att ställa till skandaler, fönsterinslagningar och annat bråk, medan danskarne å sin sida togo revanche genom att ställa till samma slags ofog framför den tyska tidningens redaktion. De senare fingo emellertid alltid vara mera försiktiga än de förra, emedan den tyska polisen och myndigheterna höllo tummen på ögat på danskarne, under det att de blundade för sina egna landsmäns excesser.

Jag erinrar mig särskildt valrörelsen i Haderslev 1874. Valdagen hade såväl de tyska som danska partierna sina enskilda stora valmöten med hög stämning. Socialdemokratiska föreningen, som då bestod af ett sextiotal medlemmar, tyskar, danskar och ett tiotal svenskar, mäst handtverkare, hade beslutat att söka förebygga sammanstötningar mellan de båda nationella partierna och för detta ändamål gjort upp sin plan. Danskarne, som voro beredda på ett besök af tyska partiet vid »Dannevirkes» redaktionslokal, hade i procession och under af sjungandet af danska nationalsånger tågat dit, redo till försvar. Då vi nu hörde det tyska partiet komma tågande under de shavunistiskt upphetsande tonerna af »Die Wacht am Rhein» och »Schleswig-Holstein mee-rumschlungen» och en del smädesånger mot danskarne, marscherade vi fram under tonerna af danska och tyska socialistmarschen samt kommo att bilda midtpunkten mellan danskarne och tyskarne.

Det gjordes halt och en dansk framträdde ur vår krets och höll ett tal om nödvändigheten af folkens förbrödring, framhållande nationalhatets förbannelse, orsakad af krig med däraf härflytande elände.

Men att tala förnuft med nationalgalna, af sprit uppgaskade människor var omöjligt. Ett städadt slagsmål

uppstod, hvarunder flera blefvo rätt illa tilltygade. Själf slapp jag undan med att bli vräkt omkull och tillsölad af gatsmutsen, några duktiga sparkar och en skamfilad hand, på hvilken man trampade, då jag föll under tumultet. »Dannevirkes» redaktör, Hjorth Lorensen, hvilken inom parentes sagdt blef utvisad från Tyskland samma år som jag eller 1877, fick vid tillfället flera fönster inslagna i sin privata bostad samt höll på att förlora ett i vaggan liggande barn. Ett stort slagträ slungades nämligen in genom fönstret och föll strax intill vaggan, där det lilla barnet låg och sof.

Vid den rättegång, som blef följden af tumultet, kom det i dagen, att föröfvaren af detta dåd var en nattpolis, således en af»ordningens uppratthållare». Som man häraf ser, äro dessa det herrskande systemets legodrängar sig lika öfverallt.

Jag har en smula utförligt berättat denna episod från en valrörelse i det af tyskarne från Danmark 1864 annekterade landet, då den ju är ett slags kulturbild och äfven kan tjäna som

Som nyförlofvade 1873.

belysning af det nationalhat, som då var rådande mellan den danska och tyska befolkningen.

Som af ofvanstående framgår, var det politiken, den socialdemokratiska politiken, som nu blef den viktigaste faktorn i mitt lif. Men snart tillkom äfven en annan, nämligen kärleken.

En liflig, glad yngling som jag var, hade jag naturligtvis icke varit blind för det andra könets behag, men något som hette kärlek hade jag hittills icke erfarit. Jag hade en viss ringaktning för kvinnan och jag hade mina randiga skäl därtill. Ett år innan jag kom till Haderslev hade jag i en liten dansk stad ganska hårdhändt blifvit botad för det enda hjärtesår, den lilla guden Amor dittills gifvit mig, hvarefter kvinnan sjunkit ofant-ligt i värde i mina ögon. Jag skall här berätta eder detta mitt första och äfven sista kärleksäfventyr, naturligtvis undantaget det, som jag upplefde i Haderslev och sedermera räckt för hela lifvet.

Den verkstad, där jag arbetade, var belägen en trappa upp åt gatan. En morgon fick jag se en vacker flicka komma förbi för att hos bagaren köpa kaffebröd. En blygsam blick, ett småleende och en nick genom det öppna fönstret och första steget var taget. Fönsterkurtisen, om jag så får kalla den, fortsattes omkring en veckas tid och jag tyckte att flickan blef allt sötare och sötare. Jag gned mina geniknölar hela dagen och sökte fundera ut hur jag skulle kunna bli närmare bekant med henne. O, att få träffa henne ensam, att få tala med henne och säga henne hur mycket jag tyckte om henne! Jag spekulerade här-öfver hela dagarne och tänkte därpå om nätterna samt hade på morgonen fullt klart för mig hvad jag skulle säga, men då den lilla kom med sin korg, svek modet och alla de vackra fraserna fastnade i halsen på mig. Det blef endast ett par blygsamma blickar, småleenden och nickar. Till slut blef det: »godmorgon!» isen var bruten och ett par ord växlades oss emellan hvarje morgon. Sedan jag en dag tagit mod till mig och förklarat för henne att hon var lika förtjusande som den härliga vårmorgonen, blef det aftaladt, att vi skulle träffas påföljande dag, som var en söndag. Yi träffades och då hon fick syn på mig, utbrast hon: »A, De er jo halt, da kan De nok ikke danse.» Om jag fått en hel vattenså öfver mig, kunde jag icke ha blifvit mera af kyld än jag blef af den hälsningen. Dansa, nej, det kunde jag inte. Man skulle alltså kunna dansa om man skulle göra sin lycka hos unga flickor; det var dans och flirt de lefde för.

Jag var kurerad och drog mig tillbaka som en snigel i sitt skal. Att vinna en kvinna var för mig otänkbart, kärlek, verklig kärlek var icke mig förunnad, jag var ju halt och kunde icke dansa.

Det som jag trodde för mig vara en omöjlighet, blef dock verklighet. I Haderslev träffade jag en flicka, svensk som jag. Hon fängslade mig helt och hållet och jag har aldrig haft orsak att ångra det. Det var hon som stannade den vilda fågeln i flykten och kom att få ett förädlande inflytande på hela hans lif. Vi voro helt motsatta naturer, jag liflig, delvis lättsinnig och uppbrusande, hon lugn, ofördärfvad och öfverseende. Hon var litet religiöst anlagd, då jag gjorde hennes bekantskap, men det varej den slags religiositet, som jag lärt känna under mina läroår; hennes bestod i hjärtats renhet och ödmjukhet. I allt öfvade hon inflytande på mig, utom i religionen, jag hade redan min och det var socialismen och den blef så småningom också hennes. Där var jag den starkaste.

Vi skulle bli man och hustru, bilda hem och hon hade redan sagt upp sin plats, då jag — blef afskedad för det jag

deltagit i eller, som det troddes, varit ledare för en strejk. Det såg mörkt ut till en början, men jag lärde mig att skära till och öppnade en egen liten affär. Jag hade lyckan med mig och då vi gifte oss och flyttade in i vårt lilla hem, kunde jag bjuda henne välkommen som skräddaremästarefru, något som hvarken hon eller jag förut tänkt oss.

Nu tillbrakte jag några lyckliga år, fri från ekonomiska bekymmer, i ett lyckligt familjelif i ett trefligt hem. Kom så år 1877 och valen till tyska riksdagen. Då jag genom min verksamhet var känd inom partiet, blef jag anmodad och åtog mig att vara hjälpreda åt den i valkretsen uppställde socialdemokratiske kandidaten, en cigarrarbetare Bruckmann från Altona. Vi visste mycket väl att han inte skulle bli vald, men han uppställdes i agitationssyfte och som räknekandidat.

Då befolkningen i och omkring Haderslev till största delen var dansktalande, trycktes af danska »Socialdemokraten» 10,000 ex. jämte åtskilliga tusental annan vallitteratur. Allt detta skulle utdelas, möten skulle arrangeras och andra anordningar för valet vidtagas. Jag blef, som sagdt, ombedd att göra detta, men nu fick jag riktigt klart för mig hur brutalt det härskande junker-regementet i Tyskland i själf va verket är.

Under denna valkampanj hade jag många heta duster med myndigheterna, amtmän och landtråd, gendarmbefäl och meniga. De bud, jag utsände med tidningar och valplakat i valkretsen, fasttogs af gendarmerna, tidningarne och valcirkulären konfiskerades, helt olagligt för öfrigt, ty jag tog ut dem dagen därpå. Nya beslag gjordes och nya uppvaktningar hos vederbörande måste göras med därtill hörande anmälningar. Det var ett olidligt krångel, men ett trefligt, eggande arbete, som tilltalade mig i högsta grad.

Men det blef mitt sista agitationsarbete i Tyskland.

ca#Haderslev från slutet af 1860-talet.Utvisning från Tyskland. — Vistelse i Danmark.

En kort tid efter det valet var öfverståndet, blef jag uppkallad till stadens borgmästare, som meddelade mig, att från

regeringen i Schleswig hade kommit order att jag skulle utvisas ur landet, »emedan jag varit till besvär». På min fråga, hur hastigt utvisningen skulle försiggå, blef svaret: » Genast! Ordern föreskrif-ver att ni skall anhållas och direkt föras ut ur landet.» (Se sid. 24)

Jag kan icke neka till att jag vid detta svar blef mycket öfverraskad och efter en stunds parlamenterande med borgmästaren blef jag på mitt hedersord att inställa mig morgonen därpå, för att transporteras öfver gränsen, frigifven. Jag måste äfven lofva att icke under tiden sätta mig i förbindelse med någon af mina partivänner på platsen.

Det var den första stora stöten i mitt lif, som drabbade mig för »socialistische Umtriebe». Det gällde nu att rätt använda den dag jag hade på mig för att ordna mina affärer och beställa om mitt hus. Det som jag ej hann ordna, måste öfverlämnas åt min hustru, som naturligtvis icke på denna korta tid kunde bli färdig att följa mig, och hvarthän ?

Ja, det hade jag själf inte den ringaste aning om och för öfrigt hade hon för några veckor tillbaka födt vårt andra barn. Att vintertiden — det var den 27 februari jag blef utvisad — medtaga min hustru och två barn, däraf det ena mycket spädt, på en resa mot det okända, var gifvetvis ogörligt.

Till danska gränsen fördes jag under bevakning af en gendarm och först i Kolding, första danska staden på andra sidangränsen, hade jag tid att börja reflektera öfver hvar jag skulle

slå mig ned. Jag beslöt att resa till Malmö, den stad där jag

blifvit utlärd.

Där hade jag varit tre veckor förut för att begrafva en afli-den syster och då jag nu kom tillbaka, stodo mina släktingar och bekanta som lefvande frågetecken och sågo mycket betänksamma ut, då jag berättade dem att jag blifvit utvisad och hvar-för detta skett. De kunde tydligen icke fatta, att man kunde bli utvisad utan att ba begått

något stort bofstreck. Och socialism, det måste vara något riktigt styggt och afskyvärdt, då regeringen och polisen icke tyckte om det.

Allt detta sade mig deras ögonkast och miner; de ansågo

mig tydligen vara en synnerligen farlig person, som de helst ville vara kvitt så fort som möjligt. Jag tog också mitt parti, gjorde processen kort och for tillbaka till Danmark.

I Köpenhamn stannade jag, denna härliga stad, i hvilken jag upplefvat så många trefliga dagar. Där kändes luften icke så unken som i Sverige. Dessutom hade jag tillbragt de senaste tio åren i Danmark och Schleswig, jag hade lärt mig att älska landet och folket och ville . därför fortfarande vistas där.

På ett möte, som anordnades, lämnade jag en redogörelse för min utvisning från Haderslev och orsaken till densamma. Den rymliga lokalen var öfverfylld med åhörare, h vilka med stor »be-geistring» och stormande bifall mottogo mitt anförande. Detta satte tydligen myror i hufvudet på polisen, hvilken den tiden alltid var närvarande på socialisternas möten.

Jag erhöll kallelse att infinna mig hos dåvarande polisdirektören Crona, en af Danmarks mest kända personligheter på den tiden, särskildt känd för sitt uppträdande mot den unga danska socialistiska rörelsen och af dess skämttidning »Ravnen» städse karrikerad som en gorilla. (Se sid. 25)

Denne herre hotade mig äfvenledes med utvisning, i fall jag fortsatte att hålla möten. »Vi har s’gu nok af vores ejne ad holde styr paa, uden at vi skal ha svenskere hid», yttrade han. Då jag förmenade, att en utvisning icke kunde gå för sig så där utan vidare, frågade han om jag hade några legitimationspapper.

Naturligtvis hade jag det. »Var saa artigI» — Jag lämnade honom dem, inlindade i ett papper. Han vecklade upp det: det var »Ravnen» med hans nyaste gorillaporträtt. Han höll på att förlora fattningen och tappa både »Ravnen» och mina papper.Han förstod att jag dref med honom och det på ett sätt, som han icke kunde komma åt mig för.

Han tillkastade mig en infernalisk blick och frågade mig om jag hade pängar till mitt uppehälle. »Naturligtvis!» svarade jag och lämnade honom några danska tio-krone-sedlar med en höflig förfrågan, hur länge han trodde sig kunna tillåta mig stanna för dessa.

Nog af, slutet på audiensen blef att jag förständigades att åter infinna mig hos honom efter åtta dagar för att visa honom att jag, som det hette, hade medel för min existens. Någon utvisning blef det alltså icke, men att viljan var god, därpå behöf-ver man icke tvifla, ehuru han ej vågade taga steget fullt ut.

I Köpenhamn stannade jag icke länge. Jag längtade efter ro och efter att åter få ett hem åt mig och min familj. Jag insåg att jag icke i Köpenhamn skulle kunna finna nödigt lugn eller hinna så fort reparera min genom utvisningen förstörda ekonomi, som i en landsortsstad. Jag sökte därför plats i landsorten och efter en veckas förlopp hade jag lyckats erhålla en tillskä-rareplats i Storeheddinge.

Jag for dit för att ställa i ordning åt mig och de mina. Storeheddinge är en liten stad på Seeland, belägen i det historiskt ryktbara Stevns. Det är dit författaren till det täcka skådespelet »Elverhöj» förlagt de händelser, som utgöra styckets glanspunkt. Stevns är äfven beryktad för sin väldiga klint, hvarifrån man har en härlig utsikt öfver hafvet och den historiska Kjögebugten.

Den mäst framträdande punkten i trakten är Höjerups kyrka, belägen omkring en half mil från Storeheddinge. Hon är upp förd för 4 ä 500 år sedan och en gammal sägen berättar, att hon byggts af en sjökapten, som led skeppsbrott ntanför klinten. Då han låg i sjönöd gjorde han det löftet, att om han undsluppe döden, skulle han bygga en kyrka på den plats, där han räddades. Kyrkan höjer sig mera än 100 fot öfver hafvet och detta arbetar oafbrntet på att förstöra grunden nnder densamma. För 50 år sedan kunde man köra rnndt omkring klinten och kyrkan, nnmera kan man icke ens gå omkring dem. Inunder själfva klinten finnes en djup håla. Där regerade, så berättar sagan, klintkonungen, och den danske kung, som vågade beträda klintkonungens forna residens, var hemfallen åt döden. På 400 år vågade därför ingen dansk konung beträda Stevns klint. Men Kristian IX bröt 1880

udden af fördomen, ty vid järnvägensinvigning gjorde han ett besök vid klinten. Detta väckte på sin tid stor uppståndelse och kung Kristian kom på grund häraf att i gammalt folks ögon anses som en mycket modig man.

Nåja, han har ju äfven på annat sätt visat sitt stora mod. I hela trettio år hade han mod att trotsa det danska folket och genom Estrup regera provisoriskt, ända tills det icke fanns mera än 8 representanter i folketinget för Estrup och hans poli-

»— ordern föreskrifver att Ni skall anhållas och direkt föras ut ur landet».

tik. Men Estrups politik var i viss mån bra för landet, ty den gagnade demokratin och inte minst socialdemokratin. Åtskilliga andra majestät af guds nåde, icke minst vårt eget, och deras ministrar kunde af Danmarks historia lära hur det går då man halsstarrigt motsätter sig ett folks vilja — men gn'nås, den sortens folk äro icke synnerligen läraktiga och det är värst för dem självfva.

* * *Efter det jag varit hemlös cirka åtta veckors tid hade jag åter glädjen att hälsa min hustru och mina barn välkomna under eget tak och nu blef det att arbeta ihärdigt för att igensopa spåren efter de ekonomiska förluster jag gjort på sista tiden. Det lyckades förr än jag väntade, ty trägen vinner.

Men jag hade inte väl fått allt klart igen, förrän vedervärdigheterna började ånyo. Då jag bott i staden ungefär ett halft års tid, hölls där ett stort politiskt möte. Det var ett högermöte.

— — det var »Ravnen» med hans nyaste'gorillaporträtt — —

(Sid. 22.)

På detta uppträdde jag naturligtvis och synade skarpt rsömmame det Estrupska regementet. De närvarande vänstermännen jublade och högertalarne, borgmästaren i staden, en »overretssag-. förer» m. fl. skinande ljus, blefvo beta och naturligtvis ursinniga. Mitt uppträdande väckte stor uppståndelse i den lilla staden och ännu mera den omständigheten att jag var socialist, den enda i staden af det slaget på den tiden. Och så utlänning till på köpet 1 Redan dagen efter mötet började högermännen lägga råd hur de skulle kunna blifva befriade från min person. Af denna

3 — Ur en agitators lif.anledning besöktes min principal och anmodades att afskeda mig. En liten tid gjorde han tappert motstånd, men till slut måste han gifva efter och en vacker dag var min plats besatt och jag utan arbete.

Det var strax efter juldagarne, den värsta tiden på året för en skräddare att bli utan arbete. Det såg mycket illa ut, ty mina ekonomiska tillgångar voro mycket begränsade och min hustru — hon sade visserligen ingenting, men jag såg hur hon led och hur hon såg framtiden svart i svart. Den gången red jag emellertid ut stormen lättare än jag vågade hoppas, men det blef värre sedan.

Som sagdt, jag var utan arbete och hade sålunda god tid att promenera, göra upp planer och bygga luftslott. En vacker vinterdag var jag ute och spatserade med min äldsta gosse vid handen. Jag hade sytt honom en stilig öfverrock, besatt med pälsverk; det fanns ingen i hela staden som kunde uppvisa en gosse med en sådan rock. Både pojken, som var pigg och liflig, och rocken väckte uppmärksamhet. Under promenaden träffade jag stadens postmästare; i en sådan där liten stad känna alla människor hvarandra. Vi kommo i samspråk med anledning af gossen och hans pälsrock — särskildt den senare gjorde susen. Slutet blef att han bad mig komma hem och mottaga en beställning. Jag vardt naturligtvis glad öfver min promenad, pojken min, pälsen och alltsammans.

Efter denna beställning — med hvilken kunden var ytterst tillfredsställd — blef jag af postmästaren rekommenderad till en ung doktor, en riktig sprätt för resten, som nyligen anländt till staden från Köpenhamn. Honom hade jag lyckan att göra till ett riktigt modelejon i staden, ty en skräddare som. förstår sin sak, kan göra hyggliga människor — till det yttre åtminstone — af många af vår herres misslyckade skapelser, som ntan skräddarens konst skulle taga sig allt annat än tilltalande ut.

Nu började det att gå riktigt bra; jag annonserade duktigt liksom i Tyskland och inom kort var jag välbeställd mästare, som till och med kunde taga upp konkurrensen med min förra principal, som af skedat mig därför att jag

var socialist. Inom kort räknade jag många hland ortens vänsterbefolkning, idel rika och välmående bönder, till min kuudkrets.

Jag deltog under alla de år jag vistades i Storeheddinge lif-ligt i det politiska lifvet och uppträdde i regeln på alla de mötenGata i Storeheddinge.

som höllos af såväl högern som venstern. Dessutom bildade jag en socialdemokratisk förening i staden. Denna kunde dock icke utöfva någon betydligare verksamhet utom i så måtto, att den arrangerade ett eller två stora offentliga folkmöten pr år, vid hvilka såväl socialdemokratiska talare som venstersinnade folke-tingsmän uppträdde.

Dessa möten eller rättare folkfester voro som salt i surt öga på stadens fanatiska högermän, bland hvilka en doktor Rosen var känd såsom den mest hänsynslöse, hvilken icke drog sig för att tillgripa slående argument, då inga andra hjälpte.

Natten före det en sådan folkfest skulle gå af stapeln, blefvo en hel mängd nidingsdåd begångna på festplatsen. Bland annat blef den löfbeklädda talarestolen nedrifven och nedkastad i en närbelägen mosse. Vi anmälde saken hos den nyutnämnde borgmästaren och denne, som var venstersinnad — en mycket sällsynt företeelse på den tiden — föranstaltade en razzia bland de misstänkta. Bland annat lät han hämta stöflarne hos en för deltagande misstänkt

Stevns klint med Höjerups kyrka.handlande för att se om de passade till aftrycken invid mossen. Slynglarne blefvo icke fast, men fientligheterna mellan mig och dem blefvo naturligtvis allt större och jag måste noga akta mig för att sammanträffa med någon af dessa hätska antagonister på tu man hand. Flera gånger hade de planlagt öfverfall mot mig, hvilka jag undgick genom lyckliga tillfälligheter. Men ett par gånger råkade jag illa ut, hvarom mera här nedan.

Jag var som sagdt, en nagel i ögat på högermännen. Jag var för elak mot dem på mötena, tyckte de, och de visste icke på hvad sätt de skulle bli mig kvitt. Den ofvannämnda doktor Rosen, en ifrig talare på högermötena och en af högerriksdagsmannens »stillere», öfverföll mig en gång, men honom lyckades jag få ådömd böter och skadeersättning.

Till slut blef det dock alltför motigt. Jag blef formligen boykottad af de fanatiska högermänniskorna. Ett halft år måste jag bo utanför staden, emedan det var omöjligt för mig att få hyra inne i densamma. Slutligen lyckades jag åter få bostad i staden, men så kom kraschen, som gjorde att jag ledsnade på alltsammans.

Den lilla socialdemokratiska föreningen, i hvilken jag var ordförande, hade arrangerat ett stort folkmöte. En venstersinnad folketingsman, numera aflidne Sören Kjser samt en socialdemokrat, äfvenledes aflidne Mundberg — om jag ej missminner mig — voro inbjudna som talare och infunno sig också. Stora arrangemang hade vidtagits för mötet och det artade sig att blifva stor-artadt, hvilket det för öfrigt också blef.

Allt detta förargade naturligtvis i hög grad mina vedersakare och de vidtalade en person, som skulle lömskt öfverfalla mig och »göra mig obrukbar» till festen, hvilket, efter deras mening, skulle göra denna till ett fiasko. Det gick efter deras uträkning, jag blef öfverfallen och erhöll ett stort krossår i hufvudet, hvarvid tvänne ådror afskuros. Den läkare, som jag en gång haft tillfälle att göra till stadens modelejon, fick nu göra mig en återtjänst genom att plåstra ihop mitt massakrerade hufvud.

Detta bidrog att en hos mig länge närd tanke, nämligen att slå mig ned i Sverige, kom att realiseras. En af mig gjord ansökan att blifva dansk undersåte hade kort förut blifvit af-slagen. Både i tidningarne och på mötena hade jag af motstån-darne fått höra bittra förebråelser för det jag, en utlänning, lade mig i dansk politik. »Gaa hjem til Sverrig og politisere där, viklarer os selv her hjemme», Var det välmenta råd som i tid och otid gafs mig. Då min ansökan att bli medborgare i Danmark afslagits, började jag verkligen så smått fundera på att följa rådet.

Därtill kom att i danska tidningar refererats ett par möten, som 1881 hållits i Malmö, livilka i danska prässen utskrekos som socialistiska. Dåvarande redaktören af malmötidningen »Framåt», J. B. Westenius, utpekades som

socialist, ett kolossalt misstag, som jag snart kom underfund med.Farväl till Danmark. — Jag börjar agitationen i Sverige.

På hösten 1881 sade jag farväl till Storeheddinge och Danmark, detta lilla väna land med sin gladlynta befolkning, sina väl-diga bokskogar och bördiga åkerfält, hvars förtjusande stränder melodiskt smekas af Östersjöns, Sundets och Bälternas vågor. Jag hade nu tillbrakt tretton år, de skönaste åren af mitt lif, bland danskt folk och på dansk botten, från yngling hade jag där vuxit upp till man, hela min läggning var dansk och hvem kan väl då undra öfver, att det var med ett visst vemod jag tog farväl af detta land för att åter fara till mitt fädernesland, i hvilket jag trodde mig skola blifva en främling.

Och en främling var jag — o, hvilken skillnad på Sverige * och Danmark! Hur eirkladt och petigt allt skulle vara mot i Danmark, där allt gick mera naturligt till. Vid de politiska mötena till exempel. Hvilka stormiga scener utspelades icke där och hvilka krafttutryck utslungade icke motståndarne mot hvarandra! Lidelserna kvällde fram, det var som ett haf i rykande storm. Men ett politiskt möte hemma i Sverige, det var som om man bevistade en begrafning eller en vetenskaplig föreläsning i den högre stilen.

Nu var jag åter hemma i mitt land igen, i den stad, där jag tillbrakt mina sista läroår och blifvit välbeställd gesäll. Det var, inga vidare angenäma minnen som passerade revy för mig, då jag tänkte på det forna råa lifvet och den miljö, hvari jag förra gången varit försatt. Det var som en stygg dröm, en dröm som varit verklighet, men som lyckligtvis nu tillhörde det förflutna.Jag började som skräddare, men umgicks med tanken att få en socialdemokratisk rörelse i gång. Sedan jag vistats i Malmö några veckor, hyrde jag en lokal på Hotell Stockholm samt inbjöd till ett möte, å hvilket jag skulle tala öfver ämnet: »Hvad vilja socialdemokraterna».

Det var den 6 nov. 1881. Lokalen var fullsatt af en intresserad publik, öfvervägande ur borgareklassen, såsom handt-verksmästare, fabrikörer, lärare och tidningsmän. Endast ett fåtal voro yrkesarbetare. Mötet väckte ganska stor uppmärksamhet och refererades af tidningarne mycket utförligt och i de flesta till och med riktigt vänligt. Ett par tidningar voro så artiga att de förutspådde mig ett riksdagsmandat vid nästa val.

Som prof på tidningarnes omdöme anför jag »Skånska Aftonbladets» referat af den 7 november 1881', och öfverlåter åt läsarne att själfva göra sina reflektioner:

Det föredrag, som i går i hotell Stockholms stora sal hölls af den utaf oss omtalade socialdemokraten Aug. Palm, var besökt af omkring 150 [-personer.-] {+per- soner.+} Talaren visade sig vara en rätt god folktalare och visste anslå rätta

tonen för att väcka och underhålla församlingens intresse. Det i går hållna föredraget är att betrakta som en inledning till en serie föredrag öfver samma ämne och i detta första vände sig talaren hufvudsakligen mot socialismens motståndare för att i de följande föredragen positivt utveckla socialismens läror.

Det första man vill tillvita socialismen, menade talaren, är att den åsyftar en delning af egendomen. Tvärtom vill socialismen borttaga den delning som redan nu finnes; ty en arbetare får nu för sitt arbete endast en del af hvad han verkligen kunnat förtjäna, resten stoppar arbetsgifvaren i sin ficka och tager så arbetsgifvaren några öre om dagen af ett hundratal arbetares förtjänst så slutar det med att arbetsgifvaren blir rik och hans

arbetare utsugna, Det är detta system som socialismen vill ha bort.

Yidare vände sig talaren mot det påståendet att socialismen vill ha bort äganderätt, äktenskap, fosterland och religion — dessa påståenden voro, försäkrade tal., mer eller mindre falska förvrängningar af de socialdemokratiska lärorna.

Socialismen kunde man kalla en folkrörelse, en kulturrörelse, omöjlig att hejda i sitt lopp. Den vore ej konstlad, därom vittnade det anhang den vunnit inom alla de länder där den varit predikad.

Det vore hvars och ens plikt att sluta sig till socialismen. Sutte man ock själf i välmåga, så borde man tänka på sina barn och efterkommande, hvilka eländet hotade; ty socialismen ville att alla skulle få nog och ingen för litet. En tysk filantrop hade sagt: må den rike tänka sig i proletärens ställe och sedan säga att han ej vill bli socialist,

Talaren slutade med att påvisa, hvad arbetaren hade att göra för att främja socialdemokratin. Det vore att stifta en förening, grundlägga ensocialdemokratisk tidnin , lifiigt deltaga i de offentliga ärendena och först och sist söka genomdrifva i männa rösträttens utsträckning.

Till slut höjde ta ren, inkonsekvent nog, ett: lefve friheten! livarefter församlingen hurrade h gick.

Inkonsekvent nc sade vi, ty socialdemokratien är just en reaktion mot de liberala teorierna om friheten — och, vi våga p«åstå det, en helt naturlig reaktion. Ty friheten, denna moder till det ädlaste och bästa som människor tänkt och gjort, denna frihet har dock — liksom allt som uppträder i människans värld — sin ofullkomlighet, sin skuggsida, och den fria konkurrensen, denna sporre för duglighet och flit, visar sig i vår närvarande samhällsordning ofta nog förderfiig, ty om på dess bana de tio nå målet, så duka de tusende under och hemfalla åt fattigdom, ja kanske brott.

Detta, så sorgligt det än låter, är helt enkelt ett faktum ——--

Tidningen slutar:

Men det är endast genom offentligt tankeutbyte, som de olika lärorna kunna renas från osunda, oklara tillsatser.

Ett par dagar efter mötet fick jag besök af en medarbetare i Skånska Aftonbladet, som intervjuade mig — första gången i mitt lif som jag drabbades af detta öde. Jag började blifva en smula fundersam öfver starten, jag visste knappt hvad jag skulle tro om svenska förhållanden — man föreföll vara så välvillig gentemot socialismen, raka motsatsen till hvad fallet var i Danmark.

Men det var som bekant inte länge Adam fick vara i paradiset. Det var heller icke länge jag fick nöjet att stå högt hos tidningsprässen. Ett par veckor efter det första mötet inbjöd jag till ett nytt å hotell Phoenix' stora sal, sedan man nekat mig lokal å liotell Stockholm. Phoenixsalen blef sedan den plats, hvar-est många heta duster utkämpades och hvarifrån Malmötidningarna fingo stoff till långa betraktelser, såväl allvarliga och vemodsfulla som skrattretande och humoristiska, hvilka sedan, mer eller mindre stympade, gjorde sin rond genom hela den svenska tidningsprässen och på sitt sätt gjorde både mig och socialismen bekanta.

På det första Phoenixmötet, den 26 november, antog efter ett föredrag af mig öfver ämnet: »Arbetarnes ställning och huru densamma kan förbättras», den till omkring 800 personer uppgående publiken följande resolution:

»I betraktande af, att mötet erkänner, att arbetarnes ställning endast kan varaktigt förbättras därigenom, att arbetarne organisera sig, beslutar mötet att en allmän svensk arbetareförening bildas med syfte att tillvaratiga arbetarklassens politiska intressenoch beslutar vidare att på det kraftigaste, både moraliskt och pekuniärt, understödja en agitation i berörda afseende.»

Sedan detta möte afhållits, ändrade tidningarne sin taktik såväl mot mig som mot den lilla rörelse, som just nu skulle spira upp ocli skjuta brodd. De förklarade, att jag var en förryckt skräddare, som kommit till Sverige för att utså missnöje bland arbetarne, socialismen vara en komplett omöjlighet att förverkliga, en allmän delning af alla förmögenheter skulle inom kort framtvinga en ny delning, då en stor del af dem, som deltagit i den första delningen, skulle pocka på en ny, sedan de gjort slut på sin andel o. s. v. Dessutom ville ju socialisterna komma till lifs gud, äktenskap och fosterland, dessa nödvändiga faktorer för samhällenas och mänsklighetens bestånd. Detta jämte liknande dumheter serverades dagligen i tidningarne, mötena förlöjligades och jag stod ensam i striden mot brackaktigheten och kälkborgerligheten. Men strid var den gången mitt lif och strid blef det..

Det kan säkert intressera mina läsare att få en smula till lifs af de utgjutelser, som tidningarne nu läto regna öfver mig. Jag citerar sålunda »Skånska Aftonbladet» för den 2 dec. 1881:

»Den socialistiska agitatorn, skräddaren Aug. Palm, synes känna sig uppmuntrad af den framgång han hittills rönt bland arbetarebefolkningen i Malmö. Han har nu utlyst ett »Arbetare-diskussionsmöte» att hållas i Hotell Phonix' sal nästa söndag kl. 7 på aftonen. Det ämne som därvid kommer att diskuteras heter kort och godt »agitationen», hvaraf man kan draga den slutsatsen att hr P. anser tiden vara inne att börja striden på allvar, då han redan vill göra upp fälttågsplanen. Vi äro alltför mycket vänner af upplysning och fri yttranderätt för att ens

vilja afråda arbetarne från att höra på hvad hr P. kan hafva att säga; men vi äro också vänner till arbetaren och i hans intresse hoppas vi att en samhällsdoktrin som går ut på att bereda den flitige och den late, den nyktre och den supige, den intelligente och den okunnige samma ställning i lif vet ej måtte dåra någon.»

Samma tidning för den 7 dec. innehåller följande meddelande:

Den socialistiska agitationen. Vi hafva lyckats erhålla en afskrift af den proklamation till Sveriges arbetare, som af skräddaren Palm upplästes vid söndagens bullersamma möte i hotell Phonix' sal. Den lydde ordagrant sålunda:

»jBroderi

Att arbetet är källan till all rikedom och kultur är af alla annorkänt, men så är det ju så naturligt att denna tanke mera och mera måste finna rum nämligen att då arbetet framskaffar allt värdefullt så måste samhälls-ordningen lämna mycket öfrigt att önska så länge en mycket stor del af det stånd som framskaffar allt värdefullt lider nöd således är det också, arbetaren bar till alla tider aldrig erhållit mera lön för sitt arbete än knappast till födan, men derför är också en stor del arbetares ställning elendig och för-tvifiad, det är derför nödvändigt att få reformer vidtagna som beskyddar arbetarens ekonomiska ställning, men skall dessa reformer blifva till arbetarens verkliga väl så måste de skälfva visa maktägarne vägen ty ingen känner arbetarens ställning bättre än arbetarne skälfva då en hvar bäst känner hvar skoen klämmer, det är derför af tvingande nödvändighet att arbetarne organiserar sig ock sluter sig tillsamman först då vill deras fordringar blifva hörda af maktägarne. Undertecknade komité hänvänder sig derför härvid till alla de af Sveriges arbetare der erkänner det vara af tvingande nödvändighet der genomföras reformer der säkrar arbetareståndets ställning, att sluta sig till oss och organisera föreningar runt i landet, så att der snarast möjligt kan sammankallas en allmän svensk arbetarekongress hvartill dessa organi-

serade föreningar insänder representanter, på nämnda kongress vill så ett allmänt svenskt arbetareförbund blifva stiftad der skall hafva till föremål att energiskt varetaga arbetarens sosiala och politiska inträssen. Och hänvänder vi oss härvid till alla rättänkande arbetare om att stödja oss, moraliskt vid att slnta sig till oss och peknniert vid att vidtaga penningeinsamlingar så att agitationen för denna sak kan blifva i verk satt med energi och kraft. Arbetarne runt i Sverige der vill anvisa lokaler till agitations möters afhållelse beder vi om att insända upplysningar dessangående till en af nedanstående komiténs medlemmar som också med tacksamhet motager ett hvart litet eller stort penningebidrag till agitationen för hvilket sednare vill blifva aflagt räkenskap i Stockholms tidningen Fäderneslandet.

Med broderhelsning.

Komitéen för bildandet af ett allmänt svenskt arbetareförbund.»

Huruvida tit. Palm eller någon annan af komiterade hafva äran af för-

fattareskapet till detta opus är oss ej bekant. Illa skulle det emellertid vara beställdt med folkupplysningen i vårt land, om ett slikt aktstycke komme att gifva uppslaget till en allmän arbetarerörelse hos oss.»

Ofvannämnda upprop har sin särskilda historia. Det visar för det första att jag då icke var synnerligen god skribent på svenska språket och för det andra bära boktryckarne, C. A. Anderson & C:i, skulden för felen, ty de hade lofvat korrigera cirkuläret före tryckningen.

Jag slutar mina citat ur prässen för denna gång med att anföra »Sk. Aftonbladets» uttalanden af den 12 dec. jämte af detsamma gjorda axplockningar ur andra tidningar:

»Den socialistiska agitationen. Skräddaren Palm förnyade i går å Alm-backen inför omkring 300 åhörare sitt förut härstädes hållna föredrag öfver ämnet »hvad vilja socialisterna?» Tillika begagnade han tillfället att uttala sitt klander mot tidningarne, på hvilka han tänker att hämnas genom attsätta npp en egen socialistisk tidning, hvilken lär skola utkomma tre gånger om dagen, till frukost, middag och afton. Till inträde i socialistföreningen anmälde sig omkring 30 personer och ett belopp insamlades för att sätta hr Palm i tillfälle att anträda sin stora agitationsresa uppåt Sverige.»

Tidningen citerar och kursiverar till slut »Fäderneslandet» :

» Vi afrdda arbetarne från att till den socialistiska agitationen lämna ett öre af sina mödosamt förvärfvade stgfrar. • Bättre kunna de sannerligen användas. »

Tidningen anför vidare ett yttrande af Öresunds-Posten om uppropet där det bl. a. heter:

»Lyckligtvis behöfver Sverige ej frukta socialismens eller kommunismens opraktiska läror om statens pånyttfödelse, tack vare å ena sidan näringsfriheten samt å andra sidan utvandringen. Hvarken på landet eller i städerna finnas vidare elementer för närandet af hr Palms agitation.»

— — — — — — — — »deras verksamhet här i landet torde därför komma att äga sitt hufvudsakliga värde däri, att den ytterligare skall visa att på det sättet vinnes ej någon förbättring i samhällsskicket eller i arbetarnes villkor.»

Härtill fogar Sk. Aftonbl., likt en tviflande Thomas, följande profetiska reflektioner:

Lika litet som Öresunds-Posten äro vi några vännner af socialismen, hvilken vi betrakta som en reaktion mot tidens liberala sträfvanden eller åtminstone en afart af dessa, som reagerar mot frihetsutvecklingen. Men vi äro icke fullt så optimistiska i våra förhoppningar som den ärade kollegan i Helsingborg. Folkupplysningen i vårt land befinner sig verkligen på den punkt att vi frukta att de socialistiska agitatorerna kunna hos oss finna en tacksam jordmån, liksom redan länge kolportörerna haft en sådan att bearbeta.»

Jag fick nu nog att göra med att på mötena upptaga till vederläggning allt hvad tidningarne under mellantiden serverat ifråga om lögnhistorier och jag gjorde det på mitt sätt, ömsom hånande och ömsom ironiskt och allvarligt. Det sparades icke på kraftuttrycken och motståndarne, som till en början uppträdde på mötena, fingo ordentligt huden full. Ju mera tidningarne ilsknade till och ju mera hånande man refererade mina möten, desto flera människor strömmade till. Detta var något nytt för malmöborna, något som de aldrig förut haft maken till, ty det blef meningsutbyten med både stil och piff uti.

Tidningarne dundrade och manade bevekande arbetarne att icke låta fånga sig af förföraren — men detta hade rakt motsatt verkan. Phoenixsalen, i hvilken mötena till en början hölls,kunde rymma 5- ä 600 personer, men ibland instoppades 800 (på den tiden lade inte polisen sin näsa i allting). Därefter förflyttades mötena till Almbacken, livars lokal var större. Möte hölls hvarje söndag, men det dröjde ej länge förrän möten äfven måste hållas under veckan.

Att en sådan intensiv ‘agitation, till hvilken tidningarne ärligt drogo sitt strå, ej länge kunde förblifva resultatlös, är lätt att förstå. Malmötidningarnes referat med kommentarier öfver de mer eller mindre stormiga mötena intogos såväl i hufvudstads-som landsortstidningarne; »Fäderneslandet» och skämttidningarne gjorde sitt bästa för att göra den »socialistiske skräddaren» bekant och inom kort voro både jag och socialismen kända öfver hela Sverige, om också icke välkända.

Någon förening bildades icke i början och det var säkert ett fel. I stället utsågs på ett möte en agitationskomité, som skulle ha ledningen af agitationen om hand samt söka få till stånd liknande komitéer i Stockholm, Göteborg och andra större städer. Jag, som blef medlem af denna komité, blef utsedd att göra en resa till Stockholm och Göteborg för att hålla agitationsmöten oeh få till stånd agitationskomitéer.

Men innan jag begaf mig ut på min resa landet rundt hade jag gj°rt afstickare till närliggande platser, bl. a. Lund. Om mitt mottagande där innehåller Sk. Aftbl. för den 14 dec. följande:

Den socialdemokratiska skräddaren hr August Palm skulle i går hållit ett politiskt föredrag i Werenrathska värdshuset i Lund, men däraf vardt intet till följd af anledning som framgår af följande meddelande, hvilket hr P. tillsändt Skånska Aftonbladet:

»Då jag vet att edert blad har ganska betydande spridning i Lund anhåller jag om plats för efterföljande:

Måndagen den 7 november var jag i Lund och hyrde lokal för hållande af ett föredrag om socialismen söndagen

den 13 november.

Härom inlämnade jag en skriftlig anmälan till polismyndigheten i Lund och lät annonsera föredraget i Lunds tidningar.

Då jag på söndagseftermiddagen anlände till Lund fick jag emellertid till min stora förvåning veta, att föredraget af stadsfiskal Strandberg blifvit förbjudet.

Han hade dock lofvat infinna sig i lokalen kl. 6 på aftonen (föredraget var annonserat till klockan half 7), men för säkerhets skull ville jag tala vid honom dessförinnan och jag sökte honom för den skull i hans hem och på poliskontoret, men utan resultat.

Då flera rådde mig att söka honom på hotellerna, gjorde jag äfven enrond till dem, men fick öfver allt det svar att herr stadsfiskalen nyss gått därifrån.

Slutligen lyckades jag dock träffa honom på teatern, och på min fråga, hvarför han ej kommit till lokalen för föredraget, svarade han, att där hade han intet att göra, men då jag lät honom veta, att en man alltid bör stå vid sitt ord, så menade han att då man skulle hålla föredrag, så borde man känna till lagen o. s. v.

Och därmed gick han in på restaurationen, under det jag nödgades tillsäga den talrikt församlade publiken, att föredraget på grund af stadsfiskals Strandbergs order måste inställas.

Men — jag får väl hoppas på bättre lycka en annän gång.»

Det hör också till historien från min första agitation i Malmö, att jag snart blef utsatt för förolämpningar på offentliga platser; pojkarne skreko efter mig på gatorna och kälkborgarne sökte ärekränka mig då jag någon gång tittade in på en restaurant. En person, som nedrackades af hela tidningsprässen och som polisen betraktade med samma ögon som en ilsken hundracka, ansåg man sig naturligtvis kunna behandla hur som hälst. Särskildt erinrar jag mig en kontrovers med en viss hr Satter, tysk till börden, men naturaliserad malmöbo. Han hade ursprungligen kommit till staden som lindansare och det påstods att han förvärfvat sig berömmelse genom att bära sin gamla Wilhelm Åhlund.

mormor på lina öfver Malmö kanaler. (Se Sld'4o)'

Sedan hade han blifvit husjobbare och ansåg sig naturligtvis vara en stor pamp i staden. Med honom kom jag en gång i krakel på hotell Danmark, om hvilket tidningarne innehöllo följande förvrängda och karrikerade meddelande:

Duell i Malmö. På senare tiden har det ej ofta händt att någon trotsat det kungliga svenska duellplakatet.

Men vår socialistiske skräddare Mäster Palm han gjorde det. Det var aftonen innan han gaf sig ut på sin »stora agitationsresa.»

Historien har blifvit oss af trovärdig person sålunda berättad:

Aposteln satt på kvällen i sällskap med några lärjungar inne å ett värdshus, tutade och predikade väldeliga. Han dref den satsen att socialismen och Kristi lära stå hvarandra mycket nära. »Vill någon taga din kjortel, så gif honom kåpona med» — det var texten för skräddarens predikan, Dålian har goda lungor kunde de öfriga gästerna i lokalen ej undgå att höra hvad han yttrade. En närsittande aktad handtverkare tog sig slutligen friheten att för P. framhålla inkonsekvensen mellan hans offentliga föredrag, uti hvilka han uttalat sig mot all religion och hans försök att medelst åbe' ropande af kristendomens läror göra propaganda för socialismen. En annan af de närvarande, hvilken är född i Tyskland, sade till P. rent ut att ham icke kände till den socialistiska rörelsen i Tyskland, som han framhållit såsom mönster. Trätan började slutligen antaga en allvarsam karaktär. Palm utmanade sin interlokutör på duell och utmaningen antogs.

— På hvilket slags vapen skola vi duellera? sporde den utmanade.

— Följ med mig ut så skola vi nog bli sams om det, svarade den socialistiske skräddaren.

Båda stodo just i begrepp att gå ut på gatan för att göra upp sitt mellanhafvande, då Palm helt plötsligt börjar »duellen», i det han med knyt-näfven applicerar ett slag i pannan på sin motståndare.

Slagsmålet hade måhända tagit en ännu allvarsammare vändning, om icke värden och andra i lokalen varande gäster lagt sig imellan. Palm och hans sällskap utvisades, den förre med uppmaning att icke vidare »hedra» stället med något besök, så Part det honom vore att undvika obehag.

Till denna framställning vill jag endast foga, att den naturligtvis är i hög grad vanställd och osann. Hvad »utvisningen» från hotell Danmark beträffar, beliöfver jag endast påpeka, att jag ständigt stod på god fot med bröderna Borgh och att hotellet efter ofvannämnda händelse och under hela min malmövistelse af mig af och till besöktes.

Jag stod nu i begrepp att försöka min lycka i det öfriga Sverige och öfverlämnade ledningen af agitationen i Malmö i komiténs händer.

Hade mina medkomiterade haft bättre nerver och större handlingskraft samt icke låtit skrämma sig af skränet från den borgerliga prässen, hade säkert rörelsen i Malmö vuxit sig stark och stabil, samt kunnat bära de kostnader, som voro nödvändiga, särskildt för utgifvandet af en tidning, hvilket senare jag ansåg vara ett hufvudvilkor ifall det skulle bli möjligt att drifva rörelsen framåt.

Men skrämda af den borgerliga prässens tjnt, som blef kraftigare allt eftersom agitationen vidgade sig, drogo de sig fegt undan. Detta hade naturligtvis till följd att modlöshet grep en liel del och split och oreda uppstod. Men det skall villigt erkännas, att det inte dröjde länge förrän enighet åter uppnåddes, men den bristande enigheten hade dock gjort att många, som stodo på vippen att ansluta sig till rörelsen, nu drogo sig.Min första agitationsresa. — Äfventyr i Stockholm och Göteborg.

Jag reste nu till Stockholm, i hvilken stad jag icke förut varit. I hufvudstaden blåste nog friskare vindar och inskränktheten vore säkert icke så förhärskande som i Malmö. Ja, så trodde jag, men blef snart tagen ur min villfarelse.

Jag stod sålunda i Sveriges hufvudstad, obekant med allt

och alla. Det gällde först att skaffa lokal för de möten jag ämnade hålla. Jag hänvände mig därför till Arbetareföreningens direktion och fick halft om halft löfte att erhålla lokalen. Gudarne veta hvarifrån påstötningarne kommo, men till sist erhöll jag afi slag och detta trots att jag vet att påtryckningar till min förmån gjorts hos direktionen af några personer med socialt anseende, såsom skräddaremästarne Färnström och Roos m. fl., kända som den tidens rabulister och röda demokrater.

Nu fick jag ett värre arbete att få tag i någon annan lokal, något som sannerligen icke var lätt. Till sist fick jag hyra Mose-backe stora salong och erlade hyran i förskott.

Mötet annonserades och skulle äga rum den 18 december,

söndagen före jul, Men döm om min häpnad! Då jag kom för

att börja mötet, voro hela gatan och torget utanför fyllda med folk och på porten till Mosebacke stod ett anslag, som meddelade, att lokalen icke uppläts för mitt möte. Det var den beryktade Qvintus Mellgren, som då residerade å Mosebacke. Att jag snart stod framför honom och affordrade förklaring samt begärde att lokalen skulle upplåtas åt mig är lätt att förstå, så mycket mera som hyran var erlagd i förskott. Men hvarken hot eller bönerhjälpte, den erlagda hyran erhöll jag tillbaka, men någon ersättning för annonsering och öfriga förluster, som tillskyndats mig genom mötets inställande, erhöll jag icke.

Folkskaran, som under mina underhandlingar med Mellgren ytterligare ökats, visade stort missnöje och talade högt om, att polisen säkert stod bakom det hela och hade öfvat tryck på Mellgren, hvilket verkligen också var förhållandet.

Ett par eleganta herrar, som visade sig mycket intresserade för att mötet skulle komma till stånd, frågade mig om

jag var villig att hålla det annonserade föredraget i annan lokal, ifall de lyckades anskaffa en sådan. Detta gick jag naturligtvis gärna in på, och de försökte nu att få hyra den s. k. Wallmanssalen, belägen å Lilla Glasbruksgatan nedanför Mosebacketorg. Om en stund kommo de emellertid tillbaka och upplyste om att de, oaktadt de velat erlägga 50 kronor i hyra — en på den tiden ovanligt hög lokalhyra — ej kunnat erhålla lokalen.

Motvilligt och uppretadt mot såväl Mellgren som polisen af-lägsnade sig folket och jag — ja, jag begaf mig dagen därpå ut på spaning efter en ny lokal. Men det var »täfft» öfver allt. Det såg således ut, som om jag skulle ha företagit en resa på öfver 600 kilometer utan nytta och nödgas återvända med oför-rättadt ärende. Jag funderade både länge och väl på hur jag skulle kunna få ett möte till stånd. Att få en agitationskomité tillsatt var inte tänkbart förrän jag först hållit ett möte, å hvilket jag kunde närmare utveckla nödvändigheten af att arbetarne organiserade sig samt i hvilken anda och riktning det skulle arbc!ai.

Efter mycket spekulerande hit och dit kom jag på den tanken, att jag borde arrangera ett friluftsmöte ute vid Lilljans, denna plats, som sedermera vunnit en sådan ryktbarhet genom alla de arbetaremöten som hållits där. Den tiden behöfde man inte öfver-ståthållareämbetets nådiga tillstånd att hålla möte vid Lilljans, i hvilket fall jag säkert blifvit nekad.

Men hur skulle ett möte i det fria aflöpa midt på vintern! Skulle verkligen några människor vilja traska till Lilljans, som då ansågs ligga ett godt stycke utanför staden. Engelbrektsgatan slutade vid Karlavägen; sedan var det tobaks- och rotfruktsland ända tills man kom fram till Röda stugan, som låg där nuvarande Lilljansplan är belägen. Och vädret sedan! Tänk om det blefve oväder, snö och slask! Jag hade mina betänkligheter, mendå det var omöjligt att få tala till stockholmarrie på annat sätt, fingo dessa fara.

Det fick gå hur det ville. Jag annonserade ett möte vid Lilljans annandag jul kl. 2 e. m. Tidningarne puffade bra, det kan jag inte neka till, och vädret blef det härligaste man kan tänka sig, hög, klar luft med ett par graders köld. Folk strömmade till i stora massor, själfva statsminister Posse hade kommit tillstädes jämte en del andra framstående personer i samhället. Man hade ju ett par månaders tid läst om den socialistiske skräddaren och hans möten i Malmö, hvadan man själf måste höra honom. Tidningarne anslogo de närvarande till öfver 1,000 personer, så man kan just inte säga att mötet var misslyckadt. Se här ett referat af detsamma, infördt i »Nya Pressen», hvars redaktör då var Oscar Norén:

«Folkmöte vid Lilljans.

I går kl. 2 e. m. hölls på berghällen vid Lilljans, som för Stockholms arbetare synes komma att få samma betydelse som det Heliga berget (Mons sacer) för Roms plebejer under deras kamp mot patricierna, ett folkmöte. Inbjudningen till detsamma var utfärdad af kopparslagaren W. Ahlund, och dess ändamål var att bereda socialdemokraten Aug. Palm, som rest hit från Malmö, för att verka för spridandet af socialismens lära tillfälle att tala till Stockholms arbetare då detta ej på annat sätt kan ske, alldenstund han ej var i stånd att erhålla någon lokal.

Sedan hr W. Åhlund öppnat mötet skildrade hr Aug. Palm arbetarnes lif såsom i allmänhet en kedja af lidanden och försakelser, hvilka alla hade sin grund däruti att han i lön för sitt arbete blott erhåller jämt upp så mycket som behöfves till att uppehålla lifvet. Öfverskottet stoppa kapitalisterna i sina fickor, hvarför de alltså ofta behöfva genomgå en brnnnskur på sommaren för att få bort den öfverflödiga fetman.

De maktägande känna alltför litet dessa lidanden. I denna sin okunnighet grina de åt arbetarens klagan.

Det är nu kapitalisten som bestämmer arbetets priser. Det borde dock rimligtvis vara arbetaren själf som bestämde priset på den enda vara han äger. Sådan är arbetarens ställning i socialt hänseende. I politiskt hänseende är den ej bättre. Han har ingen talan i statens angelägenheter.

För att ernå en bättre ställning måste arbetarne själfva taga sina angelägenheter om hand och associera sig- Talaren föreslog en förening af landets arbetare till ett stort arbetareförbund. Detta förbunds hufvudsäte skulle blifva Stockholm, det skulle ha filialer i landsorten.

En röst ur hopen: »Det går inte!»

Hr Talmannen: Hvarför skulle det icke gå? Om arbetarne blott vilja, så går det.

En drucken person uppträdde och sökte förlöjliga hr Talmannens föredrag, men blef nedtystad.

4 — Ur en agitators lif.Skomakaren hr Eriksson uppmanade deltägarne ätt framför allt iakttaga ett värdigt uppförande. En sak, som alla borde vara ense om, var, att en-hvar som ville yttra sig — vare sig för eller mot hr Talmannens åsikter — måste vara nykter. Att personer uppträda druckna på ett folkmöte är en skam.»

Sedan omnämnde hr Eriksson utsetts till ordförande tick jag åter ordet och upptog, enligt samma referat, som jag här förkortar, till vederläggning »några af de beskyllningar som framställts mot socialismen.» Den vanligaste beskyllningen är att socialisterna vilja dela kapitalet. Något så orimligt och ändamålslöst ha socialisterna aldrig tänkt på eller åsyftat. De vilja tvärtom' upphäfva den delning som nu försiggår och som består däruti, att kapitalisten delar med arbetaren på sådant sätt, att den förre får hela öfver-skottet af arbetets värde. Denna delning vilja socialisterna upphäfva genom att låta staten öfvertaga den roll som arbetsgifvaren nu har. Början därtill är redan gjord. Staten ombesörjer ju post-, telegraf- och järnvägsväsendet.

Detta kan utsträckas längre. Lika väl som staten är vår brefbärare, bör den äfven kunna blifva vår snickare, skräddare och skdtaakare.

Man beskyller socialisterna för att upphäfva äktenskapet. Denna beskyllning är en lögn. Det är stormännen som faktiskt upphäfva äktenskapet. De hafva vanligen jämte sin lagliga hustru äfven en extra hustru. Socialisterna vilja ha äktenskapet byggdt på dess naturliga, dess sanna grundval, den ömsesidiga kärleken och aktningen. Där denna ömsesidiga kärlek eller aktning ej mera tinnes, skall ej heller något äktenskap finnas.

Man säger att socialisterna icke ha någon fosterlandskärlek. Detta är en lögn. Tvärtom; vi socialister (jag är socialist ända till fingerspetsarna, ehuru jag hvarken bär på mig revolver eller dynamit) ha lika mycken kärlek till vårt fädernesland som någon annan. Men vi sätta det gemensamma fäderneslandet, världen, mänskligheten, högre än det särskilda. Vi äro ej anhängare af den fosterlandskärlek som föder nationalhat, cch som sätter furstarne i stånd att uppväcka krig folken emellan för att få tillfälle att förtrycka sina undersåtar och stödja sina vacklande troner.»

»Man anklagar socialisterna för att vara gudsförnekare ocK fritänkare. Tal. ville ej förneka att det fanns socialister som äro det. Men han måste på det bestämdaste förneka att detta är någonting som hör till socialismen. Socialisterna vilja att religionen skall uteslutande vara en hjärtats angelägenhet; därför vilja de skilja kyrkan och staten.»

Påståendet att »socialismen är konstgjord» vederläde jag, fortfarande enligt referatet, hvars återgifvande in extenso skulle ta för stort utrymme, med exempel från Tyskland där socialisterna trots agitationens undertryckande och den bismarckska socialistlagen nyligen vunnit fyra platser i riksdagen och blifvit starkare representerade än förr.

Till slut uppmanade jag arbetarne att göra det till en riktig hjärtesak att taga reda på socialismen och ansluta sig till densamma. Samma uppmaning ställde jag äfven till dem, som genom större bildning och lyckligare samhällsställning stå öfver arbetarne.

Efter detta mitt anförande följde, enligt referatet, »bifallssorl från hopen.»I den följande diskussionen bad hr Eriksson, som sedan, då han förklarade att han fann sig »högst generad af att vara ordförande vid detta möte», blef af bruten af skratt och nedtystad, att få reda på huru socialimens mål skall förverkligas. Härpå svarade jag att endast genom upplysning kan folket komma till insikt om livad som hör göras och att det genom allmän rösträtt kan blifva i tillfälle att genomdrifva det.

Skomakaren Friberg sade sig, trots bemödanden därom, ej lyckats få reda på livad socialismen är. »Nu då han fått veta hvad den var ville han ej vara med därom. Socialismen tager bort den fria täflan, därför är den ohållbar.» Under skratt replikerade nu någon ur hopen: »Talaren sade nyss att han ej lyckats få reda på hvad socialismen är,

och nu säger han att han vet det! Han tycks ej veta hvad han säger.»

Af målaren hr Hellsien framställd fråga om hvilken ställning socialismen intager till nihilismen och kommunismen föranledde mig till förklaring däröfver. Särskildt framhöll jag att »vi ej böra fördöma nihilisterna, enär de uppträdt under förhållanden, som äro helt olika våra och därför ej kunna bedömas efter samma mått. Att de under ett sådant förtryck som det hvil ket härskar i Ryssland, uppträda på ett våldsamt sätt, kan ingen undra på eller fördöma, detta säger jag öppet, om ock tusen poliser funnes här.»

Sedan i referatet omnämnts att »en resolution antogs» — den står anförd å sid. 32 — fogar tidningen till referatet följande:

»Herr Palm är en fyrtio års man med ett yttre, som icke lämpar sig illa för en agitator; han talade med synbar värme, stundom med djup rörelse. Flertalet af de närvarande arbetarne syntes afgjort stämda till hans fördel. Hans kraftuttryck mottogos med bifallssorl; de som uppträdde mot honom mottogos med uttryck af ogillande och missnöje. Mötet åtskildes först efter kl. 4. Deltagarnes antal uppgick till minst tusen personer.

Mötet aflopp för öfrigt i god ordning och massan iakttog en värdig hållning. Ett undantag härifrån gjorde en berusad karl — N. D. A. meddelar att det var en handlande Lundmark — som upprepade gånger sökte af-bryta förhandlingarne, men i stället fick göra »resan utför» berget till de kringståendes förlustelse.

Det tyckes höra till saken, att hr Palms motståndare skola uppträda onyktra, liksom det tyckes vara oundvikligt att vissa tidningar, som gärna vilja gå och gälla för de bildades organ, anse nödigt att bekämpa denna socialismens apostel med glåpord och pöbelaktiga kvickheter, hvilka lika litet torde tilltala dessa tidningars publik, som de skola förfela att på andra håll verka motsatsen till hvad som därmed åsyftas. Att t. ex. förlöjliga en person därför att han är skräddare och ändock vågar yttra sig i allmänna frågor är visserligen mycket lätt och kan förefalla mycket kvickt; men vi våga hemställa, om det på skämtets skala står så synnerligen högt öfver den kvickhet, som t. ex. af Nya Dagligt Allehandas uppträdande i politiken sluter till, att bladets utgifvare måste vara hyrkusk eller åkare, vi minnas ej rätt hvilket.

Dylika kvickheter väcka endast ond blod, det lär nog N. D. A. veta och att väcka sådan bland massan är icke klokt af den, som vill rädda henne för en samhällsfarlig villfarelse.Och det är icke med sådana medel socialismen kan med framgång be. kämpas, detta har Tysklands såväl som Danmarks exempel visat; de krystade kvickheterna tystnade rätt snart, när det visade sig att de förhånade agitatorerna följdes af tusentals entusiastiska anhängare.»

Till landsortsprässen telegraferades ohyggligt vanställda referat af mötet. Jag anför här som ett kuriosum telegrammet till Sk. Aftonbladet:

Socialisten Palm i Stockholm.

(Telegram till Skånska Aftonbladet.)

Stockholm den 27 december. Det möte vid Lill-Jans som af kopparslagaren Åhlund blifvit utlyst till i går kl. 2 eftermiddagen och vid hvilket skräddaren Palm skulle i ett föredrag besvara frågan: »Hvad vilja socialisterna», gynnades icke af vädret, som var ruskigt hela dagen. Omkring 600 personer hade infunnit sig. Palms föredrag var förskräckligt långt och af-bröts ofta af såväl opposiiions- som bifallstecken. Innehållet var ungefär detsamma som uti hans socialisttal i Malmö. En opponent menade att det ej vore värdt att skräddaren »sticker nålen i svenska folket » Två gånger blef Palm nedskuffad från talarstolen. Afven roade sig några personer med att bombardera honom med snöbollar. Då mörker snart inträdde hördes ropen: »tänd gasen!» Då resolutionen skulle fattas, var endast ett fåtal åhörare kvar på platsen. Dessa fattade en del beslut att en allmän agitation skall sättas i gång för bildande af en allmän svensk arbetareförening till främjande af arbetarnes politiska och sociala intressen.

Mötet var slut vid fyratiden. Några egentliga oordningar hade ej förekommit; om folkmötet kan öfver hufvud sägas att det såsom sådant gjorde fiasko, men som folknöje var rätt lustbart.

Palm begifver sig i dag till Upsala, där han likaledes utlyst möte.

Den 28 innehåller samma tidning Aftonbladets referat öfver mötet. Det är s/a spalt långt. Enligt detta skall Palm i sitt föredrag ha utropat: »Jag

vill reformera hela världen. Men om det inte går, så åtminstone Sverige!»

En talare, hufvudet högre än Palm, opponerade sig med några kraftuttryck mot »den lille skräddaren.»

»Men alldenstund Palm var omgifven af några troende lärjungar måste opponenten mot sin vilja göra en resa ned för berget, och då han sedermera från en brädstapel försökte öfverrösta Palm^ blef han med snöbollar fördrifven från sin improviserade talarstol.»

(Jag skall icke framdeles trötta läsaren med tidningsurklipp, men jag har ansett det ha ett visst kulturhistoriskt intresse att införa ref. öfver de första mötena.)

Jag fick, som ofvan synes, här tillfälle att taga de första napptagen med liberalerna i hufvudstaden, bl. a. med den sedan så sorgligt beryktade skomakaren Eriksson, hvilken sedan blef engagerad i den af L. O. Smith startade ringrörelsen och t. o. m.en tid spelade en viss roll som en af Smitliens bästa drängar, livilken gick omkring på krogarna i Stockholm och afprofvade bränvinsglasen för att se till om de liöllo måttet. Ringrörelsen ansågs på den tiden vara af stort socialekonomiskt intresse och af betydligt större vikt än att höra på »socialisten Palm och hans galenskaper.»

Skomakaren, hvilken, inom parentes sagdt, var ganska be-gåfvad och kanske kunnat blifva en hygglig karl ifall inte Smith fått hand om honom, uppträdde på mötet för att vederlägga mig och frågade bl. a. församlingen om »svenska folket ville tillåta att en skräddare stack en nål i det.» Denna kvickhet inbrakte honom stormande applåder, men efteråt, då det blef min tur att få ordet, tillfogade jag honom så många nålstyng, att han försattes ur stridbart skick. Han försökte visserligen sedermera att åter få publikens öra, men det lyckades icke — jag behöll ställningen och blef för tillfället herre på valplatsen.

Mötet antog samma resolution som antagits på mötet i Malmö den 26 november. Denna resolution fastslogs ytterligare på ett möte å Ladugårdslandsteatern den 30 december, hvartill jag återkommer här nedan.

Efter mötet stiftade jag bekanskap med flera för arbetarrörelsen intresserade personer, bl. a. gelbgjutaren Wilhelm Åhlund, hvilken flera år arbetat i Tyskland och därifrån kände den socialistiska rörelsen. A. var en i allo helgjuten personlighet, som gick helt upp i rörelsen och under många år af sitt lif offrade allt hvad han förtjänade till densamma och stundom nekade sig själf det nödvändigaste. Yid flera tillfällen hade jag honom att tacka för att jag kunde hålla ut under de år då det såg som mörkast ut och då jag ofta med de mina fick genomgå fattigdomens alla fasor.

Jag lämnar nu vännen A. för att längre fram berätta om den kampanj vi båda hade att utstå under den Smithska rörelsen, hvilken — jag smickrar mig därmed — vi kraftigt bidrogo till att nedgöra.

En agitationskomité blef nu tillsatt, men i denna inkommo olyckligtvis ett par personer, hvilka förorsakade många obehagligheter, emedan de höllo såväl tidningarne som polisen — och i synnerhet den sistnämnda — ä jour med komiténs arbete. De voro båda litteratörer, eller utgåfvo sig åtminstone för att vara det. Den ene af dem var finne och lefde på att lämna notisertill tidningarne. Sedan deras dubbelspel upptäckts, aflägsnades de naturligtvis ur komitén.

Komitén hade nämligen sina sammanträden å ett kafé, beläget i staden inom broarne. Men vi lade märke till, att vi utspionerades af detektiver, hvilka infunno sig så snart vi sammanträdde. Vi beslöto då att ombyta lokal, men äfven där infunno sig polisherrarne. Vi voro nu säkra på, att någon af komiténs ledamöter stod i förbindelse med polisen, men hvilken eller hvilka kunde vi icke få klart för oss. Vi misstänkte emellertid de båda ofvannämnda herrarne oeh beslöto nu att taga en ny lokal för våra sammanträden samt beställde ett rum å Tyska bierhallen, ett då mycket bekant och lifiigt besökt kafé. Men vi invigde kommo öfverens om, att för den händelse detektiver äfven infunno sig där, samlas på ett annat, för de två misstänkta icke uppgifvet kafé. Därigenom skulle vi få klart

för oss, om våra misstankar voro riktiga.

Då vi anlände till Tyska bierhallen, funnos där redan tre detektiver. Den sortens folk väcker alltid uppmärksamhet och då de uppträda så manstarka är alltid något extra på färde. Kaféets värdinna kände sig obehagligt berörd af detektivernas närvaro och kunde icke förstå anledningen därtill. Vi visste det vi ocli skrattade i mjugg åt den uppmärksamhet de egnade oss. Vi höllo nu ett fingeradt sammanträde ocli beslöto bl. a. att nästa gång samlas på ett närmare uppgifvet ställe. Därpå aflägsnade vi oss och gingo till den af endast de invigda kända mötesplatsen. Här voro vi befriade från detektiverna och de två misstänkta.

Vi voro nu på det klara med att vår misstanke var berättigad, men för att vara riktigt säkra blef vo ett par utsedda att gå till den på det fingerade sammanträdet föregifna mötesplatsen. Mycket riktigt, där satt vår uppvaktning oeli inväntade oss. Vi drucko vårt öl, skrattade och aflägsnade oss. Spårhundarne och deras vägvisare hade förlorat spåret.

Jag har ofta tänkt på hvad vederbörande egentligen hade för mening med att så där ge oss sin uppvaktning. Förmodligen var det för att redan från början ha reda på hvilka som voro med i rörelsen och kunna hålla reda därpå, men den gången »bet deras räf icke våra gäss».

Efter Lilljans-mötet hade jag äfven blifvit bekant med några personer inom dåvarande Snickeriarbetareföreningens styrelse ochdet lyckades mig att vidtala dessa att förmå föreningen att hyra Ladugårdslandsteatern, sedermera Folkteatern, till ett möte. (Jag själf kunde ju ej få hyra några lokaler).

Mötet kom till stånd och jag annonserades som talare. Det hade således lyckats mig, om också på omvägar, att få uppträda i en lokal, hvarest det naturligtvis gafs bättre tillfälle att klargöra de idéer och planer, som genom mig skulle ut till folket.

Lokalen var till sista plats fullsatt af en intresserad publik. Mötet beslöt att en agitationskomité skulle utses (den var då redan bildad och i fullt arbete) med uppdrag att organisera arbetarne fackligt och politiskt. Dessutom beslöts att en arbetaretidning skulle utgifvas från Stockholm och en komité tillsattes för detta ändamål.

Med tidningen blef det emellertid endast pannkaka. Ett — säger ett — nummer under namnet »Sverige» kom ut cirka ett år därefter. Sedan vardt det stopp. Men så var också d:r Anton Nyström med i tidningskomitén och den mannen har aldrig tur. Då han försöker göra i politik, blir det alltid fiasko.

Mitt uppdrag i Stockholm var för tillfället afslutadt, hvadan jag sade farväl till de nya vännerna och drog mina färde till Göteborg för att se till hvad där kunde göras.

Innan jag skildrar mina äfventyr där, vill jag dock berätta om en nedrighet, för hvilken jag blef utsatt i Upsala. Jag reste dit upp och fick hyra Handtverkareföreningens sal för ett möte. Men då jag blifvit vis af det lumpna handlingssätt, Qvintus Mell-gren låtit komma sig till last gentemot mig, betalade jag icke allenast hyran i förskott, utan skaffade mig äfven skriftligt intyg på att salen var af mig .hyrd och betald för ett möte. Detta lämnades mig af den styrelseledamot, som hade med uthyrningen att skaffa, nämligen bagaren Feith. Mötet annonserades i Upp-sala-tidningarne och på utsatt dag infann jag mig för att hålla föredraget.

Men äfven här blef lokalen inte upplåten, trots både skriftligt intyg och förut erlagd betalning Utanför lokalen stod det fullt med folk, som knotade öfver att de ej fingo komma in. Jag klef in till styrelsen i dess enskilda öfverläggningsrum,i hvilken äfven några damer befunno sig, samt fordrade att lokalen skulle upplåtas åt mig. Jag stödde mig härvidlag på den skriftliga förbindelsen och på kvittot att hyran var erlagd i förskott. Bagaren Feith nekade emellertid att han gifvit mig en dylik för-bindelse och då jag framhärdade, bad han att få se den. Jag, som trodde mig }ia med hederligt folk att skaffa, tog upp intyget och öfverlämnade det åt honom. Sedan lian ögnat genom detsamma begick han emellertid den slyngelaktigheten — för att icke säga något värre — att rifva det midt itu, men jag, rask i vändningarna när jag såg bofstrecket, sprang på honom och gaf honom en så försvarlig stöt i magen, att gubben, — han var väl

bortåt sextio år — ramlade* baklänges öfver en soffa. Det var ett ögonblicks verk för mig att rycka till mig

bitarna af det sönder-rifna kvittot.

Det blef naturligtvis en förskräcklig uppståndelse; damerna skreko ocli [-styrelsemedlemmar-ne-] {+styrelsemedlemmar- ne+} stodo handfallna. Jag frågade i rättmätig harm om jag befann mig bland bofvar ocli till de andra herrarnes heder kan sägas, att de skämdes på sin

Päronträdet som talarstol. k°lleSaS VäSaar ö£'

(Vy från Almbacken i Malmö). ver hans simpla upp-

trädande.

Jag erhöll hyran tillbaka jämte annonseringskostnaderna, men rese- eller annan ersättning erhöll jag icke. Lokalen var och förblef stängd.

Jag tänkte visserligen att väcka åtal mot Feith och hade kanske fått honom dömd till ersättning, men afstod därifrån. Jag hade så nyligen kommit till Sverige, efter många års uppehåll i utlandet, att jag icke kände till det svenska rättsväsendet och dessutom var min kassa i det närmaste läns, på grund af5 — Ur en agitators lif.

Grindstugan vid Lilljans 1884. (Numera nedrifven.)att upphållet i Stockholm räckt längre än beräknadt var. Jag måste därför låta mig nöja äfven med denna oförrätt, ehuru den var svår att smälta, men jag lofvade mig själf att för framtiden bättre vara på min vakt.

* *



Till Göteborg reste jag strax på nyåret 1882 och tog genast itu med arbetet. Här hade jag turen att utan stort besvär erhålla lokal. A »Konsert Boulevard», som sedan frälsningsarmen lade vantarne på, höll jag det första mötet. Fullt hus och god stämning.

Sedan hyrde jag en f. d. metodistkyrka i Pustervik. Med egaren, en gammal snål gubbe, uppgjorde jag kontrakt på 14 dagar. Jag hade blifvit försiktig på grund af de motigheter jag varit utsatt för och föresatte mig att för framtiden ej låta mig nöja med lokalegares af polisens påtryckningar framkallade trakasserier.

I Pustervik huserade jag värre. Kväll efter kväll hölls möte, oftast för öfverfulla hus; och lokalen rymde cirka 400 personer. Motståndarne, särskildt allt hvad Göteborg ägde af liberala koryféer, infunno sig för att stuka till mig, och påvisa socialismens omöjlighet samt det farliga för arbetarne att sluta sig till en sådan samhällsfarlig rörelse, som enligt deras mening aldrig skulle få fotfäste i vårt land »med dess hederliga, lugna och upplysta arbetarebefolkning» o. s. v.

I synnerhet utmärkte sig f. d. sockerbagaren Maurits Ruben-son, Göteborgs handelstidnings »flygande», skolläraren Törngren, smedförmannen Samuelsson, konsul Kraft, redaktör Bellander m. fl. Adjunkten Hallgren använde ohyggligt med bläck och trycksvärta, för att i tidningen »Förposten» stå sina själsfränder bi med ledande artiklar och lögnaktiga referat, riktade mot socialismen.

En af de mest trefliga bland motståndarne var en, som kallades exekutor, tror jag, och hette Ekman. Denne herre serverade vid ett möte den öfverraskande upplysningen, att det i Sverige icke fanns några fattiga, utom sådana, som självfva vore skuld till sin fattigdom. I Göteborg ägde därtill arbetarne egna bostäder. Alla hus i Apnedal, Landala och Majorna voro arbe*tarnes o. s. v. Detta var dock alltför magstarkt för publiken, hvadan herr exekntorn först blef uthvisslad och sedan grundligt tillstukad i diskussionen. Han dök sedermera aldrig upp på något möte.

Alla blefvo de bet, både i debatterna och voteringarne, till stor sorg för dem självfva och till glädje för mötesdeltagarne. Det var stormfyllda dagar och det gick hett under sköldarne till.

Bland de personer, jag stiftade bekantskap med vid dessa möten var äfven skräddaremästare C. M. Heurlin; en bekantskap, som blef till en vänskap, hvilken räcker ännu och som jag hoppas för lifvet. Han uppträdde vid min

sida i debatterna och var då liksom många gånger sedermera ett godt stöd för mig.

Mina vällyckade och af en alltmera intresserad publik fullproppade möten värkade som salt i surt öga på många, men lokalen var min i 14 dagar och ingen kunde komma åt mig. Slutligen uttänkte polisen, som vid sådana tillfällen alltid är klyftig, ett sätt att få mötena inställda. Man gaf nämligen order åt ägaren, att åtskilliga säkerhetsanordningar måste vidtagas i lokalen. JRingteatern i Wien hade nämligen nyss brunnit och af denna omständighet begagnade man sig. Sålunda skulle dör-rarne ändras att gå utåt, gas skulle inledas etc. — alltsammans en utgift på flere hundra kronor, hvilken betydligt öfversteg de inkomster värden erhöll af mig i hyra.

Han ville därför att jag skulle sluta upp med mötena, men jag, som visste att jag icke skulle kunna erhålla lokal på annat håll, vägrade att gå in härpå, oaktadt han bjöd mig skälig ersättning. Med svidande hjärta måste han därför låta utföra de af polisen föreskrifna ändringarne och både jag och göteborgarne erhöllo härigenom ett litet andrum. Mellantiden använde jag till mindre sammanträden, dels med den där bildade agitationskomi-tén och dels till enskilda öfverläggningar med nyförvärfvade anhängare.

I Göteborg kom det till den första striden med den då här i landet endast ett par år gamla goodtemplarrörelsen. Heurlin, som var goodtemplare och något slags högre broder inom orden, erhöll påstötningar att icke befatta sig med socialism, ty då kunde han icke få stå kvar inom densamma. Men Heurlin lät de värda herrarne förstå, att det alls inte rörde dem, hvilken politisk åsikt han hade. De fortsatte emellertid med sin bestämda fordran, att han hade att utgå ur orden eller också sluta upp med att gå påde af mig anordnade mötena och där uppträda som socialdemokrat. Heurlins val var snart gjordt; han vände det då mera än nu reaktionära sällskapet ryggen och blef en ännu ifrigare talsman för socialdemokratien.

Då förutom Heurlin flera goodtemplare bevistade mötena och slöto sig till den nya rörelsen, togo ledarne steget fullt nt och utställde en ukas, enligt hvilken ingen som tillhörde good-templarorden fick sluta sig till »skräddaren och socialisten Palms anhängare».

Härmed var måttet rågadt och kriget förklaradt och hvarkeir jag eller de få, som då stodo på min och socialdemokratiens sida underläto att påvisa huru fientlig goodtemplarrörelsen var mot verkligt folkliga sträfvanden, som hade till mål arbetarklassens frigörelse.

I Göteborg erhöll jag det första hotelsebrefvet. Jag har sedermera erhållit legio, men eftersom detta är det första, gör jag här nedan ett utdrag därur:

»Till skräddaregesällen och socialdemokraten Aug. Palm!

Vi få härmed underrätta Eder om det, att om ni ej inom tre (3) dagars tid från och med den 10 januari har lämnat Göteborg, så skall ni komma att hoppa till edra bröder herrar socialister i helvetet!

Skulle vi ge eder ett välment råd så skulle det vara att ni ej utsätter eder för en fara som lika säkert går i verkställighet som att ni emottager detta bref. Ni har nu hört hvad för en frist ni får innan vi sticka vår dolk

i er socialt ruttna kropp —

Arbetare och vänner till frihet från skräflande skräddare.

Lyd vår varning!»

Jag har aftryckt det som kan aftryckas. En hel del otidigheter, som inte gärna kunna återgifvas i tryck ha uteslutits, men jag har anfört detta som ett litet bevis på att jag redan efter ett par månaders verksamhet hunnit skaffa mig beundrare, som så varmi intresserade sig för min ringa person, att de um-gingos med planen att skaffa mig bort från jämmerdalen och dess besvärligheter.

En hel del andra brefskrifvare rasade öfver att tidningarne så mycket befattade sig med mina möten. Se här t. ex. ett brefkort från Fritsla af följande innehåll:

Elt gammalt ordstäf säger »Skomakare blif vid din läst«, men ett nytt ordstäf kunde genast tillämpas, att ni blifver

vid Edert »pressjärn» och nåloch sybehör, och låter andra människor få läsa i tidningars innehåll något mera underhållande än Edra galenskaper.

En gammal arbetare <3. M. B-n.

Sedan f. d. metodistkyrkan i Pustervik undergått de påbjudna ändringarna, fortsattes mötena ånyo. De slogo an på publiken och blefvo riktigt populära. Efter föredragen följde alltid diskussion och de resolutioner, som jag eller mina vänner föreslogo, vunno alltid majoritet, till stor grämelse för de liberala herrarne, som icke kunde begripa, hvad som farit i deras arbetare, som dittills alltid troget traskat efter dem.Agitationskomitén i Malmö gör uppror. — »Folkviljans» start, bittra kamp och död. — Vatten och bröd.

Jag vet inte hur länge jag stannat i Göteborg, om icke en händelse inträffat, som gjorde att jag hals öfver hufvud måste resa till Malmö, där agitationskomitén gjort uppror mot mig. Saken var den, att strax efter det jag väl vändt Stockholm ryggen, hade ett möte utlysts å Mindre teatern, där d:r A. Nyström efter alla konstens regler både historiskt, moraliskt och matematiskt bevisade socialismens omöjlighet. Bland annat visade han (se Dag. Nyh:s referat från mötet den 8 jan. 1882) »att där den allmänna rösträtten införts, var socialismen i af-tagande» — kort sagt, han slog helt sonika ihjäl socialismen.

Icke allenast i Stockholm, utan i hela Sverige drog man en suck af lättnad och frambar till hr doktorn sin tacksamhet och glädje öfver att så hastigt och lustigt ha blifvit kvitt det röda spöke, som en »galen skräddare» sökt frammana, och som på den korta tiden af ett par månader satt hela tidningsprässen i rörelse och fått mera än en hygglig medborgare att ta på sig en allvarlig min, då han läste om allt det hårresande, socialismen förde med sig. Tidningarne ur alla läger påvisade nu såväl i ledande artiklar, i »tretummare» som ock i notiser, huru den där utländska socialist-plantan var omöjlig här i landet. Detta möte, som väckte uppmärksamhet i hela Sverige, hade uppskrämt agitationskomitén i Malmö; den blef helt enkelt lamslagen af allt tjut i prässen och genom underblåsning från ett par Malmö-redaktörer, af hvilka en ännu lefver och uppehåller sig i Stock-holm, samt genom personligt tissel-tassel blef jag utan vidare utsparkad ur komitén.

Jag fick nämligen till min öfverraskning en dag i tidnin-garne läsa, att komitén i Malmö-tidningarne afgifvit en förklaring, att den icke vidare ville ha med mig att skaffa. Jag hade talat om socialism, något som omöjligt kunde genomföras o. a. d. Det skulle bara vara rösträtt och fackföreningsrörelse, allt annat vore af ondo. Tidningarne uttalade naturligtvis åter sin stora glädje och förtjusning öfver »våra arbetares sunda förnuft» och sågo däri ett bevis på, att deras profetior, som de kort förut förkunnat, voro sanna.

Jag packade min kappsäck och for genast åter till Malmö samt utlyste ett stort möte å Almbacken. Det var i februari månad 1882 och i sanning stort blef mötet. Man hade antagligen längtat efter mig och mina trefliga möten i Malmö, ty det infann sig så mycket folk, att lokalen, som rymde omkring 600 personer, på långt när icke kunde rymma alla; fönstren öppnades därför, på det att de utanför stående skulle få höra, men då de likt Israels barn i öknen började knorra, och då vädret var endast en 3 å 4 grader kallt, föreslog jag, att mötet skulle hållas ute. Förslaget antogs och nu skedde en utvandring ur salen ut i trädgården, som man väl aldrig sett maken till. Då en stor del af de i salen varande icke gåfvo sig tid att vänta, tills de kunde komma ut genom dörren, sprungo de ut genom de öppnade fönstren. Jag följde exemplet, hoppade ut genom fönstret och snart var min kroppshydda placerad å en altan i ett päronträd, där om sommaren gäster serverades.

Här från päronträdet som talarestol gjorde jag upp mitt mel-lanhafvande med den liberala tidningspressen och dess redaktörer, som genom personlig påtryckning vettskrämt agitationskomitén. Jag var gudi lof och tack för en gång så mycket politiker — d. v. s. full af hin, ju mera full af hin ju större politiker, och jag är gud nås annars ingen politiker — att jag strök med har-tassen öfver komiterades svaghet att låta sig lura, och som jag snart märkte att jag »knipit» publiken igen samt gaf komitén fullständig absolution, så blef det åter försoning, samhällsfrid och samarbete. Vederbörande, som hade mött för att glädja sig åt mitt fullständiga nederlag, troppade af med långa nasusar.

❖ * *Allt sedan jag börjat mitt arbete, hade jag haft klart för mig att för att få riktigt lif i spelet var det

nödvändigt att få ut en tidning. Jag hade också börjat vidtaga åtgärder för att få ut en sådan, men här kom jag in på ett område, som var mig fullständigt obekant. Jag hade visserligen skrifvit några uppsatser i ett par danska tidningar samt några korrespondenser till danska Social-Demokraten under mitt vistande i Schleswig och Danmark. Men det var allt. För öfrigt var jag okunnig om allt hvad till tidningsverksamhet hörde, och då därtill kom, att jag icke kunde skrifva en korrekt sats, så förnekar jag visst icke, att det var ett djärft och dumdristigt företag, då jag beslöt ut-gifva en tidning, utan att förut hafva försäkrat mig om hjälp af någon vid tidningsmannagöra van person. Men jag tröstade mig med, att när en af Danmarks på sin tid mest kända största politiska förmågor, vänsterledaren J. A. Hansen, f. d. skomakare, haft ett halft dussin tidningar att redigera och instruera, oaktadt han icke var i skrift sitt modersmål mäktig, så skulle det väl gå för mig också. Jag beslöt alltså bli tidningsutgifvare och be-gynte utgifva tidningen »Folkviljan», som snart blef beryktad. Af folkhumorn döptes den till »Palmviljan» och af motståndarne till »Illviljan». Jag förvånar mig nu icke alls öfver, att den af de senare fick det namnet, ty nog var den ilsken alltid mot ar-betarutplundrare, grundare, jobbare och dylika parasiter. Jag brukade aldrig lägga fingrarna emellan, när det gällde dylika; jag hade då som nu den öfvertygelsen att det aldrig skadade utan tvärtom gagnade den goda saken »att klämma till».

Den 4 mars 1882 utkom första numret af Folkviljan och redan från detta fick jag klart för mig, att tidningsmannens bana är en törnbeströdd stig.

Redan då första numret skulle tryckas, begynte svårigheterna och jag själf jämte en typograf räddades nästan som genom ett underverk från att bli krossade. Tidningen var uppsatt och formarna skulle läggas i press, en gammal handpress från Guten-bergs tid tror jag, men tryckaren, som hade fått för sig att det gamla åbäket borde flyttas något, inkallade en gårdsdräng, hvilken med en järnstång skulle verkställa flyttningen, men han bände på så att hela pressen tog öfverbalansen och vräktes mot en vägg, där jag och omnämnda typograf ögonblicket förut stått. Hade vi stått kvar, hade vi ovillkorligen krossats.

Detta missöde kom naturligtvis att förstoradt och förvrängdtfcdfiiuramrr.

Folkviljans första nummer.

(Efter fotografi af det ex. som finnes i »Arbetarerörelsens arkiv» i Stockholm.)vandra genom hela den svenska pressen. Sålunda skrefvo tidningarna att pressen ramlade från andra våningen ned på gatan. Detta var osannt, ty tryckeriet var beläget på nedre botten i glasmästare Söderbergs hus, Mårtensgatan 14 och sätteriet två trappor upp i samma hus. Sedermera flyttades det hela ned i källare våningen åt gatan. Se här t. ex. hvad som skrefs i »Fäderneslandet» i »Bref till syster Ulla» (den 18/s 1881):

»Den lilla historia jag nu vill berätta, rör den likaledes ofvanbemälde mäster Palm, den socialistiske skräddaren. Från Malmö omtalas nämligen, att ett olycksöde, hvilket för mästers framtida verksamhet anses som ett svårt omen, inträffat då han skulle trycka första numret af sin tidning, den s. k. »Folkviljan». Tryckpressen var belägen i ett hus 3 tr. upp. Ögonblicket efter det pressen blifvit satt i gång, gaf trossbottnen vika och därmed äfven en del af busgafveln. Genom denna dansade pressen ned på gatan och låg sedan illa ramponerad i rännstenen.

»Söndags-Nisse», som också hade roligt åt historien, förmenade att jag »tryckt för hårdt åt med prässjärnet».

Att tryckpressen efter den färden för tillfället blef olämplig att mottaga de väntande formarne, är lätt att förstå. Nu voro goda råd dyra, ty reparationen på pressen kräfde ett par dagar och tidningen var annonserad att utkomma påföljande dag. Jag måste således ge mig ut på spaning efter någon, som ville trycka tidningen, men öfverallt möttes jag af ett bleklagt nej. Till sist träffade jag ändå på en, som förbarmade sig öfver mig och min Folkvilja, nämligen redaktören af »Nya Skåne», numera aflidne juris kandidat Hemming. Formarne transporterades dit i en fart och tidningen kom ut i rätt tid. Hemming, som inom parentes sagt visade sig lika nyfiken som jag att få se det första aftrycket, gaf mig den komplimangen: »Jag gratulerar. Den

tidningen kommer att gå.» Första »ledaren» hade till rubrik »Hvad är lifvet och huru kunde det vara?» hvilken i glödande ord skildrade folkets förtryck, kapitalherradömmet och nödvändigheten af massornas organisation.

Nå väl, han blef sannspådd, ty om också »Folkviljan» fick bita i gräset, så lefva och frodas de åsikter, denna

Sveriges första socialistiska tidning förfäktade. Men vedermödorna, som begynte med det första numret, skulle bli vida värre. Snart kom ekonomiska svårigheter till; äfven hade jag förargelse hvarje vecka då tidningen på grund af slarf från tryckeriet aldrig kom ut på bestämd tid. I femton veckor höll jag ut på detta tryckeri, sedanflyttades tidningen till ett annat och bättre, men 1111 voro de ekonomiska svårigheterna rent af förfärliga. Därtill måste jag själf vara allt i allom. Redaktör, polemikskrifvare (och det var en af Folkviljans styfvaste sidor, »ledarne» knep jag i regeln ur danska Soc. Dem.), notisjägare, expeditör, agitator och tidningsbud. Jag fick själf jämte ett par pojkar, bland dem min äldste son, larfva rundt om i stan med tidningen till prenumeranter och försäljningsställen, men att skaffa pengar var ändå det allra värsta. Mer än en gång räddades tidningen som genom ett underverk. Jag skall berätta ett par exempel. En gång var tidningen uppsatt, men det var omöjligt att skaffa pengar till papper och tryck, krediten var slut, alla vägar stängda, jag såg mig ingen utväg alls, gaf tusan det hela och tog mig en promenad, helt liknöjd för hela eländet. På gatan antastades jag af en äldre, för mig helt okänd person, liknande en gammal handtverksmästare från den gamla goda tiden, hvilket han också var. För öfrigt skall jag offentliggöra hans namn: det var vattenmästare Malmberg. Han gratulerade mig till min verksamhet och rosade min »Folkvilja» ; särskildt tyckte han om mitt sätt att polemisera med mot-ståndarne samt bad mig sända honom tidningen hvarje vecka till årets slut efter uppgifven adress.

När jag upplyste honom om, att det nog icke kunde komma ut flere nummer på grund af kassa feber, förvånade han sig i högsta grad. Han hade trott, att tidningen gick utmärkt, särskildt bland arbetarne, samt begynte svärja öfver folkets dumhet, som icke förstod sitt eget väl. »Jag», sade han, »är icke arbetare, är gammal och har nog till min dödsdag, men ändå tycker jag om de åsikter tidningen förfäktar och kan icke begripa huru arbetarne och de fattige äro så liknöjda, att de icke hålla en sådan tidning eller understödja den, livarpå de ha allt att vinna, men intet att förlora». Han slöt med: »Tidningen skall ut, kom med hem.» Jag följde naturligtvis med, glad i hågen. Pengar vankades och jag fick den uttryckliga ordern: »Utveckla all er energi och kom till mig när det riktigt kniper, ty tidningen får icke upphöra». På så sätt räddades tidningen den gången.

En annan gång kom tidningen ut — pr telefon, ett bevis på, hvilken härlig inrättning telefonen ändå är. Det var för öfrigt genom samma hederliga och för tidningens bestånd nitiske person. Då tidningen icke kom ut på bestämd tid, af brist på mynt, och jag trots han uppmaning att vända mig till honomändå underlåtit det, då jag insåg att det i längden var omöjligt att hålla ut på det sättet, kommo till min stora förvåning tryckeri-pojkarne knogande med tidningen fix och färdig. Först trodde jag att det var en viss god makt, som fått öfvertaget i boktryckarens hjärta, så att han, ehuru han icke fått pängar, ändå tryckt tidningen, men fick sedan veta, att den gamla hedersgubben telefonerat till tryckeriet för att höra hvad orsaken var att tidningen försenats samt, då han fick klart för sig hur det hängde ihop, helt lakoniskt telefonerat: »Tryck

tidningen genast, sänd en pojke upp till mig med räkningen: Jag betalar.» Men vattenmästare Malmberg var icke den ende utom arbetarnes klass som, när det riktigt knep, lämnade mig hjälp utan att jag be-höfde anmoda dem. I pekuniärt hänseende har jag äfven att tacksamt minnas dåvarande pantlånare Aug. Möller, hvilken ofta kom som en räddande engel, då det knep som allra värst. Det var dock andra svårigheter än de rent ekonomiska jag fick utstå och ändå voro mina ekonomiska omständigheter då icke så dåliga som de sedan

skulle bli. Allting är relativt här i världen,

äfven fattigdomen, och fattigdomens mest afskräckande faser har jag med hustru och sex barn fått genomgå.

Bland mina besvärligheter var icke den minsta att få mina manuskript korrigerade. De som åtogo sig det arbetet voro i regeln sia rf viga och sölade så länge, att de väsnades värre på tryckeriet öfver att de fingo vänta på manuskript. Orsaken till slarfvet var naturligtvis den, att då vederbörande visste att jag var fattig och hade svårt att få någon att arbeta och så till på köpet i en sådan tidning, de ansågo sig kunna behandla,mig hur

som hälst. Och ändå vet jag att jag betalade dem hvarje öre

af hvad öfverenskommet var, ja, jag lät ofta mig och min familj umbära för att kunna betala fullt ut. Först till tidningen och sedan till familjen, om det fanns något att få — det var den regel jag alltid följde.

Jag skall här för kuriositetens skull berätta en episod, som

C. M. Heurlin.

(Se sid. 51.)jag hade med en af mina medhjälpare. Jag hade blifvit rekommenderad en person, som var kunnig i svenska språket, hade genomgått seminarium och skulle blifvit skollärare, om han inte varit en ohjälplig bacchidyrkare. Nu var han på dekis och lefde på guds försyn och goda människors barmhertighet. Den som rekommenderat honom, hade sagt mig hvari hans svaghet bestod, så att jag skulle kunna hålla ett vaket öga på honom. Jag lämnade honom en hel packe manuskript, som han skulle gå igenom; själf skulle jag på ett möte å Phoenix, men jag tog löfte af honom att han skulle vara färdig med korrigeringen då mötet var slut, ty manuskriptet skulle då lämnas till tryckeriet. Han lofvade detta, men sade sig vara tvungen att ha litet pängar till en smörgås. Då jag kände till hans svagheter, var jag villrådig om jag skulle våga ge honom något samt uttalade min förmodan att han möjligen gick ut och tog öl för ärende. Han kallade emellertid alla, både goda och onda, makter till vittne på att jag intet behöfde frukta, allt skulle vara klart på den be stämda tiden. Han erhöll sin slant och jag gick på mötet. Under en paus passade jag emellertid på för att se om han arbetade. Redaktionslokalen var nämligen belägen i Rundelsgatan strax intill Phoenix. Ja, mycket riktigt, han satt och arbetade.

Jag var glad öfver att min misstanke visat sig ogrundad och då han nu begärde pängar till snus för att kunna arbeta bättre, gaf jag honom en hel krona i brist på mindre mynt. Nu misstänkte jag honom icke mera.

Men döm om min öfverraskning, då mötet var slut och jag kom för att hämta manuskriptet 1 Han satt dödfull på stolen och sof och, o gudar, hvilket manuskript! Det var oläsligt. Och jag som bestämdt lofvat tryckeriet manuskript och litat på honom 1

Jag blef den gången hjälpt ur klämman af en vid kungl. telegrafverket anstäld tjänsteman, som varit närvarande på mötet och nu stod utanför och väntade på mig. Vi hade nämligen kommit öfverens om att gå på en restaurant för att dricka toddy — det var han som var wohlthäter. Nu blef han min sekreterare och det var för öfrigt inte den enda gången han hjälpte mig i det hänseendet.

Jag höll ut med alla svårigheter under hela året 1882, men i februari månad 1883 måste tidningen upphöra, de sista numren hade endast formatet af små löpsedlar.Nu voro alla resurser slut och jag själf fattig som en skåpråtta. Jag hade visserligen några hnndra kronor tillgodo ute i landet hos en del af de kommissionärer, som haft tidningen i försäljning, men som en del dylika herrar äro af den meningen att med redovisning för tidningar är det inte så noga, så var det sådana inkomster, som kunde räknas till de »mäst osäkra». Jag stod således i en allt annat än afundsvärd ställning, men efter att ha spekulerat några dagar öfver situationen fattade jag ett förtvifladt beslut. Jag beslöt att göra en agitationsresa genom Sverige och se, om det icke skulle lyckas att få samlade så många arbetare kring socialismens banér, att en klassmedveten arbetare rörelse äfven här kunde komma till stånd. Misslyckades jag, nåväl då hade jag alltid mitt yrke att gripa till. Jag lofvade för öfrigt också min hustru, att om jag icke lyckades samla arbetarne på den resan, jag åter skulle börja i mitt yrke. Men att låta slå mig ur brädet, förrän äfven den muntliga agitationen var pröfvad ute rundt omkring i landet, var jag ingalunda hågad för.

Först hade jag dock ett litet mellanhafvande att göra upp med myndigheterna. Jag skulle nämligen afsona ett mig ådömdt straff på fem dagars vatten och bröd.

Då var detta straff icke afskaffadt som förvandlingsstraff för böter — detta skedde först år 1884. Det var sålunda ett straff, som endast de fattiga, hvilka ej ägde något att betala med, fingo genomgå.

Det »brott» jag begått bestod däri, att jag skrifvit några ord i marginalen på tidningar, som jag afsändt. Det är att märka att jag härvidlag handlat i okunnighet, ty jag kände icke till att något dylikt var brottsligt enligt svensk lag och förordning. Detta gjorde att jag flera gånger innan jag blef fast hade gjort mig skyldig till »brottet». På den tiden voro böterna 20 kr. för hvarje gång och jag sökte göra begripligt för den lägre rättvisan, Malmö rådhusrätt, att jag, då jag felat på grund af okunnighet, rättvisligen ej borde ådömas böter för mera än en gång. Det hjälpte emellertid inte, jag erhöll 20 kronor för hvarje gång och då jag inte kunde betala, erhöll jag på statens bekostnad några dagars träning i konsten att lefva'på vatten och bröd. Jag hade då en ganska lång tid fått känna på hvad det

vill säga att vara fattig, men på vatten och bröd hade jag dock hittills sluppit att lefva. Nu fick jag, som sagdt, en liten träning, kanske med enförkänsla af, hvad som under de närmaste åren väntade mig ocli de mina.

Det var under fängelsedirektör Lagerbergs uppsikt jag kom, denne herre som nu residerar i Falu länsfängelse efter att för den sorgliga säckhistorien af instansen nummer två i svensk rättvisa ha blifvit dömd till afsättning — och sex års straffarbete. Den högre instansen, nummer 3, räddade honom. — I sanning, Sveriges rikes lag har många kryphål!

Innan jag ifördes den grå fångdräkten och uppfördes i cellen, ställdes jag inför direktören, hvilken såg så glad och förnöjd ut öfver att ha fått mig under sitt speciella beskydd, att han ville ha mig att ge sig en lektion i hvad socialism var för något. Men då jag märkte att hans kunskapsbegär icke var af den rätta sorten, påminde jag honom mycket underdånigt, såsom det egnar och anstår en i kungl. svensk fångdräkt klädd fånge, att jäg egentligen inte kommit dit för att ge lektioner i socialism åt direktören, utan för att få litet praktik i konsten att lefva på vatten och bröd.

En ilsken blick och en vink åt den mig beledsagande fångknekten och audiensen var slut. Snart satt jag mellan cellens fyra väggar, för att i ro och fred ta mig en funderare öfver lifvet och dess föränderlighet.

Jag var visserligen ådömd fem dagars vatten och bröd, men jag erhöll därtill ett extra dygns fängelse eller noga räknadt, 23 timmars. Då jag inburades var nämligen klockan 9 på förmiddagen och som man räknar från kl. 8 på morgonen, blef jag icke fri förr än kl. 8 sjätte dagen efter det jag inburats. Första dagen erhöll jag några öre extra, för hvilka jag fick köpa en smörgås. Nå ja, det är inte första gången jag har att anteckna libe-ralitet från vår svenska »fångvårds» sida.

De sex dagarna gingo, om också med snigelgång och under protester från en svidande mage. Men jag glömmer aldrig det infernaliska leende och dito blick, som fängelseprästen sände mig, då jag, på väg till frihet och frisk luft, mötte honom i korridoren. Den friska luften kändes så uppiggande i den härliga vårmorgonen.

Nu var jag åter fri och nu gällde det att realisera alla de planer jag funderat ut under de dagar jag suttit inspärrad.

«a»En återblick på »Folkviljans» första period. — Agitationen under denna tid.

Innan jag går att berätta om min stora agitationsresa, vill jag

dock först egna ännu ett kapitel åt »Folkviljans» första skede S och den agitation som under denna tid bedrefs.

Utgifvandet började den 4 mars 1882. Hade jag varit nog klok att mottaga det mig gjorda erbjudandet, att få trycka tidningen å Forssell & Lundgrens boktryckeri, hade säkert många svårigheter varit undanröjda och tidningen kommit att gå. Men där trycktes »Framåt» och en gammal boktryckare, A. Th. Westman, som önskade få tryckningen af »Folkviljan», framhöll att det icke kunde gå för sig att min tidning, som hade ett helt annat program, trycktes på samma tryckeri som »Framåt». Obekant som jag var med allt hvad tryckeri- och tidningsverksamhet hette, trodde jag honom och han blef »Folkviljans» tryckare, hvilket var en af hufvudorsakerna till tidningens död.

Han hade, som för öfrigt redan meddelats, en gammal handpress af synnerligen hög ålder och på denna knnde man trycka cirka 1,500 exemplar på — en hel dag och då skulle det gnos för glatta lifvet. Svetten lackade af tryckaren, en från Sydsvenska Dagbladet utsparkad gammal dylik vid namn Kinberg. Sätteriet var också af allt annat än första klass. Det fanns många olika slags stilar, några så antika, att de skulle kunna försvara sin plats i något boktryckerimuseum. Tidningen blef sålunda unik i sitt slag, ty lika nya som idéerna voro, lika gamla voro de stilar, som fingo tjäna dem till dräkt.

Under hela den tid, tidningen trycktes på detta ställe, blefden aldrig sluttryckt förrän på tisdagen och dock var lördagen utgifningsdag. På lördagen sprungo prenumeranter och lösnummerköpare värre för. att få sina tidningar och jag måste i regeln vara glad om jag kunde få 2- ä 300 färdigtryckta på lördagsaftonen. Detta förhållande verkade slutligen därhän, att prenumeranterna tröttnade. Hade tidningen från början kommit ut i rätt tid, är jag säker på att den skulle gått, ty den hade från början stark efterfrågan. Men tack vare min dumhet att för en lång

tid nöja mig med dessa odrägliga tryckningsför-hållanden, blef det hela förstört och då ändring skedde var det för sent.

Många nummer hade icke utkommit af »Folkviljan» förr än den hade väckt uppmärksamhet, icke minst på grund af dess bitande notiser, uddiga polemik och artiklar om de lokala förhållandena. I synnerhet var tidningen en nagel i ögat på red. Westenius, hvars »Framåt» på ett betänkligt sätt började utträngas af »Folkviljan». Westenius' tidning hade hittills gjort anspråk på att vara arbetarnes enda och rätta talman, men då »Folkviljan» visade sig vid den politiska horisonten, blef »Framåts» radikalism och arbetarevänlighet vägd och befunnen allt för lätt.

Vi hade många nappatag med hvarandra och jag meddelar här ett prof på »Folkviljans» språk mot »Framåt» med anledning af ett meddelande i den senare om »Folkviljans» snara slut:

Att redaktör Westenius icke var med då krutet uppfanns är något som gud och hvar människa vet, men att han blifvit spåkärring det är något som ännu ingen haft reda på. Men där ha vi det, han har bestämdt lärt konsten af den värda spåkärring han för en tid sedan besökte och hvarom han hade så mycket att tala. I sin »öfversikt» i gårdagens nummer lägger han denna sin talang fram för allmänheten till välvillig åtanka. Han gläder sig öfver att »Folkviljan» endast har ett par nummer att ännu lefva uti. Efter hvad oss blifvit berättadt, har Westenius slitit upp ett par halfsulor genom att löpa staden rundt och förkunna sin profetia, men kanhända en viss skomakare åter halfsular dem gratis till honom. Vi kunna se honom hur han gnott på. Men går den (tidningen) in, säger han mycket sant, så är det icke Palms skuld!

På ett annat ställe i Framåt bekantgör han, att lördagsnumret af hans eget värda organ indrages, bara nu icke det är en förelöpare till äfven tisdags-och fredagsnumrets bortdunstande, ty då kommer Westenius att sätta en »bautastenius» öfver Framåt och åter blifva riddare af långkatekesen och karbasen.

Den senare profetian gick verkligen i viss mån i fullbordan, ty »Framåt» upphörde ett år före »Folkviljan». Och »Folkviljan»upphörde ju icke, utan uppstod gång på gång likt en ny fågel Fenix för att till sist i ny och föryngrad skepnad 1885 blifva »Socialdemokraten» i Stockholm.

Man tyckte att »Folkviljan» var så pigg och bra redigerad, att rykten började gå och antydningar gjordes i tidningarne — särskild t i »Framåt» — att den gamle rutinerade tidningsmannen Janne Damm, känd från »Fäderneslandet», stod bakom det hela som verklig redaktör. Men detta var helt och hållet gripet ur luften, ty det var jag som ensam redigerade och skref hela tidningen, om man frånräknar brefven och insändarne, ända tills 1884, då H. Menander, nn anställd i »Arbetet» i Malmö, invaldes som medarbetare i »Folkviljan», sedan Svenska tobaksarbetare-förbundets malmöafdelning öfvertagit ntgifningen.

Janne Damm dementerade också ryktet, sedan det nått till hans öron, hvilket framgår af följande meddelande i »Folkviljan» för den 1 april 1882:

Från d:r Janne Damm har Redaktionen emottagit följande bref:

»Emedan jag af bref från vänner i Malmö erfarit att det spridts rykte om att jag skulle vara medarbetare i tidningen »Folkviljan», så får jag härmed förklara att detta rykte saknar all grund. Jag har aldrig sett denna tidning och icke till dess redaktion stått i något som helst vare sig skriftligt eller personligt förhållande. Ända sedan 1848 bekant med furst Bakunin, nihilismens egentliga stiftare, och erkännande denna min väns stora förtjänster, gillade jag till en del hans åsigter, men det är mig helt och hållet obekant om dessa äro desamma för hvilka Folkviljan är tolk, efter hvad jag hört berättas lärer detta icke vara förhållandet.

Köpenhamn den 28 mars 1882.

D:r Janne Damm.»

Janne Damm är död för flera år sedan såsom ett offer för svensk klass-rättvisa. Han blef nämligen ådömd 6 års straffarbete för falsk ed. Man hade uppskattat honom alltför högt för inkomst af tidningen »Granskaren», som han då utgaf i Malmö, och för att skydda sig för att helt och hållet utplundras af myndigheterna, arrangerade han

en fingerad försäljning af sin egendom. Detta upptäcktes och Malmö rådhusrätt tog vid detta tillfälla hämd för det han i sin tidning vid så många tillfällen hållit räfst med den kommunala kamarillan samt ådömde honom ofvan-nämda hårda straff. Detta straff, som på sin tid upprörde hela den rättänkande allmänheten, öfverlefde D. icke. Han dog i fängelset.

* *

*Den i Malmö nybildade organisationen hade fått namnet »Allmänna svenska arbetareföreningen». Något som stötte på socialism voro de försiktiga »förståsigpåarne» rädda för att sätta dit och jag var häller inte alltför enträgen. För mig gällde det till en början endast att få arbetarne organiserade, namnet var mig likgiltigt. Men denna organisation stötte på stora svårigheter. Tack vare tidningarnes förvrängningar och faderliga förmaningar, omväxlande med hånet mot »den galne socialistskräddaren», blef tillslutningen icke stor. Mötena voro nog talrikt besökta, men numerären i föreningen var låg och jag fick ta så godt som allt arbetet på mina skuldror. Ty förutom tidningens utgifning skulle det agiteras.

Hela året 1882 måste jag hålla mig hemma, om jag undantager en resa till Göteborg och Trollhättan, som varade ungefär en månad. Naturligtvis höllos ofta möten på de kringliggande orterna, såsom i Lund, Limhamn, Lomma och Arlöf m. fl., men dessa höllos på söndagarne och inkräktade icke så mycket på det löpande arbetet.

Och om jag också haft tid skulle jag ändå varit tvungen att stanna hemma för att skaffa pengar till tidningen och detta var, som jag förut berättat, ofta icke så lätt. Dessutom behöfde Malmö all den uppryckning som kunde fås oeh blef sannerligen icke utan, ty det hölls möten både på sön- och hvardagar å Phcenix, Almbacken och till sist å Kasino. På det sistnämnda stället höllos mötena nnder vintern inne i lokalerna och på sommaren i trädgården. Där mötte vi alla, som kommit på det klara med, att arbetarklassen måste med för att göra sin insats i det samhälleliga utvecklingsarbetet. Yi voro inte många, det är sant men vi saknade hvarken tro eller entusiasm.

I Göteborg höll jag under juni månad 1882 en hel del möten på olika platser. Man hade mig i vänligt minne från mötena i början af året i f. d. metodistkyrkan i Pustervik. Därom vittnade de talrika besöken, ty det var fullt hus hvarje gång. Men mot-ståndarne saknades. Deras nederlag förra gången hade varit så grundliga, att de antagligen ansågo det vara lönlöst att försöka taga revanche.

Men om mina antagonister icke aktade nödigt uppträda på mötena, togo de i stället skadan igen i tidningarna. Adjunkt Hallgren i »Förposten» och Krook i »Nyaste Förposten» arbetade troget hvar på sitt sätt för att slå ihjäl socialismen och »rycka68

•

upp ogräset». Men den som siog rekordet i brackaktighet ocli oförskämd lögnaktigliet var »Snällpostens» redaktör, en tinne vid namn J. Hätelin. Han bar titeln filosofie doktor, men skref det värsta drafvel som någonsin lästs i svenskt tryck. Denne »fylle-sofie doktor» har ännu icke skattat åt förgängelsen, utan går ännu omkring som ett afskräckande exempel på »rusdryckernas förbannelse».

Det mäst storartade mötet i Göteborg denna gång var ett, som en söndags e. m. hölls ute på exercisheden. Öfver 5,000 personer voro närvarande och stämningen var den allra bästa.

Jag hade med mig 4- ä 500 exemplar af veckans »Folkvilja» och de hade en strykande åtgång både på och efter mötet. På måndagsmorgonen väcktes jag nämligen mycket tidigt af städerskan på hotellet där jag bodde, med den upplysningen, att en herre ville tala med mig. Hans ärende var att köpa »Folkviljan» och han frågade om jag hade några exemplar kvar. Jo, bevars, det fanns.

— Hnr många?

Jag trodde att han endast ville köpa ett par exemplar och började räkna mitt kvarvarande lager. Det bestod af tjugo ä trettio exemplar.

— Fins det inte fler exemplar, exempelvis i Malmö, där den tryckes?

Det kunde jag inte svara på, men kände mig gladt öfver-raskad af att min af många misskända »Folkvilja» hade så intresserade vänner.

Han köpte hela mitt lager och jag kom öfverens med honom att jag skulle höra efter i Malmö huruvida flera funnos kvar af samma nummer. Vore så förhållandet, skulle de sändas till Göteborg, där han köpte dem alla.

Sedan han gått sin väg, började jag spekulera öfver hvad detta hade att betyda, ty sådana mecenater i tidningsköpareväg var jag icke van vid. Jag kunde icke lösa gåtan och detta skedde först några timmar senare, då jag i sällskap med min vän C. M. Heurlin påträffade ett par utvandrareagenter. De upplyste hvarför »Folkviljan» var så eftersökt den veckan. I numret stod nämligen ett bref, undertecknadt af en hel del utvandrare, hvari klagades öfver den behandling de fått undergå på sin resa till Amerika med en af Allanliniens båtar.

Det var en agent för nämnda linie som varit så ifrig att fåtag i alla exemplar af numret ifråga — naturligtvis för att förstöra dem.

Yi togo oss naturligtvis ett godt skratt, men jag fick på samma gång en idé, en utmärkt sådan, som jag genast realiserade. »Tusan», tänkte jag, »här är ett ypperligt tillfälle att få annonser till »Folkviljan». Af den sorten hade den lilla tidningen inte sä många, jag var allt annat än affärsman på den tiden — sedermera har jag blifvit något mera.

För öfrigt skulle det ett visst mod till att våga annonsera i en sådan där illa utskriken rabulisttidning som »Folkviljan» var. Som ett tack för det visade modet skall jag här nämna några af Malmö-annonsörerna: möbelhandlare O. Nilsson, Rundelsgatan, svarfvare C. H. Richter, Mårtensgatan, skräddare A. Bouvin, hökerihandlare V. Möller — nu en tät, välbeställd husegare — Jönsson å Almbacken m. fl.

Men för att nu återkomma till Göteborgshistorien kan jag upplysa om, att jag erhöll annonser från icke mindre än fyra utvandrareagenter. Men jag var, som sagdt, dålig affärsman, så att jag icke förstod att taga en skälig och rättvis betalning för dem, som jag lätt nog kunnat erhålla. Det jag erhöll var emellertid ett synnerligen välkommet plus till »Folkviljans» klena kassa.

Innan jag lämnar Göteborg för denna gång kan jag icke underlåta att nämna ännu några ord om den då här i landet endast ett par år gamla goodtemplarrörelsen och den ställning jag och de dåvarande fåtaliga socialdemokraterna intogo till densamma. Jag har redan omtalat hurusom Göteborg var den plats, hvarest de ledande inom goodtemplarorden började angripa socialisterna genom att förbjuda ordensmedlemmarne att sluta sig till »socialisten, skräddaren Palm och hans anhängare», samt huru jag icke blef svaret skyldig, utan närmare tog reda på hvad sällskapet bar i skölden. Man behöfde heller inte länge studera detsamma förrän man kom underfund med att orden hade kommit i händerna på en klick intoleranta fantaster med mer eller mindre s. k. frireligiösa och kälkborgerliga åsikter. Allt detta i förening medförde, att ett jesuitiskt angifvaresystem med thy åtföljande hyckleri och smygsuperi florerade, t. o. m. bland de högt uppsatte. Det fanns sålunda stoff nog för mig, och ett tacksamt sådant, till en skarp kritik af de styrande och deras handlingar.IkK* 3».

Lördagen »O Februari

Folkviljan.

iäss».

Ited»W% ocb 9.U »vang atgifvifv:. ^ Falla.

Bä<« Mir »l>«, <>r»«t m»i Ingen." | ^f^fcrfSX».011'

' iVempner atiofopris:

'Kr. 2^5 pr helt år, IM pr halft år, 60 Öre pr <|UElr|al öhh ^.Vöre pr måpad. %

' ^^^tiumvicr^is: B oro.

i Tidmagenj kontor: llrunttogaia» M ii.

-----—-—........... —..fn —.—-

Z' *

/ Fara »yftleKor oeö »ma

* fängelse*.; v

likhet med ett smfitteropliriii» ur det stackurs pinade bröstet, som* lider och lider under det,dagliga utiHaaitUndet trälarbetat, på samma fläck, isanunatilh rum, I sam* ma förpestade, qvatmigs* luft, dar andedt äg-ten blir tyngre och tyngre och der det ieke tjenar något till att uppfriska, ty det upphettade prassjernet far öfver det fuktiga klädet och fyller det lilla rutnmsfcyaed ijvaUnig.a dunstar. Faiter haudeD ott énda

1 tidningarno kan man esomoftast finna litet ögonblick trött aed i. skötet, försöka annonser af följande lydelsC; “Flickor sot» de krampaktigt darrande fingrarna att

kunna «y, kuana få iåra sy kappor,'* *‘öf« »Ifippa nålen en liteu sekund, söker det'

vade flickor i kappsömnad antagas,’, *’e» trötta ögat ett ögonblicks lindring genom

ung flicka kan få lära sy kappor” etc. När att fästa blicken på taket, på abdra sidan

nu en fliöka hänvänder sig efter en sådan 'gatan eller öfver gården oller gör dét eller liknande annons, får den arbetssökande ett dmtigt föreök .uå a|t uppfåtigaen glimf», den underrättelsen, när bon"FffSEpft*Dctfde» »köna b!a himmeleti, som just au duglig, att arbetstiden Hr fråo ki 8 om tycks frestande säga: ”beskåda mig uu, jag morgomm tjU kl. 8 em aftonen med 1 tim- är ju skapt till »ila letvaude varelsers be> ma middag, for dessa U, timmar» arbete undrat» och glädje;”, så ljuder snart den erhåller hon en veckolön af 2 högst 3 kr. stränga manande stämman från sy stugans ccbaå skall bofi sjalf hålla aig med kosten, ega«i»na: **ni glömmur att sy miu lilla 8ic-m att märka. Fäoverna, de tliokor som ka.” llon har ju rätt, der måste ökyudaa/' akola lära att sy, äro underkastaåe samma oc^ hustas, ingen rast, tegen hviln för det ar bets vil kor, men ferhålia i regeln iugeu olyckliga väsendet, som uudurgräfver sta betalning nnder Uiroiidfen. Ibland bänder fiebm, arbetar sig dödströft och stirrar sig dét, att en elev på en »ådan nystuga er- feliud för att förtjena 2 tibjjat 3 kr, t håller en veckolön af t kr., mon så skall weckms |>;ii egen kost. 2 a B kr. i hon förutan syr.iug tillika påtaga sig »st veckan och för denoa lön äro de fängslade %å på lagret,' sotu det feeter, det, vill säga» vid symaskinen, denna mördande gutllo-fcon, skall bära det färdiga arbetet till den tine, som har expedierat flera ofier än idräm&rbjäl som nystugans egariuna arbetar guillotinea i Faris och ännu skall kräfva för. Eu systuga är t regeln ett litet rum tusende af sina offer, inuaii iäkareveteaska-iuéd 2 par fönster, på forsla oller andra pen Ufir i stånd till att förbjuda den.

våningen. I ett *ådant rum sitta 4 a ö Alltså en veckolön af 2 a B kr det är

tUckof fria morgon 1*11 afton i oafbruteu. $:} högst 50 öre om dagen för ett helso-vcrksamlH t. De magra fmgrarue foga med luytauJ», siöande arbote. Vi b< hofva icke feberaktig brådska »tyng till »»tyng i det gura någon beräkning för att utfinna* om, tjock* mörka tyget, pi hvdkaögone» stirra en metntiaka kau hffva deraf. fivaort blir, <h I» srirrt, utan att våga söka eu gnrtan det ur e« omöjlighet. D^j syflicka, »om har

hvfloponkt. Hot Hr oj så underligt att de föräldrar och ett hem att hålla sig till. dnr

biyta rutit och tet ra och brännande dessa bon kan få det nÖdfäudiga och någon bjelp •gon. eller att de blifva trötta UaudyusMäl till kläder, ja, hqa kan nöjas med utt sätta tig till alt fåra t*itm dm», liksom W lieba» Ull för att tj«na 33 örn om da att uppmuntra de«u och samtidigt «n»yg*r g c n. man d*a sy fl» ku som hvarkeu har »ig »t» djup tuek, swfti bar et kruiiJötiio fvduldtac cl Lör något hon

horu ocb som likaledes

Folkviljans minsta nummer. l:a sidan. Format 9 X 13 cm.

(Efter fotografi af det ex. som finnesendast tjenar 33 öre om dagen, liuru blifvet* henne» öde? När det unga lifvet dag efter dag förbittras genom att so och ktinna at$ till oeh med det mett uppoffrande slit, hvarmed kropp

och själ slöas, *trots offer af uugdora och helsa, endast bringar — hunger, och när hunger och saknad efter att hafva stulit ögats och kindens, läppens och hjertats friskhet, efterhand framkallat ett slags feberyra för det den unga bjeroaa icke kan fatta, att detta lif, som synes så blomstrande och smickrande för några, skall »vara så fullt *f nöd och qval och lidanden för de flesta, nar då frestelsen lockar, om också endast för ett ögonblick, till att smaka af glädjens och njutningens bägare, som så många njuta utaf i fulla drag och så ofta de vilja, ja — då nppflamma de gamla och yngre väl* lustnihgarne af eu djelVulsk glädje, ty huu-ger och förtviflan har ånyo kastat étt nytt offer i deras af djuriska begär uppfylda smutsiga famn. 2 a 3 kr. i veckan, behöfves något starkare bevis för att det hvita slaf-veriet existerarj? Hvarför skall den öfver allt ”grina* en i möte, denna skrärkfulle taoke, att arbetet är en förbannelse? Uuf-vudansvaret för det oförsvarliga sätt, på hvilket de unga syflickoraas arbetskraft och iifskraft utbytes och deras lif förbättras ocb ruineras, hviiar enligt vår meniug på de storborgerliga krätuarsjälar, för hvilka sy-stugorna »ro redskapet tonn syflickorna källan till deras rikeaoraar. Till dem vilja vi säga att i de ”sraå fängelserna,” som kallas systugor, ha de dea största skuld, ty det är deras samvetslösa utsugnings-system, som träder fram i -berörda hänseende. BilligtI billigare! billigast! så lyder det första budet i den storborgerliga krä-inarsjäleos katekes, och kan e». dylik till-bedjare af vår nuvarande frikor.kurretis och liberalistiska statssystem uppsnusa ettautal ”små fängelser”, som vilja lernna honom några hundra kappor färdiga, 50 öre billigare pr st., så lagges denna ”vinsjt” till fruns eller henis ”badresa” 'nästa sommar, så framt icke borrecs ”väninna” beböf-ver en ny sidenklädning eller ett nytt guldur. Men när grosshandlaren, kappleverantören, pller hvad han nu kallas for, reser bort frun sina af varor fulla magasinen, pro* dukterna af hundrade af hans rnedratnni-skors slit, släp och — tårar, när han makligt tillbakalutad i en första kluea kupé företager eu ”rekreationsresa", aå spiller

ha» icke en onda tanke på, att det är ti* fattiga, bröstsvaga, aftynadö syflickorna de ”små fängelserna” &om han har att tat k för det öfverflöd, b va vi han lefver, ocf när ban viinder tillbaka for att tillbria"» några dagar pu sitt landtstälie, innan ht på nytt visar sig i förrättningen, når hai nonchalant betalar räkningen för det sed-naste middagsgillet, som stadens förste re-statiratör arrangerade, så faller det honom denna kräraarsjäl, alls icke in, att undvi det sällskapets magar neka att inrym mt ens lOulelen af de rätter, som få sta o< rörda på bordet, under det champagnen spilles för det gästerna icke kunde dricka mera, så autto de hungriga, törstiga och dodströtta syflickorna i. de ”små fängelserna” och grubblade öfver det olösliga problemet: att lefva fot* 33 a 50 öre om dagen.

Strödda notiser.

På medlemsmötet sist), söndag biel bland annat beslutad t, att medlemsmöte skall af hållas bvarje söndag från kl. 4 tiJI 6 eftm. i föreningslokalen, Tftgelgårdsgataö N:o55 nedra botten, samt att medlemmar, sota icke anmäla förhinder, skola betala 10 öre i plikt för uteblifvandet.

'I' »nkekorn.

Fegheten iu* hos många så stor, att de icke våga sluta sig til! hvad rätt och godt är, emedan de tro, att några narrar skola anse dem för galna.

Dot bästa medel att bekämpa socialismen, är att befordra arbetarens välfärd.

S. Å.P.

Sektionen Nio 1, håller möte i morgon eftm. från 4—6 i Tegelgårdsgatan N-° nedra botten.

Nya medlemmar inskrifvas.

Folkviljans minsta nummer. 2:a sidan. Format 9 X 13 cm. »Arbctarcrörelsens arkiv» i Stockholm.)På den tiden var det inte lönt att torsöka ia någon good-templarlokal i liela Sverige upplåten för något socialdemokratiskt arbetaremöte. De voro liksom bönehusen stängda för oss.

Då de därtill icke allenast på sina möten utan äfven i sin press på det gröfsta beljögo och förvrängde de socialistiska sträf-vandena, var det rent af en tvingande nödvändighet att upptaga den af de dåvarande ledande

männen kastade stridshandsken. Detta var så mycket mera nödvändigt som de sökte sina anhängare bland det arbetande folket och vid alla tillfällen framhöllo, att blefve arbetarne blott absolutister vore den sociala frågan löst, ty dryckenskapen vore hufvudorsaken till fattigdomen och det arbetande folkets armod.

Det gällde att vederlägga alla dessa barockheter — och det blef gjordt med kläm — samt på samma gång klargöra socialismens principer och nödvändigheten af arbetarklassens organisation till ett klasskampsparti.

Det var genom denna strid, hvilken jag tvangs att föra mot den tidens goodtemplartaktik, som den stora allmänheten fick den uppfattningen, att jag var en hatare af all nykterhet samt en fylleriets talman och apostel par préférence. Härtill bidrogo äfven de förvrängda tidningsreferaten af sammanstötningarna mellan mig och goodtemplarne samt icke minst skämftidningarne, hvilka alltid afritade mig som en bacchidyrkare med ölglas i hand och fickorna fulla med buteljer.

Nåja, jag skall visst inte förneka att en bägare af Gambrini ädla dryck, till måtta njuten, alltid smakat mig och att jag äfven befunnit mig väl däraf, men nykterheten som sådan har jag aldrig bekämpat. Då nykterhetsrörelsen nu för tiden är mera tolerant än förr och icke ställer sig så afvisande mot socialdemokratin som förut varit fallet, så smickrar jag mig med att jag i min mån äfven bidragit till uppnåendet af den bättre förståelsen.

Medan jag befann mig i Göteborg 1882 sprang den första minan i goodtemplarlägret därstädes och då åtskilliga trodde, att jag hade min hand med i spelet, blef jag ännu mera hatad af de ledande. Detta var ett fullständigt misstag, men jag hade af oppositionsmännen inom logerna erhållit så noggranna och värdefulla upplysningar, att jag var fullständigt ä jour med spelet bakom kulisserna både inom de högre och lägre logerna. Jag kunde också den 23 juni 1882 skrifva följande bref till »Folkviljan» från Göteborg:Bland goodtemplarne är här ett värre kolorum. Deras öfverstepräst eller hvad titel han har, herr Hurtig, fick »lappen» i förra veckan. Han spjernade emot med både händer och fötter, men bort måste han och det hurtigt] ändå. Hans despotism i föreningen hade skaffat honom så många fiender, att han var tvungen att försvinna. På ett af oppositionsgoodtemplarne i Majorna afhållet möte den 11 juni blef beslutadt, att bort skulle han, i motsatt fall ställde de sig under Norges goodtemplarloge. För öfrigt ett vackert sällskap som här regerar goodtemplarne. Härom dagen kom en goodtemplare upp i en gradloge och inlemnade en klagoskrift mot Hurtig, men inga oppositionella yttranden tålas i detta sällskap. Han fick »hummel» för sitt besvär, ja de till och med stuka armen på honom. Det var fråga om att draga saken1 inför rätta, men det nedtystades.

Då jag här lämnat dessa upplysningar är det för att läsarne skola få en, om ock liten, inblick i de orsaker som medförde att jag af en stor del af det absoluta nyk-terhetsfolket stod missförstådd samt såsom en hatare af och motståndare till all verklig nykterhet.

Men detta är en fullständigt falsk uppfattning, ty det är endast mot reaktionen, fanatismen och intoleransen inom nykterhetsrörelsen samt dess ringa förståelse af socialdemokratien jag uppträdt och detta ansåg jag vara min plikt som ärlig kämpe för proletariatet.

* *



Från Göteborg tog jag en liten

afstickare upp till Trollhättan, hvar- — »skämttidningarne afntade mig rjr alltid som en bacchidyrkare.»

est jag fick en värre dust med (sid. 72.)

kommunalordföranden, en dryg herre, som bar det icke ovanliga

namnet Pettersson.

Lokal fick jag, anmälde mötet hos länsmannen (en human man) och anmälde det äfven hos kommunalordföranden på lokalägarens uppmaning, »ty», sade han, »det fins några viktiga herrar här i kommunalnämnden, som vilja gå och gälla för mera än hvad de äro». Ordföranden undertecknade anmälan och

nu var allt klart, tro do jag, men jag hade gjort upp räkningen utan värden. Om torsdagsaftonen när jag kom och ville hålla mötet, och en timma förr än det skulle öppnas, inträddekommunalordföranden, hr Pettersson, med en yiktig, dumdryg min, som sådana herrar särskildt förstå att taga på sig och som kläder dem så väl och gör dem så genomkomiska. För att riktigt imponera hade han medtagit en polisbetjänt och en af länsmannens skrifvarepojkar. Med högtidlig min drog han upp ett papper ur fickan och visade värden; det var ett utslag, ett par år gammalt, hvarigenom denne blifvit ådömd 25 kronors böter af kommunalnämden där för det han (värden) hade låtit en kringresande akrobattrupp uppträda i sin lokal, utan att anmäla det. Samma papper gjorde nu åter tjänst. Värden protesterade och menade, att detta möte ju var anmält.

— Låt mig se, hvad jag skrifvit, sade ordföranden.

— Den herrn har anmälan, sade värden, pekande på mig.

— Låt mig se, sade Pettersson.

— Vet ni icke hvad ni skrifvit, svarade jag, som knappast

kunde hålla mig för skratt, så komisk föreföll mig situationen, men allra mest komisk Trollhättans kommunalordförande, som stod der bröstande sig som en kalkontupp, lika röd i kammen som en dylik, men slöret var dock icke fullt så långt.

— Arbetarne behöfva icke höra herrns föredrag, sade Pettersson tvärsäkert, hade det varit i religiös riktning, så skulle det blifvit tillåtet, fortsatte han nådigt, men politik ha de icke med att göra, de ha det bra som de ha. Jag har varit här hela mitt lif o. s. v.

Jag lät honom förstå, att jag kunde se och höra på honom att han hade varit på ett ställe hela lifvet, hvilket jag af innersta hjärta beklagade, men hvad det beträffade med förbudet mot mötet, så underrättade jag honom om, att det var lagstridigt, samt att jag afhöll mötet lika fullt, hvilket jag äfven ämnat göra. Men lokalägaren blef nu naturligtvis rädd för att upplåta lokalen och mötet måste därför inställas.

Efter hvad jag sedan fick höra hade min ankomst till Trollhättan så allarmerat kommunens vise fäder, att de hade sammankallat en extra stämma aftonen förut. Där beslöts att ordföranden skulle förbjuda mötet. Länsmannen själf beklagade dessa herrars okunnighet i lagen. De hade till och med sändt bud till flera fabriker och sagt till arbetarne, att mötet var inställt, så att de icke skulle komma.

Om aftonen mötte ändock en del arbetare, till hvilka jag utdelade en del exemplar af »Folkviljan».

* * *På hösten 1882 blefvo svårigheterna att skaffa pangar till »Folkviljan» allt större. För att kunna mera planmässigt ordna och drifva agitationen ombildades »Allmänna svenska arbetareföreningen» och erhöll namnet »Socialdemokratiska arbetarpartiet» samt indelades i sektioner. Tio personer kunde bilda en sektion och hufvudstyrelsen bestod af sektionsförmännen. I början såg det ut som om den nya organisationen skulle vara praktisk och jag tror också att den var det, men bristen på dagliga och energiska sektionsförmän var säkert skulden till att den unga rörelsen inte kunde taga den fart som var nödvändig för att upprätthålla en tidning. Och hvem vet, kanske platsen också var för liten. Man erinre sig de stora svårigheter, partivännerna såväl i Köpenhamn som Stockholm hade i rörelsens början för att skaffa de nödvändiga pänningmedlen, oaktadt arbetarebefolkningen i dessa städer var 6 ä 8 gånger så stor som i Malmö.

Från svenskar i utlandet hade »Folkviljan» fått mottaga såväl varma lyckönskningar som pekuniära bidrag, de senare visserligen små, men mycket välkomna. Från C. Palmgren i Paris, från Arvidson och R. Gundersen i London och från den gamle veteranen Westerberg i Newyork m. fl. kommo bidrag, såväl från dem själfva som från de klubbar de tillhörde.

Men trots detta knep det ändå och fattigdomen började på allvar göra sitt intåg i mitt hem, som sköflats för att skaffa pängar till tidningen och bröd åt de mina.

Flera gånger erhöll jag tillbud om hjälp, om jag ville ingå på vissa villkor. Men att kompromissa har aldrig varit

min svaga sida och allraminst på den tiden, därtill kände jag kraft och energi allt för mycket genomströmma mig. »Rent spel, så länge det spelas, sedan nr spelet», det var min devis.

Flera gånger kommo utskickade från en af goodtemplarord-narne och lofvade mig guld och gröna skogar, om jag ville sluta mig till dem. Jag tror att det var från maliniterna, ja, riktigt säker är jag inte, men jag vet att det var från den gren, till hvilken Westenius icke hörde och han, tror jag, var hickmanit. Jag själf har ej brytt mig om att taga reda på hvilken af de båda ordnarne som var den nyktraste.

Nog af, de ville ha mig med sig för att i »Folkviljan» ha ett organ som kunde stuka till »Framåt». Red. Westenius var nämligen en ifrig tolk för den hickmanitiska riktningen och för honom och andra rättrogna hickmaniter var den malinitiska riktningen bara bosch.Värfningen misslyckades. Jag har gudskelof icke varit någon slaf under dryckenskapslasten, men jag liar också bekämpat all annan slafmoral, som jag ansett vara stridande mot sunda förnuftet.

Den 24 februari 1883 utkom »Folkviljans» sista nummer. Tidningen hade nu krupit ansenligt ihop, hvilket synes af klichén å sid. 70 o. 71. Hela tidningen var »enradig», för att tala skräddarespråk, d. v. s. två sidor och mätte 23 centimeter i höjd och 17 i bredd. Minskningen hade varit oafbruten sedan december föregående år.

Men nu var det också slut. Öfver ett och ett halft år af mitt lif hade offrats, under hvilken tid det mäst'intensiva, arbete hade bedrifvits. Jag var ekonomiskt ruinerad, utskrattades, förhånades och föraktades och många af dem, som jag trott varä mina vänner, drogo sig nu för mig. En del ryckte medlidsamt på axlarne, då de sågo mig, men de flesta sökte undvika mig. Jag hade spelat ett högt spel, insatsen hade varit allt, och nu hade jag förlorat.

Dessa voro de reflektioner, som trängde sig på mig och jag måste erkänna, att det för mig icke fanns några förmildrande omständigheter, då jag tänkte på allt det elände jag bragt öfver min stackars hustru och barn. Jag hade varit en dåre! Var det vanvett, envishet och äregirighet eller var det ett inneboende oemotståndligt behof af att kämpa för idéerna, som drifvit mig ut till denna strid, i hvilken jag nu dragit det kortaste strået? Jag kunde icke själf afgöra denna fråga eller besvara densamma.

Endast det var jag på det klara med, att den som i en strid offrar allt, driffjädern må vara den ena eller den andra, kan tadlas, men bör förlåtas.

Då jag började min agitation, hade jag icke haft den aflägs-naste tanke på att jag skulle bli så framskjuten och så förhånad. Och några äregirighetsdrömmar hade jag aldrig varit anfäktad af, galen var jag inte — följaktligen var det bestämdt envishet, parad med kärlek till idéerna, som varit driffjädrarna till mina handlingar. Ja, så resonnerade jag och på grundval däraf fattade jag mitt beslut. Ruinerad var jag, men det kunde upprepareras och nu gälde det att ta ett tag till, ett riktigt nappatag. Misslyckades äfven det, skulle det blifva slut.

Jag fattar alltid mina beslut raskt och det är nog det bästa. Efter ett par dagars allvarliga funderingar var saken klar. Innanjag gaf fullständigt tappt skulle jag försöka en agitations-färd öfver hela landet. Nu var jag visserligen slagen och ruinerad — men det hela var ju en pänningfråga. Hade jag haft mera pängar till mitt förfogande och icke från början låtit trycka tidningen på det antikverade tryckeriet, hade jag säkerligen icke befunnit mig i den nuvarande bedröfliga ställningen.

Alltså friskt mod! Sverige är stort, arbetareklassen måste kunna väckas äfven här och pängar — bah, de kunna stampas fram ur jorden! Alltså ut till nya strider mot dumheten, slöheten och liknöjdheten innan du förklarar dig besegrad!

Så resonnerade jag och så bar det åter ut till nya strider, i hvilka segrar och nederlag omväxlade med hvarandra.En agitators vedermödor. — Besök i »Sigurds stad och Jönköping.

Det hände rätt ofta under de möten jag höll ute i bygderna, att någon s. k. storborgare sökte ställa till skandaler eller arrangera öfverfall på mig. Men i regeln voro de så fega, att de inte själfva vågade framträda, utan lejde andra, oftast fulla arbetare, att utföra dessa i deras ögon storartade bragder.

Jag har många historier att berätta i den vägen, men jag skall nöja mig med ett par ur högen.

På ett möte som hölls en söndagseftermiddag vid Limhamn i närheten af Ribersborg, smög sig en full arbetare bakom mig och sökte knuffa mig ned från den provisoriska talarestolen, en jordvall. De närvarande togo emellertid gunstig herrn i allvarlig upptuktelse och det blef sagdt, att en framstående affärsman D. i Malmö, hvars villa låg i närheten af mötesplatsen, hade lofvat honom bra betalt ifall han lyckades i sitt uppsåt.

Vid ett annat möte, som 1882 hölls i hotell Trelejons stora sal i Trelleborg, uppträdde äfvenledes en full arbetare och sökte göra skandal genom att afbryta mig med oförskämdheter. Det sades öppet på mötet att han fått 10 kronor af stadens storpamp, grosshandlaren m. m. Malmros för att ställa till bråk under mitt föredrag.

I Sundsvall gick jag en gång — det var flera år senare — och tog mig en promenad nere vid hamnen. Jag var helt ensam och tog med intresse i betraktande det rörliga lif som sommartiden utvecklar sig vid denna ståtliga hamn. Jag anade ej, att några anslag voro å bane mot min person, då jag helt plöts-ligt fick höra ett högröstadt gurgel bakom mig. Jag vände mig nyfiken om för att taga reda på orsaken härtill och det dröjde inte länge förrän jag fick klart för mig, att det gällde min ringa person.

De grälande herrarne voro för mig fullkomligt obekanta, men den ene blef jag snart bekant med. Saken var nämligen den, att en herre, som reste för att skaffa abonnenter på ett stor-artadt planschverk, utgifvet af nu aflidne doktor Arthur Haze-lius öfver Nordiska muséet, hade helt tillfälligtvis kommit att höra huru en herre — inom parentes sagdt trägrossör — sökt öfvertala en lindrigt nykter hamnarbetare att mot ett vederlag af 10 kronor stöta mig ut i hamnen. Det var härom gruffet hade uppstått mellan grossören och Hazelii ombud. Då grossö-ren såg sig afslöjad, dröp han af, skamflat som en våt hund.

Denna väntjänst af Hazelii ombud var så mycket vackrare, som han härigenom själf utsatte sig för ekonomisk förlust, ty det verk, hvarpå han skulle samla abonnenter, var så dyrt, att afnämarne endast kunde sökas inom de burgnare samhällsklasserna och det var en pamp ur dessa klasser han vid detta till-

fälle stötte sig med.

I Hernösand höll jag en gång ett möte en söndagseftermiddag på en berghäll utanför staden. Här begick en på dekis kommen storborgare ett slyngelstreck mot mig. Han gick nämligen fram och tog ett glas vatten ur den för mig framsatta vattenkaraffen. Jag trodde naturligtvis karlen var törstig och lät honom hållas, men i nästa ögonblick kastade han hela vattenglasets innehåll rakt i ansiktet på mig.

Men han fick sin lön och det ögonblickligen. Kraftiga arbetarhänder togo hand om honom och under allmänhetens ljudliga bifall blef han hastigt men för honom mindre lustigt fockad utför berget och ett godt stycke utom mötesområdet.

Tänk hvad de borgerliga tidningarna och myndigheterna skulle gjort nummer af ett dylikt »attentat», ifall det varit någon af deras partis talare som varit utsatt därför.

Som häraf framgår hade jag många »vänner i viken», som voro mycket intresserade af min person och att deras anslag gingo om intet, därför har jag dels att tacka min egen påpasslighet och dels den omständigheten, att jag alltid hade några

verkliga vänner eller också andra hyggliga människor, som kände sig upprörda öfver de planlagda dåden och i förväg underrättade mig därom.

* *

*Innan jag började den stora agitationsresan, gjorde jag en liten tripp upp till JBmåland, hvarunder Wexiö, Jönköping, Nässjö och några smärre platser besöktes.

Till Wexiö kom jag till »Sigfridsmässan», den storartade marknaden, som hålles i februari månad. Jag hade inte reda på de svenska marknaderna, i annat fall hade jag passat på ett lämpligare tillfälle, ty marknader äro allt annat än lämpliga tider för folkmöten.

Nu befann jag mig emellertid på platsen och därför .ansåg jag mig böra söka få ett möte till stånd. Jag lyckades få

hyra självfva ridhuset af den person som förhyrt detsamma för att där gifva ridlektioner, en kammarjunkare Ehrenstråhle. Sedan detta var undanstökadt begaf jag mig till »Sigurd» eller rättare sagt till »Smålandsposten» för att få tryckt affischer och annons införd om mötet.

Det gällde att taga till något riktigt rafflande. Jag befann mig ju i »Sigurds» hembygd och till skorfviga hundar behöfves skarp lut. Rubriken på affischerna och annonserna kom därför att lyda: »Hatare af kungadöme, krigsgalenskap och präst-

välde inbjudas till möte i ridhuset» etc.

Det var en spik som drog, det vill jag lofva! De goda Wexiöborna läste och läste, funderade och stirrade på affischerna, hvilka kreverade som en bomb och satte myror i hufvudet på mer än en och särskildt på länets höfding. Länssekreteraren sändes genast i väg till kammarjunkare Ehrenstråhle, som ombads att för allt hvad heligt var icke låta »den förskräcklige socialistskräddaren» uppträda i ridhuset. På så sätt trodde man sig kunna rädda de goda smäländingarne i »Sigurds» stad från den socialistiska besmittelsen.

Spejare utsändes för att söka rätt på mig, men jag var inte god att träffa på, ty jag bodde privat. Det var nämligen så fullt på alla hotellen och logihusen med anledning af marknaden, att jag icke kunnat få rnm annat än till rent af ohyggligt pris. Man begärde sålunda 6 ä 10 kronor för ett rnm.

En så hög rumshyra stod min klena kassa icke ut med och jag såg därför tiden an och vandrade ned till järnvägsstationen då sista tåget anlände för att möjligen bland de privatpersoner, som kommo ned för att få tag i resande, påträffa någon, som hade logi till billigare pris.

Fem kronor var emellertid det billigaste och jag stod justi begrepp att följa med en, som hade rum till det priset — att gå på gatan en kall vinternatt tilltalade mig icke — då en äldre gumma kom fram till mig och frågade om jag önskade logi.

— Jo, det gör jag. Hvad är priset?

— En krona!

Jag höll på att* taga ett liopp af glädje och följde ögonblickligen gumman. Det var ett trefligt logi, det vill jag lofva. Vi voro 8 ä 10 personer, instufvade i ett rum, karlar och fruntimmer i skön förening. Samlingen bestod af några smålands-flickor, somliga ensamma, andra åtföljda af sina mammor, hvilka hade hemväfnader att sälja, ett par vestgötar eller knallar med band, väf- och hornskedar samt andra rara saker, en full resande bagare och jag. En synnerligen brokig samling och lifvadt gick det till.

För en människa, som önskar lära känna lifvet från dess skilda sidor, var detta det yppersta logi man kunde tänka sig och jag gladde mig åt den tur jag haft.

Detta var emellertid orsaken till att de af Ehrenstråhle utsända spejarne icke lyckades få tag i mig. Tillfälligtvis mötte jag honom på gatan samma dag mötet skulle gå af stapeln. Han antastade mig och gaf mig den föga hugnesamma upplysningen, att jag omöjligen kunde få ridhuset för mitt föredrag.

— Jag har redan haft mycket obehag för det där mötets skull, herr Palm måste vara en förskräckligt farlig person, ty vissa personer äro mycket rädda för herrn, sade han och fortsatte i samma stil.

Jag protesterade naturligtvis och sökte göra klart för honom att det inte var så farligt som man sökt inbilla honom.

Men intet hjälpte.

— Se, herr Palm, sade han ganska uppriktigt, jag har själf

hyrt lokalen och jag bryr mig strängt taget inte om det hela,

men jag vet att ni under inga omständigheter får uppträda där, ty man har från andra håll vidtagit anstalter för att förhindra det. Jag beklagar på det högsta att jag tvingas taga tillbaka

mitt gifna ord, men naturligtvis vill jag ersätta edra utgifter,

mera kan jag inte göra.

Nog af, det slöt med att jag mottog den ersättning vi på stående fot kommo öfverens om. Jag ansåg detta vara det klokaste, ty jag var säker om att man ändå skulle förhindrat mig att tala i ridhuset. Jag hade rika erfarenheter i detta hän-seende och jag såg på Ehrenstråhle, att det icke var af egen drift, utan på grund af en skamlig påtryckning som han återtog sitt ord.

Nu voro goda råd dyra. Skulle det icke vara möjligt att ändå låta mötet gå af stapeln, trots alla anslag att hindra det! Lokal inomhus var det naturligtvis omöjligt att få och om jag höll det på gatan utanför ridhuset kom naturligtvis polisen och körde bort mig. Dessa tankar genomkorsade min hjärna och jag beslöt att gå till ridhuset för att taga en 'öfverblick af platsen och de närliggande omgifningarne.

Strax invid ridhuset, som var beläget i en af stadens utkanter, låg en repslagarebana, där repslagaren gick och arbetade. Banan var ganska rymlig och jag tänkte vid mig själf att den där repslagarebanan icke skulle vara så oäfven som mötesplats. Kunde jag erhålla den, blefve jag fri från allt bråk med polisen och droge ett bredt streck öfver vederbörandes planer att förhindra mitt möte.

Det gällde bara att få repslagarens samtycke. Jag klef ned till mästaren och gaf mig i samspråk med honom samt berättade därunder huru man på visst håll sökte förhindra mig att hålla möte. Repslagaren, som äfven läst de uppseendeväckande affischerna, var enig med mig, att det var ett fult spratt man spelat mig samt yttrade några vanvördiga ord om »herrarnes» lust att tysta ned alla som ville föra småfolkets talan. När jag därför framförde mitt egentliga ärende: att få repslagarebanan upplåten till mötesplats, mötte detta icke det ringaste hinder.

Det har alltid varit min tur att, huru efterblifna och reaktionära de samhällen jag besökt än varit, nästan alltid påträffa någon s. k. rabulist eller annan person som af någon orsak varit missnöjd med storborgarväldet och därför gärna velat »låta yxan gå». Jag har många gånger under mina färder rundt omkring i landet haft dessa att tacka för att jag fått mig mötesplats upplåten, då det sett som mörkast ut. Jag använde mig därför till sist af den taktiken, att då jag kom till en plats där jag var obekant, först taga reda på hvilka som voro de styrande, d. v. s. hade mäst att säga, och sedermera om dessa hade några motståndare samt hvilka som voro ansedda som ortens rabulister. Dessa satte jag mig genast i förbindelse med och i regeln lyckades jag erhålla nödiga upplysningar samt hjälp vid anskaffandet af mötesplats.1 én hast blef nu en provisorisk talarestol upprest på rep slagarebanan och då tiden för mötet var inne — om jag ej miss-minner mig var det utlyst till kl. 3 på e. m. den 14 febr. — samlades omkring 300 personer vid ridhuset. Detta trots att marken var snöbetäckt och vädret ganska ruskigt. Jag hade fattat posto vid ridhuset och meddelade mötesbesökarne, efterhand som de kommo, att föredraget ej finge hållas i ridhuset, men att jag i stället skulle uppträda på repslagarebanan.

Mötesdeltagarne stannade dock gärna, både de tunnklädda proletärerna och de väl ombonade, pälsklädda herrarne och klefvo i broderlig endräkt ned på banan, till hvilken förde en ganska brant, isbelagd väg. Några af pälsherrarne tvekade en stund, om de skulle ge sig utför, men till sist togo de gnd i hågen och rutschade ner de också.

Jag började mitt tal och naturligtvis sökte »herrarne» att på alla sätt genom afbrott förbrylla mig och få mig att tappa koncepterna. I synnerhet utmärkte sig i detta hänseende en välnärd, välombonad och i sitt eget tycke säkert mycket viktig personlighet, hvilken nästan oupphörligt afbröt mig med krystade kvickheter och interpellationer. Han lyckades icke i sitt uppsåt, men gudarne ska’ veta, att det är ganska svårt att icke komma af sig, då kvickheter och tillrop af mer eller mindre grofkornig art komma haglande från alla håll. Jag bet naturligtvis ifrån mig så godt sig göra lät och lyckades, trots oväsendet, att i breda drag framhålla samhällets orättvisor mot det arbetande folket och nödvändigheten för detsamma att organisera sig för att få förhållandena ändrade.

»Sigurd» fick stoff till ett par spalter i sin tidning, naturligtvis skrifna i hans kända maner, hvarigenom han på sitt sätt hjälpte till att göra mig och socialdemokratin än mera kända.

Det lyckades mig att i Vexiö få en liten hop arbetare samlade till möten af mera anspråkslös och privat natur,

men det gick naturligtvis där som på de flesta platser den tiden: efter en kort tid voro de små föreningarne åter upplösta och splittrade. Men de första spadtagen voro tagna och rödjningsarbetet påbör jadt äfven där.

I Vexiö hade jag nöjet — om det får kallas så — att första gången sammanträffa med »Signrd», och jag hade honom alltid som åhörare på de möten jag anordnade i staden så länge han bodde där. Och det måste sägas, att då man samtalar medhonom, skulle man icke kunna tro att man hade den konservative, ilskne socialistätaren framför sig, ty som människa är han den mäst godmodiga, trefliga och oförargliga person man kan träffa på. Jag har under mitt växlingsrika lif träffat flera liberala herrar, som t. o. m., ansetts vara radikala, hvilka som enskilda personer visat sig högst osympatiska och, hvad som framskymtat af deras yttranden, i sitt inre varit allt annat än folkets män.

¥ 5f*



Från Vexiö reste jag till Jönköping. Där hade jag bättre flax, jag fick hyra en hel svit af rum, hela tre stycken, hvaraf det ena var ganska stort och kunde rymma ett hundratal personer.

Här huserade jag väldeliga en veckas tid. Till de första mötena infunno sig nästan endast s. k. bättre folk och borgare. Arbetareklassen var mycket fåtaligt representerad.

»Smålands Allehanda», hvars redaktör då var den kända hästmänniskan. C. G. Wrangel, hade tre spalter, dels referat och dels egna funderingar öfver de första mötena. Enligt W:s åsigt komme aldrig Sveriges arbetare att vinnas för sådana galenskaper som socialismen.

Wrangel försökte sig äfven att uppträda som opponent på de två, tre första mötena. På det första mötet hade han tur och lyckades få dundrande applåder af den fina församlingen. Det var naturligtvis delta som uppmuntrade honom att fortsätta, men efterhand som mötena blefvo kända och arbetarne och småfolket började infinna sig mera talrikt, blef det slut med applåderna.

Jag tog nämligen gunstig herrn under välbehöflig upptuktelse och understöddes häri af mötets deltagare. Jag upplyste kort och godt om, att diskussion hade jag ingenting emot, sådan gafs det tillfälle till efter hvarje föredrag, men att under dettas gång genom idkeliga afbrott och förlöjliganden söka förhindra mig att tala, vore högst opassande och föga värdigt en, som ville anses som en bildad man. Jag sade detta på ett sätt som gjorde att det blef lugn och jag fick fortsätta utan afbrott. Efteråt blef Wrangel tillstukad i diskussionen och sedan drog han sig tillbaka och hans tidning, som förut innehållit långa referat och ledare om mina möten, teg mol stilla eller gaf blott ett par raders omnämnande.Vid ett tillfälle hotade Wrangel mig i förblommerade ordalag med, att jag skulle få stryk af arbetarne på ett möte som jag

arrangerade i det fria den 25 februari 1882. Stryken uteblef

och mötet, som var besökt af 3- ä 400 personer, omnämdes i »Sm. Alleh.» på sju rader.

Vid ett af mina möten i Jönköping inträffade en rolig episod, som jag här vill berätta. Under det att jag höll på med

mitt föredrag blef jag af bruten af en röst, som jag tyckte mig

känna igen och vid närmare skärskådande af personen i fråga fann jag att det var samma päls-klädda herre, som för kort tid tillbaka å repslagarebanan i Wexiö så intensivt afbröt och störde mitt föredrag. Han hade antagligen bespetsat sig på att äfven här få en treflig stund samt kanske ännu en gång få figurera i tidningarna som den, hvilken med framgång och med understöd från publiken kunde till sina öfriga borgerliga meriter lägga den, att han stukat till »den galne skräddare-socialisten».

Men den här gången råkade

han illa ut. Jag hade nämligen

lyckats taga reda då hvad det var

för en gynnare och blifvit upplyst

. i j , i ni a Chvarrarbetaren Ludvig Andersson

om att det var en handelsresande, w (Sid> 94)>

som reste för en stor fläskfirma.

Vid nästa replik från hans sida gjorde jag därför en paus och frågade de närvarande, hvars majoritet nu bestod af arbetare, om de hade läst »Sigurds» trefliga referat öfver mitt möte i Vexiö i »Smålands-Posten».

Jo, det hade de.

Jag fortsatte att fråga och sporde om de äfven läst om den person, som där gjort de i tidningen omtalade trefliga inläggen.

— Jo, jo, ljöd det.

— I så fall, fortsatte jag, skall jag hafva nöjet att för er presentera personen i fråga. Han har gjort oss äran att hedra äfven detta möte med sitt besök och jag vill härmed för er presentera herr fläskhandlaren —Presentationen skedde på ett sätt, som gjorde, att herr fläskhandlaren under de närvarandes stormande munterhet dröp i väg. Jag har sedan icke haft nöjet att träffa på denne herre, men jag hoppas att han som fläskhandlare i längden haft större tur än som folkmötesdebattör.

I Jönköping bildades en liten socialistisk förening, i hvilken till och med ett par handtverksmästare ingingo. Medlemmarne i föreningen voro visserligen inte många, men sega och uthålliga och jag vill hoppas att de ha sin del i byggandet af den fasta grund, som nu finnes för arbetarrörelsen på platsen.

Medan jag uppehöll mig i Jönköping utbröt strejk vid bobinfabri-ken i Forserum. Fabriken ägdes af Örström & Fischer i Göteborg och sysselsatte ett par hundra arbetare. Dessa hade för andra eller tredje gången erhållit lönenedsätt-ning och senast med 25 ä 30 procent. Sålunda erhöllo utearbetare endast 1: 50 pr dag och 18 ä 19 års ynglingar betalades med 50 ä 75 öre. Arbetstiden var dessutom ohyggligt lång: från kl. 6 på morgonen till 7 på kvällen.

Allt detta i förening gjorde att arbetarne tvungos till strejk. Som man häraf ser, utbröto strejker äf-

KakelugnsmakarenS. A. Andersson Ven På den tidetl 0ch då kunde man (Sid- 94). icke ge uppviglarne skulden, ty jag

var ensam af det slaget då.

Nog af, jag läste i Jönköpingstidningarne om strejken och som Forserum endast ligger ett par stationer från Jönköping, beslöt jag att resa dit för att taga närmare reda på ställningen.

Jag vet inte om min resa dit blifvit inrapporterad till vederbörande, men jag tror det, ty landshöfding Ekström, länssekre-teraren och en kronofogde — och om jag ej missminner mig, äfven en länsman — kommo i en hast på benen och foro ut till Forserum. Jag träffade konungens befallningshafvande med följe vid järnvägsstationen och ficK där undergå ett slags förhör eller hvad det skulle kallas. Jag blef sålunda utfrågad hvadjag hade i Forserum att göra, om jag farit dit för att söka tala med arbetarne och uppvigla dem o. s. v.

Jag svarade som sannt var att jag rest dit ut för att söka taga reda på huru arbetarne hade det. Uppvigla dem till strejk behöfde jag ju icke, då dylik redan hade utbrutit — men, till-lade jag, jag har tänkt säga dem att de endast genom organisation kunna varaktigt förbättra sin ställning, hvadan jag tänker råda dem att bilda en fackförening.

Strejken slutade efter några dagar sedan arbetsgifvarne något tillmötesgått arbetarnes fordringar. Det lär ha varit genom lands-höfdingens påtryckning som denna uppgörelse kom till stånd.

»Smålands Allehanda» uppbyggde sedan sina läsare med att omtala min utfärd till Forserum och mitt samtal med

landshöf-dingen samt gladde sina läsare med den upplysningen, att arbetarne vid Forserum icke ville ha med mig att göra, utan i stället gjorde narr af mig.

Jag kan här upplysa om, att det icke alls var min mening att söka bilda någon förening i Forserum. Detta visste jag mycket väl icke skulle tjäna till något, ty det var svårt på den tiden att ens samla städernas arbetare till föreningar och det skulle således varit rena galenskapen att försöka göra det på rama bondlandet.

Under de timmar jag vistades i Forserum samlade jag dock ett antal af arbetarne i en backe till ett samtal om ställningar och förhållanden på platsen.

Sedan jag därefter besökt Nässjö och ett par andra platser, for jag åter till Malmö för att realisera min stora plan att göra en agitationsresa genom hela landet. Jag hade ännu icke klart för mig hur länge den skulle räcka och hvilka platser jag skulle besöka, men hade föresatt mig att se »hur landet låg» samt att stanna ute åtminstone till hösten. Hade det då icke lyckats mig att skaffa medel att utgifva tidningen ånyo, skulle jag erkänna mig be§egrad och att jag icke var den mission vuxen, jag genom omständigheternas makt blifvit inkastad uti.

ca*Den stora agitationsresan. — Resor i södra och mellersta Sverige.

Det var i början af april 1883 jag började den stora agitationsresan, som utan det minsta af brott räckte ända till september och hvarunder jag besökte så godt som alla städerna och de större orterna i södra och mellersta Sverige. Jag hade därunder många duster att bestå med dum-dryga kommunalordförander, bondpatroner, kronofogdar, länsmän och deras fjärdingsmän, hvilkas uppträdande mot mig ofta var af den beskaffenhet, att det ett godt stycke öfverskred laglighetens gränser. På mig, som har sinne för humor, verkade det rent af löjeväckande och skrattretande när exempelvis — som då ofta skedde — en kronolänsman eller kronofogde och ibland båda på en gång, uppsträckta i full uniform och med Sveriges rikes lag under armen, åtföljda af en liten eskort af »ordningens» lägre upprätthållare, marscherade upp på mötena, intogo en synnerligen bemärkt ställning bland mötesdeltagarna och begärligt slöko hvart ord som kom ur min mun.

Det var en syn att se mina åhörare för hvarje kraftuttryck och hvarje begabbelse, som utslungades mot det bestående systemet. De vände sina blickar mot ordningens och rättvisans handhafvare, där dessa stodo, vridande och vändande sig likt ormar i myrstack, med ett uttryck, som ville de säga: »Ar det sannt hvad han säger, eftersom ni icke i lagens namn uppträda och lägga vantarne på den förmätne, som vågar angripa och håna såväl den lag som det system, ni äro satta att försvara?»Den reskassa jag hade var icke stor och förråden i hemmet ej heller stora, men jag hade godt hopp och en orubblig tro på att jag skulle lyckas Jag hade pengar tillgodo hos åtskilliga kommissionärer ute i landsorten för oredovisade tidningar, visserligen inte stora summor, men i min dåvarande belägenhet byggde jag ganska mycket på detta. Men flera af mina kommissionärer voro fattiga satar, lika fattiga som jag själf och det var mycket litet jäg erhöll af mitt tillgodoliafvande, då jag på ort och ställe uppvaktade mina gäldenärer. Det fick gå ändå, fastän det också gick därefter.

Jag hade låtit trycka socialdemokratiens program i 500 exemplar och tog dessutom en försvarlig packa gamla »Folkviljor» med mig. På tidningarne och programmen lefde jag i sex månader och betalade mina resor samt födde min familj. Det senare vågar jag dock knappast tänka på, ty den fick mest svälta sig fram den sommaren. Det var brottsligt af mig, jag vet det

— men det tillhör nu det förgångna och väl är det.

Vid de möten som höllos under bar himmel togs hvarken inträdesafgift eller insamlades bidrag. Jag endast sålde »Folkviljan» och program efteråt. Men då folk strömmade till i stora skaror — hvem ville icke den tiden se och höra socialisten Palm!

— gingo såväl tidningar som program åt som smör för sol. »Folkviljan» kostade, då den utgafs i Malmö, 5 öre pr exemplar, men på mötena erhöll jag med uppräckta händer 10 öre för t. o. m. gamla och solkiga nummer. Jag var glad öfver att jag liade så stort lager, ty genom att sälja detta där jag drog fram kunde jag uppehålla mig som agitator en längre, tid.

Sedan jag hållit några möten på skilda orter i Skåne, blef Blekinge den provins jag först hemsökte. Jag följde nämligen kusten uppåt och en vacker aprildag gjorde jag mitt intåg i Karlshamn. Där uppsökte jag först några partivänner, bl. a. »Folkviljans» kommissionär på platsen, en nu afliden mössmakare, och sedan började mötena och det möten med piff uti.

De höllos i en större restaurantlokal inför fulla hus och mycket liflig stämning. Till sist blef dock påtryckningen från veder-börandes sida så stark att det sista mötet som annonserats blef förbjudet. Jag skaffade mig visserligen annan lokal, men denna var otillräcklig för de många åhörarne, hvadan tillhörande gård äfven måste anlitas.

Till sist måste jag ge mig i väg af brist på lokal, sedandock först en liten förening bildats. Denna upphörde efter en liten tid liksom nästan alla nybildade föreningar på den tiden, dels af brist på duglig ledning och dels emedan medlemmarne eller de som stodo i spetsen icke hade nerver att hålla stånd mot allt det barocka, som tidningsskrifvarne i sina avisor, prästerna från predikstolarne och läsarekolportörerna och goodtemplarne i

— Hvem är ni som vågar störa mig under rättsförhandlingarne?

(Sid. 92).

bönehusen serverade mot socialismen och »den förryckte socialisten Palm».

I Karlshamn har jag en gång haft stadshotellets stora sal åt mig upplåten och dessutom åtnjutit fritt vivre å hotellet under mitt vistande i staden. Det var en lustig historia, som väl förtjänar att i förbigående berättas. Efter min första sejour kom jag en tur tillbaka till Karlshamn och gjorde ett tillfälligt besökä stadshotellet. Källarmästaren och hans kära hälft hade kommit på kant med pamparne i staden och skulle lämna hotellet i andra händer. För att förarga storgubbarne erbjöd källarmästaren mig att hålla ett föredrag i festivitetssalen utan någon hyra. Naturligtvis mottog jag det välkomna anbudet och mötet gick af stapeln till stor grämelse för vederbörande.

I Karlskrona höll jag en del möten som väckte uppmärksamhet, icke minst därför att läroverkets ungdom försökte genom oväsen och allehanda ofog störa dem. Då stadsfiskalen, som var närvarande, icke inskred, utan stod helt lugn och endast skrattade åt de unga lymlarne, ansåg jag mig förpliktad att från talarstolen förehålla stadsfiskalen hvad hans plikt bjöd honom och det på ett så kraftigt sätt, att lugn inträdde i församlingen. Därefter framträdde en aktad fabrikör och påvisade för de illa uppfostrade ynglingarne det opassande i deras uppträdande.

Stadsfiskalen — inom parentes sagdt en person med mycket dåligt rykte '— kände sig naturligtvis mycket illa berörd af dessa offentliga skrapor och ett par dagar efteråt betalade han fem kronor åt en af stadens tvetydiga existenser för att denne skulle ge mig ett ordentligt kok stryk. Af en tillfällighet hade en person kommit att åhöra öfverläggningen mellan stadsfiskalen och hans stallbroder samt sett då femman öfverlämnades.

Jag undslapp som genom ett underverk attentatet — en spark var det hela — men min vän cigarrarbetaren, som varnat mig, fick i stället uppbära hvad som varit ämnadt åt mig.

Medan jag uppehöll mig i Karlskrona, gick jag en f. m. ut för att bese Lyckeby. Sedan jag ett par timmars tid tagit platsen med dess industriella anläggningar och bördiga omgifningar i betraktande, kom jag att passera förbi tingshuset, där för tillfället hölls ting. Jag fick lust att som åhörare bevista en Blekingsk häradsrätts procedur för att se, hnru kungl. m:ts domare och bondlänsmän uppförde sig vid målens handläggning mot parterna. Jag klef alltså in och bänkade mig. Jag hade icke länge uppehållit mig i rättslokalen, förrän jag lade märke till att det var »something rotten». Sålunda uppträdde åklagaren, en bondläns-man, både brutalt och partiskt mot en del såväl vittnen som parter i målen. Särskildt lade jag märke till att han duade allt simpelt allmoge-folk, medan storbönder och herremän nämndes vid namn eller ock »herrn». Då jag aflägsnade mig, påpekade jag för några i förrummet stående bönder det orätta i ett dyliktbemötande, menande att de icke skulle vara så flata att låta sig nöja med dylikt öfversitteri. En bredbent bonde, som jag sedan fick veta var nämdeman yttrade, att det borde jag säga till länsman, och jag svarade att det var jag icke rädd för. Samtalet fortsattes och innan jag visste ordet af, kom länsmannen ut ocli nämdemannen yttrade med ett försmädligt grin, i det lian pekade på mig: »Där står han».

Länsmannen kom nu bort till mig och frågade, livad jag ville. Jag får tillstå, att jag blef litet konfys för

ögonblicket och svarade, att jag icke ville honom något. Länsmannen vände sig om och såg frågande på nämdemannen. »Sa' han inte, att han ville säga länsman nåed?» frågade denne mig och åter såg jag hans och äfven de öfrigas försmädliga grin. Jag svarade därför, att jag icke hade sändt bud efter länsmannen, utan endast för de i förrummet stående uttalat min förvåning öfver att länsmannen duade de fattige bland de rättssökande samt öfver den partiskhet, jag för öfrigt iakttagit under den tid, jag varit i rättssalen.

Nu ska' ni tro, att det blef lifvadt, länsmannen tittade först en stund på mig helt förbluffad, i det lian lät ögonen glida upp och ned öfver min person. Sedan begynte han ilskna till, visa tänder som en ilsken hund, öppnade sin mun och hväste ut mellan tänderna:

— Hvcm är ni som vågar störa mig under rättsförhand-lingarne?

Jag upprepade livad jag förut sagt, att jag icke sändt bud efter honom, men han blef allt häftigare och oförskämdare, ville ovillkorligen veta hvem jag var, hvarifrån jag var, samt om jag hade några legitimationspapper på mig o. s. v.

Bönderna blefvo helt förskräckta och kröpo in i hörnen och rundt kring väggarne. Jag höll i början på att tappa bort kuraget, hvilket gjorde att länsmannen blef ännu mer hänsynslös. Till sist tänkte jag: det må vara händt, här skall valsas.

Jag upplyste lionom om att jag egentligen var turist, som reste för mitt nöjes skull, men som, för att förena det nyttiga med det nöjsamma, äfven studerade huru länsmän och öfriga dithörande myndighetspersoner behandlade folket för att sedan publicera det, samt att han, om han ovillkorligen närmare ville ha reda på min person, kunde infinna sig på ett möte, som skulle hållas påföljande dagen i Karlskrona.

Därmed vände jag honom ryggen och gick, och innan jag linnnit ut nr förrummet, försvann länsmannen med fart in irättsalen, i det han mumlade något mellan tänderna om »kringflackande uppviglare», hvarigenom jag förstod att jag nu var känd af den herrn.

Några blekingsbönder kommo ut och skyndade efter mig. När de upphunnit mig, gåfvo de sig genast i samtal med mig, deras anleten skeno af förtjusning och den ene yttrade, sedan han lagt in en väldig mullbänk och betraktat mig med en viss respekt: »Han ä allt en riktig kar han, som inte var rädd för länsman.»

Att jag egnade dem en kort stund, hvarunder jag fortsatte den »uppvigling», som jag i rättsförmaket begynt mot länsmannen bland dessa allmogemän, behöfver jag väl icke tillägga. Så slöt min dag i Lyckeby.

I Kalmar höllos flera möten. Där hade för öfrigt redan 1882 bildats en socialistisk förening. Att det gått så fort i Kalmar berodde på, att vid cigarrfabriken Fama — sedermera nedlagd — arbetade en del cigarrarbetare, som förut vistats i Tyskland och Danmark oeh därifrån kände socialismen. Snart kommo äfven kakelugnsmakarne med och ett ganska energiskt agitations-arbete bedrefs af den visserligen lilla, men entusiastiska skaran, till stor förargelse för de styrande, i hvars ledband stadens kälkborgare troget traskade.

Från Kalmar har jag många angenäma minnen från striderna under den första tiden. Mötena voro mycket lifliga och mer än en af »gubbarne» måste å dessa bita i gräset, livilka segrar sedan i den trängre partikretsen firades med en bägare samtidigt med att de på mötena inträffade roliga episoderna diskuterades.

Myndigheterna brydde sig icke om att ingripa på mötena, förmodligen därför att det var en offentlig hemlighet att cigarr-arbetarne och en del af kakelugnsmakarne voro mina menings-vänner, hvadan jag icke stod ensam, hvilket i sin ordning ingaf respekt.

Mötena voro således fredliga, om jag undantager ett, somen afton hölls på den s. k. betäckta vägen, nuvarande Sveaplan, å hvilket det gick tämligen bett till. Det gällde den Smithska ringrörelsen. En trio, bestående af en skräddaremästare, en lito-graf och en hattmakare, ställde till spektakel och då de häri uppmuntrades af ingen mindre än den ditkommenderade öfver-konstapeln, blefvo de allt hänsynslösare, trots protesterna från den till flera hundra personer uppgående åhörarskaran.\

I samma ögonblick jag märkte att intet annat hjälpte än att ta fatt med hårdhandskarne, började självfva öfverkonstapeln ställa till skandal, hvadan hela mötet upplöstes i fullständigt virrvarr. Då många af mina vänner trodde att jag skulle blifva öfverfallen eller polisen lägga embargo på min person, eskorterades jag af en stor folkmassa till Ludvig Anderssons bostad på Fiskaregatan, där jag jämte några intimare vänner diskuterade aftonens händelser och hade mycket roligt åt hvad som inträffat.

Men detta möte var af en viss betydelse, ty det väckte upp en del förut slöa och liknöjda, tack vare polisens taktlöshet och dumhet. Det är icke den enda gången jag har skäl att vara tacksam för det handtag polisen lämnat mig.

Det var härliga tider och af de på den tiden verksamma partivännerna deltaga ännu kakelugnsmakaren S. A. Andersson och hans kamrat I. Ljungdahl med lif och lust i arbetarklassens frigörelsearbete. Cigarrarbetare Ludvig Andersson, hvilken äfven var en bland de första som bröto mark för idéerna, dog för ett par år sedan och handskmakare Olsson är nu välbeställd fabrikör i staden, men är likväl densamma som i forna dagar då det gäller idéerna, fastän han numera icke aktivt deltager i rörelsen.

Det har kommit andra krafter, som tagit fast i kvasten, hvarmed det gamla samhällsskräpet skall bortsopas.

* *



Till Oskarshamn kom jag lagom för att arrangera möten såväl pingstdagen som annandag pingst. De höllos i den härliga stadsparken intill sommarrestauranten Alphyddan. Jag vet icke hvad som farit i borgmästare och magistrat, som icke utfärdade förbud mot att hålla mötena där.

Mötena blefvo naturligtvis talrikt besökta och slogo så an på allmänheten att en förening bildades, i hvilken öfver hundra personer inskrefvo sig. Bland de inskrifna befunno sig äfven ett par poliskonstaplar, af hvilka en vid namn Åstrand invaldes i styrelsen.

Föreningens lif blef naturligtvis icke långvarigt, ty sedan jag rest och tidningarne börjat med sina vanliga lögner, skrämdes de flesta bort därifrån. Därtill kom äfven att stadsfiskalen i Oskarshamn infann sig på mötena och höll vackra tal om det omöjligai att realisera socialismen samt varnade faderligt arbetarne från att sluta sig till densamma.

Trots det myckna mullvadsarbetet och det öppna motståndet mot föreningen, lefde den dock några månader, men så afskedades poliskonstapel Astrand och reste, om jag ej missminner mig, till Amerika. Ett par andra, som under den tid föreningen bestod utvecklade mycken energi, nämligen Joh. Ek och J. Lundberg, blefvo också utätna och tröttnade till sist.

I Oskarshamn hade jag ett roligt äfventyr, som jag här vill berätta. Vid mötena blef jag bl. a. tillfälligt bekant med en skomakaremästare. På honom slog mitt föredrag så an, att han uttalade sina stora sympatier för de åsikter jag framhållit samt inbjöd mig att komma till honom följande dag, tredje dag pingst, för att spisa frukost. Jag blef förhindrad att komma den utsatta dagen, ty det var en hel del göra med att sätta styrelsen förden dagen förut bildade arbetarklubben in i arbetet o. s. v. Men på onsdagen kom jag att erinra mig den vänliga inbjudningen och traskade i väg till skomakaren.

Utanför butiksdörren stod min skomakare med spannremmen om halsen och talade med en annan person. Jag gick fram till honom och framförde min ursäkt för att jag icke haft tillfälle att infinna mig dagen förut. Jag hade inte väl öppnat munnen förrän jag öfveröstes med en störtskur af de gröfsta okvädings-ord, det svenska språket innehåller. Jag stod som ett lefvande frågetecken, men fick snart förklaringen till skomakarens upprörda sinnesstämning. Hans gesäller hade nämligen dagen förut begärt löneförhöjning och då han icke velat gå in härpå, hade de helt enkelt etablerat strejk.

Det fanns ju på den tiden ingen organisation eller ens begrepp om dylik, och skomakarnes strejk var tydligen en af dessa då ofta förekommande måndagsstrejker, som iscensattes efter ett par »frukostnubbar» — då eftertanken

flugit sin kos — och i regeln slutade efter en eller högst två dagar, omväxlande med seger eller nederlag för arbetarne, men oftast med det sistnämnda.

Nu trodde skomakaren att det var jag som var skulden till att strejkdjefvulen farit i hans gesäller och det hjälpte ej att jag på heder och samvete försäkrade honom, att jag inte ens visste mig ha talat med hans gesäller och allraminst om någon strejk. Men att tala reson med en skomakaremästare, då hans gesäller hålla på att strejka, märkte jag snart vara omöjligt,hvadan jag tog min mats ur skolan och gick min väg. Men frukosten hade jag fått, ehuru i en helt annan form än jag tänkt mig.

Från Oskarshamn bar det i väg till Jönköping. Det var min andra invasion på den platsen. Då jag kom till dåvarande borgmästaren, Axel Printzensköld, en gammal, arg tvärvigg, som hade reumatism eller annat fanstyg i kroppen, så att han knappast kunde röra sig, för att anmäla ett möte, behagade han att

vara i mycket dåligt humör. Sålunda kastade han min anmälan tillbaka till mig utan att ens se på den, i det han förklarade att han gaf f—n både mig och mina möten, hvilka jag kunde hålla hvar jag behagade. Tillika gaf han mig det vänliga rådet att sätta mig upp på skräddarbordet igen och därigenom befria alla hyggliga människor, — hvaribland han naturligtvis räknade sig själf — från att få läsa annat i tidningarne än 0111 mina galenskaper.

Palm hos borgmästaren i Jönköping.»Tänk, herr kyrkoherde, hur många vagnmakare kunde inte få arbete om alla som behöfde det kunde få åka!»

(Sid. 104.)Jag tog min anmälan och gick, men stannade utanför och inväntade en person, som varit inne hos borgmästaren samtidigt med mig. När han kom ut, gaf jag mig i samtal med honom, tog reda på hans namn och adress samt gick så åstad och annonserade möte å den stora öppna planen vid elementarläroverket, för öfrigt den bästa och centralaste mötesplatsen i hela residensstaden. Vederbörande baxnade af förskräckelse, när de fingo läsa annonserna och anslagen om möte på den platsen, en polis kom löpande med andan i halsen efter mig på gatan och bad att jag skulle komma in till stadsfiskalen på polisvaktkontoret, ty han ville tala med mig. Jag följde med ditin och den herrn sökte göra begripligt för mig att antingen vore jag galen eller också den mest oförskämda varelse, som fanns i hela kristenheten, som utlyste möte midt i stan. Jag svarade, som sant

var,-att borgmästaren förklarat, att jag fick hålla mina möten hvar f—n jag ville samt att jag i anledning af detta löfte, —

för hvilket jag bad stadsfiskalen frambära mitt tack till borg-

mästaren, — hade varit ute och sett på stan, men inte funnit någon plats mera lämplig än den jag utsett och att jag naturligtvis icke ville underlåta att begagna mig af borgmästarens godhet. Hans ord hade jag för öfrigt vittne på och komme att vid behof använda mig däraf.

Nu skulle jag önska att läsarne knnnat se f—n, — nej, jag menar stadsfiskalen. Han rasade värre än aktieinnehaf-varne i ett bekant skoj arbolag, när de kommo underfund med att aktiernas värde var lika med noll, och försäkrade i alla af-grundsandars namn att mötet på den af mig annonserade platsen aldrig skulle få hållas.

Jag gaf tusan stadsfiskalen, gick och vid den utsatta mötestiden höll jag mötet på den bestämda platsen från en provisorisk talarestol, bestående af en trälår. Mycket folk var försam-ladt, några poliser höllo sig på lämpligt af stånd, det såg ut som de smått skämdes. Stadsfiskalen var som bortblåst; han satt under hela mötestiden, hörde jag sedan sägas, på en bättre krog och svor ve och förbannelse öfver dumma borgmästare och oförskämda skräddare, hvarunder han naturligtvis särskildt inbegrep min värderade person.I Örebro bildades äfven en förening. Den gick icke [-sönder,-] {+sön- der,+} om den också hade många svårigheter att bekämpa. Ty

äfven där funnos cigarrarbetare, hvilka kände socialismen från utlandet och som höllo rörelsen , uppe.

At en cigarrarbetare, som bar namnet Tilly, hade tidningarna mycket roligt, emedan han bar samma namn som den från trettioåriga kriget bekante fältherren. Han deltog mycket lifligt i mötena och då han ofta var ordförande vid dessa, menade

tidningarna, skämtsamt nog, att nu kunde jag vara glad som

fått min Tilly, ty nu var det han som skulle göra't.

Samma dag jag ämnade fara från Örebro till Köping för att bearbeta marken där, erhöll jag bref hemifrån, Jag hade flera dagar med otålighet och ängslan väntat detsamma. Nu kom det och brakte mig den länge väntade nyheten att min hustru födt vårt sjätte barn.

Jag vågar knappast tänka tillbaka på de miserabla ekonomiska förhållanden, hvari jag då befann mig. Jag sände naturligtvis hem så mycket jag kunde undvara hvarje vecka, men detta kunde icke bli mycket, ty mina inkomster utgjordes hufvud-sakligen af gamla »Folkviljor», som jag försålde på mötena. På detta lefde jag under hela denna tid, bekostade mina resor och underhållet af hustru och sex barn. Jag lefde hederligt, ty jag hvarken bedrog eller lånade och de få kronor jag erhöll extra, kom från för rörelsen intresserade.

Men så lefde jag också därefter. Allting är relativt här i världen och så äfven fattigdomen. Min fattigdom hade nu nått sin yttersta höjdpunkt.

Jag visste förut hvad brefvet innehöll, men vågade knappast läsa detsamma. Det måste dock ske och det andades den djupaste förtviflan. Familjeförsörjare med hustru och fem barn och att icke kunna fylla sina förpliktelser mot dem och — så därtill en ny förpliktelse mot den sistkomne!

Förtviflan grep mig, jag gick bort till den lummiga stadsparken, sökte upp en undangömd bänk och försjönk i dystra tankar. Skulle jag hals öfver hufvud resa hem och börja arbeta i - mitt yrke, kasta politik och socialdemokrati öfver bord samt endast ägna mig åt min familj? Men att få arbete vid denna tid, det var midsommar och säsongen således förbi, var icke så lätt, nästan omöjligt.

Jag hade lofvat min hustru att om jag ej lyckades samlaarbetarne under denna resa, skulle jag upphöra med agitationen, vi skulle flytta tillbaka till Danmark och åter söka skaffa oss ett nätt, trefligt hem. Hon hade å sin sida lofvat att söka hålla ut så godt hon kunde.

Efter långt funderande var mitt beslut fattadt. Jag skulle fortsätta. Det hade ju gått bra hitintills, massor af folk strömmade ju till mötena och tidningarne kunde icke borteskamortera det faktum, att massorna med jublande bifall emottogo de idéer som af mig framfördes. Den som salt sig ett mål före måste vara beredd att bära äfven de svåraste offer. Skam åt den som fegt kryper undan. Alltså framåt, framåt!

Så slöt denna min hårda strid med mig själf och jag skyndade att skrifva ett bref till min hustru, hvari jag sökte trösta henne så godt sig göra lät och erinrade henne om vår öfverens-kommelse. Jag afsände brefvet och medsände alla de penningar jag hade i min ägo utom 35 öre och pengar till järnvägsbiljetten till Köping, dit jag reste med eftermiddagståget. Jag hade aldrig varit där och hur jag skulle klara mig visste jag inte, men jag tänkte för mig själf, att där möjligen fanns en pantbank, till hvilken jag kunde vända mig. Jag medförde nämligen en snygg sommaröfverrock och till denna satte jag min lit. Men jag blef mycket snopen, då jag, efter att på ett kafé ha frågat efter närmaste pantbank, erhöll den upplysningen, att någon dylik icke existerade i staden. Jag kan icke neka till, att denna upplysning verkade som en kalldusch på mig, men jag hör lyckligtvis till det slags människor, att ju större svårigheter som upptorna sig för mig, desto större energi och uppfinningsförmåga utvecklar jag. Och jag redde mig också den gången, oaktadt Köping då icke hunnit så långt i utveckling, att den hade någon de fattiges bank eller pantlåneinrättning.

Jag höll ett par tre mycket besökta möten i Karlbergsparken och mina gamla »Folkviljor» och småskrifter rönte en strykande afsättning. Jag hoppas att jag den gången sådde de första fröna till arbetarrörelsen äfven på denna plats.

Den lilla pigga mälarstaden har jag besökt många gånger sedan och där hållit möten, men endast en gång har jag varit nödsakad att taga mig plats.

Det var den gången jag eröfrade Kanonberget, beläget invid staden. Där höll jag en sommarafton ett möte, som var besökt af flera hundra personer, diteskorterad och bevakad af hela sta-dens utkommenderade polisstyrka. Det

var på den tiden, då borgmästaren, f. d. riksdagsmannen Schenström förde kommandot som ordningens öfverste vaktare på platsen.

* *

*

Den sommaren höll jag under månaderna april—september mera än 150 möten i södra och mellersta Sverige. Att omnämna dem alla skulle verka alltför tröttande och jag har därför endast tagit ur högen de, som stått lifligast för mitt minne.

Tack vare tidningarnes reklamer behöfde jag aldrig vara rädd att bli utan åhörare. Och jag kan utan skryt säga, att jag kom, såg och segrade i så måtto, att de djupa lagren af befolkningen tilljublade mig sitt bifall, då jag framförde de socialistiska idéerna, trots vissa tidningars ilskna tjut och högljudda varningsrop. Några tidningar refererade mina föredrag, utan förvrängning, men gudarne ska' veta att de flesta gjorde hvad de kunde för att förhåna och förlöjliga både mig och mina tal.Agitationen i Stockholm 1883. — »Folkviljan» lefver upp igen. — Kampen mot den Smithska ringrörelsen.

I Stockholm slogos den sommaren de största slagen och fördes en förbittrad strid, som ofta såg hopplös ut. Men så hade också den lilla hop af socialister, som den gången fanns i Stockholm, ingen mindre än självfva bränvinskungen L. O. Smith och hans ringrörelse att strida emot.

I Stockholm hade jag också, så att säga, mitt hufvudkvarter och därifrån företog jag mina härnadståg till mälarestäderna m. fl. platser. Tidningarne, och i synnerhet »Fäderneslandet», som på den tiden hade betydligt större spridning än nu och dessutom en viss betydelse som folkorgan, höllo sina läsare ä jour med min verksamhet. Det var i synnerhet i »Ulla-brefven» som Fäderneslandet, på sitt sätt naturligtvis, gjorde propaganda för mig och de idéer, jag företrädde. Jag är öfvertygad om att mina läsare skola med intresse taga del af några brottstycken, tagna ur »Fäderneslandet» under denna tid:

»Det är dock utan tvifvel af stor vikt att sköldborgen i Lund, sköldborgen i "Uppsala och sköldborgen i Kristiania sluta sig tillsammans omkring den presumtive tronföljaren, då skräddaren Palm, den svenske socialisten, grasserar jämmerligen i vårt land. Den förskräckliga människan, som för sina grymma anslag borde sättas i litanian, har ju hemsökt självfva vår huf-vudstad och man bör betänka, hvilka fruktansvärda följder för det bestående hans uppträdande i Stockholm skulle haft om äfven här funnits åtminstone en skräddare, som gjort gemensam sak med honom.»

»Just som de brännande frågorna om det nya arméförslaget kommo under öfverläggning i kamrarne dök den lille skräddaren med den stora själen— mäster Aug. Palm — åter upp här i hufvudstaden. Till i morgon har han annonserat ett »stort folkmöte öfver den politiska ställningen. Ingen är så kompetent som han att klargöra denna ställning och att rödja väg för det tusenåriga riket, under hvars spira socialismen skall blomstra och skräd, dare bo tillsammans med generaler, men om de stora frågorna falla, kommer naturligtvis Palmen med lagerkransen kring hjässan och alnen i handen att intaga excellensen Posses plats vid konungens rådsbord. Då, om ej förr, skall hon göra sig gällande, den hiskliga »Folkviljan», som här i landet lär omfattas af två skräddare och en skomakare.

Men tålamod blott! Yi lefva alla i det hoppet, att hr Palm skall re* formera världen, då han af den allmänna folkviljan blir kallad att öfvertaga regeringen.»

Denna och liknande begabbelser, som haglade ned öfver mitt hufvud, hade ändå det goda med sig, att de verkade som puffar för mig. Ty på mötena kommo alltid folk, om inte af annan orsak så af nyfikenhet, men jag gläder mig öfver, att en del gingo från dessa möten öfvertygade om, att socialismen icke var en så stor galenskap, som den af tidningarna påstods vara.

De söndagar, jag befann mig i Stockholm, höllos alltid möten, omväxlande vid Lilljans, Uggleviken, Stadshagen eller Frie-sens park. Under veckan höllos möten rundt om i stadens utkanter och det finnes troligen icke någon

därtill lämplig plats, å hvilken jag ej någon sommarkväll vid half-åttatiden hållit möte. Vid de stora verkstäderna, såsom Atlas, Södra varfvet, Liljeholmen och å Kungsholmen utdelade jag antingen själf eller genom andra flygblad — innehållande inbjudan till möte — till arbetarne, då de gingo till och från arbetet. Ibland kunde dessa inbjudningar hörsammas af ett par hundra personer och särskildt erinrar jag mig mötena i Stadshagen, å bergen vid Bergsunds verkstäder och vid Atlas såsom mycket talrikt besökta. Ett möte ute vid Bergsund var mot vanligheten besökt af en stor mängd poliskonstaplar. Man påstod att disponenten rekvirerat dem och bland mötesdeltagarne hade det ryktet spridt sig, att jag efter mötet skulle arresteras. Men däraf vardt naturligtvis intet.

Ute vid Liljeholmens verkstäder hade jag en lördagsmiddag, då jag ställt mig utanför verkstadsporten för att dela ut mina mötesaffischer, en liten sammandrabbning med en af ingeniörerna, en viktig herre, som sökte rädda arbetarne undan socialismen och mina uppviglingsförsök genom att förbjuda mig utdela affischer eller öfverhufvudtaget uppehålla mig på platsen.Jag hade af några bland arbetarne blifvit varskodd för denne ingeniör, som visserligen hette Hultman, men var mäst känd under öknamnet »skräddaren». Jag sökte därför vädja till hans bättre jag genom att bedja honom att icke visa sig alltför kitslig mot en »kollega». I första ögonblicket blef han topptunnor rasande, men då jag fortfor att i min enfald titulera honom kollega och han såg de kringstående arbetarne »grina som solvargar», fann han slutligen för godt att drypa iväg och jag fick i lugn och ro fortsätta min affischutdelning.

Det hände icke ofta att på något af dessa möten motståndare uppträdde. Ett undantag inträffade dock på ett möte ute på Danviksberget, då själf va kyrkoherden sökte bemöta mig. Af hans anförande erinrar jag mig särskildt att han framhöll det orätta i att den ena samhällsklassen bekämpade den andra. Arbetarne hade mycket att tacka de rika för; huru många vagnmakare lefde icke på de rika, som åkte i de eleganta ekipagen o. dyl. Ja, hela hans resonnemang gick i denna gndaenfaldiga anda.

Först hade jag beslutat att riktigt läsa lagen för den enfaldige prästen, men då jag såg på hans vackra dotter, som åtföljt honom till mötet, tyckte jag det vara synd att låta henne blifva vittne till sin fars alltför grundliga afbasning. Min vän Åhlund, som alltid var mig följaktig på mötena, utförde i stället det arbetet. Jag yttrade endast i raljerande ton: »Tänk, herr kyrkoherde, hur många vagnmakare skulle icke få arbete, om alla som behöfde det, kunde få åka.»

»Post- och Inrikestidningar», som naturligtvis så litet och så sällan som möjligt omnämnde mina möten, gjorde denna gång ett undantag och innehöll den 18 juni 1883 följande referat af mötet på Danviksberget:

Socialistmöte. Den bekante skräddaren Palm hade sistlidne lördagskväll utlyst ett möte att hållas vid en backe strax hitom Danviks hospital. Revolutionsmannen Pétions anmärkning då han aftonen före en tillämnad gatudemonstration öppnade sitt fönster och fann att det regnade: »det blir ingenting af» bekräftade sig som giltig äfven för detta tillfälle. Den mulna himlen mer än det regn som verkligen föll, tycktes hafva afskräckt många åhörare; åtminstone syntes endast ett fåtal sådana af hvilka flera voro från grannskapet och tydligen blifvit lockade till platsen af blott nyfikenhet. Emellertid höll Palm ett kort föredrag på halfdanska, i hvilket han framdrog ar hetarnes nöd, deras trasor och svält — de få närvarande arbetarne voro välklädda och sågo alldeles icke utsvultna ut — samt hänvisade på socialismen såsom en panacé för tidens onda.Hvad angår de läror till hvilkas målsman Palm gjort sig, tycktes de icke väcka synnerlig anklang hos de närvarande, och då Danviksförsamlin-gens aktade kyrkoherde hr G. Hammarstedt, utanför hvilkens boställe det lilla mötet hölls, uppträdde för att gendrifva dem, gjorde hans sansade och välbetänkta ord g^d verkan. Sedan Palm svarat med en kort replik upplöste sig helt fredligt mötet. I det hela gjorde Palm intrycket af en fantast

»Ja, Berg är en ärans man i ordets vackraste bemärkelse, en verkligen

ärans man».

(Sid. 109).

som icke kan beräkna farorna af de jäsmedel, han söker sprida bland personer utan förmåga att pröfva de socialistiska idéernas halt.»

* *

*

Mina gamla »Folkviljor» voro utsålda redan de första da-garne af juni månad. Jag och Ahlund kommo nu öfverens om, att tidningen återigen skulle utgifvas, denna gång från Stockholm. Yi trodde inte att utgifvandet skulle blifva beständigt,men dels för att i skrift kunna bekämpa ringrörelsen och dels för att ha något att i agitationsväg sprida och sälja å mötena beslöto vi skrida till verket.

»Folkviljans» Stockholmsupplaga utkom med fyra nummer, det första den 19 juni och det sista den 14 juli. Formatet var två femspaltiga sidor och tryckningen hos boktryckare Svensson. Jag redigerade tidningen dels i Stockholm och dels från de närliggande städerna, från hvilka manuskriptet sändes.

Den Smithska ringrörelsen stod 1883 i sitt högsta flor i hufvudstaden. Tidningarne af skilda färger innehöllo mer eller mindre vackra artiklar om den välsignelserika verksamhet Smithen utvecklade och höllo sin publik ä jour med huru ringrörelsen växte till dag efter dag, vecka after vecka. Då ringrörelsen stod på sin höjdpunkt, funnos 20 ringar i hnfvudstaden med 1,000 medlemmar i hvarje. Det var blott skada, att det hela var en sammanrafsad hop, utan den ringaste sammanhållning. Det var mycket lätt att bli ringmedlem och därigenom soldat i Smithens armé. Man behöfde nämligen bara infinna sig på ett möte och där låta inskrifva sig. Det kostade icke ett öre, ja, man kunde få pängar till på köpet ifall man var så smart och oförskämd att man förstod konsten att smickra S. såsom en stor reformator och arbetarevän.

Som bekant hade ringrörelsen bl. a. till hufvudsyfte att inte rikta Stockholmskrogarne. L. O. Smith hade ju icke erhållit leveransen till utskänkningsbolaget och denna omständighet gaf, uppslaget till hela rörelsen. Smith ville hämnas och hämnades på sitt sätt genom öppna bref och sina aflönade agitatorer samt genom artiklar i tidningarne, betalda naturligtvis. Genom detta och genom braskande annonser fick allmänheten upplysning om, hur dyrt det var att gå på krogen och hur mycket billigare det var att köpa hem bränvinet. Men af Smithens skulle det vara och för detta ändamål erhöll S. tillstånd att ha ett bränvins-nederlag å Fjäderholmen. Dessutom hade han ångbåtar, som gratis befordrade en hvar som ville köpa en liter dit ut och tillbaka igen.

Jag var en gång med på en sådan resa, inte för att köpa Smithens tiodubbla, utan för att med egna ögon se huru det gick till vid dessa så sorgligt beryktade Smithska bränvinstranspor-ter. Och i sanning, det var den sorgligaste och mäst upprörande syn man kunde få se! Resan dit ut gick någorlunda an, mendärifrån — hvilket svineri och hvilken djuriskhet fick man icke bevittna! En del voro, redan då de reste från Fjäderholmarne, mer eller mindre berusade och vid ankomsten till staden såg man i regeln en hel mängd liggande eller sittande dödfulla i båten.

En gren af ringrörelsen, som särskildt arbetade för inköp af Smithens bränvin, kallades »Undfly krogen!» och startades af numera aflidne portvakten vid södra stationen G. Forsberg. Här kostade det 1 krona att bli medlem och det lär ha funnits 800 medlemmar i denna förening, då den stod i sin glans. Till sist gick det hela öfver styr och F. var till sist ensam medlem och, naturligtvis, som sådan arftagare till föreningens medel.

Att en sådan rörelse som ringrörelsen kunde, om också blott för en kort tid, väcka stor uppmärksamhet och stor tillslutning, berodde uteslutande på tidningarne, ty nästan alla understödde och puffade de för densamma. Billigt bränvin och billig mat genom kooperativa föreningar efter Rochdale-systemet — se där hela det recept för arbetarfrågans lösning, som Smithen och hans apostlar predikade och tidningsprässen understödde.

Den som skref de ledande artiklarne, de öppna brefven och puffarne etc., med ett ord tjänstgjorde som Smithens hufvnd, var en bekant fil. d:r Leffler. Till det gröfre arbetet hade han engagerat arbetare, för hvilka en tapetserare N. F. Johansson var högsta chefen.

Åhlund och jag samt de få socialisterna hade ett styft arbete med att vederlägga och af slö ja det hela som en stor humbug och skandal. Jag hade lätt att göra detta genom att begagna mig af Ferdinand Lassalles utmärkta inlägg mot den på 1860-talet i Tyskland pågående Schulze-Delitschska rörelsen. Det var naturligtvis ett otacksamt arbete och det såg ut som om det skulle varit absolut omöjligt att få förnuft inpräntadt i fanatiska skallar, men jag smickrar mig med, att på alla de möten, å hvilka jag sammanstötte med Smithens gossar, de antingen drogo det

kortaste strået i debatterna eller också af böj de all diskussion.

Men hvad jag förutspådde gick i fullbordan och det var att den Smithska ringrörelsen, hvilken stigit upp som en sol, skulle falla ned som en pannkaka. Detta gick glädjande nog i fullbordan förr än man kunnat ana, ty när tidningarne slutligen vände om bladet, af hvad orsak vet jag inte — kanske Smith inte ville betala längre! — dröjde det inte länge förrän det helaramlade sönder. Den ene efter den andre drog sig tillbaka, först de hederliga arbetarne, som snart genomskådade Smith och insågo, att det var af rent egoistiska syften han igångsatt det hela samt att han för att få arbetarne att bättre nappa på kroken lyckats engagera eller intressera åtskilliga arbetare, som han visste hade en smula inflytande.

Bland dem, som drogo sig undan i tid var tapetserare E. Nordman, som sedermera, 1886, slöt sig till den socialistiska rörelsen och blef en af dess ifrigaste förkämpar. Smithens öfver-general, tapetserare Johansson, rymde till Amerika, där han nu i Evanston, i närheten af Chicago, slagit sig ned under namnet Eriksson och jobbar i politik, något som ifall man har flax föder sin man i det landet. Skomakare Eriksson, äfvenledes en af Smithens handgångna män, sökte sin tröst i det 10-dubbla och så hade stackars Smith icke någon som tog hans parti, ty han hade varit nog dum, för att icke säga något värre, att ej sätta upp någon egen tidning.

Några af de personer Smith engagerat voro fullständiga humbugsmakare. Som exempel vill jag anföra att en af dem, en typograf Törnblom, blef, sedan han slutat hos S., nykterhetstalare. Men det hindrade icke att man synnerligen ofta kunde få se honom i ett tillstånd som var allt annat än nyktert. Han försökte sig sedermera på allt möjligt; en tid spelade han religiös och följde slutligen med en lappkaravan till Paris, där han dog, enligt hvad jag hört sägas.

Smith sökte intressera själfva kungen för sin rörelse, och lät för den skul] en arbetarkomité söka företräde hos högstdensamme Audiensen ägde rum i juni 1883. Det finnes kostliga referat från denna ryktbara audiens, som tidningsprässen utstofferade på det präktigaste sätt.

Till en början mottog kungen deputationen mycket reserve-radt och talade bland annat om hur bra arbetarne hade det. Murarne t. ex. hade det riktigt utmärkt och skulle kunna förtjäna mycket mera, ifall de icke gingo och söpo två dagar i veckan. Majestätet tycktes dessutom hysa vissa betänkligheter mot Smith, i hvilken han vädrade en rabulist, som kunde bli farlig och som sökte komma sig upp på arbetarne.

Men då deputationen försäkrade att därför vore det ej den ringaste fara och att Smithens syften vore ädla samt att C. O. Berg, hos hvilken deputationen äfven varit, uttalat sina varmastesympatier för Smith och ringrörelsen, lät kungen alla betänkligheter fara och yttrade glad:

— Såå, Berg är af den meningen. Ja, Berg är en ärans man i ordets vackraste bemärkelse, en verklig ärans man. Han är visserligen absolutist, men det blir hans egen sak.

Med C. O. Bergs absolutism var det både si och så, det veta alla som närmare kände »den ärans mannen».

Som man häraf ser kan en kung, äfven om han bär epitetet »Europas mäst bildade monark», också taga fel ibland.

* *

*

Det var söndagen den 22 juni 1883. L. O. Smith hade genom stora braskande annonser kallat Stockholms arbetare ut till Lilljans och tidningarne hade mycket ifrigt puffat för folkmötet. Jag hade äfvenledes utlyst ett möte vid Lilljans. Smithens skaror samlades på den öppna platsen, där vi socialdemokrater hållit till under de senare åren. Denne var då betydligt större än nu, helt och hållet omgifven af skog. Jag höll till längre framme i fonden, ungefär där nu Sophiahemmet är beläget. En liten röd flagga, som för öfrigt vajade från alla mötesplatser där jag höll möte, angaf platsen. Ahlund och jag hade haft ett värre sjå med att få ut »Folkviljan», jag att skrifva det och han att skaffa pängar till tryckningen.

Det var af synnerlig vikt att få tidningen ut till detta möte, ty numret innehöll bland annat ett referat, med lämpligt kryddad kritik, öfver deputationens besök hos kungen.

Det var den mäst härliga sommardag man kunde tänka sig. Väldiga folkskaror voro i rörelse redan vid middagstiden och då det Smithska mötet skulle börja, voro gatorna ut till Lilljans svarta med folk, som hade mötesplatsen till mål.

Vid 1-tiden, då jag och Åhlund kommo knogande Arsenals-gatan framåt med hvar sin stora packe »Folkviljor» under armen, kom L. O. Smith åkande i en liten flätad korgvagn, i hvilken dessutom sutto två eleganta damer. Det var hans döttrar, sades det. S. körde själf sin eldiga springare och som en kung mottog han nedlåtande de ödmjuka, vördnadsfulla hälsningarne från sina trogna. Det var en härlig dag för Smith, och om hans dotter, som sedermera blef gift med den turkiske prinsen Karadja, dåhade haft en gnista af den siargåfva, hon sedermera sagt sig vara i besittning af, skulle hon kunnat skona sin fader för mycken förödmjukelse. Men »anden» hade antagligen då icke kommit öfver henne. Tjngotusen anslogo tidningarne de människomassor till, som den dagen samlats vid Lilljans!

Då Åhlund och jag anlände till Lilljans, hade det Smithska mötet redan börjat, men folk strömmade fortfarande ditut. Då vårt möte började, stannade en hel del af dem, som gått för att bli deltagare i det Smithska mötet, hos oss och då talarne därborta voro tråkiga och långrandiga tröttnade många och larfvade i väg till oss. Många tyckte att vårt möte var mera piffigt och då skarorna kring de Smithska talarstolarne började minskas, sändes några trogna till vårt möte för att förmå de sviktande skarorna att återvända till det rätta fadershuset. Det blef ett väldigt lif och det såg flera gånger ut som om det skulle blifva knytnäfvarne förbehållet att fälla det afgörande utslaget.

Vårt möte gick sin gilla gång, men döm om min och Ahlunds öfverraskning — sedan vi förklarat mötet afslutat och rekommenderat åt alla som ville taga kännedom om socialismen att köpa »Folkviljan» — då vi upptäckte att alla våra tidningar, en 5- ä 600 ex., voro försvunna! Man hade begått den nedrigheten att stjäla hela den medhafda upplagan. Det fans inga bevis, men det var en offentlig hemlighet, att det var någon af Smithens aflönade drängar som begått dådet.

Där stodo vi, Åhlund och jag, med tillsammans 60 ä 70 öre i fickan. Vi hade måst betala allt hvad vi egde till boktryckaren för att få tidningen tryckt och vi skulle säkerligen ha sålt hela det medhafda förrådet. Men nu var alltsammans borta — stulet!

Jag glömmer aldrig den stunden och jag glömmer heller aldrig de glada ansiktena hos Smithens gossar, då vi nödgades upplysa att tidningarne voro oss beröfvade. Och dock hade Åhlund vid detta tillfälle gjort ett stort offer, som ingen visste eller anade. Denna söndag, då alla voro helgdagsklädda, stod han i sin verkstadsdräkt. Flera pekade på honom och man hörde hånfullt hviskas: »Se, sådana där busar äro Palmens

anhängare!»

De visste ieke att Åhlund, för att vi skulle få ut tidningen på söndagen, nödgats pantsätta sina helgdagskläder för att skaffa pängar åt boktryckaren. Nu hade detta stora offer brakts utanatt gagna något och han fick, på grund af att han gick där bland de högtidsklädda massorna i sin sotiga hvardagsdräkt, heta buse, som naturligtvis söp upp allt hvad han förtjänade och därför icke hade annat att taga på sig än hvardagskläderna.

Och ändå kunde ingenting vara falskare än detta, ty Ahlund skötte sig mönstergillt. Stackars Ahlund, han har sedermera drabbats af en stor olycka! På den fabrik i Lund, där han arbetade, fick han för några år sedan ena armen krossad i en maskin. Han innehar nu befattningen som portvakt vid samma fabrik.

W. Ahlund var, såsom af det sagda framgår, en man som i rörelsens genombrottstid, liksom C. M. Heurlin, helt offrade sig för idéerna. Han var alltid i verksamhet och bland annat brnkade han hvarje söndag sälja »Folkviljan». Han höll sig därvid nte på Djurgården, hvarest då som nu under sommar-söndagarne rådde ett brokigt lif. En ung flicka, med hvilken han var bekant, hade han också lyckats förmå att blifva tidnings-försäljerska. Flickan, som bodde hos en gammal tant, hos hvilken hon var som barn i huset, blef en söndag öfverraskad af tanten, som till sin stora förskräckelse fick se sin niéce gå omkring och utbjuda den förfärliga

»Folkviljan». Det blef naturligtvis stor uppståndelse och gaf anledning till att bekantskapen mellan A. och flickan hastigt och lustigt afbröts.

Ahlund har äfven försökt sig som författare och skrifvit »Rikedomens tyranni», hvilken på sin tid utkom som broschyr samt öfversatt John Mosts »Arbetsmannen», som första gången stod tryckt i »Folkviljan».

För att nu återgå till det of van nämnda mötet, torde det ej vara ur vägen, att anföra ett referat af detsamma, infördt i »Tidning för alla», utgifven af den mångfrestande Janne Bruze-lius, som naturligtvis sökte ställa sig väl med Smith och hans ringrörelse.

För långt att anföra i sin helhet göres här ett sammandrag af referatet.

»Det är söndagen den 22 juni.

Medan stadens klockor ringa till aftonsång, svajar ute vid Lill-Jans, från en stapel grofva timmerstockar det blodröda baneret. Ett stenkast längre uppåt skogsbrynet se vi öfverst på den sluttande stenhällen en man som med blottadt hufvud och Utsträckta händer talar till ett tusental åhörare, som nyfikneskåda upp till honom, den märkvärdige skräddaren, som här i vårt land uppträder som vägbrytare för socialismens läror.»

Efter en skildring af min person, hvari jag utmålas i all min skröplighet som en bräcklig liten svag stackare till kroppen, »men», så slutar porträtteringen, »så synes anden vara så mycket mera villig, spänstig och ihärdig», redogöres för det tal jag höll och hvari jag »utfor mot den då nybildade föreningen Arbetarnes ring» hvars krogpolitik och kursande af aktier i »Arbetarnes rings bank» jag påstod ej skulle komma att förbättra arbetarnes samhällsställning. Till slut riktade jag i mitt tal några maningens ord till hufvudstadens arbetare att gå i spetsen för de socialdemokratiska sträfvandena, landsortens arbetare skulle säkerligen komma efter. »Till att" börja med», sade jag enligt referatet, »kunnen I icke bättre bef räm j a socialdemokratins stora sak, än genom att uppmuntra det organ jag sedan ett år är ansvarig utgifvare af, nämligen »Folkviljan».

Hvad barnet är för modern är detta lilla usla blad för mig, ty för detta har jag lidit så mycket. För det jag dristat gifva ut detta blad har jag

blifvit utskälld, förhånad, fått

Ant0n(sfdniie8r)S°n' SVäUa>> ' ' • >>Man hviskade

talaren någonting i örat och

med ett sorgmodigt leende fortfor han: »Jag har] med hitut

emellan fyra och fem hundra exemplar som prof nummer; nu hör jag att man bortstulit hela packen — men det gör ingenting, jag har fler därhemma. Hvem har nu stulit dem? Jo, Arbetareringen, om icke direkt så indirekt genom sina ut-

skickade».

(Jag skall här inom parentes be att få upplysa, att den

person, som hviskade mig i örat att tidningen var borta, var jnst den, som åtagit sig att ha försäljningen om hand och atthan vid samma tillfälle sade att man sett några ringmedlemmai draga åstad med tidningspackan).

Enligt referatet utbröt nu oväsen och skomakare Eriksson påstod att jag ljög, och att detta ej var första gången, — jag skulle nämligen i min »Palmvilja» sagt att bemälde Eriksson varit full. Under »infernaliskt tjut» försökte jag göra mig hörd. Gelbgjutaren Åhlund ringde nu, i sin egenskap af mötets ordförande, med sin klocka, men oväsendet blef endast värre. Ropen: »ned med

Palm», »ryck skägget af honom!», hördes från folkhopen».

Tidningen slutar, som de flesta tidningar den tiden, med den förnumstiga reflektionen att mötet vid Lill-Jans den 22 juni 1883 bör för alltid hafva öfvertygat hr Aug.

Pälm att hufvudstadens arbetarebefolkning ' ännu icke på långt när är mogen för socialdemokratisk agitation.

* *

*

C. L. Lundberg.

(Sid. 117.)

O

Jag smickrar mig med att Alilund och jag icke så litet bidrogo till att den Smithska ringrörelsen blef grundligt nedgjord. Men det måste förefalla mera än underligt, att så många läto sig föras bakom ljuset och det till och med män af akademisk bildning. Var det kanske millionerna som lockade?

Vi hade båda två ett år senare ett roligt sammanträffande med Smith i Sundsvall, men därom skall jag senare berätta.Fortsättning på den stora agitationsresan. Möten i mellersta och södra Sverige.

Under dessa sommarmånader gjorde jag resor åt alla håll och besökte sålunda städerna Uppsala, Sala, Vesterås, Eskilstuna, Enköping, Norrköping, Södertelje m. fl. andra platser. Mot hösten drog jag mig åter ned mot Skåne, hvarunder

möten höllos såväl i städerna som vid de större stationssamhällena.

Det är naturligtvis omöjligt att här redogöra för alla mina möten och jag tänker därför endast göra en axplockning ur dem, som kunna anses mäst intressanta.

I Norrköping höllos tre möten, riktiga massmöten. Mötesplatsen var den stora öppna planen vid slutet af Slottsgatan, där kyrkan nu tronar i allt sitt majestät. Mötena verkade naturligtvis som salt i surt öga på fabrikanterna och deras dräng »Norrköpings tidningar», hvilken senare öfveröste mig med det plum-paste ovett.

Där bildades en förening, som sedan dess, om än ofta i ganska anspråkslös form, ägt bestånd och hvilken lagt grunden till den arbetarrörelse, som äfven på denna svårarbetade plats börjar göra raska framsteg.

Från Norrköping gjorde jag en afstickare till Motala, hvarest möten höllos såväl i själfva staden som ute vid Motala verkstad. Här lämnade en af stadens tidningar sina läsare den för mig förbluffande upplysningen, att jag var den där skräddaren Palm, som för ett. par år tillbaka suttit i ett namngifvet hus och sytt byxor till de goda motalaborna men nu tröttnat på denna hederliga handtering och slagit mig på det mera lönande uppviglareyrket.iio

Som det var första gången jag besökte denna stad blef jag helt häpen vid denna underrättelse. Jag fick också besök af en hel del godt folk, hvaraf största delen bestod af brummande björnar, hvilka kommo i det vällofliga syftet att få betalt för gamla räkningar, som min namne vid sin afresa glömt att likvidera. De insågo snart misstaget och aflägsnade sig, svärjande dels öfver tidningen som lurat dem och dels öfver mig, som icke var den de sökte. Så mycket kom jag underfund med, att min namne hade fått några synnerligen svåra stunder, ifall han varit i mitt ställe.

I Vesterås höllos två möten, båda på det härligt belägna Djäkneberget, och refererades mycket utförligt i »Vestmanlands-läns tidning». Enligt nämnda tidning åhördes mitt första föredrag af 4- ä 500 personer och på det andra mötet »hade ännu större folkmassor infunnit sig». Naturligtvis förklarade tidningen på samma gång socialismen för en galenskap och dess apostel för en galning.

En målare J. R. Ahlbom sökte göra sig bemärkt genom en insändare i »Vestm. läns tidn.», hvari han först delgaf läsarne att jag var »en från Preussen för socialistiska åsikter utvisad» och sålunda farlig person, som borde »skämmas för att ställa till oreda bland folk af en civiliserad nation». Vidare meddelade han, att »de som icke kunde vistas i ett lagbnndet land, kunna resa till ett annat» samt att »om arbetaren i Sverige sköter sig, finner han här sin bergning» o. s. v. i den stilen. Den bålde riddaren af färgpytsen hade emellertid smort på för tjockt, så att

man endast skrattade åt honom, således raka motsatsen till hvad han åsyftat. Han hade förut gått och gällt för ett klart skinande ljus bland arbetarne i Vesterås och äfven lyckats bedåra några, men efter den betan fann man ljuset endast vara en svagt plirande dank.

I Enköping höll jag ett möte ute i Gröngarnsskogen och in-vånarne i den bekanta pepparrotsstaden hade mycket talrikt infunnit sig. Bland åhörarne befann sig äfven f. d. prästmannen J. O. Ahlin, hvilken då som bäst firade sina orgier i Enköping och i visst folks ögon ansågs vara en förskräcklig rabulist och folkvän.

Efter mötet samlade han några trogna omkring sig och sökte som så många före honom att visa socialismens omöjlighet. Som bevisningsmaterial drog han upp en tvåkrona ur västfickan.Men han hämnades genom att i sin tidning på ett par tre spalter påvisa socialismens omöjlighet.

Han började med att omtala att Aug. Palm, den kände socialistagitatorn, hållit föredrag i Enköping, hvilket han försäkrar är »dagens största eller tarfligaste nyhet». Naturligtvis voro de idéer jag framförde enligt hans mening lika tarfliga som jag själf, »en liten mager, tarflig person», som harangerade församlingen med »en svada af inlärda fraser och slagord».

»Han» — säger prästredaktören — »synes hysa den åsikten, att odågorna hafva full rättighet att lefva på de flitigas bekostnad — på samma gång han är ursinnig på kapitalisterna därför att de stjäla arbetarnes pängar och lefva på arbetarnes bekostnad.»

— Ser ni, herr Palm, sade prästen, här är en tvåkrona, det är min, tror herr Palm jag vill ge bort den, nej jag har själf förtjänt den och antag att jag delade den i 25-öringar, så blefve det ju endast en ringa del af denna församling hjälpt därmed. Nej, herr P., socialismen är en galenskap, som kloka människor icke vilja ha befattning med o. s. v. I denna anda gingo Sveriges radikalaste folktidnings bevis mot socialismen.

Dessa blefvo dock alltför magstarka för publiken och stadens sotare uppträdde därefter och läste lagen för prästen på ett sådant sätt, att denne förargad måste aflägsna sig från mötet.

— — »diteskorterad och bevakad af stadens hela poliskår» — — —

(Sid. 100)Till sist vojar sig f. d. prästen Öfver tidens ondska i allmänhet och min i all synnerhet, hvars »hufvuddrag i karaktären tyckes vara ett ingrodt hat till kapitalets utveckling». Vidare ansåg den radikale redaktören, att de af mig förfäktade åsikterna endast komme att »vinna anklang bland samhällets värsta slödder».

Ja, sådana voro »Sveriges radikalaste redaktörs» åsikter om socialismen.

Vid mötet i Gröngarnsskogen såddes de första fröna af misstro till Enköpingsredaktörens folkvänlighet och demokratism. En liten förening, »Röda bandet», som existerade i staden och som räknade några medlemmar, bland hvilka vår kände partivän C. L. Lundberg — som då arbetade i Enköping — befann sig, ombesörjde sedan gräfvandet af den graf, i hvilken den Ahlinska »folkvänligheten» jordades.

I Eskilstuna höllos de första mötena ute på Djurgården, men sedermera på åtskilliga andra platser. Jag har sålunda bl. a. hållit ett par möten i stadens hotellträdgård, som åt mig uppläts för ändamålet. Där uppträdde t. o. m. självfva ordningens upprätthållare, poliskonstaplar i uniform, som biljettförsäljare och dito mottagare. a

Eskilstuna är för öfrigt icke den enda stad, hvarest polisen assisterat mig vid mina möten. I Amål har jag en gång haft polisen att bygga talarestol åt mig på order af stadens borgmästare. Det finnes, som man ser, hyggliga människor äfven bland den sortens folk och hvarför skulle för öfrigt ej polis-konstaplarne kunna biträda äfven vid socialistmötena för att förtjäna en slant! I småstäderna är det så vanligt att polismän biträda vid teater- och andra föreställningar och de kunna sannerligen väl behöfva det, ty de löner de erhålla för sina obehagliga hundsysslor äro i regeln otillräckliga.

I Uppsala höllos under denna resa en hel serie af möten. Det första hölls i slottsparken strax vid slottet och var besökt af ett par tusen personer.

»Uppsala-Posten» fick antalet till 1,000 personer och det var ju inte så illa af en gammal konservativ tidning, ty

dessa äro ju kända för att ha svag syn då det gäller nya saker och förhållanden.

Efter det första mötet blef jag förbjuden att uppträda så nära slottet — det stötte höga vederbörande för mycket och där-för måste jag liålla mötet längre bort, på en piats som blifvit mig anvisad af polisen. Mötena flyttades allt längre bort och slutligen måste de hållas på en plats utanför — cellfängelset, antagligen för att såväl jag som mötesdeltagarne skulle komma ihåg hvad vår frid tillhörde.

Trots polisens trakasseri att jaga mig från den ena platsen efter den andra, voro ändå alla mötena mycket bra besökta. Här gjorde jag för första gången bekantskap med Atterdag Wer-melin och enligt hvad han själf sedermera påstod väcktes den gången hos honom intresset för socialismen. Från ett af mina Uppsalamöten har jag också att anteckna första sammanträffandet med Anton Andersson, nuvarande medredaktören i »Ny Tid».

. I slutet af augusti började jag så småningom draga mig nedåt Skåne. På vägen höll jag många möten, men det mäst intressanta torde dock ha varit det jag höll i Sölvesborg i Blekinge.

Som sagdt, en härlig sommardag i augusti månad 1883 anlände jag norr ifrån till den lilla idylliskt och naturskönt belägna staden. Sedan jag skaffat mig rum och ställt in mina reseffekter, hvilka inom parentes sagt mest bestodo af gamla »Folkviljor», styrde jag kosan ut i staden för att skaffa reda på en plats, där möte kunde hållas. Klockan var omkring 3 på e. m. och solhettan var förfärlig, då jag gaf mig ut på spaning. På gatorna kunde jag ej upptäcka en enda människa; endast bakom disken i de eljes folktomma handelsbutikerna kunde jag genom de öppna dörrarne se dåsiga, halfsofvande biträden. Den lilla staden var för öfrigt som utdöd. Då jag kom till torget, fick jag ändtligen se en varelse tillhörande släktet homo för att icke säga sus. Det var en polis, som med släpande steg gick fram och tillbaka på det knaggliga, ojämna torget, utanför stadens enda krog eller gästgifveri, antagligen i hopp om att någon hygglig medmänniska skulle komma och förbarma sig öfver hans törstiga strupe. För öfrigt såg han ut som tråkigheten själf, och han kunde minsann gärna gått hem och tagit sig en stunds hvila utan fara för den allmänna ordningens och Sölvesborgarnes säkerhet.

Jag styrde mina steg direkt mot ordningens upprätthållare och bad honom säga mig, hvar jag skulle kunna få en plats upplåten en afton ett par timmars tid.

— Hvad har han att förevisa? frågade polisen mig.Jag upplyste honom om att jag icke hade något att förevisa, utan att jag ämnade hålla tal.

— Ah, svarade han mig och gaf mig adress på en person »som tar emot predikanter».

Jag försökte nu förklara för honom, att det icke var något religiöst tal jag ämnade hålla, utan ett politiskt, om de fattigas ställning och hur de rika utplundra dem. Polisen spärrade upp både mun och öron och jag kunde se på hans uppsyn, att någon sådan tillställning icke förekommit i den lilla staden sedan han blifvit anställd som ordningens upprätthållare.

— Har konstapeln hört talas om socialisterna? frågade jag honom slutligen.

Jo, det hade han. #

— Det är väl inte Palm? frågade han.

Sedan jag jakande besvarat frågan, tilläde han: — Ja, men herrn får nog icke hålla möte här för borgmästaren.

Jag började nu interviewa honom och erhöll den upplys-ningen^ att borgmästaren var mycket sträng, och då jag hade lust att ytterligare »pumpa» polismänniskan, 0111 det lät sig göra, så frågade jag honom, om han hade lust att dricka ett glas — en invitering som han mottog med ett anlete lika förklaradt som börsjobbarens vid underrättelsen om, att de aktier, han ligger inne med, stigit i kurs.

Snart sutto vi i ett lifligt samspråk å gästgifvaregården. Här fick jag nu reda på att borgmästaren var »en riktig babian», som polisen uttryckte sig och att jag kunde vara säker på, att ingen af de staden tillhöriga offentliga platserna blefve åt mig upplåten. Däremot gaf han mig adress på en borgare, som var arg på borgmästaren och denne trodde han, om icke af annan orsak, så för att förarga denne, nog skulle upplåta plats.

Jag skyndade nu till den uppgifna personen och erhöll till-låtelse att få begagna en honom tillhörig plats till möte. Då jag senare på eftermiddagen åter företog en promenad genom staden, kunde jag märka att min ankomst var kend, ty hyggliga borgare, ärevördiga matronor och fagra ungmör stucko hufvudena ut genom fönstren och sågo efter mig och de, som jag mötte, stannade och begapade mig eller också skyndade de in till bekanta för att tillropa dem: »Där går socialisten Palm!» En

otymplig handelsbetjent hade nära nog brutit halsen af sig, då han skulle skynda sig ut för att ta mig i beskådande; hansnafvade och föll hufvudstupa ned för den temligen högå trappan.

På torget kom den förut omtalade polisen emot mig och frågade om jag erhållit platsen. Då jag härtill svarade ja samt att mötet skulle hållas nästa afton, tilläde han: »Palm får mycket folk; de veta alla i staden att ni är här.»

Det var alltså han, som löpte rundt staden och bekantgjorde min ankomst. Ett par personer kommo nu gående emot oss. Den ene fixerade mig tämligen närgånget. Polisen bröt tystnaden genom att presentera mig med orden:

— Det är socialisten Palm. .

Den närgångne, en tjock, otymplig, ful figur med ölmage, pussiga kinder och röd näsa, framgrymtade nu, alltjämt fixerande mig så skarpt hans slöa ögon tillät:

— Hvad fan skall han här?

Att jag blef flat vid ett sådant mottagande är lätt att förstå, men det var blott för ett ögonblick och jag svarade genast därefter:

— Hvad rör det er?

Om jag gifvit honom en försvarlig stöt för hans ölmage, så att han trillat rundt ett par hvarf på torget, kunde han icke visat en mera förvirrad uppsyn. Han ryggade ett par steg tillbaka och stammade:

— Ja—a—a—g är siadsfiskalen.

— Hvad fan rör det mig? Det berättigar Eder icke att vara ohöflig, tilläde jag.

Han stod som fastnaglad på platsen, som ett lefvande frågetecken och blef ännu rödare i ansiktet än förut och liknade för-öfrigt en hyena, som håller på att kasta sig öfver sitt offer. Jag vände mig nu om och gick. Morgonen därpå, då jag infann mig hos borgmästaren för att anmäla mötet, hade jag en varm dust att bestå med den rasande mannen. Jag kunde märka att stadsfiskalen varit och klagat. Som en galning storm-skälde han, slog med knytnäfvarne i bordet och gaf sig fan på att jag ej skulle få hålla något möte i staden, så länge han var borgmästare. En sådan oförskämd människa som jag var, som icke en gång bar respekt för stadsfiskalen, men han skulle lära mig, honom skulle jag icke böja ryggen på, o. s. v. Så fortsatte han en god stund. Vi voro helt ensamma i rummet och jag lät honom rasa ut. Men därefter sade jag honom, att jaghaft att göra med borgmästare i större städer än Sölvesborg, samt att på mig imponerade han inte på det sätt som han uppförde sig, ntan tvärt om föreföll mig löjlig. Slutligen bad jag honom läsa ordningsstadgan, så fick han se, att han icke hade rätt att förhindra något möte. Han fick så fatt på lagboken och bläddrade i den och jag kunde se, att han icke kände till lagen, åtminstone icke ordningsstadgan. Under tiden han studerade lagen, öppnades dörren och stadsfiskalen inträdde. Nn

började borgmästaren åter domdera, hvarefter han vände sig till stadsfiskalen och yttrade:

— Den där reser rundt och

håller tal, ha—ha—ha. Han skall få lof att hålla tal här, men stadsfiskalen går dit och tager båda poliserna med sig — staden hade bara två poliser — och så fort något sker, så kör bort honom, det har man gudskelof lof till.

Stadsfiskalen mottog naturligtvis denna order med glädje, i hopp om att få revanche för

gårdagen.

Då jag nu uträttat mitt ärende, aflägsnade jag mig, öfverlåtande åt dem att lägga sin fälttågsplan till aftonen. Själf

gick jag ut och

lade mig i en backe, där jag hade en härlig utsikt öfver staden och

hafvet. Där utspekulerade jag min krigsplan för aftonen.

Till mötesplatsen, som låg endast ett par minuters väg från staden, företogo de goda sölvesborgarne en formlig utvandring — minst hälften af stadens 2,000 invånare infann sig. Strax efter det jag anländt till mötesplatsen, kom stadsfiskalen i spetsen för »polisstyrkan» uppmarscherande. Han hade skrudat sig i uniform för att så mycket mera imponera, kantänka. En högtidlig stämning hvilade öfver församlingen; man talade endast i hviskande ton till hvarandra. Att något viktigt var på färde, det förstodo de på stadsfiskalens allvarliga uppsyn.

Jag uppträdde nu och började mitt anförande, men sade att, innan jag öfvergick till föredraget, ville jag först redogöra för publiken, huru jag hälsades af stadsfiskalen dagen förut, samt

Skomakaremästare A. Nilsson

(Se sid. 188).mitt mottagande hos borgmästaren på morgonen. Och nu berättade jag med passande skämtsamma inlägg oförbehållsamt det hela. Såsom vittnen mot stadsfiskalen åberopade jag polisen och mot borgmästarn stadsfiskalen. Publiken skrattade, så att tårarne trillade utför kinderna på somliga, ja, själfva poliserna kunde ej häller hålla sig allvarsamma.

Stadsfiskalen stod och vred på sig som en orm i en myrstack, samtidigt drog han sig allt mer och mer ur folkhopen. Väl kommen ur densamma dref han i väg åt staden lika flat som en våt hund, och när jag pekade åt den flyktande ordningens väktare samt sade: »nu går stadsfiskalen bestämt och hämtar borgmästarn», så bröt hela församlingen ut i en ohäjdad skratt-salfva. Att mina »Folkviljor» efter mötet rönte liflig afsättning behöfver jag väl inte omtala.

På vägen åt staden hade jag sällskap med några af stadens borgare, som sade mig, att de aldrig haft en så rolig afton — och att stadens styrpinnar aldrig fått höra så mycket sanning. Den ene af dem inbjöd mig till frukost följande dag, hvilket jag med nöje mottog.

Mitt möte hade antagligen delat en del af medborgarne där i tvänne läger, ty jag läste en tid efteråt i tidningarne, att en lokomotivförare kommit i gräl med sin maskinist om mig, hviket slutado med att den ene kastade den andre ned från maskinen.

Hm! Inte kan jag rå för att jag blifvit en strids- i stället för en frids-palm.

* *



En dag i september slog jag ned som en bomb på ett möte i Akarp, utlyst af storbönderna i den kringliggande trakten. Det hölls en lördagseftermiddag och var besökt af högst ett hundratal personer, alla välmående bönder, hvilka spankulerade omkring så uppblåsta och dryga, som om Sveriges ve och väl uteslutande hvilade i deras händer.

Man hade ställt upp flera frågor till diskussion, såsom: »Huru kan arbetarklassens ställning höjas?» »Är folkbildningen sådan den bör vara?» »Hvilken hufvudfordran bör ställas på en riksdagsman?» m. m,Jag passade naturligtvis på tillfället att deltaga i diskussionen öfver de olika frågorna.

För att visa hvilka politiker det då fans här i landet och för öfrigt ännn finnes, kan jag nämna, att en af de närvarande, E. Persson i Kolina, som ansågs- vara en stor politiker och folkvän, framhöll då det var fråga om hvilka fordringar som borde ställas på en riksdagsman, »att en riksdagsman inte borde tillhöra något visst parti, ty då kunde han ej vara själfständig». Detta ansågo de närvarande bönderna, bland hvilka Ivar Månsson befann sig, vara en så snusförnuftig visdom, att talaren inhöstade starkt bifall.

En f. d. riksdagsman N. Persson tog emellertid fatt i den vise mannen och dref skämtsamt med honom. Jag

hjälpte till

i samma anda, ty att tala allvar med sådana politiker ansåg

jag icke löna mödan.

% Jag hade i mitt första anförande begagnat tillfället att ge

bönderna en liten väl behöflig uppsträckning. Jag gjorde nämligen en liten jämförelse mellan danska och svenska folkmöten ute på landsbygden. Jag påvisade, huru folkmötena på Danmarks landsbygd voro allmänna fridagar för hela landtbefolk-ningen samt huru bönderna där togo sina arbetare med sig och lät dem åka med till mötena. Jag beklagade att man ännu icke infört denna goda folkliga sed här och påpekade att lära och förstå samt intressera sig för politiska och samhälleliga frågor vore första steget till allmän folkbildning, o. s. v. i samma anda.

Det tog på en del af dem, det märkte jäg, ty flera af dem blefvo mörkröda i ansiktet. Så länge en människa förstår att blygas finnes det hopp om räddning.

De flesta däremot voro af den meningen, att arbetarklassens ställning lämpligast höjdes därigenom att arbetarne lärde sig gudsfruktan, förnöjsamhet och sedlighet jämte andra dithörande kristliga dygder. Politik och särskildt arbetarpolitik vore satans verk och såsom sådant fördömligt.

Från Akarp, dit jag farit endast för att se huru det tillgick på ett politiskt möte å svenska landsbygden, for jag till Landskrona, hvarest jag uppehöll mig i åtta dagars tid och höll en del möten, dels inomhus och dels i det fria.

Jag besökte under denna resa äfven Helsingborg, hvarest jag började det första undermineringsarbetet i detta den radikalliberale redaktör Borgs fäste.Jag lyckades få lokal upplåten åt mig i Grönalund, hvarest mötena höllos i trädgården då det var vackert väder och i en liten sal inomhus, då det var ruskigt. Deåsa möten refererades mycket infernaliskt spaltvis i »Öresundsposten», men dessa ilskna referat bidrogo icke så litet att öppna ögonen på mer än en af dem, som hittills sett upp till redaktör Borg som ett helgon och ett ganska stort sådant.

I det första referatet skrifver sålunda Ö.-P. bland annat, att jag »undvek med mycken skicklighet att blotta socialismens grundskär» samt att »åhörarne voro också hyggliga nog att utan afbrott låta honom tala nästan till punkt>i. Efter det andra mötet börjar Borg redan ilskna till och påstår* att »till de ärliga demokraterna kan Palm icke räknas, ty han är blott en simpel socialist». »Vi gitta ej fortsätta», säger han därefter, »men vilja inkasta ett allvarligt varningsord, emedan vi tyckt oss finna, att tit. Palms prat vunnit någon liten genklang hos en och annan af hans åhörare.»

Som man häraf ser börjar Borg här dra öronen åt sig och i andanom se den möjligheten inträffa, att arbetarne kunna vända ryggen åt de liberala ledarne. Och hade han verkligen då några förnimmelser i den vägen, tog han inte fel.

Det sista mötet hölls nte i södra planteringen och var besökt af öfver ett tusen personer. Till detta hade äfven infunnit sig ett par partivänner från Danmark, och bland dessa cigarrarbetaren, numera folketingsmannen, Hyller.

Öfver detta möte hade Öresundsposten ett nära två spalter långt referat och här kastade Borg fullständigt masken samt visade hvad andas barn han verkligen var. Först beklagar tidningen, att jag på detta möte måste taga för mig «den otacksamma uppgiften att söka förklena den stora och vackra arbetarrörelse, som för närvarande pågår i vårt land och som är upp* hof till den allt mer väldigt utvidgade arbetarries ring». »Smithens ringrörelse innebär sunda idéer», forsätter hr Borg, «och är därför en nagel i ögat på socialismens anhängare.» Till sist vojar sig hr Borg öfver att »vår politiska frihet är så stor, att den icke allenast tillåter inländska utan äfven utländska socialister att, ostörda af ordningsmakten, föra sitt samhällsupplös-ning åsyftande vrövl till torgs å allmänna folkmöten.»

Hvad tycks om den demokraten? Här behöfdes sannerligen inga reflektioner, ty den som inte var stenblind fick genast klartför sig hvad Borg var för en pappenheimare. De mera vakna af Helsingborgs arbetare vände också

efter detta möte Borg och hans tidning ryggen.

För att ytterligare belysa Öresundspostens brackaktighet vill jag slutligen omnämna, att på mötet uppträdde bl. a. en typograf Veber, hvilken föreslog att »en insamling af 10 öre pr man skulle företagas att därmed inlösa Palm på Konradsberg». Detta förslag höll på att rendera förslagsställaren ett ordentligt kok stryk, men den demokratiske Borg hade icke ett ogillande ord att säga därom, tvärtom kunde man läsa mellan raderna en viss belåtenhet med hvad som passerat.

Jag har här hållit en liten vidräkning med »Oresunds-Posten» och dess för demokratism utskrikne redaktör, och beklagar endast att han redan skattat åt förgängelsen och sålunda ej själf får känna afbasningen. Men jag vill hoppas att den må lända liknande folkvänner till eftertanke och varning. Typograf Veber har redan fått sitt straff. Han är nu socialdemokrat och har alltså blifvit lika galen som han då ansåg mig vara.

»Öresunds-Posten» bet själf i det sura äpplet en tid efteråt, då den i ett referat öfver det af mig här ofvan omnämda mötet i Akarp om mig yttrade följande sympatiska ord:

»Att hvad Palm hade att säga, skulle höras med intresse, det var efter hvad man hört om honom inte underligt. Också

tycktes alla lyssna med spänd uppmärksamhet. Han talade

med inspiration och säkert är att Palm här vid mötet talade fullkomligt i sin ordning och icke gaf någon anledning till klander för öfverdrift». Etc.

Antagligen hade detta välvilliga omdöme kommit in i Ö.-P. af misshugg. På annat sätt kan åtminstone inte jag förklara det.

eä*Åter hemma. — Resans resultat. — Tre veckor i Köpenhamn. — Folkviljan uppstår ånyo. Fortsatt agitation.

Så var jag åter hemma, efter sju månaders bortovaro. Jag hade lämnat Malmö i slutet af mars och nu voro vi inne i oktober. Under denna tid hade jag berest södra och mellersta Sverige på kors och tvärs, men i norr var Sala den nordligaste platsen som besöktes denna gång.

Jag har icke fört någon dagbok öfver mötena, men jag tror mig icke öfverdrifva, då jag beräknat deras antal till i genomsnitt fem pr vecka. Ty hände det någon dag att möte icke kunde hållas, så inträffade det exempelvis om söndagarne, att två eller flera möten höllos på samma dag.

Det hade varit en ansträngande färd, men jag var den gången seg och ihärdig, full af en biinnande håg att uppträda och taga nappatag med dumheten, kälkborgerligheten och brackaktigheten, dessa det bestående samhällets brandmurar, hvilka den gången voro ännu solidare än de nu äro.

Jag är, som jag ofvan sagt, i grnnd och botten optimist, beredd att se lifvet i ljusa färger och detta hade äfven hjälpt mig öfver en hel del svårigheter, som måhända skulle verkat nedtryckande på många. Men en sak hade dock under min resa städse förorsakat mig bekymmer och det var tanken på min familj. Jag visste att denna hade det svårt, ty jag hade i regeln ej kunnat skicka hem mer än 7 ä 8 kronor pr vecka, allra högst 10 ä 12. Det hade också hemma rådt den största fattigdom; min hustru och mina barn hade fått umbära och det i allra högsta grad.Då jag reste hade några vänner lofvat att se till att min familj icke kom att lida nöd, men de lofvade rundt, och höllo tunnt. Endast en af dem, den unge energiske maskinarbetaren Österberg å statens maskinverkstad i Malmö lämnade regelbundet det bidrag han för sin del förbundit sig insamla. Bland dem, som ofta hjälpte, då det knep som värst, må nämnas hos garfvare Lembke anställde arbetaren P. Persson och hans hustru samt slaktaren Thomé. Dessa gjorde icke mycket väsen af sig, de tillhörde de tysta krafterna, men voro alla besjälade af de nya idéerna samt hade varit med ända från början.

Min hnstru hade lofvat att hålla ut och hon höll detta löfte, trots att mången gång den bittraste nöd härjade i hemmet. »Om», sade hon, »jag så hade blifvit gift med en stor slarfver eller supare, så hade jag aldrig fått fara mer illa med barnen, än jag

gjort. Men jag har lofvat att hålla ut, ty jag vet att det är ett

inre behof som drifvit dig att handla såsom du gjort.»

Ja, som sagdt, jag var åter hemma, fattig som då jag reste och resultatet äf min resa — intet. Åtminstone icke något synligt. Men jag visste hur landet låg. Jag hade rundt omkring på de

platser jag besökt hört stämningen bland arbetarne, satt mig i

förbindelse med en mängd personer och hade klart för mig att det fanns mark för socialdemokratien äfven här, en rik mark, som i sinom tid skulle och måste bära rika skördar. Men jag hade också klart för mig, att ett energiskt, kraftigt arbete måste bedrifvas, att det kräfdes stora offer samt framför allt — uthållighet.

Innan jag närmare kunde tänka öfver planerna för framtiden, gällde det först att klara upp ett mellanhafvande med fattigvården i Malmö. Min hustru hade en gång, då nöden var som störst och hon icke såg sig någon annan utväg, nödgats hän-vända sig till fattigvården om hjälp och af denna erhållit 20 kronor. Vid detta tillfälle sökte naturligtvis vederbörande öfvertala henne att begära fattigvårdens mellankomst för att få mig fast och äfven enskilda personer gjorde framställningar i samma riktning, men utan resultat.

»När han kommer hem, skaffar han nog pängar att betala med och han sänder mig hvad han kan, det vet jag.» Detta var det svar hon gaf på framställningarna och därmed läto vederbörande, underligt nog, sig nöja.

Det första jag gjorde vid hemkomsten var att skaffa pängarne och infinna mig inför den samlade fattigvårdsstyrelsen för attbetala. Det gällde att hålla sig rak i ryggen, ty naturligtvis skulle det vankas moralkakor och det af utsöktaste slag.

Jag mottog dessa, men lät fattigvårdsherrarne på samma gång förstå, att om någon arbetat under den gångna sommaren, så var det jag, fastän det var ett ideelt arbete, som folket ieke förstod att uppskatta och betala samt beklagade att vederbörande i det hänseendet icke höjde sig öfver massan af folket.

»Malmö Nya Allehandas» revyskrifvare »Lars» satte mig naturligtvis på arbetsinrättningen för denna historia, som för honom var ett »gefundenes fressen», men jag betalade honom, så fort min »Folkvilja» ånyo uppstod, med följande:

»Malmö Nya Allehandas revyskrifvare »Lars», som i förbigående sagdt är en kuggad student, hvilket allt för väl synes af hans torftiga revyer, satte helt nyligen utgifvaren af »Folkviljan» på arbetshuset. Lars! Lars! Håna ej! Huru tror han att det går honom själf en dag, när bönderna blifva så kloka att de ej bry sig om att prenumerera på antikvitetstidningen Malmö Nya Allehanda, något som man'i böndernas eget intresse måste hoppas ej dröjer alltför länge.»

Tidningen ifråga och »Lars» själf ha för länge sedan skattat åt förgängelsen. Stackars Lars, hans sista dagar voro sannerligen icke trefliga! Det gick honom som det går med proletärerna: då han blef gammal och utarbetad bortkastades han likt en utkramad citron. Och ändå hade han varit en af klassamhällets trognaste gårdvarar!

Nu gällde det att fatta beslut om hvad som skulle göras för framtiden. Skulle det arbetas vidare, måste rörelsen ha ett tidningsorgan till sitt förfogande. Detta var ett hufvudvilkor, men det gällde att skaffa pängar så att tidningen kunde utkomma regelbundet och vara tryggad för en tid, så att ej de ekonomiska svårigheterna för tidningens upprätthållande skulle förlama det öfriga arbetet. Det gälde att fundera ut, hvarifrån detta rörelsekapital skulle tagas, ty jag hade beslutat, att ifall ej pängar för tidningens återupprättande kunde anskaffas, skulle jag förklara mig besegrad och återgå till »näringarna», som jag så ofta af visst folk blifvit rådd till.

Jag beslöt att fara öfver till Köpenhamn, där jag hade åtskilliga förbindelser. Jag hade då och då, sedan jag började agitationen i Sverige, haft tillfälle att inför Köpenhamns arbetare redogöra för min verksamhet samt för arbetarförhållandena i Sverige. I regeln hade jag talat för öfverfyllda hus och mina anföranden hade slagit väl an på de köpenhamnska arbetarne.Det socialdemokratiska partiet i Danmark, hvars styrelsemedlemmar jag väl kände, hade ett par gånger hjälpt mig med mindre belopp. Jag for alltså in till den danska hufvudstaden med det

fasta beslutet att pängarne till »Folkviljans» fortsatta utgifvande skulle tagas där.

Först hölls ett stort möte, i hvilket jag hade tillfälle att redogöra för min stora agitationsresa och de rön jag gjort under densamma. Stämningen var utmärkt och jag rönte stort erkännande för min verksamhet, hvarjämte det skarpt framhölls nödvändigheten af att Sveriges arbetare organiserades och vunnos för soci alismen. I Danmark hade arbetarne nämligen på den tiden stort obehag af svenskarne, ty så fort en strejk uppstod sändes strejk-bry tarevärf vare öfver till vårt land för att skaffa strejkbrytare hvilket äfven lyckades.

Efter detta möte framkom jag till socialdemokratiska arbetarpartiets, styrelse med mitt förslag, som kort och godt gick ut på att danska partiet skulle understödja arbetarrörelsen i Sverige genom att garantera för »Folkviljans» utgif vande under ett års tid. Härpå ville styrelsen emellertid icke gå in, något som jag egentligen var förberedd på. Styrelsen motiverade sitt afslag därmed, att man ej borde på konstladt sätt uppamma en rörelse i ett annat land genom att lämna pekuniärt understöd åt densamma, utan måste denna rörelse bäras och uppehållas af landets egna arbetare. Jag å min sida gjorde gällande, att socialismen var internationell och då det var fråga om att väcka proletariatet till medvetande, finge inga gränser stå hindrande i vägen.

Jag erhöll, som sagdt, afslag och då jag var beredd på detta, hade jag en annan plan i bakfickan, en plan som jag mäst byggt mitt hopp på. Och denna var att vända mig till de i Köpenhamn bosatta svenskarne för att få dessa att lämna det nödvändiga regelbundna pänningeunderstödet. Jag visste att det i Köpenhamn fanns omkring 20,000 svenskar och att en mycket stor del af dessa voro socialdemokrater. De skulle säkert förstå nödvändigheten af att Sveriges arbetare vunnos för socialismen och äfven knnna förmås att lämna bidrag därtill.

Jag satte mig nu i förbindelse med en hel del såväl svenskar som äfven för saken intresserade tyskar och danskar. Bland de senare vill jag särskildt nämna boktryckaren Simon Bernstein, cigarrarbetaren F. Möller m. fl.Till tyska socialdemokratiska arbetareklubbens möten blef jag ofta inbjuden att hålla föredrag och där dryftades den af mig framkastade planen, som vann odeladt bifall. Slutet på det hela blef, att en förening bildades, som fick namnet »Föreningen för socialismens främjande i Sverige». Som medlemmar i denna organisation ingingo, förutom en del svenskar, åtskilliga tyskar och danskar, särskildt bland de yngre, mera radikala elementen.

Då detta kom till de ledandes inom partiet kännedom, kommo

dessa på den förnuftiga tanken att grundligare taga frågan under ompröfning. De sågo ej den nybildade föreningen med synnerligen blida ögon och resultatet af ompröfningen blef, att öfverens-kommelse träffades, att socialdemokratiska förbundet i Danmark skulle under ett halft års tid garantera »Folkviljans» regelbundna utgifvande. Alla bidrag som inkommo, såväl från den nybildade föreningen, tyska klubben m. fl., som från enskilda för saken intresserade personer skulle inbetalas till Socialdemokratiska förbundet, som svarade för utbetalningen till »Folkviljan». Det hela ordnades på bästa sätt och det blef möjligt att utgifva tidningen utan att oupphörligt mar-teras af ekonomiska bekymmer.

»Föreningen för socialismens främjande i Sverige» bestod i flera år och lämnade ganska goda handtag åt rörelsen samt höll Köpenhamns arbetarvärld städse ä jour med händelsernas utveckling i vårt land. Möten anordnades ofta och å dessa, som voro synnerligen väl besökta, uppträdde såväl jag som andra och redogjorde för arbetarrörelsen i Sverige.

Så hade då min plan lyckats, »Folkviljan» skulle återuppstå och med densamma skulle det bli möjligt att icke allenast sprida de socialistiska idéerna utan äfven upprätthålla förbindelsen mellande visserligen få, men entusiastiska anhängarne landet rundt som jag kommit i beröring med under agitationsresan.

Efter tre veckors uppehåll i Köpenhamn reste jag tillbaka, glad och tillfredsställd med mig själf och hela mänskligheten, som jag, ifall det varit mig möjligt, skulle ha velat omfamna i jublande glädje och tacksamhet öfver att det lyckats så väl för mig.

Ingen, som icke själf befunnit sig i en liknande ställning, kan föreställa sig huru jag kände mig till mods i detta ögonblick. Sådant kan icke skildras, det måste genomlefvas! Jag kom nu åter till Malmö, till Sverige, icke som den besegrade, utan som segraren! Alla mina utståndna besvärligheter, hustrus och barns svält — hade icke skett

förgäfves. Nu skulle det åter bli lif i spelet och lif blef det.

Den 29 december 1883 utkom »Folkviljan» ånyo. Den trycktes till en början å Chr. Eltongs boktryckeri i Köpenhamn för att sedermera öfverflyttas till Forsell & Lundgrens boktryckeri i Malmö.

I detta första nummer riktades »till Folkviljans vänner» följande maningsord:

Ännu en gång börjar jag utgifva tidningen Folkviljan. Anledningen till dess upphörande vid de förra tillfällena har, såsom läsaren vet, varit den, att pänningemedel fattats till dess fortsatta utgifvande. Det har nu lyckats mig att skaffa ett förlagskapital, att för ett halft år säkra dess utgifvande. Det danska arbetarepartiet har nämligen skaffat mig det dertill nödiga kapitalet och derigenom satt mig i stånd att fortfarande kämpa för den eak, som jag $att mig till mål, nemligen Arbetarnes organisation och sammanslutning till ett sjelfständigt politiskt parti. Jag vill derföre lägga alla Folkviljans vänner på hjärtat att göra allt, hvad i Eder förmåga står, för »Folkviljans» spridande bland arbetarne i stad och på land. Låten ej ännu en gång denna tidning upphöra. Det skulle vara en skam, som fölle tillbaka pä en hvar för frihet och sjelfständighet ifrande svensk arbetare.

I uppmanens därföre att hvar i sin mån arheta för tidningens spridning. Söken att göra Edra kamrater uppmärksamma på nödvändigheten af att Sveriges arbetare ega ett tidningsorgan, som energiskt står på vakt för deras intressen, samt att utan ett eget organ arbetarne aldrig kunna blifva organiserade. Därföre, vänner, fatten mod, framträden i kampen för frihet och rätt, tröttnen icke och lönen för Edra ansträngningar skolen I erhålla i medvetandet om att här i Sverige hafva varit pionierer för Socialismen — en stor, ädel och upphöjd idé, som har mänsklighetens förädling och frigörelse till mål.

Med helsning Aug. Palm.

I samma nummer riktades äfven en kraftig maning till arbetarne att organisera sig i fackföreningar. I Malmö började också arbetarne inom de olika yrkena att sammansluta sig. Detta varfallet med målarne, järnarbetarne, skräddarne, bleck- och plåt-slagarne, murarne, hvitgarfyarne m. fl. Men det får icke förbises, att det inom fackföreningarne fanns en hel del, som mer eller mindre tog af stånd från socialismen. Parolen bland dessa var, att ingen politik fick förekomma och allra minst socialdemokratisk sådan; skulle det vara politik, finge den på sin höjd vara liberal.

»Folkviljan» hade sålunda här en stor uppgift, nämligen att upplysa arbetarne om, att den fackliga rörelsen endast var ett af medlen till proletariatets frigörelse. Målet var det socialistiska samhällets förverkligande. Och tidningen fullgjorde troget sin uppgift så godt den kunde med de medel och krafter som stod till dess förfogande.

Den 22 januari hölls ett stort möte å f. d. mormonsalen, vid' hvilket behandlades ämnet: »Bildandet af socialistiska fackföreningar.» Till detta möte hade infunnit sig ordföranden för smedernas och maskinarbetarnes förbund i Köpenhamn, hr F. Hurop, • samt en trädgårdsmästare Hammarlund, äfven han från Köpenhamn och en synnerligen energisk medlem af föreningen för socialismens främjande i Sverige. På detta möte valdes en ko-mité, som fick i uppdrag att sammankalla de olika fackens medlemmar för att bilda fackföreningar bland dem.

Nu började ett energiskt arbete och det blef riktigt lif igen efter den stillhet, som under det senaste året varit rådande inom arbetarrörelsen i Malmö.

Den unga rörelsen började antaga allt fastare former. For-dringarne på högre löner, medinflytande på arbetsaftalen samt icke minst humanare bemötande från förmäns och arbetsbefäls sida blef vo allt högljuddare och togo sig ofta uttryck i mer eller mindre oskyldiga demonstrationer. Särskildt började arbetarna på de olika verkstäderna gifva sitt missnöje med illa tålda förmän tillkänna på det sättet, att de, alla i förening, utan vidare skjutsade sådana ut från arbetsplatsen på skottkärror. Eller också placerade de en dylik herre grensle på en planka och transporterade honom, ridande på detta sätt, ut i det fria.

Det var ju egentligen icke annat än ett slags pojkaktigheter, men det var den länge kväfda harmen öfver förtrycket och bruta-liteterna som på detta sätt tog sig luft. Men det var också den första formen för solidaritet och gemensamt uppträdande arbetarne emellan,Vid Kockums. mekaniska verkstäder voro pannplåtslagarne

särskildt missbelåtna med sin förman och en vacker dag i februari 1884 togo arbetarne hastigt och lustigt sin hatade verkmästare och placerade honom grensle öfve* en planka samt förde honom på detta sätt ut från verkstadens område. Tilldragelsen väckte formlig uppståndelse i staden och tidningarne innehöllo långa jeremiader öfver det passerade. Man fruktade t. o. m. att en ingeniör, som på grund af sin brutalitet bland arbetarne gick under benämningen »länsmannen», samt naturligtvis var mycket illa tåld af arbetarne, trots att han var svåger med direktören skulle drabbas af samma öde som verkmästaren. För att förebygga detta jämte andra möjliga »oroligheter» vid verkstäderna, hölls i flera dagar icke allenast polisen redo utan äfven en af-delning af kronprinsens husarer i beredskap att rycka ut ifall det skulle behöfvas.

Nu ville det sig emellertid inte bättre, än att den utburne verkmästaren var en släkting till mig, i det han varit gift med en syster till min far. Jag tog naturligtvis i »Folkviljan» parti för arbetarne mot den brutale verkmästaren, ehuru jag påpekade att det varit mera värdigt dem, ifall de genom en komité hos direktören begärt verkmästarens aflägsnande i stället för att handla som de gjort. Detta, jämte naturligtvis mitt deltagande i den socialistiska rörelsen för öfrigt, gjorde att det sista bandet mellan mig och mina släktingar afklipptes.

Det kändes visserligen hårdt, men i den sociala strid som föres får ingen hänsyn tagas hvarken till släkt eller vänner.

En tid efteråt skulle jag resa till Trelleborg för att hålla ett möte och tog min äldsta gosse med mig till Skabersjö järnvägsstation för att han därifrån skulle gå och hälsa på min farbror, som var skollärare i Skabersjö. Jag skulle då på återvägen hämta honom och samtidigt själf göra ett besök hos min farbror, hade jag tänkt. På återvägen fick jag emellertid, då jag steg af vid Skabersjö, af stationsinspektoren mottaga ett öppet brefkort af följande innehåll:

»Jag undanber mig dina besök. Din pojke sände jag hem med Landberg.

Olaus Palm.*

Jag kan inte neka till att jag blef tämligen öfverraskad, ty jag hade minst af allt väntat detta från min farbror, som förut visat sig ganska tolerant och delvis ställt sig förstående till arbetarrörelsen. Jag såg upp och bemärkte stationsinspektorens och ettpar i hans sällskap varande herrars elaka grin och blef förargad — de hade naturligtvis noga studerat brefkortet. Raskt ilade jag in på expeditionen, köpte ett brefkort och ritade i hast ned följande:

»Farbrors bref mottaget. Tack! Min gosse hoppas jag är lyckligt hemkommen. Med mina besök skall jag ej vidare besvära. Tack och farväl!

Aug. Palm.'»

Jag stoppade brefkortet i breflådan och sedan jag stigit på tåget och stack hufvudet ut genom kupéfönstret såg jag stations-inspektoren hastigt öppna breflådan, taga ut brefkortet och jämte sitt sällskap läsa det.

* *



På vintern 1884 utbröt strejk på Carl Lunds fabriker i Malmö. Hufvudorsaken till densamma var införandet af ett hänsynslöst arbetsregemente jämte införandet af nummerbrickor. Strejken blef efter tre veckors tid bilagd, men under den tid densamma pågick verkade den uppiggande dels genom de offentliga möten som höllos med anledning af strejken samt genom de strejkmöten, som dagligen höllos af de i arbetsinställelsen deltagande 600 personerna, män och kvinnor.

De senare mötena höllos öppna äfven för allmänheten och då arbetslösheten, trots det pågående kanalutgräfningsarbetet, denna vinter var mycket stor i Malmö, låg det under denna tid en viss olycksbådande spänning och nervositet öfver Malmö arbetarevärld.

Efter »Framåt», som måst nedläggas, hade i Malmö uppstått en ny tidning, »Skånes Nyheter». Detta organ gaf

sig särskildt sken af att föra arbetarnes talan, men det gick denna tidning, som det gått så många af den sortens spekulationer: när det riktigt kom till kritan, visade den hvad andas barn den var. Den hållning tidningen ifråga intog till såväl strejken vid Carl Lunds fabriker, till oroligheterna på Kockums verkstäder som till arbetarrörelsen öfver hufvud taget, öppnade snart ögonen på en stor del af de arbetare, som tidningens redaktör, en viss Wernell, lyckats slå blå dunster i ögonen på. Med »Skånes Nyheter» och dess redaktör hade »folkviljan» att taga sina nappatag och det dröjde icke så länge förr än Wernells redaktörsskap tog en snöplig ändalykt.

Tidningens angrepp voro af så klumpig art, att de dufningar, redaktör W. hvarje vecka fick i »Folkviljan», nästan alltid bragte skrattarne på min sida.Under rubriken »Bref från proletären till proletärerna», hvilken sedermera ändrades till »Från den upp- och nedvända världen», innehöll »Folkviljan» hvarje vecka en revy öfver veckans händelser och denna revy var ibland af ganska uddig art. »Skånes Nyheter» framhöll mig alltid som »farlig» för arbetarna och bad dem i bevekande ordalag att taga afstånd från den förskräcklige förföraren.

Se här slutet på en revy i »Folkviljan», riktad mot en artikel i »Skånes Nyheter», i hvilken socialismen i allmänhet och jag i synnerhet blifvit angripna:

»Innan jag affärdar herr Wernell vill jag råda honom att studera socialismen något grundligare innan han nästa gång tager itu med densamma, ty nu gör han sig endast löjlig. Ehuru herr Wernell är ett af de hinder, som öfverallt möta arbetarne, vill jag därföre långt ifrån stämpla honom som »farlig» för arbetarne, ty därtill är han för dum, men jag vill stämpla honom som Malmöpressens personifierade dumhet och sluta mitt bref med den maningen: >

Wernell, Wernell kom aldrig mer med såd’na dumma fraser!

Hvar tänkande blott hånfullt ler åt slika reprimaser.

Fast sorgligt, väl ett hundra år ni kom för sent i tiden, man följer nu förnuftets spår, går fördomsfri i striden.»

Jag är ingen versmakare, så att jag lär, om jag ej miss-minner mig, ha »huggit» denna vers någonstädes — hvar mins jag inte — och endast omskrifvit den en smula. Men så mycket erinrar jag mig, att den dufning, hr W. den gången erhöll, mycket bidrog till att han måste lämna redaktörsskapet. »Skånes Nyheters» utgifvare, Forsell & Lundgren, tyckte liksom jag att han var för tjock om hufvudet att vara redaktör.

I mars månad 1884 hölls ett af 5 å 6,000 personer besökt möte i Rörsjön vid Malmö. Till detta möte hade infunnit sig en del talare från Köpenhamn, såsom nuvarande folketings-männen C. Hördnm och P. Knudsen, förtroendemannen för bleck-slagarnes fackförbund hr Tofte, d:o för smed- och maskinarbe-tarnes förhund hr Hurop m. fl.

Detta möte verkade genom sin stora tillslutning — det var det största som hittills hållits i staden — som salt i surt öga på alla arbetarklassens och socialdemokratiens motståndare. Tidningarne ondgjordes naturligtvis i högsta grad och ansågo antalet deltagarevara mindre än det i verkligheten var. Sydsvenska Dagbladet ansåg mötespubliken »sannolikt uppgå till ett par tusen», Skånska Aftonbladet såg 3 ä 4,000 och Skånes Nyheter »ett par tusen».

»Folkviljan» skämtade öfver detta och framhöll att orsaken till att Sydsv. Dagbl. inte såg flera än ett par tusen, berodde på att dess referent, den bekante Strickert Johansson — särskildt känd bland arbetarne för sina bitande satirer och förvrängda referat af våra möten — var så liten till växten; hade han som Sk. Aftonbladets haft en ordentlig längd, skulle han säkert sett flera. Beträffande »Skånes Nyheters» referent beklagade »Folkviljan» att denne ej tagit plats på den invid mötesplatsen liggande gödselhögen, hvarigenom han skulle erhållit en lämplig öfverblick öfver ställningen och i viss mån kommit på sin rätta plats.

Inom parentes må nämnas, att myndigheterna vid anvisandet af mötesplats helt oförsynt placerat oss ända ute vid de s. k. Rapsahusen och i omedelbar närhet till en jättestor gödselhög.

Som ett kuriosum kan omtalas, att vid mötet äfven infunnit sig en af Köpenhamns mest bekanta detektiver, en herre vid namn Rudolf Petersen. Det påstods att han blifvit efterskickad af polismästaren i Malmö, som då var en

viss Wester. Rudolf Petersens förnämsta sysselsättning var att under och efter mötet med argus-ögon följa våra danska partivänners göranden och låtanden.Arbetarne köra ut en kitslig förman. (Se sid. 133).En enfaldig färgare och kitsliga myndigheter.

Förutom agitationen i Malmö reste jag i regeln alla de söndagar, då möten ej höllos i Malmö, ut till de kringliggande städerna och större stationssamhällena för att hålla föredrag på af partivännerna å respektive platser arrangerade möten. Sålunda höllos under båda påskdagarne stora folkmöten i Kristianstad. Det första hölls på Näsby exercisfält, men andra påskdagen förbjöds jag att uppträda å denna plats. Ny plats anskaffades och trots att mötet endast blef annonseradt muntligt, var det dock besökt af omkring 400 personer.

I Kristianstad fanns en liten elittrupp af goda partivänner, bland hvilka jag särskildt vill nämna F. Norén, som lämnade många värdefulla artiklar till tidningen. Norén hade varit konstapel vid Vendes artilleriregemente och utvandrade sedermera till Amerika. Vidare vill jag nämna den gamle hedersgubben skomakaremästare A. Nilsson, hvilken ännu lefver och deltager i rörelsen.

I Eslöf hölls ett af omkring tusen personer besökt möte. Lund, Trelleborg m. fl. platser blef vo ej häller styfbarn, utan erhöllo äfven de sina välbehöfliga uppryckningar. I Lund försökte naturligtvis studenterna att uppträda witzigt och gamle Btilow skämtade med mig i sin avisa — men till föga gagn för den sak han sökte försvara.

I Ystad hade jag först hållit ett par möten i Arbetareföreningens stora sal, hvilken var öfverfylld af folk. Mötena blefvomycket ordentligt refererade i den liberala tidningen på platsen. Nu, pingstdagen 1884, hade jag utlyst ett stort folkmöte i staden och det hade för detta ändamål lyckats mig att få hyra dåvarande Tivoliträdgården.

Allt var klappadt och klart för mötet och en cigarrarbetare Sörensson, en ung, kraftig förmåga, som lofvade godt för rörelsen, hade följt med mig för att, äfven han, uppträda som talare å mötet. Vi anlände till Ystad med första tåget på morgonen och hade knappast hunnit nt ur kupén, förrän jag uppvaktades af ett par poliskonstaplar med anmodan att infinna mig hos stadsfiskalen. Jag följde med och då jag kom till denne, en löjtnant Holm, var han sysselsatt med att ikläda sig stadsfiskals-uniformen, hvilket underrättade mig om att något mycket viktigt förestod, ty småstädernas Herrar stadsfiskaler bruka endast vid mycket högtidliga tillfällen skruda sig i uniform.

Han såg bister ut, herr stadsfiskalen, och mottog mig mycket onådigt, samtidigt som han försökte hålla en föreläsning för mig om det obehöfliga i att hålla sådana möten som det af mig annonserade. Därpå drog han upp ett dokument, som han uppläste för mig. Då denna episod har ett visst kulturhistoriskt intresse, skall jag efter »Folkviljan» för den 7 juni 1884 aftrycka ett referat af hela tillställningen. Det lyder:

»Kitsliga myndigheter.

Till pingstdagen kl. 2 e. m. hade Aug. Palm annonserat ett folkmöte i Ystad, i den af enkefru Bruhn därstädes förhyrda Tivoliträdgården. Mötet blef redan måndagen den 26 maj anmält till stadens borgmästare hr S. Trädgårdh och tisdagen och onsdagen annonseradt i stadens tidningar. En timme innan mötet skulle afhållas, infann sig en polisbetjent i trädgården och tillsade Palm att möta hos stadsfiskalen hr Holm. Ankommen dit blef följande skrifvelse uppläst för honom:

»Till Borgmästare Embetet, såsom chef för Polismyndigheten i staden Ystad.

Resolution.

Remitteras till hr Stadsfiskalen Holm för laga handräcknings meddelande.

Ystad den 1 Juni 1884 Å borgmästareembetets vägnar:

S. Trädgårdh.

Enär skräddaren Palm från Malmö annonserat i stadens tidningar det han ämnar hålla folkmöte i min trädgård här i staden denna dag, och jag hvarken gifvit eller vill meddela min tillåtelse, af det skäl att mina därgjorda anläggningar skulle taga skada däraf, så får jag vördsamt anhålla om handräckning för mötets förhindrande, helst den lokal som änkan Bruhn å samma ställe af mig förhyrt, icke blifvit upplåten för annat ändamål än att hon

skulle få hålla restauration därstädes.

Ystad den 1 Juni 1884 Alf. Balack.

Vittnen:

C. Henning C. Bosk»

Det blef Palm antydt att om han det oaktadt försökte att af hålla mötet, det blefve betraktadt som hemfridsbrott, och att han komme att för sådant tilltalas. Palm protesterade naturligtvis mot ett sådant despotiskt tillväga-gående och framhöll att det låge utanför polismyndighetens kompetens att förbjuda mötet, samt att den icke vore befogad att gifva Balack denna i skrifvelsen begärda handräckning enär det vore en privatsak som Balack hade att afgöra med fru Bruhn, om hans anläggningar töge skada. Stadsfiskalen tog ingen hänsyn till Palms protest utan beordrade i stället poliskonstaplar att postera vid Tivoliträdgårdens alla ingångar, hvilka skulle underrätta publiken om, att mötet icke finge afhållas; själf mötte hr Stadsfiskalen på platsen, för att tillse att befallningen blef åtlydd.

Således tillgick det med förbudet af detta arbetaremöte, som på självfva pingstdagen allarmerade hela ordningsmakten i Ystad. Vore icke saken af så allvarsam beskaffenhet, skulle man frestas till att taga sig ett godt skratt däråt, ty många komiska momenter förekommo. Sålunda hade stadsfiskalen gifvit order att alla poliskonstaplar, såväl ordinära som extra ordinära, skulle möta; vid hvar och en af trädgårdens ingångar blefvo en och två poliskonstaplar posterade och stadsfiskalen i full uniform, åtföljd af en adjutant i form *af en poliskonstapel, hade nog att göra med att löpa omkring från den ena till den andra ingången och inspektera vakterna samt upptaga rapporter. Och man knnde se på hans upprörda sinnesstämning, att han i djupet af sitt hjärta kände betydelsen af det ansvarsfulla värf som han denna pingstdag hade fått att utföra nämligen att visa, att öfverheten när det kniper icke bär svärdet förgäfves.

De goda Ystadsborna stodo i stora grupper utanföre det af englar i polisskepnader besatta Tivoli-paradiset och sågo ut som lefvande frågetecken; ett sådant frispektakel som nu färgare Balack hade arrangerat för dem, och hvartill han hade narrat ordningsmakten med stadsfiskalen i spetsen till att spela hufvudrollen, hade de visst icke förr öfvervarit.»

Det gällde nu för oss att komma färgare Balack och polismyndigheternas anslag på skam. Det fanns en liten grupp socialister i staden och med denna hade Sörensson och jag en öfver-läggning, som resulterade i, att vi beslöto att hålla ett möte följande dag ute vid Sandskogen. Skrifnä plakat uppsattes och budkaflen gick från man till man. Då rykten gingo att polisen skulle förbjuda mötet, hade vi, i händelse detta skulle inträffa,anskaffat en båt, från hvilken taien skulle hållas. Denna skulle ligga flaggprydd och vänta ett stycke från stranden.

Vi uppsökte borgmästaren på pingstdagens eftermiddag för att anmäla mötet. Han gjorde invändningar mot att på självfva pingstdagen bli störd med »sådant där», som enligt hans åsikt skulle inlämnas under mottagningstiden på arbetsdagarne. Vi meddelade honom då, att under för handen varande omständigheter kunde vi icke taga hänsyn till detta. Hufvudsaken för oss vore att mötet var anmäldt; nu kunde borgmästaren vidtaga sina åtgärder — vi hade redan tagit våra.

Mycket folk strömmade till mötet, polisens och den enfaldige färgare Balacks tilltag hade varit den ypperligaste reklam. Vi fingo ostörda af polisen hålla vårt möte och den flaggsmyckade båten blef obegagnad.

Under mötet inträffade en rolig episod, som fick stämningen att stiga till formlig entusiasm. Det var mycket blåsigt väder den dagen och ute på det öppna fältet vid Sandskogen kom den ena vindstöten efter den andra, som ganska själfsvåldigt handskades med damernas och herrarnes hufvudbonader.

De förra behöfde icke häller besvära sig med att lyfta på kjolarne för att visa eina »hvita ben», ty det ombesörjde vindstötarne, då de kommo och svepte fram öfver fältet.

Medan jag som häst höll på med mitt föredrag, kom en häftig vindstöt och befordrade en del af mina »Folkviljor», som jag tagit med mig för att sälja på mötet, upp i luften. Som en mängd stora fåglårQjgarrarbetare

^jig Jonsson, flögo de omkring, fladdrande öfver folkmassans hufvuden. Jag passade på och gjorde några lämpliga antydningar om myndigheternas tilltag dagen förut samt det vansinniga i att söka hindra frihetens, jämlikhetens och broderskapets idéer från att spridas bland folket. »Som vinden nu sprider dessa tidningar, budbärare af de idéer, som en gång skola eröfra en värld, skola de, trots alla försök att hindra dem,spridas ut och omfattas af det trälbundna, efter frihet och rättvisa trängtande folket.»

Jublet ville knappast taga slut och att mina »Folkviljor» efteråt gingo åt som snö för sol behöfver jag knapppast säga. Om jag haft ett par tre gånger så stor upplaga skulle den gått åt, så entusiastisk var stämningen.

»Ystads Allehanda», stadens liberala tidning, innehöll följande referat af mötet:

»Det s. k. folkmöte, som hr Aug. Palm från Malmö låtit annonsera ute vid skogsplanteringen, hade tack vare det vackra vädret samt den lämpliga tiden och platsen i öfrigt ditlockat ett par tusen af stadens innevånare. Hr Palm steg upp på ett bord och höll en längre oration, hvari han icke blott berörde arbetarefrågan eller förbättrandet af arbetarnes, ekonomiska ställning utan äfven yttrade sig om kyrkans skiljande från staten, äktenskapet m. fl. samhällsfrågor, allt i samma stil som hans första föredrag härstädes. Mäster Palms fria språk, hans raska infall och lustiga ordvändningar beredde åhör-arne åtskilliga goda skratt. Först och främst rekommenderades tidningen »Folkviljan» som såldes invid mötesplatsen (stället betecknades med en röd flagg). Stor munterhet uppstod när en vindstöt kom och plötsligt spridde hela tidningshögen ut på fältet och bland folkmassan. Hr Palm såg häri ett godt tecken för tidningens »spridning». Sedan eii cigarrmakare Sörensson haft ordet afslutades mötet med hurrarop för Palm och hans demokratiska sträfvanden».Skandinaviska tobaksarbetareförbundet öfvertager »Folkviljan». — Inbördes stridigheter.— Folkmöte vid Ringsjön. — Jag är inte »fin nog» för publicistmötet.

Korkskäraren Henrik Menander, som skapat sig ett oförgätligt namn i den svenska arbetarrörelsens historia genom den c2^9 populära sången »Arbetets söner», hvars mäktiga toner eldat, samlat och entusiasmerat tusen sinom tusen af Sveriges arbetare, hade efter åtskilliga års vistelse i Paris, London, Brussel m. fl. platser återkommit till Sverige och arbetade nu i Göteborg. Alltsedan »Folkviljan» återuppstod ifrån det döda hade han sändt tidningen flera af sina härliga sånger, hvilka väckte berättigadt uppseende och slogo mycket an på arbetarne.

Jag hade genom C. M. Heurlin kommit i förbindelse med Menander och det planerades att få honom anstäld som medarbetare i »Folkviljan», men ekonomiska svårigheter ställde sig hindrande i vägen, ty det pekuniära understöd som erhölls från Köpenhamn, räckte icke till åt äfven en medarbetare.

Under senaste tiden hade underhandlingar förts med Skandinaviska tobaksarbetareförbundet att detta skulle öfvertaga »Folkviljan» och bli förläggare för densamma. Samtidigt skulle Menander intagas i redaktionen. Till sist ledde underhandlin-garne till det resultatet, att förbundet öfvertog tidningen. Jag blef redaktör som förut och Menander redaktionssekreterare och kassör.

Innan jag går att skildra detta öfvertagande, som blef tidningens olycka, vill jag begagna tillfället att här af trycka en parodi på svenska kungssången, införd i »Folkviljan» 5 april 1884 och författad af Menander:Smutsgrå stridssång.

tor

kapitalister ocli storborgare.

Upp herrar utaf makt och rang vid glasens och vid guldets klang, att stämma upp en sång! Kamrater upp, befliten er att stoppa allt hvad jorden ger i edra kassakistor ner som edert laga fång!

Hvad skränar pöbelns låga ätt om valrätt och medborgarrätt? Förmätna öfverdåd!

Vi skola lära dem förstå, att vi vår makt från himlen få, att härska öfver dessa små som lefva på vår nåd!

Knyt handen om din pänningsäck var öfvermodig, stolt och fräck, var egoist, var sprätt!

Må fan ta all opposition!

Lef hur du vill, ty din person är stödd af altare och|tron och guld-är män’skorätt!

Hvacl vill då denna dumma hop med sina hotelser och rop om rätt och jämlikhet!

Skall trälen klaga på sin lott?

Han föddes ju till mödor blott och vett och bildning han ej fått den slyngeln hut ej vet!

Men reser detta släkte sig en dag till oförsonligt krig, att slå vår makt omkull; och skåda vi vår undergång vid tonerna a£ »brandröd sång», vi trotsa ännu deras tvång: vi sluka då vårt guld!»Denna dikt har sin egen lilla historia och skrefs som ett hån mot en del tidningars ilskna tjut med anledning af en i »Folkviljan» införd, äfvenledes af Menander författad arbetarsång, som gick på melodien »Kung Karl den unge hjälte». Tidningarne hade nämligen benämnt denna sång »arbetarnes brandröda strids-sång».

* *



Den 10 maj 1884 kunde »Folkviljan» meddela sina läsare, att Skandinaviska tobaksarbetareförbundet öfvertagit tidningen.

Jag sade här ofvan att detta öfvertagande blef en olycka för tidningen och jag upprepar det här. Ty i och med öfvertagan-det upphörde understödet från Socialdemokratiska förbundet i Köpenhamn. Och det dröjde inte länge förrän Tobaksarbetareför-bundets medlemmar började knota öfver att nödgas punga ut med mynt, ty tidningen gick fortfarande med förlust. Det gamla ordspråket »då krubban är tom, bitas hästarne», besannades också här, krakel ocli missförstånd uppstod, som snart öfvergick till öppen strid.

Först gällde det tillståndsbe-viset, som förbundet ville att jag skulle lämna ifrån mig. Jag nekade härtill, dels på grund af de stora offer jag bragt för tidningens skull och dels därför att jag hyste vissa misstankar om, att man, sedan jag lämnat tillståndsbeviset ifrån mig, icke skulle bry sig om att hålla öfverenskommelsen att jag skulle vara redaktör. Däremot förklarade jag mig villig att, så snart ett socialdemokratiskt parti blifvit bildadt, öfverlämna tillståndsbeviset till detta.

Sedermera kom striden att gälla redovisningen. Som Menander var kassör, hade jag egentligen icke med den saken att skaffa, men jag blef indragen däri såsom tidningens hufvudman.Tobaksarbetareförbundets styrelse, eller rättare tre af densamma, nämligen Nils Jönsson (se sid. 141), And. Sörensson och Malmberg, — hvilka voro lika obekanta med tidningsverksamhet som jag då jag började — begärde redovisning för alla de exemplar som tryckts. Detta blef orsaken till den öppna inbördes strid, som nu uppstod.

Då allra största delen af tidningens upplaga såldes i lösnummer genom kommissionärer och då en del af dessa icke alls redovisade, var det naturligtvis en ren omöjlighet för vare sig Menander eller mig att redovisa 5 öre för hvarje tryckt exemplar minus kommissionärsarvode och frakt.

Nu insinuerade man utan vidare, att jag hade skojat förbundet. Att man gjorde mig ansvarig, därtill kan jag icke finna någon annan orsak än att jag hade såväl expedition som redaktion i mitt hem — jag hade nämligen upplåtit det ena af mina rum för detta ändamål.

Nog af, det blef en tråkig historia. Vid ett offentligt möte i Kasino-trädgården, där frågan behandlades, beskyldes jag af de ofvannämnda tre personerna offentligt för att ha förskingrat medel, tillhörande »Folkviljan». Ett par veckor förut hade tobaks-arbetarförbundet, trots det ingångna kontraktet, i hvilket ingenting stod om tillståndsbeviset, endast att jag skulle vara redaktör, dragit sig tillbaka från tidningen.

En komité tillsattes för att reda ut saken, men till det möte denna sammankallade, kommo icke de tre anklagarne. Då de fortfarande vidhöllo sina beskyllningar samt icke ville återtaga dem, såg jag mig tvungen att — så hårdt det än kändes — väcka åtal mot dem, detta för att genom ett domstolsutslag tysta ned tidningarnes skadeglädje.

Dessa hade nämligen innehållit mer eller mindre rafflande reflektioner öfver den inträffade skandalen och naturligtvis voro alla utan undantag på det klara med att jag var en skojare — jag var ju socialist. Det kan

måhända vara intressant att se, huru Sydsv. Dagbladet, Herslows fm-fina organ, behandlade saken. Efter att ha berättat hur bra jag hade det, huru jag bara tog min lön och för öfrigt lefde bong, fortsätter tidningen:

»Men som praktisk socialist hade tit. Palm inte riktigt klart för sig skil-naden mellan mitt och förbundets affärer, utan har uppburit prenumerations-och annonsmedel för tidningen och ville icke redovisa etc.»Jag kan upplysa om, att min lön uppgick till 18 kronor i veckan och Menander hade, om jag ej missminner mig, 16 kronor. Som skräddaremästare skulle jag säkert haft 75 ä 100 procents högre inkomst. Men det passade naturligtvis icke i stycke med Sydsv. Dagbladets brackmoral att tro, att någon kunde, utom för slem vinnings skull, offra sig för idéer, allra minst då de voro socialdemokratiska.

Som sagdt, det blef process och jag fick mina anklagare ådömda böter och därmed upprättelse. Gamle rådman Falkman, hvilken satt som ordföraiide i rådhusrätten, behagade efter uppläsandet af utslaget ställa en faderlig förmaning till de dömda att akta sig för att taga befattning med sådana saker och — med en ilsken sidoblick till mig — sådana rörelser etc. Det hela verkade på alla som om jag var den åtalade och mina vedersakare de förfördelade.

Detta domarens extra inlägg förskaffade mig fullständig moralisk upprättelse, ty rättssalen var fullständigt fullproppad med människor, bland hvilka befunno sig både mina och mina antagonisters vänner. Och hos hela menigheten fanns efter domarens sista tal icke mera än en mening och det var den, att hade det funnits det allra ringaste kryphål i lagen, skulle Falkman säkerligen varit den, som låtit dem gå fria. Det synes att det var med tung hjärta han dömde dem.

Nu är det länge sedan denna händelse inträffade; jag och mina motståndare den gången ha försonats igen. Det var mera af ungdomlig öfverilning och misstänksamhet än af elakhet vi kommo i strid och vi ha sedan dess gemensamt varit med om att smida många af de länkar, som gjort arbetarrörelsen så stark och respektingifvande.

I juli månad börade tidningen återigen att tryckas på Forsell & Lundgrens tryckeri. Genom den inträffade schismen försvårades naturligtvis ställningen i det hela. Den unga rörelsen hade icke råd att splittra sig eller att mista någon och nu stod densamma söndrad i tvänne läger.

Vi fortsatte emellertid vårt arbete och det arbetades under högtryck. Sektionerna höllo sina möten hvarje vecka, Menander hade sitt knog med tidningen och jag var den »flygande», som hade att slå på stora trumman, både vid mötena i Malmö och ute i bygderna, ehuruväl agitationen denna sommar hufvudsak-ligen måste inskränka sig till Skåne.I juni månad hölls ett stort folkmöte vid Ringsjön, arrange-radt af de Smithska ringarne i Skåne. En hel del Stockholms-liberaler med hr S. A. Hedin i spetsen hade kommit tillstädes och naturligtvis var allt hvad socialister hette i Skåne också närvarande. Det är glädjande att kunna konstatera, att endast de som uttalade sig i radikal riktning vunno gehör hos de till 20 ä 30,000 uppgående mötesdeltagarne. Hedin höll en amper vidräkning med den Smithska ringrörelsen, och uttalade bland annat sitt tvifvel om »tillvaron i rörelsen af den sega ihärdighet som ensamt förmår föra till något resultat». En högskoleföre-ståndare O. Persson från Ask, ett ditintills högt skinande skånskt folkmötesljus, blef ordentligt snoppad och led ett fullständigt nederlag. Han delade härvidlag öde med åtskilliga andra af samma skrot och korn, som äfvenledes ville skina på mötet.

Jag var naturligtvis också med på ett hörn och mina anföranden refererades ovanligt nog utan hån af prässen. Att de slogo an på massorna märktes på applåderna — och det var kanske af den anledningen tidningarne den gången refererade hyggligt.

* *

I juni månad 1884 hölls ett allmänt svenskt publicistmöte i Stockholm. Jag anmälde mig som deltagare i nämnda möte, men döm om min öfverraskning, då jag från mötets ordförande erhöll följande skrifvelser:

Stockholm den 3 juni 1884.

Herr Aug. Palm, Malmö.

Med anledning af Eder skrifvelse till publicistmötets ordförande med begäran, att »ordföranden ville affordra

komitén en förklaring* öfver orsaken till uteblifvet svar å från Eder insänd anmälan om deltagande i publicistmötet, har jag till inbjudarne till mötet öfverlämnat Eder skrift och från dem mottagit den förklaring, som jag härhos bifogar.

Högaktningsfullt Åttonde svenska publicistmötets ordförande

H. Wieselgren.

Till Publicistmötets Ordförande få vi i anledning af Herr Aug. Palms härmed återgående skrifvelse upplysa att, enär det icke varit inbjudarne till mötet bekant huruvida en tidning med namnet »Folkviljan» regelbundet utkommer och hr Palm ej styrkt sig vara publicist, inbjudarne icke ansett sig berättigade att bereda hr Palm tillfälleatt begagna sig af den utaf Kongl. Trafikstyrelsen för yrkespublicister med-gifna nedsättningen i passagerareafgiften för resa till ocli från Stockholm. Om uttagande af inträdeskort till mötet har Herr Palm icke gjort framställ-ställning. Stockholm den 31 maj 1884.

Mötets inbjudare.

Afskriftens öfverensstämmelse med originalet intygar

H. Wieselgren.

Svaren tala för sig själfva och af dem framgå otvetydigt, att mötesinbjudarne icke följde med sin tid, så publicister de voro. Att ursäkta sig med att de icke visste om »Folkviljan» utkom regelbundet var ett nonsens, ty det fanns ingen tidning i Sverige som var mera omtalad än den. Då jag var redaktör för densamma var detta väl bevis nog att jag var publicist, ty jag tviflar på att herrar mötesinbjudare affordrade de öfriga deltagarne något annat betyg.

Om från mig ingick någon begäran att erhålla inträdeskort till* mötet mins jag inte, men det följer af sig självt, att i och med jag anmälde mig som deltagare, jag därmed också ville lösa inträdeskort, ty utan dylikt kunde man ju icke komma in.

Ah nej, det var bara de obotfärdigas förhinder! Antagligen ansågs jag icke värdig, liksom när publicistklubben några år senare nekade den framstående publicisten Erik Thyselius tillträde till sin årsmiddag, därför att han inbjudit två framstående skådespelerskor, fröknarna Anna Pettersson och Beata Lundqvist.

Det fanns, som man häraf ser, icke så liten brackaktighet hos dessa — i egen tanke — stora »andens män» som regerade klubben på den tiden. Om det är bättre nu, det vete gudarne.

I »Folkviljan» gaf jag de värda herrarne följande välförtjänta snärt:

»Aug. Palm hade anmält sig som deltagare i publicistmötet; detta vägrades honom; han protesterade däremot. Komitén föregaf då i sitt'svar att den hade icke reda på om »Folkviljan» regelmessigt utkomme eller icke, med flera andra likaså dumma som löjliga undanflykter. Äro då de hederliga publicisterna både döfva och blinda, då det gäller arbetarerörelsen, eller tänkte de kanhända att det icke vore rådligt att släppa en skräddare in i deras samfund, då de ju själfva äro skräddare nog, efter som en stor del af dem föder sig med saxen'?»

»s9Ett möte i Bökeberg med förspel. — Min första resa till Norrland. — P. P. W:s tolerans.

dp augusti månad hade arrangerats ett stort folkmöte i Bökeberg, (fc en känd söndagsutflyktsort för Malmö, Lunds och Trelleborgs samt kringliggande landsbygds befolkningar. Jag hade haft arrangemangen om hand och hade lyckats så intressera innehafvaren af restauranten i Bökeberg — som äfven innehade

Skomakare A. O. Lindblad

(Nu redaktör af »Ny Tid»)

hotell Tre Lejon i Trelleborg — att han genom storslagna annonser i alla tre städernas tidningar gjort stora reklamer för folkmötet.

Flera partimedlemmar från Köpenhamn hade inbjudits att deltaga i mötet och allt var så-lundaväl förspändt.

Jag steg upp tidigt på morgonen och tittade ut. Vädret såg föga lofvande ut, hvilket gjorde mig ganska nervös. Just som jag stod vid fönstret och nedslagen gjorde mjna betraktelser, knackade det på dörren. Jag undrade hvem som så tidigt — klockan var ungefär sex — ville besöka mig och då jag öppnade dörren inträdde en poliskonstapel,som förklarade sig ha order att anhålla mig och föra mig till poliskontoret.

Jag ville naturligtvis ha reda på orsaken härtill, ty jag visste mig icke ha något otaldt med vederbörande, men konstapeln förklarade att han ingenting visste. Det skulle jag nog få reda på vid ankomsten till poliskontoret, menade han. »Men det är nog inte så farligt», tilläde han tröstande.

Med tämligen godt samvete följde jag därför med till poliskontoret, nyfiken efter att få veta orsaken till detta anhållande tidigt på söndagsmorgonen. Man underrättade mig där om, att jag hade att betala en summa af 62 kronor i böter, dels för öfverträdelse af korsbandsförord-ningen och dels för det jag ute-blifvit från Trelleborgs rådhusrätt, dit jag varit instämd.

Jag har förut omtalat, att jag i min okunnighet om svenska

lagar och postförordningar skrifvit i marginalen på tidningar, som sändts i korsband utan att veta att jag därigenom hade begått

något orätt. Flera gånger hade

jag gjort detta och en del af förseelserna hade försonats genom det vatten och brödstraff, jag genomgått strax innan jag började min stora agitationsresa.

Det fanns emellertid mera som var oförsonadt, men detta hade jag nästan helt och hållet glömt, då nära ett helt år förflutit sedan jag blifvit dömd. Jag

hade trott att man alldeles glömt bort det hela, ty jag visste ju

att fru Justitia är blind då det gäller de stora brotten, och antog i min enfald att hon denna gång slagits af blindhet äfven beträffande min lilla förseelse.

Jag märkte nn att så icke var förhållandet och då jag uppfordrades att genast betala, kunde jag det naturligtvis icke. Detta hade vederbörande fullkomligt klart för sig och fångför-passningen låg därför färdig, lydande på nio dagars vatten och bröd. Jag hade naturligtvis klart för mig att den bittra kalkenmåste tömmas — men folkfesten vid Bökeberg, hur skulle den aflöpa, då jag hade alla arrangemangen om hand?

Jag hemställde till vederbörande polisbefäl att det måtte tillåtas mig att först påföljande morgon eller, om detta mötte hinder, samma dags kväll inställa mig för att mottaga den extra förplägning staten ville bjuda mig på. Då skulle jag själf infinna mig, antingen å poliskontoret eller på cellfängelset, hvilket-dera man behagade. Jag angaf som skäl för denna min begäran att jag var en af anordnarne för Bökebergsmötet och att utan mig detta måhända ej komme att gå sin gilla gång.

Men på någon humanitet från det hållet är det ej att hoppas, i synnerhet då det gäller proletärer i allmänhet och socialister och uppviglare isynnerhet.

Konstapeln tog därför förpassningssedeln och mig och så bar det i väg mot målet — cellfängelset. Poliskonstapeln kände jag väl — han hade flera gånger förut haft med mig att göra å tjänstens vägnar — och jag had honom först göra mig den tjänsten att ledsaga mig till stadsfiskal Aschan, hos hvilken jag ville göra ett sista försök att få anstånd.

Konstapeln — som inom parentes sagdt, några år efteråt gick bort och hängde sig själf — försäkrade mig att det inte tjänade till något. På min enträgna begäran gaf han dock med sig och vi traskade i väg till stadsfiskalens privatbostad.

Denne mäktige man var naturligtvis icke uppstigen och det förklarades att han icke tog emot. Men jag gaf mig icke och till sist kom han ut, endast iklädd byxor och med hängslena nedhängande. Nej, något uppskof kunde icke komma ifråga och alla mina föreställningar tjänade till intet. Då jag såg att alla försök voro fåfänga, tog jag

ett artigt farväl af stadsfiskalen och bad honom uträtta ett ärende åt mig, nämligen att hälsa Malmö rådhusrätt, att jag hade laga förfall för mitt uteblifvande nästa fredag, då målet mot mina antagonister i Skandinaviska tobaks-arbetareförbundet åter skulle förekomma.

Stadsfiskalen blef lång i synen och döm om min öfverrask-ning, då han på grund af processen beviljade mig permission till påföljande lördags morgon!

Nn bar det i väg till Bökeberg, där folkmötet gick af stapeln, trots regn och ruskväder.

De nio dagarnes vatten och bröd slapp jag undan på ett ganska underligt sätt. I all min otur har jag, då det riktigtknipit, ändå ibland haft en smula tur och så var det denna gång. Jag spelade nämligen på danska klasslotteriet och då jag på måndagseftermiddagen tillfälligtvis genomögnade Skånska Aftonbladet, upptäckte jag till min stora glädje att mitt nummer kommit ut med 250 kronors vinst. Jag reste in till »Kongens By», lyfte pängarne och på fredagens e. m. gick jag upp till vederbörande och betalte böterna.

Detektivkonstapeln Stenborg — nu välbeställd källarmästare i Malmö — blef så glad öfver att jag betalte och sålunda slapp att krypa in, att han bjöd mig in i sin privata bostad, där vi tillsammans tömde en bägare — ja, jag tror, gud hjälpe mig, att det var två.

Denna lilla historia gaf anledning till att jag blef bekant och vän med den framstående, numera aflidne tidningsmannen Ivar Nelin, hvilken som bekant därigenom att han å en fiskeri-utställning å västkusten vågat säga majestätet ett sanningens ord, blifvit fockad från sin redaktörsbefattning i en af västkuststäderna. Nu hade han blifvit ofvan omnämnde Wernells efterträdare som redaktör för »Skånes Nyheter».

I måndagsnumret af »Sk. Nyh.» hade Nelin till sina läsares uppbyggelse serverat en rolig historia om hur polisen lade van-tarne på mig jnst som jag skulle bege mig i väg tili Bökeberg.

Jag blef icke svaret skyldig, utan i »Folkviljans» nästa nummer stod en icke mindre rolig historia om »huru en frisinnad tidningsredaktör plågas för att få stoff till en originalartikel i sitt måndagsnummer.» Hade man skrattat åt Nelins artikel, så skrattade man sannerligen icke mindre åt min.

En liten tid efteråt träffade jag Nelin, som jag icke förut personligen kände. Han uttalade sin glädje öfver att råka mig samt bjöd mig hem till sig, så att vi skulle få tillfälle att närmare bekanta oss med hvarandra. Jag tvekade först om jag skulle våga mottaga inviten, »ty hvem vet», tänkte jag, »om han icke klår upp mig». Men då jag närmare tog honom i skärskådande, räknade jag ut, att något dylikt skulle vi bli två om och dessutom visade hans hederliga ansikte, att det icke var någon risk i det hänseendet.

Jag följde alltså med och jag hade ingen anledning att ångra det, ty Nelin var en karaktärsfull personlighet, och därtill en angenäm sällskapsmänniska.

Nelin blef inte gammal i »Skånes Nyheter». Han for snartupp till Stockholm, där han blef medarbetare i »Fäderneslandet.» Sedan äfven jag flyttat till hufvndstaden, fortsatte vi den i Malmö knutna bekantskapen.

* *

*

I september hade den lilla socialistiska organisationen i Malmö nöjet att mottaga ett besök af trenne franska socialister, snickeriarbetarn e Tortellier, Raiinond och Naudet, hvilka af muni-cipalrådet i Paris erhållit stipendium för att besöka Skandinaviens hnfvudstäder. Naturligtvis passade vi på tillfället och arrangerade ett folkmöte, å hvilket de uppträdde. De uttalade sin stora förvåning öfver, att det i Stockholm icke fans någon annan arbetarrörelse än den Smithska ringrörelsen, en förvåning, som de äfven gåfvo uttryck i den berättelse, de efter hemkomsten aflade från sin resa. På samma gång gjorde de honnör för den lilla socialistiska rörelsen och dess organ »Folkviljan».

* *

*

I oktober månad 1884 företog jag en resa till Sundsvall. Wilh. Ahlund hade afrest från Stockholm och arbetade nu i Sundsvall, där han fått till stånd en socialistisk klubb. Det var

o

på klubbens och Ahlunds begäran jag företog denna långa resa. Jag hade aldrig förut varit så långt norrut i Sverige.

Det första mötet i Sundsvall hölls i latinläroverkets sal, men sedan kommo påstötningar och så var den lokalen stängd. Såväl detta möte som de påföljande refererades mycket utförligt i tid-ningarne och i »Sundsvalls Tidning» t. o. m. sympatiskt.

I Hörningsholms stora rymliga goodtemplarhus hölls ett möte, öfver hvilket sågverkspatronernas organ »Sundsvallsposten» naturligtvis vojade sig guds jämmerligt och utmålade mig och andra socialister såsom värre än hin håle och uppmanade enträget arbetarne att taga sig i akt. Det andra mötet i Hörningsholms goodtemplarhus måste inställas, emedan egaren af Knbikenborgs sågverk m. m. Enhörning, inkallat styrelsen och förbjudit densamma att upplåta lokalen för socialistmöten, ty i annat fall komme han att uppsäga de pängar han hade innestående i huset. Styrelsen hotades dess-utom af hans högsta onåd med afsked i perspektiv, ifall densamma vågade trotsa förbudet.

I stället erhöllos nu som möteslokaler Tivolis sommarsalong

m. fl. andra. En hel mängd möten höllos under min vistelse i

Sundsvall och socialismens läror mottogos ganska sympatiskt af arbetarne. De resolutioner, som antogos efter diskussionsmötena, gingo i socialistisk anda, till stor förargelse_för dem, som förut fört arbetarnes talan där uppe.

Särskildt erinrar jag mig att ett par s. k. arbetarevänner, skräddaremästare Blixt och urmakare Karlzén, ledo grundliga nederlag.

Under min vistelse i Sundsvall stötte jag på ingen mer och ingen mindre än själfva ringrörelsens chef, L. O. Smith, som

också befann sig på agitations turné i egen hög person. Han

var t. o. m. bland mina åhörare på ett möte i Tivolisalongen.

På stadshotellets stora sal hade Smith utlyst ett möte. Trots den fina lokalen och gratis entré hade på sin höjd ett hundratal personer infunnit sig. Den lilla socialistiska klubbens medlemmar hade naturligtvis passat på tillfället att infinna sig och jag bland dem. Då jag naturligtvis passade på att syna den Smithska rörelsen i sömmarne, beslöt mötet först att jag som utböling d. v. s. ej hemmahörande i samhället, icke skulle få lof att yttra mig. Då Wilh. Ahlund tog fatt där jag slutat, fattade mötet vidare det beslutet att Ahlund såsom varande min vän och socialist ej heller skulle få deltaga i diskussionen. Nästa man som fick ordet var en järnarbetare Östlund och hans anförande gick i samma anda som mitt och Åhlunds. Ännu en trädde fram och då det visade sig att han också var af samma skrot och korn, beslöt mötet helt generellt, att »inga socialister eller anhängare af socialisten Palm» skulle få yttra sig.

Det var verkligen högt på tiden, ty Smith satt och såg ganska eländig ut i den med rödt beklädda länstol, som placerats midt i den nästan tomma salongen.

Sedan detta beslut var fattadt, togo vi socialister vår Matts ur skolan och aflägsnade oss. En hel del andra följde exemplet, så till sist satt Lars Olsson Smith nästan ensam däruppe jämte sin förste man på platsen, en viss Wickström. Hvad denne senare egentligen var för ett slags person fick jag aldrig reda på, men i de flestas ögon ansågs han vara half idiot.

Som ett kuriosum från detta möte vill jag framhålla, attSmithen sökte knipa sig applåder genom att framhålla, att socialismen icke komme att vinna något insteg här i landet och som ett bevis härpå framhöll han att jag erhöll pänninghjälp från Danmark.

— Det är inte bränvinspängar! upplyste en djup basröst. Den fick applåderna och Smithen satte sig ned och såg ännu mera olycklig nt än förut.

Ja, detta var min första invasion i Sundsvall. Jag har varit där flera gånger sedan, men därom kommer jag måhända att berätta här nedan.

På resan från Sundsvall besökte jag Gefle och försökte att få ett möte till stånd, men någon lokal kunde icke anskaffas. Hade jag haft tid att ligga öfver en söndag, skulle de goda Gefleiterna fått tillfälle att bevista ett »väckelsemöte» i helt annan anda än de, som farbror P. P. W. och hans själsfränder anordna för sina andligen fattiga bröder och systrar. Men jag måste vara i Stockholm på söndagen, där möte var utlyst.

Då jag icke kunde få någon lokal i Gefle, fattade jag, innan jag reste därifrån, det förtviflade beslutet att gå upp till Paul Petter Waldenström för att anhålla om hans kyrka till ett möte. Jag trodde nämligen att han som lektor och bildad man skulle vara tolerant.

Men jag blef snart tagen ur min villfarelse, ty han visade sig vara precis likadan som de andra andligen förkrympta kol-potörerna. Jag fick naturligtvis nej — han ville icke upplåta sin kyrka åt politiska »spektakelmöten», ty »med politik kommer folk inte långt», sade han.

Hm! P. P. W. har som bekant sedan dess ändrat åsikt och i flera år deltagit i det politiska lifvet som representant för Gefle stad i andra kammaren. Men han har haft rätt så tillvida, som han själf icke kommit långt med sin politik. I fall han bespetsat sig på, att han skulle erhålla ecklesiastikportföljen, så har han grundligen tagit miste. Men det är kanske af den orsaken att han med sin politik icke kommit dit han ville, som han nu tänker lämna den otacksamma politiken och riksdagen. Eller också är det därför, att han kommit underfund med, att hans politiska roll är utspelad och han därför hellre vill förekomma an före-kommas.

sr?Stilar, kaster och alltsammans hatle de knogat iväg med

(Se sid. 159.)Folkviljans svårigheter. — Eget tryckeri. — Tryckeriet bortstjäles. — Inre tvister. — Tidningen nedlägges. — Bort från Malmö.

fter att ha vistats i Stockholm åtta dagar kom jag i november månad åter tillbaka till Malmö. Tidningen hade då en tid haft att kämpa med åtskilliga besvärligheter, men den kom dock ut regelbundet och den förtviflade utvägen att minska formatet hade man ännu icke nödgats tillgripa. Forsell & Lundgren, hos hvilka tidningen trycktes, hade också sina särskilda planer. De utgåfvo ju »Skånes Nyheter», med hvilken de sökte fånga arbetarne, men »Folkviljan» stod härvidlag hindrande i vägen. Flera redaktörsombyten hade egt rum och »Folkviljan» hade, sin plikt likmätigt, undersökt redaktörernas halt af arbetar-vänlighet och i tur och ordning funnit den vara af ganska undermålig art.

När man nu icke kunde göra illa på annat sätt, lät man i notiser utbasunera att man »ryktesvis hört» att »Folkviljan» skulle nedläggas o. s. v. Därtill kom äfven att boktryckarne sökte ställa sig in hos mina vedersakare inom arbetarevärlden jämte andra omständigheter. Förhållandena blefvo till sist odrägliga och så kucklades det slutligen till ett eget tryckeri för tidningens räkning.

Det förut omtalade antikverade tryckeriet inköptes och en tryckeriförening bildades. I denna inträdde emellertid en del personer, som blefvo företaget till stor skada. Då ett lass föres fram på en dålig väg med djupa diken å ömse sidor, är det ofta en obetydlighet som får detsamma att stjälpa. Så är det äfven med ett företag och isynnerhet om detta är af så ömtålig artsom upprätthållandet af en socialdemokratisk tidning. Ett dylikt behöfver samverkan af alla och är dödsdömdt, ifall till alla de öfriga besvärligheterna sällar sig oenighet mellan dem, på hvars skuldror företaget skall hvila.

Hade Skandinaviska tobaksarbetareförbundet icke öfvertagit tidningen och jag ej varit dum nog att gå in därpå, utan fasthållit min första plan att öfverlämna densamma först sedan ett socialdemokratiskt arbetareparti blifvit bildadt, hade säkert tidningen icke behöft nedläggas, ty då hade socialdemokratiska förbundet i Köpenhamn fortfarande lämnat bidrag, schismen hade icke utbrutit, alla hade dragit åt ett håll, en kongress hade kunnat

inkallas och ett socialdemokratiskt arbetarparti bildas redan på vintern 1885. Ty stämningen var god och enighet och entusiasm fans öfver hela linien ända tills tidningen öfverlämnades åt omnämnda förbund.

Fr. o. m. 1885 började tidningen tryckas å det egna tryckeriet. En typograf C. Kindahl både satte och tryckte tidningen. Det var ju endast en veckotidning i ganska litet format, så att detta gick ganska bra.

Men en dag i slutet af februari, mycket tidigt på morgonen, väcktes jag af Kindahl, som inträdde blek och förstörd. Han kunde knappast tala. så upprörd var han, och att något allvarligt inträffat, kunde jag förstå. Ändtligen hade han hämtat sig så pass mycket, att han kunde börja sin berättelse.

På natten, vid 12-tiden, medan Kindahl som bäst var sysselsatt med tidningens sättning, hade några af tryckeriföreningens styrelsemedlemmar infunnit sig och helt sonika lagt embargo på hela tryckeriet. Stilar, kaster och alltsammans hade de knogat iväg med. Äfven en del accidensarbeten, som stodo uppsatta för tryckning, hade de tagit med sig. Detta var en förlust som särskildt drabbade Kindahl, ty accidensarbetena å tryckeriet utfördes för hans räkning.

Tidningen var i det närmaste uppsatt. Det var nämligen en torsdagsnatt händelsen timade och vi passade alltid på att lägga tidningen i präss på fredagen, för att få densamma färdig till lördagen.

Jag stod först som lamslagen af Kindahls berättelse.

— Manuskriptet, fins det kvar? lyckades jag slutligen prässa fram mellan tänderna.— Jo, här är det, erhöll jag till svar, medan K. drog fram manuskriptpacken ur rocken.

Att komma i kläderna och hasta ned på tryckeriet för att taga förödelsens styggelse i betraktande var ett ögonblicks verk. Där såg tomt ut, allt var borta med undantag af det gamla åbäket till präss och att den stod kvar berodde naturligtvis på att de icke orkat släpa densamma med sig. Jag gick ut i köket — lokalen bestod af rum och kök och på spiselhällen låg titel-vignetten, den hade de glömt att taga med sig.

En idé flög blixtsnabbt genom mitt hufvud: tidningen skulle,

trots allt, ut på bestämd tid.

— Packa in vignetten, Kin-dabl, jag reser till Köpenhamn och i morgon lördag är jag bär med tidningen.

Tjugu minuter senare satt jag på ångbåten i väg mot Köpenhamn. En partivän, F. E. Bor-ding, som hade eget tryckeri, åtog sig tryckningen och på lördags-middagen var jag tillbaka i Malmö med tidningsupplagan. Naturligtvis innehöll numret en amper artikel mot de herrar som begått det allt annat än vackra röfveriet i afsigt att därigenom A. Brusell. få död på »Folkviljan.»

Tidningen trycktes nu några nummer hos Bording, men efter öfverläggningar med partivännerna, såväl i Malmö som Köpenhamn, beslöt jag att på grund de inre slitningar, den misstro och de småaktigheter m. m., som gjorde sig gällande, nedlägga tidningen och vända Malmö ryggen för beständigt. Ingen är profet i sitt fädernesland och ännu mindre i sin födelsestad, om jag så får kalla Malmö. Jag var nu trött både till kropp och själ.

På ett stort möte i Aftenstjernens danslokal i Köpenhamn, arrangeradt af »Föreningen för socialismens främjande i Sverige», beslöts att jag skulle fara till Stockholm, för att om möjligt för-lägga agitationens hufvudkvarter till liufvudstaden såsom den mest lämpliga platsen.

»Folkviljan» var sålunda icke mer. Det sista numret utkom den 25 februari 1885. Från 4 mars 1882 till 17 februari 1883 utkommo tillsammans 38 nummer, i juni och juli månader s. å. 4 nummer i Stockholm samt från december 1883 till 25 februari 1885 regelbundet ett nummer hvarje vecka. Under den senaste perioden trycktes 29 nummer i Köpenhamn och de öfriga i Malmö. Tidningen hade haft en kort, men besvärlig ocli stormfull lef-nadstid.

O, hvad jag älskade tidningen och hvad det kändes svårt att lägga ned densamma. En moder kan säkert icke älska sitt barn mera

än jag älskade denna ofta lilla tidningslapp — för den skulle jag kunnat offra allt' eller blifva allt.

Jag tror icke att jag har några särskildt brottsliga anlag, men jag nästan tror att jag för »Folkviljan» skulle kunnat blifva brottsling.

Tidningen hade på sitt sätt ådragit sig en stor uppmärksamhet.

Vid ett tillfälle, var det allvarligt på tal att väcka åtal mot densamma, för en artikel om huru

en kretsförman vid fattigvården i Malmö brutalt behandlat en fattig flicka. Att det icke blef något af, (se sid. 168.)

berodde helt säkert på, att man

fruktade att väcka den sofvände björnen. Och jag vet att tidningen aldrig nedlät sig att blifva hvad man kallar en

skandaltidning. Den. kalfatrade mångt och mycket, men det gällde principer och idéer. Slog den ned på någon person,

så var det med anledning af dennes uppträdande som offentlig man i politiska, kommunala eller sociala frågor o. dyl. Vid ett tillfälle hade »Folkviljan» en kontrovers med Hj. Branting, med anledning af dess kritik af riksdagsmannavalet 1884 och de då varande arbetarledarne, Smithska ringrörelsens män m. fl. Hr Branting vädjade på det vänligaste och allvarligaste till tid-ningen att inte stöta bort de liberala eller dessa, som Stockholms arbetare utsett till sina ledare. Naturligtvis erhöll Branting ett svar, som klargjorde »Folkviljans» uppfattning om de liberalas verkliga arbetarevänlighet.

Angående »arbetareledaren» N. F. Johansson var det meningen att uppsätta honom som riksdagsmannakandidat, men detta misslyckades. Orsaken härtill var den, att Johansson, som innan han engagerades af L. O. Smith, inte var uppskattad till högre inkomst än 450 kr. pr år — om jag ej missminner mig — begärde blifva uppskattad för 800 kronors inkomst, men detta nekades, emed;m han; då han vid ett föregående tillfälle varit uppskattad till hfgre inkomst, icke betalt sin skatt.

Det hela återfinnes i »Folkviljan» för den 4, 11 och 25 oktober 1884.

* *

*

I Köpenhamn, hvarest jag under min Malmövistelse ofta var gäst, hade jag nöjet att för första gången sammanträffa med A.

H. Janhekt, hvilken nu är välbeställd Göteborgs-bourgeois och direktör för »Aktiebolaget Janhekts distributionsaffär.»

Jag träffade honom en afton i Römersgades församlingsbygg-nad efter ett af de möten jag så ofta höll där för att hålla danskarne ä jour med arbetarerörelsen i Sverige. Han kom bort till mig och anhöll om ett samtal. Han var slät i ansiktet och såg lika oskyldig ut då som nu, men på grund af sin blekhet och magerhet såg han äfven ut att vara mycket olycklig.

Och han var verkligen olycklig.

Han delgaf mig sina bekymmer och de voro helt enkelt att han ville bli socialistisk agitator.

— Jag är skräddare och har en liten affär här, sade han, men som socialist har jag lust till och känner behof af att verka för socialismen. I Sverige behöfs det, det har jag hört af ert

tal, tror ni att det går an att jag far dit, om jag duger därtill

och kommer att lyckas?

Så ungefär yttrade han sig och jag såg på honom och tänkte ungefär så här:

Stackars sate, mager är du och har det dock bra efter hvad du säger! Blir du först socialistisk agitator, blir du ännu magrare och får det så lagom bra.Men högt svarade jag:

— Duger därtill — lyckas? Har ni en lefvande Qfvertygelse, entusiasm och uthållighet, har ni mod att om det så fordras och det kommer att fordras, bära smälek, hån ocli förakt* äfven af dem, som kalla sig edra meningsvänner — kan ni svälta och försaka, — ja, då bör ni fara dit, ty då duger ni och skall tyckas.

Han tryckte min hand och sade:

— Jag kommer!

Vi skildes och jag träffade honom icke mera i Köpenhamn. Men döm om min häpnad, då jag en vacker dag eller rättare kväll, uppe vid ett möte å Café International, Svartmangatan 11, Stockholm, får se Janhekt. Han var lika blek och mager som då jag sist såg honom, men han såg — lycklig ut, ty han hade kommit hit för att bli agitator.

Nåja, agitator blef han och han har ärligt dragit sitt strå till stacken under de första år agitationen utgick från hufvud-staden. Hänsynslös, satirisk och elak var han då det behöfdes och det behöfdes också. Han erhöll den lön som då bestods: försakelser, umbäranden och — Långholmen. På det senare stället hade han det säkert bäst, ty där var han befriad från alla profana omsorger om mat och husrum etc., ty det drog k. m:t och kronan försorg om. Men så var han också vårt partis första oeh hittills enda majestätsförbrytare. Alla de andra af vårt parti, som erhållit samma förmåner, ha ju bara smädat regering och riksdag eller — vår herre.

Janhekt är nu, som förut nämnts, välbeställd direktör i Göteborg, men är för öfrigt densamme som förr, lika varmt hän-gifven idéerna som förut, fastän hans nya verksamhet icke tilllåter honom att verka för dem på samma sätt som förr. Han är lika glad, och om det gäller, lika spydig som i forna dagar. Mig har han fattat särskildt intresse för och är särskildt angelägen om att veta hur det går för mig. Sist jag träffade honom, drog han upp ur fickan en annons, som han klippt ur en tidning. Det var en ledig plats för en »lappskräddare». Han trodde förstås att jag var utan knog ocli ville hjälpa mig till någonting. Jag tackade honom för hans omtanke, men meddelade honom i förtroende att jag just höll på att genomsöka mina gamla papper för att lappa hop något i bokväg, så för närvarande hade jag »knog» tillräckligt. Men jag lofvade att jag ej skulle glömma hans omtanke om mig. Han blef glad och såg nästan lika lyck-lig ut som den där gången då jag träffade honom på Café International.

På mina Köpenhamnsfärder träffade jag också åtskilliga gånger tillsammans med A. C. Lindblad, som nu i Göteborg jämte Anton Andersson redigerar »Ny Tid». Han var då artist i det nyttiga och vällofliga fotbeklädnadsyrket, hade arbetat i Tyskland, bland annat i Berlin samt var, liksom alla vakna arbetare, socialdemokrat. Vi sammanträffade flera gånger, såväl på de större mötena som i trängre kretsar, på klubbmöten etc.

En afton gick jag med honom hem. Det blef sent, ty vi hade mycket att samspråka om. Till sist blef jag inviterad att kinesa hos honom under natten. Jag mottog inbjudningen, men blef ej litet snopen, ty då vi skulle krypa till kojs, placerade han mig i en — byrålåda. Nåja, det spelade ingen roll, ty jag låg bra och sof godt och det är ju hufvudsaken. Ja, Lindblad for också till Sverige, om jag ej missminner mig, i början på 1890-talet samt kastade sig genast in i arbetarerörelsen med lif och lust.

Under vårmånaderna 1885 höll jag några möten här och där i Skåne och Småland och i juni månad for jag med hustru och barn till Stockholm.

Åh, hvad det kändes skönt att få lämna Malmö, ty sanningen

att säga hade jag aldrig trifts där. Det var omständigheternas

makt som tvungit mig kvar och en gång inkastad i rörelsen kunde jag icke komma därifrån. Min hustru hade heller inte trifts i den skånska metropolen. Hon var född och uppfostrad i Smålands härliga skogsbygder för att sedan i Schleswig och Danmark få inandas den härliga doften från bok- och ekskogarne. Att ifrån allt detta komma till den flacka och skoglösa Malmötrakten var intet angenämt ombyte. Och så att därtill få genomgå fattigdomens alla fasor!

Nu var det slut med allt detta och vi skulle för framtiden bo i det sköna Stockholm med dess förtjusande omgifningar, hvarom jag berättat henne så mycket.

Vi foro alltså från Skåne med glada känslor och jag fylld

med hopp om att hvad som icke lyckats i Malmö säkerligen

skulle lyckas i hufvudstaden.Under de år som gått, hade dock ett god t arbete utförts; socialismen var känd i hela landet och hade, om också icke inånga, doek ett rätt afsevärdt antal entusiastiska och varma anhängare litet hvarstädes. Och i Malmö hade utförts ett förarbete, som, det var jag Öfvertygad om, förr eller senare skulle komma rörelsen till godo.

När jag reflekterade öfver det hela var jag nöjd, ty visserligen hade åtskilliga fel begåtts, men hvem begår väl icke sådana? Nu hade man större erfarenhet och felen skulle kunna undvikas i framtiden. En sak var jag i synnerhet stolt öfver: mitt inre sade mig att jag handlat rätt genom att hålla rörelsen ren från alla kompromisser. Agitationen hade ofta varit hänsynslös, det är sannt, men jag tror att detta var nyttigt, ty därigenom väcktes och entusiasmerades massor, som förut gått liknöjda och slöa och som ej så lätt blifvit vakna genom en alltför tam och beskedlig propaganda.Tre veckors semester. — Socialdemokratiska klubben i Stockholm. — Fredrik Sterky.

Så var jag ändtligen med barn och blomma i Stockholm. Resan, som ägde rum i juni månad, hade varit härlig och verkat stärkande på min familj — själf var jag ju sedan gammalt van vid att resa. En af mina vänner hade hyrt en liten lägenhet åt mig vid Hammarbygatan, således helt nära Hammarbysjön.

De första tre veckorna efter min ankomst till Stockholm gjorde jag ingenting alls, utan endast latade mig. Jag hade det nämligen så ställdt för ögonblicket, att jag en månads tid kunde lefva med min familj utan att för hvarje dag marteras af tanken: »hvar få bröd för morgondagen?» Sådan hade icke min ställning varit sedan jag återkom till Sverige, om jag undantager den första månaden efter min hitkomst. Det hade varit ett oaf-låtligt arbete, ett hårdt själ och kropp uppslitande arbete och ersättningen för detsamma hade största delen af denna tid tvingat mig att lefva på ett sätt, som tidtals betydligt understeg svältgränsen.

Men nu ville jag hvila mig en liten tid, egna mig helt och hållet åt hustru och barn, tumla om med dem i skog och mark under de härliga högsommardagarne — utan att för ögonblicket tänka på livad morgondagen bar i sitt sköte. Sedan skulle det arbetas igen. Jag hade stora planer, som skulle realiseras.

Det var härliga dagar, som jag aldrig glömmer. I regeln tillbragte vi dagarne ute i skogen. Min hustru hade gjort mat-korgen i ordning redan på förmiddagen och så bar det i väg antingen till fots till skogarne på bergen utanför Skanstull eller också pr båt öfver Hammarbysjön till de omgifvande bärliga stränderna.

Jag kunde för hvarje dag iakttaga huru min hustru, som i flera år haft det så svårt, började lefva upp på nytt och se framtiden i ljusare färger. Detta gjorde mig nöjd och glad, ty själf hade jag aldrig uppgifvit hoppet.

Men allt har ett slut här i världen, till och med en semester, och dylika tycker man för öfrigt alltid taga slut alltför fort. Jag måste återigen begynna arbeta. Stockholm skulle nu bli hufvud-härden för agitationen. Men först på hösten skulle det tagas i på allvar, med stora offentliga möten och startandet af en tidning.

I Stockholm skulle det nog gå bra med agitationen, det var jag säker om, men först skulle jag taga en agitationstripp till Norrland för att söka väcka arbetarne vid sågverken och bruken däruppe.

Under min semester eller latmanstid, livad man nu vill kalla den, underlät jag naturligtvis icke att sätta mig i förbindelse med de få meningsfränder som fanns här på den tiden.

De voro inte många och jag vill här nämna några namn. Blafid dem voro: skomakare A F. Andersson, nu välbeställd mästare, kaféägaren A. Olsson, Svartmangatan 11, som då arbetade i sitt yrke skomakeri, cigarrarbetarne Mattsson och bröderna Allard, en finne, urmakare Norrgren, en mycket intelligent och socialismen varmt hängifven ung man. jämte n.ågra andra. Dot var det hela.

Det är .synnerligen intressant att uppe i arbetarrörelsens arkiv bläddra i Socialdemokratiska klubbens matriklar

och sparsamma protokoll från den tiden. Jag har gjort det och skall här lämna några data och siffror.

Af matrikeln för januari månad 1885 framgår att medlemsantalet i klubben var 39. Hj. Branting har n:r 1, d:r Åkerberg n:o 2 och cigarrarbetare Mattsson n:r 3. Bland på den tiden mera kända namn finna vi utom de här ofvan nämnda skoma-karne Lantz och P. J. Lindqvist samt sedermera aflidne svarfvare P. Rosberg. — Matrikeln för mars visar 72 medlemmar, men flera af dem stå på restans.

I juni månad har medlemssiffran hunnit upp till n:r 119, hvilket senare nummer är mitt. Men mer än hälften af med-lemmarne ha icke betalt. Läser man genom medlemsförteck-ningen finner man bland andra den nu ultrakonservative redaktören af Norrtelje tidning, som har 52 som nummer. Vidare läsa vi; redaktör Gunnar Hägerstolpe, som har n:r 57, målare Luth-man, G. O. Alm, skomakare G. J. Svensson — en broder till Axel Svensson, nuv. redaktören för Öresundsposten — skräddaremästare N. Larsson m. fl. Af kvinnor finna vi Anna Mejer,

Hilma Björkman, Julia Nilsson och AnnaBranting, hvilken senare har n:r 65.

I juli månad har klubben starkt hopsmält, jag vet icke af hvad orsak, men den har förmodligen velat frigöra sig från alla »pappersmedlemmar», och därför endast upptagit dem som punktligt erlagt sin månadskon-tingent. Endast 17 medlemmar återstå och bland dessa befinna sig Gottfr. Pettersson och Gunnar Hägerstolpe ännu kvar, men alla kvinnorna jämte Hj. Branting ocli d:r Åkerberg ha försvunnit. Äfven mitt namn saknas, men jag låg i Norrland under juli och augusti månader.

Med kassan är det också ganska skralt ställdt. Behållningen för juli månad är 19:70, men samtidigt är klubben skyldig tidningsfonden en summa af kr. 33: 26.

Ja, sådan var ställningen då jag kom till Stockholm 1885. Det är synd att säga att den var lysande.

* *

*

Då jag började besöka klubbmötena, som i regeln voro diskussionsmöten, blef jag på det högsta öfverraskad. Det var inte många besökande, det är sant, men så var det så mycket mera fint och respektabelt folk. Förutom Gottfr. Peterson, Hägerstolpe och d:r Åkerberg, som alltid infunno sig på mötena, be-Café International 11 Svartmangatan, Stockholm,söktes dessa äfven af en hel del icke medlemmar, tillhörande de så kallade bildade klasserna. Bland dem vill jag särskildt erinra mig Emil Hillberg, Georg Lundström (Jörgen), Fredr. Sterky m. fl.

Så fin publik hade vi icke haft på mötena i Malmö. Ja, det vill säga på de offentliga mötena som åhörare fans det nog dylik publik, men här deltogo de i debatterna, som därigenom nog blefvo ganska intressanta. De ställde sig mycket välvilliga till socialismen och så mycken kärlek för att få arbetarne revolutionerade genom socialismen var jag icke van vid från de s. k. bättre klassernas sida. Men jag lade snart märke till, att det städse var samma publik, både af s. k. bättre folk ocli arbetare, som infann sig på mötena.

Några nya ansikten fick man nästan aldrig se och då jag bevistat ett par möten och hunnit bli varm i kläderna, framlade jag förslag om att offentliga möten skulle anordnas, dels i någon större lokal — klubbens vanliga lokal rymde högst 50 personer — och dels i det fria. Till min stora förvåning rönte detta mitt förslag motstånd, och allra mäst från de s. k. bättre herrarne, medan arbetarne till allra största delen ställde sig synnerligen välvilligt till mitt projekt.

Inga offentliga möten, arbetarne skulle först bildas på de små diskussionsmötena — sådan var herrarnes mening. De värsta motståndarne till offentliga möten voro Gottfr. Peterson och Gunnar Hägerstolpe, båda medarbetare i tidningen »Tiden». Den ende, utom arbetarne som ställde sig på min sida, var Fredr. Sterky. Till sist segrade min mening och det blef bestämdt, att ett offentligt möte skulle hållas ute vid Lill-Jans den 19 jnli.

Stora ansträngningar gjordes att få klubben att ändra detta beslut. Sålunda utlystes ett extra klubbmöte till torsdagen den 16 juli och »Tiden», som eljes mycket litet befattade sig med socialdemokratiska klubbens möten,

innehöll den gången en särskild notis därom af följande innehåll:

»Socialdemokratiska klubben är, såsom af annons å annat ställe i dagens nummer synes, kallad att sammanträda i morgon afton för att föreslå klubben att återtaga sitt i måndags fattade beslut om ett allmänt möte till om söndag. Åtskilliga viktiga skäl tala nämligen för, att nämnda söndagsmöte inställes.»

Jag erinrar mig nu inte de viktiga skäl, som G. Peterson och Hägerstolpe — som voro de ifrigaste motståndarne till offentliga mötens anordnande — framlade, men kan konstatera, attmötet hölls ocli klubben har sålunda ansett de framlagda skälen vara af underordnad beskaffenhet.

Mötet, som hölls med anledning af den stora smed- och maskinarbetarestrejken i Köpenhamn, var besökt af omkring tusen personer. En resolution antogs, i hvilken förordades understöd åt de strejkande samt samarbete mellan Skandinaviens arbetare. Mötet refererades i »Tiden» på fjorton rader.

* *

*

Det var en dag i slutet af juni eller början af juli månad 1885, jag mins nu inte så noga. Jag stod på bakre plattformen af en spårvagn, då en herre, som steg på vagnen, hälsade så bekant på mig och började inleda ett samtal.

Han gick rakt på sak och talade om socialdemokratiska klubbens möten. Jag kände icke igen honom, ty jag har svårt för att känna igen personer, äfven om jag sett dem flera gånger, så jag duger säkerligen icke till detektivpolis. Han presenterade sig då som Fredrik Sterky, och vi fortsatte samtalet tills vagnen stannade.

Vi stego af på samma gång, det Var på Tegnérgatan. Han inviterade mig på frukost å en närliggande restaurant och under det vi inmundigade denna satt han och letade ut mina planer.

Jag meddelade honom, att min afsikt var att använda sommarmånaderna till en agitationstripp till sågverken i Norrland och att först på hösten på allvar taga upp striden i Stockholm, Han gillade på det högsta min plan, men betviflade att klubben vore i så god ekonomisk ställning, att den kunde sända ut någon agitator.

— Sända ut någon agitator! Jag tittade förvånad på honom. Jag sade honom att detta hade jag väl reda på samt upplyste på samma gång att jag brukade sända ut mig själf.

Då jag vidare berättade honom att jag år 1883 rest genom halfva Sverige och därunder lefvat på gamla »Folkviljor» och socialdemokratiska programmet, ville han knappast tro mig, så omöjligt föreföll honom detta.

Jag meddelade att jag nu tänkte utgifva en liten broschyr, af lämpligt agitatoriskt innehåll, hufvudsakligen sammansatt afartiklar som stått införda i »Folkviljan.» Jag hade manuskriptet på mig, emedan jag just tänkte gå till boktryckaren.

Sedan ämnade jag ge mig ut på en månads tid till de norrländska sågverken för att där utså de föista fröna för socialismen.

Sterky tog mitt manuskript, genomläste det och uttalade sitt gillande. Då vi voro färdiga med frukosten, tryckte han varmt min hand och sade:

— Äfven jag vill offra något för denna stora sak. Tag reda på hvad det kostar och tryckningen betalar jag.

Jag behöfver väl icke säga att jag blef gladt öfverraskad och på vägen från restauranten följdes vi åt till boktryckaren.

Några dagar efteråt hade jag 5,000 exemplar af »Nutidsbe-traktelser» jämte 3,000 exemplar af socialdemokratiska programmet färdigtryckta. Den förra broschyren innehöll: »Hvad fordra socialdemokraterna?» — »Läs, tänk och döm!» samt en arbetaresång af H. Menander.

Fredrik Sterky bekostade icke allenast tryckningen, utan gaf mig äfven litet kontanter till reskassa på Norr!andsresan.

Fredrik Sterky har skattat åt förgängelsen och vi skulle icke alltid förblifva vänner. Missförstånd och misstänksamhet voro orsaken till misshälligheterna oss emellan. Jag kan icke hjälpa att jag alltid är misstänksam mot den så kallade bättre klassen, ty historien har lärt oss, att då öfverklassen kommit med i striden för proletariatets frigörelse, ha de fattiga, som striden gällt, oftast blifvit bedragna. Därför har mitt sträfvande alltid gått ut på, att proletariatets frigörelse måste vara arbetarnes eget verk. Vill någon från de s. k. bättre klasserna komma med och hjälpa till, ja, då får det vara som rådgifvare. Men som ledande och kommenderande ingifva de, åtminstone mig, alltid misstankar, detta så mycket mera som de i regeln aldrig komma och tillbjuda sin tjänst förrän en del af det värsta arbetet är undanstökadt och det betalar sig att vara med. Detta gäller som regel.

Undantag finnas dock och Sterky var ett sådant. Han var en af de få inom de s. k. bättre klasserna, som offrade något verkligt för den socialdemokratiska rörelsen, ty han offrade både pängar och en god ekonomisk ställning. Och det som icke gjorde honom minst populär var att han aldrig förlorade kontakten med arbetarne, utan t. o. m. bäst trifdes bland dem.Till Norrland!

e^Tag började mitt arbete i Gefle. Det första mötet hölls en hvardagskväll ute vid Brynäsuddem Atlas verkstäder med Tjf slip och varf stodo den tiden i- sitt högsta flor och det gällde att få den vid dessa verkstäder sysselsatta talrika arbetarstammen att blifva intresserad för de nya idéerna. De mötte också upp mangrannt tillika med en stor del arbetare från andra arbetsplatser. Mötesdeltagarne kunde med säkerhet uppskattas till 7- ä 800 personer.

Efter detta första möte stiftade jag bekantskap med flera arbetare, som sedan dess varit arbetarrörelsen varmt hängifna. Bland dessa vill jag här särskildt nämna dåvarande portvakten vid Atlas verkstäder, Eriksson, känd under signaturen »Saul», under hvilken han lämnat artiklar och andra meddelanden till såväl »Socialdemokraten» som »Folkbladet».

Den gamle energiske partikamraten har haft många duster att utstå med stadens både stora och små pampar. Han har nämligen

under flera år varit anställd vid Fredrik Sterky.stadens arbeten och Gefle stad hör sannerligen icke till dem, som söker föregå andra arbetsgifvare med godt exempel, hvarken ifråga om ersättning för hårdt arbete eller humanitet i öfrigt.

Ytterligare ett par möten höllos och å dessa lades grunden till den arbetarrörelse, som sedermera slagit så djupa rötter och hvarje år skjuter nya, friska skott.

Gefletidningarne tyckte naturligtvis allt annat än väl om att en sådan utböling som jag skulle komma och störa det goda förhållande, som hittills varit rådande mellan herrarne och deras slafvar.

Under rubriken »Socialismen söker närma sig vårt samhälle» skrifver Gefle-Posten tisdagen den 28 juli bl. a. följande om mina första möten:

*

»Kom så afbasningens stund. Konung och riksdag, i synnerhet andra kammaren, så präster i allmänhet och lektor Waldenström i synnerhet, fingo sina bastanta slängar. De enda som undsluppo den lille Palmens stora karbas voro vår herre och — klockaren, ty efter hvad vi minnas fingo de vara i fred.»

Därför att jag gick skarpt till rätta med prästerna får jag af tidningen till sist benämningen »en riktig hedning».

Från Gefle reste jag till Söderhamn, där jag slog ned som en bomb och drog massor af söderhamnsbor ut att höra på mig. Tidningarne skrefvo långa referat, beledsagade af egna funderingar öfver socialismen.

Särskildt erinrar jag mig »Söderhamns-kuriren», som beledsagade ett två spalters referat med följande egna reflektioner:

»Hr Palms framställningssätt var icke obehagligt. Formen var lugnt resonerande i allmänhet men höjde sig på vissa ställen till en mera politisk flykt. Hr. Palm gjorde intryck af att vara en person, som med medfödd munvighet och godt hufvud förenar stor hänförelse för den åsikt han omfattar. »Skada blott», tillägger tidningen

med den tidens vanliga profetior, »att detta hrusande nit, detta moraliska mod, som ej låter sig böjas af ovilja, smädelse och åtlöje, offras för en sådan såpbubbla som socialdemokratien; ty den är intet annat än en skimrande såpbubbla, och det förstår en och hvar, bara man går dess grundprinciper in på lifvet, men hr Palm var för gammal i konsten för att ej förstå undvika detta farliga blindskär».Referatet slutar med en försäkran om »att det socialdemokratiska ogräs hr Palm så förstulet utsådde slår rot här tro vi ej. Våra arbetare äro nog för kloka» o. s. v. — »för de socialdemokratiska tokerierna.»

I samma nummer förekommer äfven en insändare, däri en anonym person, som kallade sig —d—, *»tar embetsmän och löntagare» samt äfven »storborgarne», de rike och kapitalisterna som »gå sysslolösa» och »lefva på sina penningar» i försvar.

Den första kategorien har det knogigt nog och om ej de senare köpte juveler, bakelser, parfymer m. m., hvaraf skulle då de som tillhandahålla dessa saker lefva frågar det nationalekonomiska snillet som slutar med att det »enligt Guds visa ledning måste finnas arbetsgifvare och arbetstagare, fattiga och rika».

Tanken på en omstöpning häraf kan heller icke uppstå annat än »möjligen i en upprörd förvirrad och orolig skräddares hjärna.»

Denna insändare vållade ytterligare en i ett följande nummer.

Denna senare var en mer än spalt-lång artikel, däri förutom en del utläggningar om studiearbete m. m., det säges att den som »sladdrar» så som den förste insändaren, främjar socialismen mer än dess »agent» Palm.

Alldeles riktigt! Socialismen har många tillskyndare. Och ej de sämste bland dem äro det gamla samhällstillståndets försvarare.

I Söderhamn lyckades det icke för mig att få till stånd någon organisation, hvarken politisk eller facklig. Men några meningsvänner vann jag ändå och de lofvade att göra allt för att sprida idéerna och särskildt att verka för den tilltänkta tidningens spridning.

I Hudiksvall hade jag bättre tur. Där träffade jag bräd-gårdsarbetaren Rådby, en energisk och orädd person samt entusiastisk anhängare af socialismen. Han var sedermera i flera år

>Saul» (Se sid. 173.)utsatt för mycken förföljelse och trakasserier från arbetsgifvarnes sida för sitt arbete i arbetarrörelsens tjänst. Till slnt måste han resa från staden och uppehöll sig på flera olika ställen i landet, men förföljdes af en envis otnr, så att han slutligen tröttnade och utvandrade till Amerika.

I Hudiksvall höll jag flera möten såväl i staden som i dess närhet. En trädgårdsarbetareförening och en arbetareklubb bildades och detta satte så stor förskräckelse i en del af stadens skuggrädda kälkborgare, att de gjorde allt för att få lifvet af de båda organisationerna. I detta hänseende utmärkte sig i synnerhet stadens präst, kyrkoherde Schwartz, en ljusskygg, fanatisk herre. Såväl jag som Rådby fingo vid flera tillfällen taga nappatag med prästen, då han infann sig på våra möten.

Jag glömmer sålunda aldrig ett möte, som hölls ute i Idenor, i en skogsbacke, som hette »Brödlösa Backen». På detta möte hade prästen infunnit sig, medförande Mårten Luthers katekes, med hvilket förskräckliga vapen — alla skolbarns fasa — han tänkte slå ned oss. Det lyckades naturligtvis inte, utan det blef i stället ett okristligt skoj med prästen och hans tilltänkta katekesförhör. Då han såg att det var lönlös möda, tog han slutligen och samlade ihop det lilla förnuft han hade kvar och dröp iväg åt staden till med sitt fruktansvärda vapen nedstucket i bakfickan. Han var eldröd af harm och svor hämd öfver både mig och socialisterna.

Han höll sin ed hvad mig beträffar, ty min första Lång-holmssejour har jag att tacka den gudsmannen för. Men mera därom sedan.

Nog af. Mötena i Hudiksvall väckte stor uppmärksamhet och »Hudiksvalls Allehanda», som på den tiden redigerades i mycket folklig och frisinnad anda, innehöll den 10 augusti följande sympatiska uttalanden:

»Det föredrag i arbetarefrågan, som den mångomtalade och mångom-skrifne socialistagitatorn Aug. Palm från

Stockholm i går (söndag) eftermiddag höll å Brödlösabacken i Idenorsocken, åhördes af en lika intresserad som nyfiken skara, som väl kunde uppskattas till inemot 300 personer och kanske något mer. Säkerligen hade auditoriet blifvit betydligt större om icke folkfesten å Kullen och teatern lagt beslag på allmänhetens uppmärksamhet.»

Sedan följer ett två spalter hyggligt och omsorgsfullt referat af mitt föredrag, »hvari förekom», säger tidningen, »en liflig, stundom drastisk skildring af det nuvarande ekonomiska sam-hället». Därpå förekomma några sympatiska uttalanden, hvaraf framgår, att jag ej framställdes som en rackare och skojare af hela Sveriges tidningspräss. Tidningen säger nämligen:

»Hr Palms uppträdande vittnar om en varm hängifvenhet för arbetarnes sak. Godhet och entusiasm lysa ur hans ögon och vi blifva de siste som skratta åt honom.»

Detta är ju nästan för vackert sagt. Den andra tidningen på platsen, »Hudiksvallsposten», framställde mig däremot som den mest ogudliga rackare, som någonsin trampat ett par skor.

Jag har omtalat denna norrländska agitationstripp en smula omständligt och anfört de horoskop, tidningarne ställde, för att visa, att de spådde falskt, då de sade, att rörelsen skulle gå under af brist på tillslutning. Det enda som blomstrar i detta land — om vi undantaga fattighus, fängelser och militärelände — är jn socialdemokratien och väl är det, ty dess framgång betyder ju det förstnämnda eländets afskaffande.

I slutet af augusti månad reste jag åter till Stockholm. Alla mina broschyrer och programmen voro slutsålda. Det gällde nu att komma hem, hösten närmade sig och denna var den lämpligaste tiden för agitatioren i hufvudstaden. Det gällde att slå stora slag, det gällde att få till stånd ett nytt socialdemokratiskt tidningsorgan — men för att detta skulle kunna realiseras måste det tagas i med alla krafter.

sr?Socialdemokratens start och dess förspel. — Jag upptäcker Axel Danielsson. — En Herkules bland tidningspojkar. — »Cave» som socialist. — Ett par lustiga episoder.

Det var, som ofvan sagts, i början af augusti jag återkom till Stockholm från min norrländska agitationstripp. I den socialdemokratiska klubben voro förhållandena enahanda som då jag reste. Hvarje måndags kväll sutto ett tjugu- eller trettiotal personer i klubben och upplyste hvarandra.

Det var, det betviflar jag inte, mycket intressanta och lärorika möten klubben hade, men det var ingen piff i dem. Den stora massan var icke intresserad af dem, därtill voro diskussionerna alltför höglärda och tråkiga.

Det var massan jag ville ha tag i och intresserad för saken. Jag ville tala om för arbetarne på deras eget språk, som de bäst förstodo, hur deras ställning var samt huru glädjelöst, hopplöst och förtvifladt det arbetande folkets lif var, tala för dem om socialismen, denna världsrörelse till hvilken arbetarne i alla länder slöto sig allt mer, allt efter som de hunno sätta sig in i hvad densamma innebar.

Då jag på klubbmötena framhöll att det måste agiteras på annat sätt, med stora offentliga möten, å hvilka skulle dryftas frågor för dagen, möttes jag af mothugg från de ofvannämnda Gottfr. Peterson och Gunnar Hägerstolpe. Och då jag vidare framhöll, att det icke var nog med offentliga möten, utan att man äfven måste skapa fram en tidning, som i allt större kretsar skulle föra propagandan för våra idéer, var det hardt när attman förklarat mig vara en galning. Ja, jag skall ärligt tillstå, att de flesta af de i klubben varande arbetarne äfven ansågo, att jag var alltför sangvinisk, som kunde tro att en klubb på 40 ä 50 medlemmar, alla fattiga, skulle kunna utgifva en tidning. Offentliga möten kunde de vara med om, men en tidning — det var att gå väl långt.

Vidare framhölls, att man ju redan hade en arbetaretidning i »Tiden», som i april samma år öfvertagits af Hj. Bran ting och

I. A. Fjällbäck, den förre som redaktör och utgifvare. Detta sedan norske grosshandlaren och sågverksägaren Astrup — sedermera norsk minister —, hvilken med K. P. Arnoldson som redaktör startat tidningen för att ha ett organ i norska frågan, tröttnat och dragit sig tillbaka.

Från min och mina vänners sida framhölls och erkändes, att »Tiden» visserligen var ganska vänligt stämd mot klubben och socialismen, men den var dock en borgerlig tidning, om ock en radikal sådan, samt att den sökte

blifva organ för den fackliga

rörelsen, hvilken då var liberal och som vi ansågo måste vara socialdemokratisk. Vi framhöllo, att alla arbetare måste lära sig

förstå, att med den fackliga

.it i j j i i • Rasmus Hansen i yngre år.

rörelsen kunde man endast kring- J 6

skära kapitalismen. Den socialdemokratiska rörelsen var hufvudsak och till denna måste arbetarne sluta sig för att afskaffa privatkapitalismen och dess utsugning af det arbetande folket.

Jag framhöll att jag — visserligen under stora svårigheter — under två års tid utgifvit »Folkviljan» i Malmö och förhållandena i hufvudstaden voro helt säkert sådana, att en socialistisk tidning där säkert skulle kunna bestå, om man blott icke var alltför försiktig och rädd.

Bland de försiktiga var äfven »Jörgen». Jag erinrar mig att han höll ett stort tal till mig, i hvilket lian försäkrade, atthan som gammal tidningsman hade erfarenheter i den vägen. »Jag förstår att skrifva tidningar efter människornas skilda smak, men jag kan försäkra herr Palm, att en sådan tidning inte skall bli gammal i Stockholm, utan efter ganska kort tid nödgas upphöra.»

Jag erinrar mig inte riktigt, men jag måste ha dragit på smilbandet, ty »Jörgen» tilläde: »Ja, herr Palm skrattar, men

jag försäkrar att jag spår rätt.»

Hans spådom har dock kommit på skam.

Jag vet inte hur det gått, om jag inte haft en man vid min sida, som i denna strid kämpade tappert för den mening jag företrädde.

Det var R. Hansen, numera kassör i »Socialdemokraten». Han var dansk till börden, fastän numera svensk medborgare. Han hade helt nyligen anländt från Kristiania, där han arbetat en tid samt varit med i den unga norska socialdemokratiska rörelsen samt ledamot af norska »Socialdemokraten» tidningskommité.

Han gjorde, som sagdt, allt för att häfva motståndarnes betänkligheter, men det såg dock ganska mörkt ut för oss en tid. I tidningen »Tiden» hade vi ett arbetareorgan och därmed basta. Det var redaktionsmedlemmarne Petersons och Hägerstolpes mening. »Tidens» redaktör Hj. Branting bevistade aldrig klubbmötena, han hade antagligen gått ur klubben, ty i matrikeln står han icke upptagen sedan juni månad.

Men trägen vinner.

Ett förslag framlades och antogs i klubben, att man skulle affordra »Tidens» redaktör en offentlig förklaring angående hans och tidningens ställning till socialismen. Ifall han ville officiellt i tidningen förklara, att densamma vore socialdemokratisk, skulle klubben tillsvidare afstå från att utgifva en egen tidning.

En komité på tre personer tillsattes för att besöka »Tidens» redaktör och affordra honom denna förklaring. Jag erinrar mig nu icke hvem den tredje i denna komité var, men de två voro jag och skräddare Ahlenius (senare död i Chicago.)

Redaktören förklarade sig icke villig att afgifva den affor-drade förklaringen. En dylik skulle skada tidningen, förklarade han.

Därmed var det sista hindret undanröjdt och banan klar för Socialdemokratens start.

Det var inte mycket pängar vi hade till vårt förfogande då det gällde att börja en ny tidning. 108 kronor var hela

sum-man, och ur denna skulle äfven reklamerna för tidningen betalas. Men om vi också inte hade pängar, så voro alla de som den gången voro för tidningens utgifvande så mycket mera entusiastiska. De gingo alla som en man ut med hvar sin tid-ningspacke under armen för att sälja tidningar. Somliga ställde sig vid gathörnen, medan andra gingo från kafé till kafé, samtidigt agiterande för idéerna. Det var soldater, det vill jag lofva, med hvilka en värld skulle kunna eröfras och inga svårigheter ansågos den tiden oöfvervinneliga.

Första prof numret utkom den 25 september 1885 och trycktes å F. Mällborns tryckeri i en upplaga på 5,000 exemplar. Jag var tidningens redaktör och i det närmaste också ensam medarbetare i första numret.

Då jag var tvungen att anlita en person, som kunde korrigera mitt manuskript, så att inte alltför stora språkliga »grodor» skulle insmyga sig — jag har nämligen icke sedan jag var tio och ett halft år besökt någon skola och har sålunda aldrig lärt svenska språket ortografiskt — hade jag gjort af tal med en i dåtidens partikretsar mycket känd person, filosofie kandidat Lun-deberg, för öfrigt en kusin till den store bruksegaren i första kammaren, Lundeberg. Denne, som hyste mycket radikala eller rent af socialistiska åsikter, hade lofvat att vara mig behjälplig med rättandet af manuskript och korrektur, men han slarfvade och höll icke sitt löfte. Jag var ute på jakt efter honom i staden och till sist träffade jag på honom. Vi gingo in i andra klassens väntsal på Centralstationen och där lästes korrekturet på »Socialdemokratens» första prof nummer.

Den 5 november utkom andra pr of numret och den 13 november nr 1. Sedan dess har »Socialdemokraten», som startades under så blygsamma förhållanden som en liten fyrspaltig veckotidning, så småningom, steg för steg, ryckt fram till hvad den nu är.

Fredrik Sterky blef från och med andra prof numret tidningens kassör samtidigt med att han började skrifva i densamma. Till de första numren erhöll jag hjälp till korrekturläsningen dels af Fredr. Sterky och dels af doktor Åkerberg.

Tidningens redaktion och expedition voro under det första halfåret inhysta i Stora Glasbruksgatan 10, 1 tr., men flyttades l:a april 1886 till Hötorget 10, 1 tr.

Det som förorsakade mig största besväret var att få minamanuskript korrigerade. Jag, som bodde på söder, hade ett värre spring till norr för att på snålskjuts hos d:r Åkerberg eller Fredrik Sterky få dem rättade. Så kunde det icke gå i längden och jag var därför nödsakad att skaffa mig en person som stode till mitt förfogande i det hänseendet.

En dag, då jag befann mig i mer än vanligt stort trångmål, kom en fru upp för att hälsa på min hustru. Hon hade bott i samma hus som vi vid Hammarbygatan och därifrån daterade sig bekantskapen. Hon fick höra hvad saken gällde och meddelade mig, att i samma hns där hon bodde, logerade uppe på ett vindsrum en ung student, som säkerligen med nöje skulle åtaga sig det arbetet, ty han vore mycket fattig. »Han bor gratis, ty han har varit skolkamrat med värden, då de båda gingo i Falu högre läroverk. Jag känner honom väl, ty jag städar åt honom.»

Den som blef glad öfver denna underrättelse, det var jag.

— För allt i världen, sänd hit honom, om möjligt genast! utropade jag och hon var nog vänlig att i en hisklig fart kila efter honom. Efter en timma var hon tillbaka och hade med sig Axel Danielsson, ty det var han.

Jag glömmer aldrig Axel Danielsson från detta vårt första sammanträffande. Det var i början af december 1885. Han var blek och mager, iklädd en lång, mörkgrå sommaröfverrock föreföll han nästan längre och skrangligare än han i verkligheten var och det allvarliga, bestämda, men på samma gång bittra draget kring munnen gaf honom utseendet af en asket.

Jag är af naturen liflig och språksam, kanske en smula för mycket och försökte få ett intimare samtal i gång, men det lyckades inte, han var alltför blygsam och ordknapp.

Nåja, det var jn fråga om manuskriptet och jag meddelade honom hvad jag önskade af honom. Jag sade honom, att jag vid 10 års ålder blifvit utkastad i världen och hänvisad att själf skaffa mig mitt uppehälle. Följaktligen hade jag ej haft tillfälle att skaffa mig nödig skolbildning. Nu var jag redaktör för en arbetaretidning, idéer hade

jag nog och skrifva kunde jag också, men innan mitt manuskript trycktes måste det först genomses.

Han tog manuskriptluntan och lofvade komma tillbaka med densamma på aftonen, hvarefter han försvann.

— Det var allt en tråkig sate frun skaffat mig, sade jag till min hustrus väninna sedan Axel Danielsson aflägsnat sig.På aftonen hade jag mitt manuskript tillbaka och så småningom bekantade vi oss alltmera med hvarandra. Jag märkte snart att han icke var så tråkig som jag trott. Jag lånade honom allt hvad jag ägde af socialistisk litteratur, hvilken naturligtvis måste i hög grad intressera en man med hans intelligens. Han kände förut icke till socialismen och hans liufvudsakliga sysselsättning var att öfversätta röfvareromaner för bokförläggare Hässler samt lyckades då och då sälja en skizz till »Dagens Nyheter» eller någon annan tidning.

Det dröjde inte länge förrän han var med; han hade svultit och slitit en hund så länge i detta kapitalistsamhälle, att han, när han fick reda på socialismen, raskt fattade och förstod dess idéer. Hade Danielsson fått stanna i Stockholm och inte kommit ned till Malmö samt där i slang med studenterna från Lund och därigenom ur jämvikt, skulle han nog ha blifvit en helt annan och mera revolutionär kämpe för proletariatet än han till sist blef. Det var under alltför småborgerliga förhållanden Danielsson med sin stora själ måste lefva och detta inverkade till slut menligt på honom. Han var skapad att vara i en stor stad, där den sociala rörelsens vågor alltid gå högst. I rykande storm och upprörd sjö tror jag att han skulle varit, rätta mannen vid rodret.

För det han rättade mina manuskript erhöll Danielsson att börja med 4 kronor i veckan. Själf hade jag som redaktör 8 kronor och sedermera 12 kronor i veckan.

Nu, sedan »Socialdemokraten» startat, blef det mera lif i spelet. A. Olsson hade öppnat kafé i Svartmangatan 11 och detta blef nu socialdemokraternas hufvudkvarter. Där förhyrde klubben lokal för sina möten och flyttade från Kungsholmsgatan 2, ångköket, hvarest den förut haft sina möten. Klubbens medlemsantal ökades nu vecka efter vecka och matrikeln för december månad 1885 upptager 21 nya medlemmar. Offentliga möten höllos ofta och dessa gåfvo ibland godt öfverskott, samtidigt med att de bidrogo att föra socialismen ut i allt vidare kretsar.

I slutet af 1885 ändrade klubben sitt namn till Socialdemokratiska föreningen. Tidningen började väcka uppmärksamhet, t. o. m. i s. k. bättre kretsar.

Det gällde att få den spridd i ett stort antal exemplar. En som i det hänseendet utförde ett riktigt herkules-arbete var en 12 ä 13-årig gosse, som jag fått tag i. Det var en pigg, intelligent pojke och för att han skulle väcka uppmärksamhet hadejag sytt honom en röd, frygisk mössa jämte ett rödt, bredt band, hvilket som ett slags marskalksband placerades öfver axeln och bröstet. Sålunda utstyrd startade han som »Socialdemokratens» tidningskolportör.

Jag måste använda hela min öfvertalningsförmåga för att första gången få honom att påtaga sig uniformen, men slutligen gick det. Han fick ett hundratal exemplar med sig, »du kommer nog igen med hälften», tänkte jag vid mig själf, men eftersom han skulle gå åt norr ansåg jag det vara bäst att ge honom

så att det räckte, för den händelse olyckan eller rättare lyckan skulle vara framme och ge honom tur.

Jag tror sannerligen icke att han varit borta mera än en half timme, då han kom tillbaka, strålande af glädje. Han hade

sålt ut allesammans nere vid Stadsgården och icke hunnit längre. Han fick nu åter 100 exemplar och vid half tio-tiden på kvällen kom han tillbaka efter

att ha sålt äfven dessa samt ville ha flera.

— I kväll säljer du väl inte flera, nu är det nog för sent, invände jag.

— Jo, sade han, jag måste Axel Danielsson i sin svält- och kamp-, n -na i j. 11 t> jl i,

period ^ ha flera. Pa hotell Rydberg och

Operakällaren, där jag varit, har jag lofvat att komma tillbaka. De vilja ha flera i kväll.

Han fick sitt tredje hundratal och i väg bar det. På mor

gonen kom han tillbaka och redovisade äfven för dessa.

Hade vi haft ett tjugutal sådana tidningspojkar, skulle tidningen redan från början varit en fin affär. Men gu'nås, sådana tidningskolportörer växa icke på träd, lika litet som så mycket annat här i världen.

Han kom regelbundet hvarje vecka och de två tre första da-garne efter det tidningen utkommit sålde han många exemplar. På guldkrogarne höll han mest till, där hade han skaffat sig många kunder. Han hade äfven skaffat sig en del afnämare, tillhvilka han regeibundet bar hem tidningen. Vid de senare tillfällena ville han icke ha den röda frygiska mössan på sig, det var endast då han gjorde affärer i stort, han var iklädd uniform. Bland privatkunderna befann sig exempelvis pastor primarius Fehr, till hvilken han bar tidningen hvarje vecka.

Hade jag haft denna gosses porträtt skulle det haft en plats i denna min lifsskildring, ty det har han ärligen förtjänt. Nu har jag låtit rita honom, så godt sig göra låtit, efter minnet.

Ingen har, så vidt jag vet, kunnat täfla med honom i konsten att sprida Socialdemokraten.

För några år tillbaka träffade jag nere vid Skeppsbron en hurtig, ung man, som kom fram till mig och frågade om jag kände igen honom. Då jag nekande besvarade denna fråga, upplyste han mig, att han var den där gossen, som i den röda frygiska mössan sålde »Socialdemokraten», under dess första dagar. Han hade varit ute litet hvarstädes i världen och hade det bra, sade han mig. Nåja, det var inte alls underligt. Pojkar af hans sort slå sig alltid igenom — skada bara att det finnes så få af det slaget.

Från allt flera personer började anonyma bidrag inflyta till tidningen. Bland dessa anonyma och frivilliga medarbetare befann sig äfven — det är ej indiskret att nu nämna hans namn, då han skattat åt förgängelsen — C. A. V. Ek, den smarte fi-nansieren och dristige, oförvägne affärsmannen. Han tillsände tidningen följande revolutionära dikt, hvilken finnes införd i n:r 7 af »Soc.-D.», daterad 25 dec. 1885 och som jag här nedan vill af trycka:

»Socialisterna.

Där vandrar så raskt genom tiden den blusklädda skaran framåt, och murkna konunga troner luta till fall på dess stråt.

Och minor springa omkring dem och städer falla i grus, men högt af tidsandan höras vingslagens mäktiga sus.

Där lyser i fängelsets hvalf palatsens härjande brand, och seklernas lekverk ramla för trälens valkiga hand.Men mörka galgarna fyllaö med blödande blusmän opp, och »storborgarn» ler så hånfullt åt uslingars »sista hopp».

Den kamp de kämpat i natten, den bär dock till ljus en gång, och nya lyckliga släkten beså sin torfva vid sång.

På deras multnande galgar slå grönskande grenskott ut, och regnblekta skallar grina: att allt dock blef godt till slut.»

Som man häraf finner hade Ek stora anlag. Gudarna veta hvad en man sådan som han knnnat blifva och hvilka insatser han kunnat göra i den socialistiska arbetarrörelsen, ifall han ägnat sig åt denna i stället för åt det svindelaktiga affärslifvet med allt sitt jobberi, som till slut kväfver alla goda och ädla känslor.

Att tidningen äfven började väcka uppmärksamhet inom arbetarkretsar behöfver väl icke sägas och hvarje vecka blefvo nya arbetareansikten synliga å tidningens anspråkslösa redaktion. De kommo från verkstäderna och fabrikerna för att å egna och kamraters vägnar prenumerera på tidningen. En del kommo äfven för att lämna pängar till tidningsfonden, insamlade bland kamraterna.

En dag, det var i början af 1886, infunno sig hos mig ett par personer, för att aflämna prenumeranter och pängar, som de insamlat till tidningsfonden. Det var de båda inom partikretsar i Stockholm välbekanta skräddarne Johansson, mera kända under namnen »Knallen» och »Småland», hvilka namn dels antyda från hvilka orter de härstamma och dels gifvits dem för att skilja dem åt

De hafva båda sedan den dagen varit varmt hängifna rörelsen; visserligen ha de icke offentligt gjort så mycket väsen af sig, men deras arbete har icke varit mindre för det. De ha varit outtröttliga att göra propaganda för idéerna samt för att sprida tidningen såväl på kaféer och andra offentliga ställen samt i kamratkretsen. Men de ha långt ifrån varit ensamma om detta,ty det fanns en hel stab af samma energiska kaliber. Jag skall här endast taga några namn ur högen: smeden Anders Nord-holm hos Bolinders, snickaren S. C. Alm, pianoarbetaren Johansson, A. Falk vid Gäddviken m. fl., alla dessa ha säkerligen genom sin agitation för »Socialdemokraten» tillfört densamma många prenumeranter och därigenom vårt parti många meningsfränder. De ha varit den tysta, ihärdiga kraften, utan hvilken nya idéer aldrig skulle kunna vinna spridning och förståelse bland massorna.

De äro alla mina personliga vänner och särskildt har jag tillsammans med de två förstnämnda, till hvilka jag är f. d. kollega, upplefvat många roliga episoder. Jag skall här till omväxling berätta ett par af dem.

Det var så vanligt den första tiden efter det jag bosatt mig i Stockholm, att jag på offentliga ställen förfördelades af kälkborgare och med dem i bildningsgrad likställda. Jag var så van härvid, att jag mycket sällan fäste mig vid dylika småsaker. Jag tänkte i mitt stilla sinne, hvad nazarenen högt uttalade: »fader förlåt dem etc.» Men om jag blef utsatt för dylika förolämpningar när jag befann mig i sällskap med meningsvänner, hände det ofta, att dessa ej sågo saken med samma lugn som jag.

Det var en söndagskväll och efter ett möte hade några stycken af oss gjort sällskap till dåvarande källaren Skarpskytten, belägen vid hörnet af Regerings- och Mästersamuelsgatorna. »Knallen» och »Småland» voro med. Jag blef naturligtvis strax igenkänd och då man på goda skäl antog att mitt sällskap var af samma skrot och korn som jag, dröjde det inte länge förrän grofkorniga kvickheter började hagla ned öfver oss. Särskildt lade vi märke till, att en uniformerad poliskonstapel i hemlighet gick omkring och blåste under. Vi läto lymlarne hållas och togo saken kallt, hvilket tydligen var en missräkning för kälkborgarne, som ville ha ett gruff till stånd.

Slutligen gick en af herrarne bort till oss. Det låg en hatt i fönstret och han kunde icke komma åt den utan att be en af oss maka på sig. I stället för att höfligt göra detta, vände han sig till en af sitt sällskap och sade: »Det är bäst att jag tar

hand om din hatt, som ligger i fönstret; här finns folk inne, som inte tar det så noga, då det gäller andras tillhörigheter».

Detta var väl hårdsmält för mitt sällskap och de värda herrarne blefvo kort men bestämdt afsnästa. Det var nära stäng-ningstid och då vi gingo och kommo ut pä gatan, hade bråk-makarne jämte poliskonstapeln ställt sig utanför på gatan för att passa på oss. Vi gingo och de efter. Men vi hade inte väl hunnit upp öfver backen i Mästersamuelsgatan och ett stycke längre ner, där gatubelysningen var sparsam, förrän de öfver-föllo oss. Glädjande nog klarade vi oss dock briljant. Jag be-höfde inte ingripa, utan fick tillhöra reserven samt stod mobili-cerad i ett gathörn, färdig att avancera eller retirera, allt efter som situationen kräfde.

Att vi afgingo med segern, därför hafva vi närmast att tacka en herr Dahlgren, som då var faktor på Mällborns tryckeri, där »Socialdemokraten» trycktes. Han var med oss och jag måste tillstå att han slogs som en hjälte den kvällen. Hin vet hur det hade gått om inte han varit med. Han är nu redaktör för en borgerlig socialistätaretidning uppe i Linde, men jag förlåter honom en del af hans dumhet att svika sin ungdoms ideal därför att han klarade skifvan så bra den där kvällen.

Jag har ännu en historia att berätta, i hvilken »Knallen» spelar hufvudrollen. Händelsen passerade härom året i Stockholms stads kallbadhus. »Knallen» hör nämligen till det slags människor, som gärna vilja »parera» eller hålla vad. Han håller vad om allting mellan himmel jord och förlorar naturligtvis oftare än han vinner. Då det senare inträffar, finnes det ingen pardon, han tager ut sitt tillgodohafvande genast och med lika stor stränghet som öfverståthållareämbetets skattmasar lägga i dagen då de kräfva ut skatten. Förlorar han däremot ja då krånglar han och kommer med invändningar värre än den värsta bränvins-advokat.

Nog af, jag träffade honom som sagdt hos Köbler. Först tillbjöd han sig att hålla vad om att jag inte kunde simma under vattnet öfver bassängen. Jag antog vadet och vann naturligtvis — det gällde ett par pilsner, som jag för

öfrigt har tillgodo ännu, ty han sökte som vanligt krångla sig från saken. Just som jag stod och hörde på hans advokatyr, kom en officer och gick förbi oss för att få sig en svalkare, ty det var en af desssa härliga, men heta sommardagar, då ett besök hos Köhler verkar uppfriskande och föryngrande.

»Där går den nye kommendanten», sade »Knallen», naturligtvis i akt mening att genom detta inpass krångla sig ifrån vadet han var skyldig mig. »Knallen» kände alla människor,isynnerhet inom den högre militärvärlden, han är ett sannskyldigt lefvande lexikon då det gällde dylika saker. Nog af, det blef ett nytt vad, och det var inte väl ingånget förrän »Knalle» gnodde i väg till kommendantens hytt, klef in och kom strax tillbaka med glädjestrålande uppsyn, försäkrande att han hade

vunnit.

Vi ville naturligtvis inte tro honom. »Kom med, ska' ni själf få höra att det är sant», sade »Knallen» och så bar det i väg till kommendantens hytt. Yi mötte honom ij dörren, just som han stod i begrepp att gå ned i

bassängen. Han blef ganska öfver-raskad, ja till och med obehagligt, - det kunde man se på honom och då »Knallen» framställde sin fråga, såg han allvarligt och frågande på denne. Men då »Knallen» vidare upplyste honom om orsaken till frågan samt att han (»Knallen») slagit vad om att han var kommendanten, men att vi ej velat tro honom, gled ett godmodigt leende öfver [-kommendantens-] {+kommen- dantens+} ansikte och han upplyfte sitt pekfinger och vidrörde

»Knallens» vänstra bröstvårta samt sade gemytligt: »Ni är vin-

naren!»

Jag hade således förlorat, men inte lyckades det mig att krångla mig undan, därtill är »Knallen» alltför påpasslig.Räkningen göres upp med goodtemplarcheferna, d:r Anton Nyström, Dagens Nyheter m. fl.

Under vintern 1886 höll jag en hel serie offentliga möten å

dåvarande Ladugårdslandsteatern, sedermera Folkteatern kallad. Jag tror inte jag säger för mycket då jag påstår, att dessa möten voro af mycket stor betydelse för att väcka och intressera. Det var alltid fullt hus och vid vissa tillfällen hade 7 ä 800 personer infunnit sig, men då var lokalen så proppfull att man var nära att kväfvas.

Mötena voro alltså mycket populära och man behöfde aldrig vara rädd för att tala för tomma bänkar. Denna vinter hölls det vidräkning med vissa af tidningarne, såsom Fäderneslandet, Aftonbladet och Dagens Nyheter, med goodtemplarcheferna samt med doktor Anton Nyström.

Dåvarande goodtemplarcheferna, herrar Oskar Eklund, Olof Thorelli och I. Smith hade nämligen låtit utfärda en ukas, som publicerades i tidningarne och i.hvilken förkunnades, att deloger, som befatta sig med socialistisk politik skulle blifva uteslutna från medlemskap i orden. Ukasen slöt med följande utmanande ord: »Hvad nu särskildt socialismens beräknade understöd från goodtemplarorden beträffar, så blir däraf ingenting, ty ordtns styrelse skall nog veta att upprätthålla ordens författningar».

Hela detta obefogade angrepp mot socialdemokraterna hade sitt ursprung från ett diskussionsmöte, som strax förut hållits och å hvilket debatterats ämnet: »kunna och böra goodtemplarne samarbeta med socialisterna?» En resolution hade å detta möte antagits, i hvilken bl. a. uttalades, att den absoluta nykterhetenicke var tillräcklig för att af skaffa de sociala missförhållandena, hvadan nykterhetsvännerna uppmanades att understödja den socialdemokratiska politiken.

Då detta möte var besökt af många goodtemplare, som understödde detta uttalande, funno sig goodtemplarcheferna nödgade att utställa den of van nämda ukasen.

Detta skulle de icke ha gjort, ty detta gaf anledning för oss att arrangera ett offentligt möte, som blef besökt af öfver 600 personer. De tre ofvannämda herrarne infunno sig å mötet och ledo där det eklatantaste nederlag och det mäst betecknande var, att det var en del af deras egna som gåfvo dem den värsta af-basningen.

Efter detta möte ryckte den på den tiden på allra högsta ort särskildt omhuldade C. O. Berg fram på arenan för att

bistå sina själsfränder i nykterheten. Den »ärans mannen» hörde upp med en lång artikel i »Stockholms Dagblad», i hvilken han bl. a. lät allmänheten veta, att goodtemplarorden hade till ändamål att understödja »den bestående ordningen, det regerande konungahuset och kristendomen».

Med anledning häraf anordnades ett nytt möte, som blef besökt af så många som kunde instoppas i lokalen; en hel mängd måste vända om utan att kunna komma in.

Här blef det, efter ett kortare inledningsföredrag, goodtemp-larne som mäst skötte ordet och det uttalades från deras sida att nu måste de lösgöra sig från ledarnes förmynderskap. Endast en enda uppträdde till ledarnes försvar och det var »Framåts» f. d. redaktör, den gamle Westenius, som icke skördade hvarken bifall eller motsägelser. Man tyckte antagligen det vara synd om honom och han såg själf mäst olycklig ut, då han med en suck steg ned från talarstolen medan dét var alldeles dödstyst i salen.

Dessa möten mot den dittills så allsmäktiga och reaktionära styrelseklicken inom goodtemlarorden gjorde godt och medförde att man inom de skilda lägren drog en befrielsens suck. Luften hade ränsats och allt fler och fler af goodtemplarordens medlemmar började sluta sig till den socialistiska rörelseu.

* * *Sedan blef det doktor Anton Nyströms tur. Han hade eH längre tid fört fram en del förvrängda framställningar af socialismen, bland annat att hela rörelsen blott var en materiell rörelse,

som endast och allenast hade till syfte att skaffa arbetarne magen

fyld. Socialismen var rätt och slätt en magfråga, sade doktorn, som blott förråade arbetarne och icke skaffade dem den ringaste andliga lyftning.

Nu ansåg jag doktorn vara mogen, hvarför jag sände honom ett bref, i hvilket jag utmanade honom till en offentlig diskussion

i ämnet. Han mottog utmaningen under vilkor att vi hvardera skulle välja två referenter, så att ej någon förfalskning skulle knnna ega rum beträffande referaten.

Härpå ingick jag naturligtvis gärna och duellen — om jag så får kalla den — ägde rum söndagen den 17 januari 1886 å den då vanliga lokalen Ladugårds-landsteatern. Naturligtvis inför öfverfullt hus. D:r Nyström utsåg till sina referenter Hj. Branting och d:r Åkerberg, medan jag lät mötet välja mina och det valde K. M. Ziesnitz och P. Lindqvist.

Så gick det löst. Jag färglägger inte alls, då jag säger att doktor Nyström drog det kortaste strået. Han var alltför nervös och jag ovanligt väl disponerad för tillfället. Följande resolution antogs så godt som enhälligt, oaktadt doktorn hade en hel mängd af sina trogna på mötet: »Mötet uttalar sin tillslutning till socialdemokratin och sitt förakt för alla dem, som håna arbetarnes sträfvanden att förbättra sin materiella ställning.»

Utförligt referat af detta på sin tid så omtalade möte finnes i såväl »Socialdemokraten» för den 22 januari 1886 som ock i flera af hufvudstadens öfriga tidningar.

En på mötet inträffad kostlig episod förtjänar att räddas från glömskan. D:r N., som under mitt anförande flera gånger

J. M, Engström.af brutit mig och fordrat att jag skulle sluta, emedan han hade knappt om tid, drog slutligen upp ett par smörgåsar ur fickan och började mumsa i sig. Då jag såg detta, gjorde jag en Kten paus, hvarefter jag hänledde de närvarandes uppmärksamhet på, att hur stor motståndare d:r N. än var till »magfrågan», han dock nu för sin personliga del som bäst höll på att lösa densamma. Meddelandet väckte naturligtvis stormande munterhet.

Efter det mötet förlorade d:r N. hardt när jämnvikten. På annat sätt kan man nämligen icke förklara hans offentliga uppträdande mot socialdemokratin såväl i prässen som i sina föredrag. Se här t. ex. några godbitar ur ett föredrag, som han höll en tid efteråt och till hvilket han äfven inbjudit riksdagsmännen:

»Vetenskapen måste ut till arbetarne», förklarade d:r N., »ty den är rogifvande och besvärjer

alla revolutionära rörelser» (de

socialistiska menade han naturligtvis). »Vetenskapen drager arbetarne från dagspolitiken» och till slut förklarade den gode doktorn, att »under vissa förhållanden måste man af sky skriket på rösträtt». Härmed hade han

löpt linan ut. Han var nu ofarlig för oss och hade själf sörjt

för sin demaskering.

* *

*

Efter d:r Nyström kom turen till »Dagens Nyheter». Inom den socialdemokratiska föreningen hade länge starkt missnöje varit rådande med tidningen för dess ilskna angrepp på arbetarrörelsen och förvrängda referat af våra möten. Detta var, ansågo medlemmarne af föreningen, så mycket mera oförsynt, som D. N. ville gå och gälla för en folklig tidning. Men det kan ju

A. Nordholm. (Se sid. 187)hända att D. N. ännn en tid framåt fått synda på nåden, ifall icke en händelse inträffat, som rågade måttet.

Efter ett föredrag af mig mot de svälttullar, som riksdagen då umgicks med tanken att pålägga svenska folket, blef en ko-mité tillsatt för att arrangera en stor massdemonstration mot de tilltänkta tullarne.

I de ilskna tjut och det hån från prässens sida som socialdemokraterna utsattes för, tog D. N. äfven del och bidrog på så sätt att få stämningen mot sig bland en stor del folk, som, trots allt, hyst en viss sympati för tidningen. Nn nekade D. N. att intaga den af det offentliga mötet utsedda komiténs upprop om demonstrationen. Detta föreföll så mycket mera förunderligt, som D. N. var en svuren fiende till svälttullarne. Och orsaken till att tidningen nekade att intaga uppropet kunde följaktligen icke vara någon annan än den, att det var socialdemokraterna som stodo i spetsen för demonstrationen.

Nog af, demonstrationen gick af stapeln och var i sitt slag storslagen, trots tidningarnes spådomar om, att »den lilla socialdemokratiska kohorten» nog skulle komma att göra fiasko. Demonstranterna, som samlades vid Nybrohamnen, anslogos till 8 ä 10,000 personer och de massor, som för öfrigt voro i rörelse, uppgingo säkerligen till dubbla antalet. Demonstrationståget tog först- vägen till riksdagsman Julius Mankell, som bodde vid Mä-stersamuelsgatan och därifrån öfver Vasabron till Söder, där Richard Gustafsson, som då representerade Stockholms stad i andra kammaren, äfven uppvaktades.

Till båda dessa riksdagsmän öfverlämnades den resolution, som antagits af det offentliga mötet och i hvilken meddelades en kraftig och allvarlig protest mot de då tilltänkta och sedermera antagna svälttullarne, som nu i många år betungat folket och skapat missnöje mot och förakt för landets styresmän.

Detta var den första demonstration som, anordnad af socialdemokrater, tågat genom Stockholms gator. Tvenne fanor, en röd och en hvit, buros i spetsen af tåget.

Som sagdt, motståndarne blefvo slagna med häpnad, icke minst af den anledningen, att det bland inbjudarne icke fanns någon person hvars namn var »bekant» eller hade någon »god klang». Man hade ju före demonstrationen varit förvissad om &tt Stockholms »upplysta» arbetare icke skulle följa en kallelsesom utfärdats af »några okända personer», som till på köpet voro socialister.

»Stockholms Dagblad» var den tidning som skref hyggligast om demonstrationen och därvid bl. a. sade, att det »säkerligen var en af de största arbetaredemonstrationer som förekommit i hufvudstaden».

Att demonstrationen ingifvit myndigheterna respekt, bevisas bäst däraf, att utom öfverståthållaren, polismästaren och polisintendenten voro utkommenderade 8 poliskommissarier, 18 öfver-konstaplar och 140 poliskonstaplar. Och det förtjänar äfven framhållas, att våra partivänner på skilda orter i landet följde Stock-holmssocialdemokraternas exempel och anordnade demonstrationer mot de tilltänkta brödtul-larne. Att dessa demonstrationer äfven verkade som en ypperlig agitation för den unga rörelsen är helt naturligt.

Som förut nämnts var det »Dagens Nyheters» hållning mot socialdemokraterna i allmänhet och särskildt till tulldemonstrationen, som kom bägaren att flöda öfver.

Ett stort offentligt möte anordnades, vid hvilket D. N:s arbetarevänlighet synades och det efter noter. Det fanns inte en enda som uppträdde till tidningens försvar. På mötet antogs en resolution, hvilken på det allvarligaste fördömde tidningens uppträdande mot arbetarne, dess förvrängda referat af arbetaremötena o. s. v. Vidare beslöt mötet, att öfverskottet af detsamma — och det var ingen liten summa — skulle användas till att trycka affischer, å hvilka mötets resolution skulle offentliggöras. Dessa affischer skulle uppslås på gathörn och andra lämpliga ställen samt spridas på verkstäder och arbetsplatser.

Vi läto nu trycka riktiga jätteaffischer, hvarå under rubriken »Dagens Nyheter dömd» allmänna mötets dom, d. v. s. resolutionen, offentliggjordes. Dessa affischer läto vi uppklistra åalla därtill lämpliga platser, hvilket gaf anledning till en svår strid med »D. N.», som lyckats få själfva polisen i sin sold.

De plakat, vi läto uppklistra — på den tiden fanns det intet förbud mot att uppsätta affischer på väggar och byggnads-plank — blefvo nedrifna och då vi sände ut våra spejare för att taga reda på hvilka som gjorde detta, blefvo vi underrättade om att det var polisen som utförde arbetet. Men vi hade gifvit oss tusan på, att resolutionen skulle spridas i största möjliga utsträckning och läto därför uppklistra nya affischer samt utsatte vakter, hvilka skulle passa på och anhålla alla, som ref vo ned dem.

Jag har en liten rolig historia att berätta härom. Det inrapporterades bl. a., att de affischer vi uppsatt vid Gustaf Adolfs torg, vid norra ändan af Norrbro på ett där upprest plank — Norrbro-kajen var under reparation — hade blifvit nedrifna och att det var detektiver som gjort det.

Vi hade nu en öfverläggning, som resulterade i, att nya affischer skulle uppklistras samt att några personer skulle utställas som vakter. Dessa skulle utan vidare anhålla och till polisvaktkontoret låta nedtransportera hvar och en, eho det vara mände, som vågade förgripa sig på affischerna. De nytryckta jätteaffischerna uppsattes vid 10-tiden på förmiddagen.

Att de väckte uppseende behöfver jag väl icke försäkra. Orden »Dagens Nyheter dömd» kunde man läsa på långt håll, så stora voro bokstäfverna. Affischerna gåfvo anledning till flera lustiga episoder. Sålunda var det bland andra ett par medelålders borgarfruar, hvilka såväl som så många andra stannade för att göra sig underrättade om plakatens innehåll. Den ena hade inte väl fått syn på rubriken förrän hon förskräckt utropade, vänd till sin väninna:

— Jesses, nu ha de dömt Dagens Nyheter, hvad kan den då ha skrifvit?

o

— Ah, då har den säkert, svarade den andra, skrifvit något mot majestätet.

Jo jo men, gumman träffade verkligen hufvudet på spiken. Det var folkets majestät tidningen hade smädat och det är ett majestätsbrott som alltid straffas, isynnerhet då brottet begås af någon, hvilken likt tidningen ifråga ger sig ut för att föra folkets talan.

Affischerna hade icke suttit på planket mera än högst en half timme då tvenne detektiver anlände, som genast börjadenedrifningsarbetet. Tre stycken affischer sutto på planket och då de voro synnerligen väl påklistrade, hade de båda »däckarna» ett värre besvär att få dem nedrifna. De utställda vakterna voro naturligtvis genast framme och togo de båda herrarne i välförtjänt upptuktelse. De låtsade som om de icke visste att vederbörande voro détektiver, utan anhöllo dem och bådo dem göra sällskap till poliskontoret vid Myntgatan. Herrarne gjorde icke motstånd, men då sällskapet kom till Myntgatan, ombyttes rollerna, i det våra vakter fingo stanna kvar, medan Stendahl tog dem i förhör. En af dem, som varit skolkamrat till Stendahl, blef t. o. m. kvarhållen ett par tre timmars tid och därunder kraftigt bearbetad af Stendahl att lämna det farliga sällskap han slntit sig till, nämligen socialdemokraterna.

Ja, säkert är att den vintern slogos många stora slag och första grunden lades till socialdemokratin, som

sedermera växt upp till en respektingifvande rörelse. Och hvem vet, om rörelsen fortsatt i samma agressiva anda, skulle den kanske kunnat tillföra arbetarne ännu större fördelar och respekt än hvad som skett I

På vårsidan tog det allt kraftigare unga partiet en dust med Vestra arbetareföreningen. Denna hade anordnat ett ofientligt-möte med diskussion öfver ämnet: »Kunna arbetareföreningarna samarbeta med socialdemokraterna?»

Herrarne i Vestra arbetareföreningen hade tydligen bespetsat sig på att ge oss en grundlig dufning, men vi, alltid påpass-liga, mötte upp talrikt, trots den långa vägen. Mötet hölls nämligen i lokalen n:r 96—98 vid Hornsgatan. Detta möte blef det grundligaste fiasko för tillställarne, trots den partiske ordföranden, som äfven var ordförande i föreningen och som påstod att myndigheterna icke tillåtit mötet på andra villkor än att han skulle fungera som ordförande. Naturligtvis var detta endast en fint af honom för att kunna tillförsäkra de sina segern. Men det lyckades icke, oaktadt mötet pågick till klockan ett på natten.

Om detta möte innehöllo tidningarna långa referat och utläggningar. Ur »Stockholms Dagblad» skall jag här nedan göra ett litet utdrag:

— — — »De närvarande socialdemokraterna kastade sig genast in i striden och det måste erkännas, att de hufvudsakli-gen gingo försvarsvis tillväga samt åtminstone denna gång kämpade öppet och ärligt med skäl och bevis för sina läror och sträf-vanden »-------------— »Mötet antog emellanåt en viss stormig prä-

gel, hvarvid åhörarne, som i allmänhet förhöllo sig tämligen opartiska, i det de tilljublade en livar af de 30 talarne sitt bifall, vanligen ställde sig på socialisternas sida. Mötet antog slutligen med stor majoritet efter votering följande resolution:

Mötet nedlägger en skarp protest mot vissa arbetareledares försök att förvränga och motarbeta den kulturrörelse, som kallas socialism, och uttalar den förhoppningen, att hvarje arbetareförening, som sträfvar för framåtskridande och upphjälpande af de nödlidande klasserna i samhället, fortast möjligt måtte sluta sig till socialismen.»

eä#Axel Danielssons första offentliga uppträdande. — Den första socialdemokratiska fanan inviges. — Inbördes strid. — Separation och exklusion. — Två socialdemokratiska tidningar. —”Atter det skilte böjer sig sammen.”

Så hade vi då ändtligen, om jag så får uttrycka mig, afrät-tat våra värsta motståndare och nu gällde det att stärka våra positioner.

Fackföreningarna voro, som förut nämnts, liberala.

De hade haft »Tiden» — som måst upphöra — till sitt organ, men huruvida de lämnat något pekuniärt understöd åt densamma vet jag inte. Det gällde naturligtvis att få fackföreningarna att blifva socialdemokratiska i politiskt afseende. En kommitté på tio personer utsågs med särskildt syfte att bilda socialdemokratiska fackföreningar samt att bedrifva socialistisk propaganda i de redan befintliga. I denna kommitté invaldes äfven ett

par kvinnor och nu blef det ni _ _ . _ _

f . Skraddare C. A. Johansson,

lif öfver hela limen. (Se sid. i86.)Axel Danielsson, som de två, tre första veckorna efter sin anställning endast korrigerade mina manuskript och läste korrektur, blef allt mer och mer intresserad af arbetarrörelsen. Han började snart att skrifva uddiga notiser och smärre artiklar samtidigt som han gick med på mötena. Det var ett helt nytt lif för honom. Han kom dagligen i beröring med arbetare, som voro varma anhängare af de nya idéerna och det var, som han själf sade, en helt ny värld han kommit in nti. Han var, som bekant, sågverksarbetareson och den arbetarvärld, han kände från sin uppväxttid vid sågverken, var rå och genom det slafviska arbetet idélös, men den arbetare värld, han nu blifvit försatt i, hade idéer att kämpa för och förverkliga, hvilket skapade en fast, orubblig tro på att arbetareklassen hade en mission att fylla, en mission, som var värd att arbeta för, ty den gällde klass-samhällets afskaffande.

Jag hade ofta varit ilag med honom att han skulle uppträda på mötena och deltaga i diskussionerna. Han hade

också lofvat mig det, men han svek då det riktigt kom till stycket. Ändtli-gen fick jag honom att bestämdt lofva uppträda å en fest på Ladugårdslandsteatern den 27 februari 1886, hvarvid han skulle tala öfver ämnet: »Socialismen och bildningsfrågan».

Han ville äfven här i sista ögonblicket knipa undan, men det hjälpte inte, han stod på programmet och måste fram på tri-bunen, oaktadt han led förskräckligt af rampfeber. Men det dröjde, som bekant, inte länge förrän han äfven som talare blef, som man säger, varm i kläderna och allt hvad rampfeber hette var borta.

Att vi hade åtskilliga ekonomiska bekymmer den första tiden behöfver jag väl icke omtala. Det knep ofta, men så stora svårigheter som jag hade i Malmö voro vi dock aldrig utsatta för.

Jag kan berätta en sorglustig historia från den tiden. En vecka voro vi i särskildt stor knipa för pängar. Social-Demokra-tens kontor var då Oxtorget 2, inne på gården. Vi voro visst skyldiga för ett par nummer och boktryckaren ville icke lämna oss vidare kredit — ett bevis på, att saken ansågs sjuk. Då kom en partivän in på redaktionen, hvilken för öfrigt äfven var expedition samt bostad för Axel Danielsson. När han fick klart för sig den kritiska belägenhet, hvari vi befunno oss, gick ett ljus upp för honom. Han hade en släkting, farbror tror jag, långt ute på söder, som han icke besökt på länge och försäkrade atthan bestämdt skulle vara benägen att hjälpa oss för ögonblicket med ett ficklån på några dagar. Vi föllo räddaren om halsen af pur glädje och voro eniga om, att någon mot socialismen gunstig makt sändt honom. Huruvida glädjetårar fälldes, mins jag icke, men det mins jag, att Axel Danielsson befalde Atterdag Verme-lin, som den tiden förde bohémelif, att gå in på kaféet, beläget i samma hus, och hämta öl, hvarmed vi alla närvarande ansågo, att den glädjande händelsen borde firas. En droska hämtades, och expeditören jämte »räddaren» placerades i den, och i väg bar det att hämta schaber. Danielsson fick en förskräcklig arbetslust, gned sin nasus och skakade en 6-tummare ur armen af glädje öfver den tur vi hade.

Men döm om vår förfäran, när om en god timmas tid expeditören ensam kom åter, med det allt annat än trefliga meddelandet, att de helt sonika blifvit visade på dörren.

»Sådana tidningar och folk med sådana sträfvan-den var han (släktingen) allt för god fosterlandsvän och lojal borgare för att hjälpa.»

Att vi sågo mera än lofligt snopna ut vid detta meddelande kan jag försäkra. Danielsson slog pennan i väggen och svor som en turk öfver den stackarn, som trott sig kunna skaffa mynt, och öfver hans kälkborgare till släkting. Kassören svor öfver pängarne, han fått ge ut till droskan. Vermelin gick med näf-varne djupt nedstuckna i byxfickorna och såg djupt bedröfvad ut, och jag, ja jag var gunås så van vid sådant elände, att jag vet knappt, huru jag tedde mig, men det vet jag, att vi skaffade pängar och att tidningen kom ut i rätt tid.

Johansson.

(Se sid. 186.)Jag vet icke hvilken lycklig omständighet vi hade att tacka för att kassören en gång hade ett par hundra kronor i kassan. Vermelin kom in, och fick syn på »långschalarne», blef slagen af häpnad och utbröt: »Nej, se sedlar, låt mig få hålla dem i min hand». Hans önskan uppfylldes naturligtvis till hans stora glädje. Jag skulle önska ni kunde sett konom vid det tillfället. Hans uppsyn var gudomlig.

Jag har velat berätta dessa små interiörer, för att läsarne skola få en inblick i hur vi hade det i början. Under den första tiden tidningen gick ut var ersättningen för arbetet så ringa, att jag inte vet hur det skulle gått, i fall jag icke fått öfverskott på de möten jag själf arrangerade på Ladugårdslands teatern. Dessa möten blefvo till sist lika eftersökta och populära som mötena i Malmö och Göteborg.

Det gick ofta hett till vid dessa möten, men jag är säker på att de hade sin stora betydelse. Folket kom i rörelse, den sociala frågan diskuterades och det är min oomkullrunkeliga mening att det är icke minst nödvändigt att äfven genom den muntliga propagandan — genom föredrag och diskussionsmöten — hålla massorna i rörelse.

Ja, det var härliga dagar, äfven om det ibland knep i ekonomiskt afseende. Och när vi ibland efter dagens id och strid sökte litet ersättning genom att vid en toddy eller ett glas punsch tillbringa ett par timmar, så bör ingen

hvarken förvånas eller afundas. Axel Danielsson, Erik Nordman, Atterdag Vermelin och jag voro en fyrväppling, som man ofta kunde träffa tillsammans. Det kunde så väl behöfvas en smula lifsglädje, ty vi sleto ondt i mer än ett hänseende. Men aldrig insmög sig hos någon af oss tanken att ge tappt; den mest sangviniska tro på att vårt arbete skulle lönas med slutlig seger besjälade oss alla och det har ju också hitintills visat sig att vi icke misstogo oss.

God enighet och sammanhållning var rådande inom den unga och lif skraftiga rörelsen, men det dröjde inte länge förrän tvedräktens frö började att ntsås.

* *

H«

Det gick bra så länge alla arbetade gratis eller i det närmaste gratis och det gjorde alla i början, men eftersom rörelsen växte måste naturligtvis de personer, hvars hela tid upptogs afarbete såväl med tidningens redigering som dess spridning af-lönas. Fastän gudarne ska veta att lönerna voro därefter. Min var då 18 kronor och Axel Danielsson hade fått upp sin till 16 kronor pr vecka.

I april företogs nya val såväl till funktionärer i Socialdemokratiska föreningen som tidningen. Jag blef med 101 röster — af 125 afgifna — återvald till redaktör och Gust. Beckman valdes till styrelseledamot med 102 röster samt blef af styrelsen utsedd till tidningens expeditör.

Detta val gaf anledningen till de första stridigheterna. Några af föreningens medlemmar, med Fredrik Sterky i spetsen, hade arbetat för J. M. Engströms val till expeditör. Mig var det icke tal om att få bort, ehuru jag är öfvertygad om att visst folk hyste planer i den vägen, ehuru man ännn icke ansåg tiden vara inne.

Efter expeditörsvalet bildades inom föreningen tvenne partier. Sterky och hans vänner, som icke kunde smälta sitt nederlag, umgingos med planer att få öfverhand i tidningen och därmed i ledningen. Och från det motsatta hållet, där man fann det oriktigt, att arbetarne eller från deras led utgångna icke skulle hafva ledningen i en rörelse, hvars flesta medlemmar utgjordes af arbetare, sökte man naturligtvis hindra detta. Det uppstod misstroende och bitterhet mellan de båda lägren, som alltmera stegrades. Vi visste att Sterky och hans vänner höllo hemliga öf-verläggningar och hade beslutat att genom en öfverrumpling söka få makten öfver tidningen samt, om detta misslyckades, starta en egen tidning. Allt detta gjorde att stämningen mot dem i socialdemokratiska föreningen blef ännu mera bitter.

Jag har ofta spekulerat öfver, hvad som var orsaken att Sterky intog en så underlig hållning särskildt mot mig, som han under sommaren och hösten 1885 vid alla tillfällen understödt mot »Tidens» medarbetare, då dessa sökte korsa mina planer på en socialdemokratisk tidning. Antagligen hade han kommit i beröring med personer, som ännu stodo utanför rörelsen, men som dock hade särskilda spekulationer på densamma, ifall deras planer på annat håll skulle stranda.

Redan i början af april hade socialdemokratiska föreningen beslutat anskaffa en fana, den första socialdemokratiska fanan i Sverige. Det såg ut som om fiendskapen skulle offentligt ut-

✓bryta innan dess, men underligt nog, det höll ihop tills invigningen var undanstökad — men inte en dag längre.

Fanan invigdes den 23 maj med en storslagen fest, som hölls ute på Liljeholmens värdshus.

Samlingen skedde i Stadsgårdeii. Företrädd af en musikkår tågade en väldig folkskara ut genom Hornsgatan, hvars trottoirer voro tätt kantade med nyfikna. I alla gathörn trängde folket sig fram och ute vid Liljeholmens värdshus var trängseln så stor, att den bland andra ordningens upprätthållare ditkommenderade kronofogden efteråt kom och tackade mig för det jag, uppklifven i ett träd, uppmanat folkmassorna att taga saken lugnt och icke tränga på för häftigt, emedan olyckor annars lätt kunde inträffa.

Det var inte många bland dem, hvilka deltogo i denna första faninvigningsfest, som anade hur ställningen inom det unga partiet i verkligheten var. Vi stodo solidariska utåt, men bitterhet och hat rådde i månget sinne. I

Socialdemokraten hade icke sagts ett ord om schismen, ty vi ville icke fördärfva festen och dessutom ville vi se, om man verkligen från det andra hållet ville taga på sig ansvaret att söka spränga den unga rörelsen.

På lördagskvällen den 22 maj — således dagen före fanin-vigningen — hade socialdemokratiska föreningen extra sammanträde med anledning af ett af Sterky till styrelsen inlämnadt, men af denna afslaget förslag. Detta gick ut på, att Sterky erbjöd sig att lämna 500 kronor till tidningen mot vilkor att den i april valda redaktionen ocli expeditionen aflägsnades och J. M. Engström valdes till redaktör och expeditör. Sterky erbjöd sig att gratis vara redaktionssekreterare och lofvade d:r Åkerberg och Hinke Bergegren att äfvenledes gratis ställa sina pännor till tidningens förfogande. Det framhölls dessutom, att Hj. Branting, som sedan »Tidens» upphörande icke låtit höra af sig offentligt, också vore villig att skrifva i tidningen.

Men intet hjälpte. De ledo ett eklatant nederlag och styrelsens förslag, som gick nt på, att den för tre veckor tillbaka valda redaktionen och expeditionen skulle fortfarande stå kvar och att pängar till tidningen skulle anskaffas genom utsträckt agitation och bidrag och lån af föreningens medlemmar, blef antaget. Under debatten framhölls, att 500 kronor icke vore någon summa att tala om och att såväl tidningen som rörelsen skulle, ifall Sterkys anbud antogs, komma att blifva beroende af en enskild person. Huru frestande än Sterkys anbud kunde förefalla under då rå-dande ekonomiska förhållanden, så förkastades det dock efter en lång och liflig debatt, som först slöts klockan två på natten. Majoriteten var förkrossande, trots Sterkys försäkran att han, om förslaget icke blef ve antaget, komme att utgifva en egen tidning.

Sådan var ställningen klockan två på morgonen samma dag som fanan skulle invigas. Och det var mera än underligt att icke något missljud hördes under den offentliga festen. Där stodo vi alla sida vid sida som goda vänner och kamrater.

Men Sterky och hans omkring ett tjugutal vänner gingo direkt från festen till ett enskildt sammanträde, å hvilket bildades en förening och beslöts utgifvandet af en ny tidning, »Nya Samhället».

Socialdemokratiska föreningens styrelse svarade med att [-inkalla-] {+in- kalla+} medlemmarne till extra möte tisdagen den 25 maj och på

detta möte blefvo, med stöd af § 9 i föreningens stadgar, Fredr. Sterky, A. F. Åkerberg, J. M. Engström, Hinke Bergegren och Atterdag Vermelin uteslutna ur föreningen.

Engström var den enda ur arbetarklassen bland de uteslutna. Det dröjde emellertid inte länge förrän Vermelin kom tillbaka till oss med den förklaringen, att han trifdes bäst bland arbetarne samt att »föreningen fattat ett förb —dt klokt beslut, när den sopat bort alla med studentbetyg på fickan».

— Men Axel Danielsson har ju också studentbetyg ocli är

kvar, invände någon.

Då reste Axel Danielsson sig och inföll:

— Studentbetyget har jag inte kvar, det bar jag offrat med anledning af den oförskämda brackaktigtuet som begåtts mot proletariatet.

Sanningen var, att Axel Danielsson, i raseri öfver det inträffade, nere på Gustaf Adolfs torg en kort tid efteråt tog upp sitt studentbetyg ur fickan och ref det i bitar, som han kastade ut för vinden. Han befann sig vid tillfället i sällskap med Erik Nordman, som retades med honom för studentbetygets skull. Som man häraf finner, stodo den sortens betyg icke i synnerligen hög knrs under den strid som då fördes. »Arbetareklassens frigörelse måste vara arbetareklassens eget verk» — det var den lösen som följdes.

Nu följde en tid af strid och bitterhet, men också af storslagen offervillighet. Här är lämpligt att omnämna, att vid detta tillfälle fanns det flera arbetare, som lämnade alla sina hopspa-raee slantar till tidningen. Sedermera aflidne A. Rylander, den kooperativa idéns främsta talsman inom partiet, hade 70 ä 80 kronor på en sparbanksbok ocli dessa lämnade han till sista öret. En timmerman P. A-. Pettersson, hvilken ägde 150 kronor, offrade likaledes

alltsammans åt tidningen. Det är att märka att dessa icke hade den ringaste utsikt att få något tillbaka.

Nu hade arbetarne sålunda två tidningar till sitt förfogande. I den ena styrde och skrefvo de »lärde» och »bildade» männen. Hj. Branting började snart också att skrifva i den nya tidningen, som bl. a. försäkrade att nu, sedan »Tiden» upphört, fackför-

eningarne behöfde ett organ och som sådant presenterade sig »Nya Samhället». I den nya tidningen skrefs lärda artiklar om »sann och falsk socialdemokrati». Den socialdemokrati, som »Socialdemokraten» förfäktade, var naturligtvis den falska, medan herrar-nes med studentbetygen var den sanna.

Hela tidningsprässen tog naturligtvis, så godt sig göra lät, parti för den nya rörelsen. Redaktören af »Svenska Dagbladet», Axel Jäderin, uppmanade bl. a. öfverståthållareämbetet att bura in mig som lösdrifvare. Nåja, det bör jn egentligen icke förvåna den, som vet att Jäderin vår son till en poliskommissarie i Stockholm och den sortens folk bar ju mot obehagliga personer ingenting bättre att gripa till än lösdrifvarelagen.

Det var, som man ser allt annat än goda tider för mig ocli mina meningsfränder. Vi redo dock stormen nt, men så stodo trofast vid min sida hela den stora massan af arbetare jämte Axel Danielsson, Erik Nordman och K. M. Ziesnitz. De tre sistnämnda voro både energiska och hänsynslösa, något som då framför allt behöfdes. Om dessa tre hade svikit mig, vet jag sannerligen icke hur det skulle gått, men hvem vet, kanske de an-

K. M. Ziesnitz.dra vännerna och jag själf då kunnat utveckla så mycket mera kraft — ty på den tiden var ingenting omöjligt.

Jag vill naturligtvis så litet som möjligt omtala denna mörka, pinsamma episod från arbetarrörelsens första dagar. Jag vill till slut endast omtala att i september voro »Nya Samhälliterna» tröttkörda. Det ingicks en öfverenskommelse mellan de bägge partierna, enligt hvilken föreningen »Nya Samhället» och tidningen med samma namn skulle nedläggas. Medlemmarne ingingö i moderföreningen, som antog namnet »Socialdemokratiska förbundet».

Nu var det åter enighet inåt och vi kunde med så mycket större energi och kraft taga upp striden utåt. Angående denna inbördesstrid, kan det förtjäna framhållas, att Fr. Sterky — efter det de båda föreningarne sammanslagits och enighet uppnåtts — själf helt ärligt erkände, att bildandet af den nya föreningen och upprättandet af tidningen »var det dummaste och oförskämdaste han i sitt lif gjort».

ca*Härs och tvärs i Sverige. — Första skandinaviska fackföreningskongressen. — Det andliga proletariatet. — Kitsliga myndigheter. — Kyrkoherde Schwartz och kronofogde Rehausen

m. m.

Under sommarmånaderna 1886 företog jag en agitationsresa, som omfattade nära nog hela landet. Jag började i Göteborg, hvarest ett stort folkmöte hölls i Slottsskogen. Detta möte, som var arrangeradt af socialdemokratiska föreningen och fackföreningarna, var enligt tidningarnes utsago det största som dittills hållits i rikets andra stad.

Från Göteborg bar det i väg till Halmstad, Helsingborg, Engelholm, Vexiö, Alfvesta, Kalmar, Oskarshamn, Linköping, Norrköping m. fl. mindre platser. Efter åtta dagars vistelse i Stockholm, bar det i väg uppåt Norrland, hvarvid besöktes Gefle, Söderhamn, Hudiksvall, Sundsvall, Hernösand och Kramfors. Dessutom höllos en mängd möten i Sundsvalls sågverksdistrikt.

Hemkommen från Norrlandsresan for jag som ombud till den första skandinaviska fackföreningskongressen i Göteborg, som hölls 27—29 augnsti. På resan dit passade jag på att hålla några möten, såsom i Katrineholm, Hallsberg, Töreboda och Falköping.

Jag smickrar mig med att på den första fackföreningskon-gress, som hölls här i landet, ha tagit initiativet till att där fastslogs — trots motståndet från mera försiktiga och moderata element — att den fackliga och politiska arbetarrörelsen skulle gå hand i hand samt att kongressen uttalade sin anslutning till det socialdemokratiska programmet,Vidare antogs »Socialdemokraten» som centralorgan för Sveriges arbetare. I denna fråga röstade

endast de svenska ombuden och genom omröstningens utgång erhöllo de som utbrutit sig och uppsatt »Nya Samhället» nådestöten. De hade tydligen väntat att kongressen skulle erkänna deras rörelse och ledning såsom den officiella och den, som Sveriges arbetare borde sluta sig till.

Då detta deras hopp kom på skam, voro de kloka nog att ingå försoning.

* *

*

På alla de ställen jag besökte under denna sommar gällde det naturligtvis att skaffa tidningen fasta kommissionärer. Öfver-allt började arbetarne vakna upp och på de flesta platser jag besökte togs initiativet till bildandet af såväl socialdemokratiska som fackliga föreningar.

Under det jag låg ute på långturer, arbetades det med högtryck i Stockholm, Uppsala, Södertelje, Vesterås m. fl. närliggande platser. Agitatorerna härvidlag voro: Nordman, Danielsson, Ziesnitz, A. och J. Rylander, skomakare P. J. Lindkvist, Forsblom, nu välbeställd fabrikör, och fröken Berling, en saken varmt hängifven kvinna, som sedermera utvandrade till Amerika,

Alla voro i elden och vår saks anhängare blefvo allt flera. Det var också en helt annan rörelse och med helt annat mål än den Smithska ringrörelsen. Vår rörelse var icke konstlad, hvarje öre, som kräfdes för densamma, kom från arbetarne själfva. Därför höllo de också rörelsen kär, ty ju större offer man bringar för en sak, desto kärare blifver den.

Att jag äfven under denna sommars agitationsresa npplefde åtskilliga äfventyr, faller af sig självt. Motståndarne sökte naturligtvis göra allt för att mota mig, fast utan att lyckas. Jag skall här berätta några episoder från denna min resa och väljer dem, som jag antager mest kunna intressera mina läsare.

I Engelholm hade jag arrangerat ett möte i hotell Vegas trädgård. Det hölls en hvardagsafton, den 9 juni. Då jag kom till stadsfiskalen, Trädgårdh hette han, för att anmäla mötet, låg karlen och sof middag. Då han gnnggat sömnen ur ögonen och fått klart för sig hvad det var fråga om, blef han ursinnig och

18 — Ur en agitators lif.gaf sig hin håle på att jag icke skulle få hålla något föredrag. Då jag hänvisade till, att han enligt ordningsstadgan för rikets städer ej egde rätt förbjuda något möte, blef han ännu mera arg och kilade i väg till hotellinnehafvaren för att bearbeta denne att taga tillbaka sitt löfte om lokal.

Då detta icke lyckades, blef jag åter nedkallad till stadsfiskalen, hvarvid han botade mig med död och alla andra olyckor, ifall jag vågade angripa »hans majestät konungen, det kungliga huset eller rikets institutioner».

På mötet infann han sig i all sin ståt, eskorterad af den

lilla idylliska stadens hela polisstyrka, två man. Det gick på

samma sätt med honom som med stadsfiskalen i Sölvesborg: jag dref med honom så att han slutligen knep sin' väg.

Efter mötet blef jag bjuden på supé af några bland stadens borgare, som bevistat mötet och då jag vid stängningstid skulle begifva mig till mitt rum på hotellet, kom en herre och presenterade sig samt bad mig följa med honom — han bodde endast en liten bit från hotellet.

Jag följde med. Det var en yngre tjänsteman, som i chefens frånvaro förestod ett af stadens verk. I öfrigt var han adelsman. Hemkommen till hans bostad blef jag väl trakterad och sedan vi pratat ganska länge, föreslog han att vi skulle företaga en roddtur i den ljusa sommarnatten. Jag antog förslaget, men min misstänksamhet började vakna, »hvem vet», tänkte jag i

mitt stilla sinne, »om icke den där figuren tänker dränka dig».

Men löftet var gifvet och jag tänkte vid mig själf: det må gå hur som hälst, det gäller endast att vara försiktig och på sin vakt — i öfrigt kan det ju vara intressant att ha varit med om ett litet äfventyr.

Att jag hade ögonen med mig, behöfver jag väl icke försäkra. Engelholm är nästan helt och hållet omgifven af Rönneå, som i en halfcirkel kringflyter staden för att sedan utfalla i Skel-derviken. Längs utmed åstranden utbreda sig härliga trädgårdar, tillhörande husen i staden, medan å andra sidan åkerfälten gå ända ned till åbrädden.

Det var, som förut sagts, i juni månad. Den skånska naturen stod i sin fullaste fägring. Natten var härlig och jag glömmer den aldrig.

Yi hade inte väl kommit ut ett stycke på vattnet förrän min följeslagare tog ordet.— Jag har varit och hört ert föredrag i afton, sade han, och det intresserade mig mycket. Socialismen kommer och den måste komma, men det går inte förrän äfven det andliga proletariatet, jag menar det proletariat, som icke tillhör kroppsarbetarne, kommer med. Ty tro mig, det finnes en mycket stor del af dessa, s. k. andliga proletärer, som lida alla helvetets kval, som ha skulder till höger och vänster, som icke ega så mycket som den uslaste trashank, ty de trasor denne bär, äro åtminstone hans egna.

— Men hvarför äro de då sådana åsnor, att de låta sig nöja med detta; hvarför göra de icke gemensam sak med arbetarne? af bröt jag.

— Ja, det kan ju synas förunderligt. Men ni vet ju att spelaren på exempelvis lotteri eller annat spel icke ryggar tillbaka för att offra sista kronan, ja ofta icke drager sig för att kanske stjäla eller förfalska för att kunna fortsätta — han tror ju att han till sist skall få en stor vinst och så kunna blifva hederlig igen. Samma är förhållandet med den andliga proletären. Har han först lyckats att klara sin examen, tror han i nittionio fall af hundra, att lyckan förr eller senare skall gynna honom, så att han erhåller ett embete eller någon annan god ställning. Och har han så blifvit välbeställd embetsman, ja då har han det så bra han kan önska. Se på mig till exempel. Jag är nu tillförordnad chef för verket här. Jag går upp i expeditionen en timma om dagen, ifall det faller mig in. Blir jag borta, ja då utför min närmaste underordnade mitt arbete, som egentligen icke är något annat än ett slags öfverkontroll. Kommer jag icke, öfverkontr ollerar han nämligen sig själf och af ger rapport till mig då jag behagar infinna mig. Jag har det så godt jag kan önska mig och då månaden är slut, lyfter jag mina 350 kronor, men ta mig katten, om jag vet hvad nytta jag gjort för dem. Ja, så är det, herr Palm, sade han och gjorde en paus.

— Tro mig, fortsatte han vidare, det går icke förrän dessa, som jag här talat om, komma med och deras dårhusmässiga för-nämitet och öfversitteri blifvit bortarbetade. De måste lära sig inse att de äro fattigare än arbetarne, och betydligt uslare och mera i saknad af karaktär än dessa, ty de ha i regeln ända tills de blifvit 25 ä 30 år, ja ofta mycket äldre, aldrig en enda dag förtjänat den föda de förtärt eller de kläder de haft eller ha på sig. Tag fasta på hvad jag här sagt er! Lär dem att skämmas för sig själf och sin egen förnedring och de skola nog vakna.Ocli den dag de vakna skola de säkert ställa sig i arbetarnes led ocli då skall det samlade proletariatet inrätta det samhälle, ni med så mycken entusiasm skildrade i ert föredrag i afton.

Ja, ungefär så talade lian, om inte precis med dessa ord, så dock i den andan, fastän mera vältaligt, entusiasmeradt och öfvertygande än jag här kunnat återgifva hans ord.

Jag hade varit en stum åhörare och då vi fram på morgonsidan, efter en härlig roddtur i den stilla sommarnatten, lade till och stego i land samt togo afsked af hvarandra, genomströmmade underliga tankar mitt sinne. Det var den förste, tillhörande den s. k. bildade klassen, som till mig talat sådana ord och som så sympatiskt uttalat sig för de sträfvanden, jag var tolk för.

Hans ord gjorde mig godt och då jag krupit ned i: min bädd kunde jag icke låta bli att skratta åt mig själf, som så kunnat misstaga mig, då jag trott att han möjligen hade i ’sinnet att dränka mig och att jag för en dylik eventualitet vidtagit mina försiktighetsmått.

Medan jag nu befann mig i Skåne, hade jag äfven tillfälle att deltaga i danskarnes grundlagsfest den 5 juni. Jag hade af Stockholms socialdemokratiska förening anmodats att framföra en hälsning till våra danska partivänner, ett uppdrag som jag äfven utförde. u *

' •' . . . r.... a

% tr

*

* • #

Under denna min resa höll jag äfven möte i Alfvesta. Ortens dåvarande riksdagsman, Johan Pettersson, upplät åt mig som mötesplats en liten kulle, kallad Ekbacken, belägen strax intill det lifiiga stationssamhället. Vid mötesplatsen hade äfven infunnit sig en hel del af ortens storpatroner med söner och bekanta. Dessa sökte genom råheter och oförskämdheter hindra mig att tala. En del af orostiftarne voro bokhållare, anställda-vid järnvägsstationen. De som mest utmärkte sig vid tillfället voro un vice häradshöfding Zweigbergk, en viss Schröder, son till en bondpatron i orten, en major Nordenstjerna -r- som då nyligen gjort cession och var känd som en synnerligen rå och inhuman person — samt en son till den sedermera, så ryktbare fängelsedirektören Lagerberg i Malmö. .. iEn stund såg det ut som om jag skulle bli nödsakad att inställa mötet, så intensivt var oväsendet Dessutom var jag fullständigt obekant med stämningen hos folket här ute på den småländska landsbygden. Då bråkmakarne höllo på som värst, trädde emellertid fram en kraftig, axelbred grofarbetare, stenhuggare tror jag han var, och sade ungefär så här till patronerna och deras hjälpare:

— Vill ni vara tysta och hålla muh> i motsatt fall ska vi min sj-—1 hjälpa er härifrån. Palm talar sanning och det är naturligtvis det ni inté kan tåla!

Som en bomb slogo dessa ord ned i församlingen och då herrarne af arbetarnes mörka miner funno, att stenhuggaren menade allvar, funno de för godt att drypa af, den ena efter den andra.

I Falköping skickade borgmästaren ut stadens tvänne poliskonstaplar för att rifva ned jnina affischer. Jag hade nämligen affischeradt ett möte att hållas vid Ranten, hvarest en eldare upplåtit plats åt mig. . n.

Man var dock icke nöjd härmed, utan vidtog äfven andra åtgärder för att förhindra mitt möte. Eldaren måste ut på tjänstgöring på middagen och under hans frånvaro bearbetade man hans hustru, så att man fick henne att lämna hemmet oeh sätta en järnkätting med ett försvarligt hänglås för grinden till gårdsplanen, där mötet skulle hållas.

Då jag kom på kvällen, kunde jag och folkmassan icke komma in. Utanför grinden hade man dessutom placerat en väktare, som sökte förklara för mig faran af att bryta mig in, då detta kunde betraktas som hemgång. Jag kände emellertid eldaren mycket väl och visste att jag ej behöfde frukta något från hans sida i den' vägen och. han hade för öfrigt beredt mig på alla eventualiteter. För öfrigt hade jag flera vittnen på att han gif-vit mig tillåtelse att hålla mötet på hans gård.

Här funderades följaktligen inte länge, utan låset rycktes bort och jag tågade in på gården i spetsen för en jublande folkskara. Mina motståndare blefvo naturligtvis mycket buttra och mumlade något om, att jag bittert skulle få umgälla detta —t hotelser, som naturligtvis aldrig kommo till utförande.

Jag höll möten flera kvällar efter hvärandra och sedermera var det ingen konst att skaffa plats. Man var så förtjust att många kommo och erbjödo mig mötesplatser. Sålunda höll jagett möte vid Mössebergs kuranstalt och från Stenstorps järnvägsstation kommo personer med anbud om möteslokal, hvilket jag dock måste af slå på grund af bristande tid.

Jag kom några år senare åter till Falköping och var äfven denna gång beredd på att få en dust med stadens socialisthatande borgmästare.

Men då jag skulle anmäla mötet, mötte mig en stor öfver-raskning. Kommen till borgmästaren, fann jag nämligen framför mig ingen mer och mindre än jur. kand. O. Hemming, förre redaktören af »Nya Skåne», hvilken, såsom jag förut berättat, en gång i Malmö hjälpte mig med »Folkviljan», då prässen blifvit skadad.

Hemming var nu tillförordnad borgmästare i Falköping. Vi knnde knappast hålla oss för skratt någon af oss och då han fått veta hvad det var fråga om, sade han skämtande:

— Ja, herr Palm, nu är det jag som regerar här i staden, och nu kan ni taga hvilken plats som hälst för möte, om

det så skulle vara självfva torget.

Jag beklagade, att jag redan hade affischer ute om annan plats. Annars skulle jag gärna tagit torget, om inte för annat så för att förarga stadens brackor.

Hemming är död för åtskilliga år sedan. Han var en folkets man och jag tror mig icke säga för mycket då jag säger att han i själ och hjärta var socialdemokrat.

* *

*

I Oskarshamn höll jag ett möte på självfva midsommardagen, vid hvilket säkerligen ett tusental personer voro närvarande. Då jag i mitt föredrag yttrade, att fattigdomen var en följd af den bestående samhällsordningen, med sitt af kapitalisterna mot arbetarne utöfvade delningssystem, hvilket sanktionerades och understöddes af lagstiftarne, kunde en af stadens präster icke längre styra sin tunga, utan utropade: »Det är lögn, ty det står i

bibeln att det skall vara fattiga och rika». Då jag bad den gudsmannen vara snäll och säga mig, hvar det stod någonstädes i bibeln, svarade han att han för ögonblicket ej kunde erinra sig det.

Allmänt skratt följde på denna öppenhjärtliga förklaring och en spjufver i församlingen ropade till prästen att han skulle gå hém för att taga reda på det.Hamnkaptenen i staden, en viss Hagström, som utom sin syssla äfven dref extra affärsverksamhet, blef så rasande på en af sina arbetare, då denne deltog i hurraropen för socialismen efter mötets slut, att han skrek: »Hurra du, din dj—1, i mor-

gon skall du hurra så lagom, ty då skall du få ditt afsked».

Han gaf verkligen order åt sin förman att afskeda arbetaren i fråga, detta enligt hvad som upplystes i ett senare bref till Soc.-D. från Oskarshamn.

I Gefle höll jag ett par möten, det ena ute vid Brynäs-udden och besökt af omkring 500 personer och det andra, en söndag, i Boulogneskogen, besökt af 1,000 personer.

Dessa möten voro mycket illa sedda af vederbörande och då partivännerna där glömt att anmäla det ena mötet innan det annonserades, skyndade jag, då jag kom till staden och fick reda härpå, att skrifva en anmälan och inlämna den till vederbörande myndigheter.

Men man ville ha mig fast och ett par timmar före min af-resa från staden erhöll jag kallelse att svara inför rådhusrätten för det stora brottet. Då jag inte hade tid att ligga kvar för sådana småsakers skull, reste jag och lät partivännerna klara saken bäst de gitte. Om jag inte missminner mig, blef deras kassa länsad på en tia eller så där omkring.

I Söderhamn och Stugsund, där ett par möten höllos, gick det bra, men värre blef det då jag kom till Hudiksvall. Där hade för kort tid tillbaka bildats en fackförening bland bräd-gårdsarbetarne, som erhållit en mycket energisk ledare i brädgårds-arbetaren Rådby. Genom mitt besök året förut hade rörelsen erhållit åtskilliga goda och energiska vänner.

Dessa hade arrangerat ett stort folkmöte söndagen den 18 juli, ett möte som satt åtskilligt med myror i hufvudet på stadens storpampar. Disponenten för trävarubolaget därstädes, den redan då, men sedermera ännu mera sorgligt beryktade kyrkoherden Schwartz — en son till författarinnan med samma namn — borgmästare Sandquist, kronofogde Rehausen m. fl. andra samhällsstöttor på platsen hade gjort allt för att mötet icke skulle komma till stånd. I »Hudiksvallsposten», herrarnes liforgan på platsen, funnos insända meddelanden, i hvilka myndigheterna på det bevekligaste uppmanades att förbjuda mötet.

Kyrkoherden, i sällskap med en vid trävarubolaget anställd bokhållare Lundström, reste ut till egaren af mötesplatsen oehdet lyckades dem att förmå denne att aflämna en skriftlig förbindelse på att platsen icke komme att upplåtas för mötet. Men icke nog härmed, för yttermera säkerhets skull hölls på söndagsmiddagen — samma dag som mötet skulle hållas — på prästens särskilda begäran, extra kommunalstämma, å hvilken beslöts att något

socialistmöte inom Idenors socken icke finge hållas. För att skrämma arbetarne afskedade man Rådby och ansåg sig nu vara herre öfver situationen.

Sedan de vidare tillsagt kronofogden att infinna sig för att lämna handräckning vid fall af behof, ansågo de sig tillräckligt rustade för att möta den hotande faran — folkmötet.

Jag hade nätt och jämt hunnit anlända till staden, då jag midt på gatan antastades af en poliskommissarie, som drog upp ett papper ur fickan och uppläste detsamma för mig. Det innehöll en kallelse till borgmästaren. Sedan jag infunnit mig hos denne höge herre, upplystes jag där om, att det möte, som på söndagen var utlyst att hållas i Idenor, blifvit förbjudet och jag underrättades vidare om, att det var inte värdt jag försökte hålla något möte i Hudiksvall.

Jag frågade borgmästaren om han tillfälligtvis inte kände ordningsstadgan för rikets städer samt att han enligt denna; ej egde rätt förbjuda mig hålla något möte ifall jag hade någon plats, och sådan skulle jag nog veta att skaffa mig.

Detta retade honom och han förmenade att det skulle han nog sätta p för. Jag höll i mig och förmenade, att nu, då jag kommit till Hudiksvall, jag icke ämnade fara därifrån förrän jag hållit några möten.

Då blef han ännu ilsknare och bad i brutal ton att jag skulle visa honom mina betyg. Han hade förmodligen läst Axel Jäde-rins uppmaning till öfverståthållareembetet att tillämpa lösdrifvare* lagen på min person.

Jag lät honom då veta att'jag icke reste med mina betyg på fickan samt läste ordentligt lagen för honom. Jag beklagade att han, som var riksdagsman och sålunda fyra månader på året vistades i hufvudstaden, där det andliga lifvet och kulturen pulserade på ett annat sätt än i en liten landsortsstad, icke af sin verksamhet där lärt sig så mycket, att han visserligen för tillfället kunde lägga embargo på min person, men att detta skulle hafva till följd efterslängar, som komme att kännas ganska hårda.Nu blef han ganska hygglig — det var ej längre tal oin betygen, men han vidhöll att något möte ej finge af mig hållas i staden.

Jag gick, men en timme senare var jag tillbaka igen och inlämnade en skriftlig anmälan att jag måndagen den 19 juli kl. 8 e. m. ämnade hålla ett möte på en plats benämd Sveden och belägen alldeles midt för borgmästaren och riksdagsmannens fönster (denne bodde nämligen i en utkant af staden).

(Se sid. 218).

Nu önskar jag att ni skulle sett borgmästaren i Hudiksvall! Hade lian varit onådig första gången, så var han nu sju resor värre. Vid laga ansvar och under nedkallandet af alla landets olyckor öfver mitt hufvud förbjöds jag att hålla något möte inom stadens hank och stör.

Söndagen den 18 jnli kom och det stora folkmötet i Idenor skulle gå af stapeln. Hemska rykten voro i omlopp bland stadens invånare och himlen såg lika mörk och hotande ut som de samhällsbevarande Hudiksvallsherrarne. Och riktig bondtur hade de, ty redan en timme före mötestiden började det regna. Folk strömmade dock till i stofa massor, trots den långa vägen och det dåliga vädret.Mellan 3 ä 400 personer voro församlade ocli då mötet skulle börja kommo kyrkoherde Schwartz, bokhållare Lundström och kronofogde Rehausen. Under folkets stormande munterhet tog prästen ordet och började docera ur Martin Luthers lilla katekes, särskildt tredje och nionde buden, som handla om hvilodagens helgd och att man icke skall hafva lust till sin nästas hus. Då prästen spelat sin pajasroll till slut, klef kronofogden fram och uppläste den skrifvelse, som prästen och bokhållaren aflockat ega-ren till platsen samt förbjöd på grund häraf mötet.

Detta hade vi förutsett och Rådby hade därför skaffat annan plats, på hvilken han hade skriftligt kontrakt. Denna var belägen i Håsta by i Helsingtuna församling.

Rådby upplyste de närvarande härom och föreslog att mötes-deltagarne skulle dela sig i två afdelningar för att på vägen till den nya mötesplatsen taga upp alla som de mötte. Förslaget antogs och så bar det i väg i ösande regnväder. Den ena afdel-ningen följde landsvägen och den andra en skogsväg. Då alla kommit fram och mötet började, voro säkert 600 personer församlade.

Kronofogden, prästen och bokhållaren hade kört i förväg till den nya mötesplatsen och äfven där sökt få egaren att förbjuda mötets hållande — men där lyckades det inte.

Under hela mitt föredrag stod prästen och stötte kronofogden i sidan. Vid hvarje kraftuttryck från mig ville han ha honom att ingripa. Men kronans tjänare höll sig dock i skinnet den dagen.

Naturligtvis hade alla de trakasserier vi varit utsatta för spridts i staden och man talade där icke om något annat. När därför på måndagen mötet skulle börja på platsen midtför borgmästarens bostad, hade säkert omkring 2,000 personer infunnit sig.

I spetsen för två poliskonstaplar kom stadsfiskalen och förbjöd mötet. Jag meddelade till svar härpå att då mötet var lagenligt anmäldt och då platsen låg obrukad och ouppodlad, höll jag som svensk medborgare mötet och var beredd att taga de eventuella följderna.

Stadsfiskalen upprepade ännu en gång sitt förbud och jag vet sannerligen icke hur det skulle slutat, ty jag hade föresatt mig att endast vika för det råa våldet. Men nu framträdde en bryggare i Avik — beläget utom stadens område — och tillbjödmig att hålla mötet på hans stora rymliga gård. Då Åvik är beläget högst tio minuters väg från Sveden, hemställde jag till de församlade, huruvida de voro villiga att gå med dit eller de ville att jag skulle tala där jag var. Ett tusenstämmigt: »vi gå med till Åvik!» ljöd i den härliga sommaraftonen och så bar det i väg. På den nya mötesplatsen uppgick folkmassan säkert till 3,000 personer och då stadens befolkning på den tiden utgjorde omkring 4,500 själar, så kan man säga att så godt som hela Hudiksvall var församladt där.

Inför denna talrika publik höll jag ett föredrag om nödvändigheten af att folket organiserade sig samt därigenom satte stopp för de härskandes tyranni mot folket och mot dem, som gjorde sig till tolk för dess rättigheter. Då Åvik låg utanför staden och följaktligen hörde nnder kronofogden, hämtades Rehau-sen och han kom som afskjuten ur en kanon.

Genast efter det han lyckats tränga sig igenom den tätt packade folkmassan fordrade han att platsens egare skulle förbjuda mig att tala. Denne bad emellertid kronofogden erinra sig att marken var hans (egarens) egendom och om kronofogden icke kände sig väl till pass, stode det honom fritt att aflägsna sig. Nu förbjöd kronofogden mig i lagens namn att tala.

Mitt tålamod var emellertid nu slut och jag förklarade att alla deras intriger och försök att hindra mig att uppträda icke skulle lyckas, ty jag ämnade tala så länge jag behagade. Sedermera stode det kronofogden fritt att draga mig till laga ansvar ifall han ansåg sig kunna göra detta.

Folkmassan började blifva synnerligen orolig och jag började smått frukta för att det skulle sluta illa för kronofogden. Han omslöts af en stor skara kraftiga arbetare, hvilka sågo ut som om de hade lust att ge honom en grundlig minnesbeta. Kronofogden blef också rädd, han stod där likblek och bad att de skulle släppa honom fram. Ingen rörde sig och jag måste uppbjuda hela min vältalighet för att förmå dem att lämna så mycken plats att han kunde komma ut.

Sedan han sluppit ut ur folkmassan, aflägsnade han sig skyndsamt från platsen, följd af prästen, som suttit i en vagn, körd af en läsarekolportör, nära mötesplatsen.

Det var, som sagdt, ett väldigt möte, besökt af folk ur alla stånd, åldrar och kön. Icke blott den rymliga gårdsplatsen varfullproppad, utan äfven alla närliggande plank och fönster, ja t. o. m. på taken hade folk klifvit upp.

Mötet slöts med kraftiga hurrarop för enigheten mellan det utpinade, förtrampade folket samt ett: »Ned med förtryckarne!»

För att till slut visa hur herrarne hämnades vill jag omnämna, att Rådby, som afskedats från trävarubolaget, men erhållit annan anställning, äfven aflägsnades från” denna och detta efter påtryckning från kyrkoherde Schwartz’ sida. Jag och bryggare Rydbom blef vo åtalade, men då jag reste med ångbåten påföljande morgon till Sundsvall, erhöll jag icke stämningen förrän jag den 2 augusti återkom till Hudiksvall.

Då mötte polisen mig vid ångbåtsbryggan och jag hade inte väl satt foten på land förrän stämningen blef presenterad för mig. Flera hundra personer voro mig till mötes, möte var nämligen arrangeradt på en plats en kvarts timmes väg utanför staden, och då mötesdeltagarne visste att jag skulle komma med båten, hade de föredragit att samlas på kajen.

Det bar nu i väg till mötesplatsen och folkmassan växte duktigt under vägen. Poliskommissarien i Hudiksvall hade dock, innan vi satte oss i rörelse, högtidligen meddelat mig, att något möte ej finge hållas i staden. Jag svarade, under de kringståendes högljudda skratt, att jag tillsvidare gaf tusan både honom, staden och borgmästaren.

Mötet var vällyckadt, men under detsamma uppträdde en länsman eller stadsfogde Berglöf så oförskämdt, att jag uppmanade den äfvenledes nu jämte stark handräckning närvarande kronofogde Rehausen att föra bort den gaskige länsmannen. Min begäran blef — underligt nog — bifallen, i d^t kronofogden uppmanade länsmannen att hålla sig tyst eller aflägsna sig.

Det påstods för öfrigt sedermera, att kronofogde Rehausen i verkligheten var en human man och att det var kyrkoherde Schwartz och de öfriga herrarne som legat efter honom och tvingat honom att uppträda mot mig som han gjorde.

På mötet beslöts att ett folkmöte skulle hållas vid Forssa tingshus den 14 september, då målet mot mig skulle före. En närvarande person förklarade sig villig att upplåta plats under försäkran att ingen, inte ens själfva kungen, skulle få honom att bryta sitt gifna ord. Hans erbjudande mottogs naturligtvis med stort jubel af den till bortåt ettusen personer uppgående folkmassan. Och det kan redan här sägas, att han höll sitt ord.Att de trakasserier, för hvilka jag blef utsatt i Hudiksvall, kraftigt bidrogo att göra såväl mig som socialismen ännu mera bekanta, behöfver jag väl icke försäkra. Arbetarne och småfolket jublade öfver min oförskräckthet gentemot myndigheterna, som förut skoningslöst toppridit folket, herrarne af öfverklassen och kälkborgarne rasade af ilska och den samhällsbevarande prässen vojade sig guds jämmerligt öfver det socialistiska gift, som h spreds bland arbetarne,

Själfva regeringschefen, den »liberale» Themptander och hans justitieminister Vult von Steijern fingo åtalsrabies, som varade ända till slutet af 80-talet och föranledde att nästan alla de mera kända socialdemokraterna fingo längre eller kortare tids fritt vivre å fängelserna. Efter mig kom turen till Axel Danielsson, Janhekt,

Pehr Eriksson, Hj. Branting, Ryd-gren — redaktören af »Proletären» i Norrköping —, målare Lidén i Sundsvall, Hinke Berge-gren, skomakare Rosberg i Kristianstad, snickare Berg i Helsingborg in. fl. Skomakare Lyngholm blef ju också, såsom varande dansk undersåte, efter en kortare fängelsesejour utvisad från Sverige.

Men denna förföljelse hade det goda med sig, att den verkade lika godt, om ej ännu bättre äu de brandrödaste tal, ty den

väckte folket till eftertanke och framkallade diskussion om de sociala missförhållandena och klassamhällets orättvisor. Men det får inte glömmas, att det var en liberal ministär, som började förföljelserna mot socialdemokraterna i detta land och att den liberala prässen, som gubevars förklarade sig stå på folkets sida, fegt föll undan.

J såväl Sundsvall som Hernösand fick jag hålla möten utan trakasserier, om jag undantager några försök af sågverkspatro-nerna att mota mig ute i sågverksdistriktet. Men annat blef det i Kramfors,Sundsvalls fackföreningar hade anordnat en gemensam lustresa till Kramfors och af denna anledning arrangerat ett stort folkmöte därstädes. Resan dit på en förhyrd ångbåt, som under vägen upptog mötesdeltagare vid alla sågverken i distriktet, var synnerligen angenäm och vid Hernösand fingo vi sällskap ‘äf ännu en ångbåt, som äfvenledes hade Kramfors till mål.

Dåvarande egaren till Kramfors, numera aflidne grosshand-

lare Kjellberg i Göteborg — för öfrigt svärfader till den tyske socialdemokraten von Vollmar — hade en disponent vid namn Lagerhjelm. Denne blef, då han hörde att Sundsvalls fackföreningar skulle aflägga ett besök i Kramfors, så förskräckt att han afsände telegram till en Hernösandstidning och tre Sundsvallstid-ningar, undertecknadt af fyra personer, hvari meddelades att den förhyrda lokalen, missionshuset, icke fick upplåtas för mötet, ifall socialisten Palm skulle uppträda.

Vid vår ankomst till Kramfors förklarade en af de perso-

ner, hvars namn stod under telegrammet, att disponenten aldrig erhållit hans tillåtelse att sätta dit namnet, hvadan åtminstone

detta var förfalskadt.

Vi hade sålunda reda på, att motigheter skulle inträffa och vi hade därför öfverenskommit, att jag inte skulle stå på programmet som inledare för någon af diskussionsfrågorna. Detta för att lustresan icke skulle behöfva inställas i sista ögonblicket.

Då ångbåtarne lade till och satte folkmötesdeltagarne i.land, blef, så snart ryktet spred sig att jag var med, i största hast vägen till missionshuset, som gick öfver Kramforsverkets område, afstängd med en försvarlig träbom och vakter med stora knölpåkar ditsattes för att hindra någon att komma fram den vägen.

Vi måste därför taga en lång omväg och då vi ändtligen hunno fram till missionshuset, var detta stängdt. Efter långa underhandlingar och försäkringar om att jag icke skulle uppträda, öppnades slutligen lokalen. Diskussionerna började och fortgingo en stund, men naturligtvis passade jag på att som medborgare deltaga i debatten om de olika frågorna, som gällde fackföreningsrörelsen och dithörande saker.

Vederbörande blefvo långa i synen och protesterade på det lifligaste mot att jag skulle få säga något, men vi endast skrattade åt dem. Under mötet uppträdde en skollärare Nordling, utskickad af disponenten, hvilken uppläste en skrifvelse från denne. I denna förklarades, sedan all fackföreningsrörelse fördömts så-som varande af ondo, att den eller de af Kramfors' arbetare, som ingingo i någon fackförening, komme att ögonblickligen afskedas.

Under det mötet pågick, hade jag folk ute för att skaffa en plats, å hvilken jag kunde få uppträda och göra politisk propaganda — och det lyckades. En hemmansegareenka, som hade en liten jordlapp ett stycke från bruket, hade lämnat mig tillåtelse att uppträda där. Då detta upplystes på mötet i missionshuset, skyndade vi att afsluta detta och tågade i sluten trupp till den nya mötesplatsen, hvarest jag höll ett föredrag om den härskande klassens förtryck af arbetarne — till stor förargelse för Kramforsherrarne och deras svans af bondskollärare, länsmän och fjäskande högre och lägre vid bruket anställde bokhållare och basar.

Så slöt den första lustresan, arrangerad af fackföreningarne i Sundsvall, och det första socialdemokratiska mötet i Kramfors.

Innan jag lämnar Sundsvallsdistriktet lyster det mig att omtala det sätt hvarpå sågverksherrarne hämnades på Ahlund och hans mästare. Denne senare, en herr Wahlberg, hade allt arbetet ute vid Vinskärsvarf och detta förargade sågverkspatronerna till den grad, att de först tvingade mästaren att af skeda Ahlund och en hans kamrat Linderström. Därefter togo de arbetet äfven från mästaren, så att denne tvingades att lämna orten. Som man ser, sky herrarne inga medel då det gäller att hålla socialister och dylik styggelse på vederbörligt af stånd!

* *

*

Efter några möten på olika ställen under nedresan genom Norrland kom jag slutligen till Dalarne för att rycka upp »ma-sarne» i själfva deras hufvudstad, Falun.

Det lyckades mig att få den stora kroggården på »Holmen» upplåten för ett möte. Det var i själfva rötmånaden och jag var synnerligen glad öfver att jag fått en bra plats, midt inne i staden. Men min glädje blef icke långvarig.

Jag kom in till »Falu läns tidning» och begärde få införd annons om mötet. Redaktören förklarade kort och godt att »sådana möten» ville han icke annonsera i sin tidning. Detta hindrade honom ändå icke att intaga en lång harang i tidningen, där arbetarne varnades för att låta sig fånga af sådana där »kringflackande uppviglare»,som endast gjort till sin uppgift att uppvigla folket och utså hat, samtidigt som de lefde högt på arbetarnes bekostnad, etc.

Då tidningen då ännu var utan konkurrens, såg det illa ut för mig med att få mötet bekantgjort. När jag gick och som bäst spekulerade öfver, huru jag skulle kunna få mötet publice-radt, kom jag upp på stadens stortorg. Där lågo några gamla gummor och barn och ränsade bort ogräset från torget. Jag gick bort till dem, gjorde mig underrättad om, hvad de erhöllo pr dag för dylikt arbete och blef upplyst om att de fingo 75 ä 85 öre. Arbetet började kl. 6 på morgonen och fortsatte till 8 på kvällen. »Nå gossarne, hvad få de?»* frågade jag. »Ah, de få 10 ä 15 öre, men äro de riktigt flitiga, så kunna de få 25 öre», svarade mig en af gummorna. Jag fick en idé. »Hör», sade jag, »skulle jag inte kunna få dem att arbeta för mig ett par tre timmar. Jag skall betala minst 50 öre.» »Jo, det kunde gå för sig, svarade hon. Jag instruerade dem nu, att de bara skulle gå omkring i stan, på gatorna, vid grufvan, kort sagdt öfver allt, och förkunna att »socialisten Palm» höll möte på aftonen kl. 8 å kroggården på Holmen. Jag hade ett fasligt besvär att få dem att lära läxan utantill. När det var gjordt, gåfvo de sig i väg. De arbetade bra, ty på kvällen hade jag minst 800 personer samlade; hela den vidsträckta gården var fullproppad med folk. Gummorna inbjöd jag särskildt att komma på mötet.

Att jag på aftonen höll ett tal, som slog an, det hördes på applåderna. Särskildt gisslade jag vederbörande, som voro oförskämda nog att bjuda svältlöner åt gamla gummor och barn för att i solhettan ligga och rensa torget, samt gaf äfven tidningen på pelsen, för det den nekat intaga annonsen. Jag inbjöd till slut till nytt inöte påföljande afton.

Då jag dagen efter gick öfver torget, såg jag hvarken till gummorna eller pojkarne, men på e. m. träffade jag en af gummorna. Hon kom glädjestrålande emot mig, uttalade sitt tack till mig för att jag talat så varmt för de fattiga samt slutade med att försäkra mig, »att i afton får han mycket mera folk, ty vi ha i dag gått omkring och sagt till att dit bör alla gå, för där få herrarne höra sanningen».

Det var således orsaken hvarför gummorna sträjkade — de agiterade för mitt möte.

»Falu läns tidning» hade ett .förskräckligt mötesreferat, samtidigt som den visste berätta för sina läsare, att jag hos en pant-lånare måst belåna min öfverrock. Jag begagnade mig naturligtvis däraf för att påvisa sanningen i tidningens första påstående, att »uppviglarne» lefde så utmärkt på arbetarne, något som förargade en af tidningens medarbetare till den grad, att han efter mötets slut, då jag på »Nya hotellet» var inne och intog mig en liten förfriskning och lian där lick syn på mig, öfverlade med en herre i sitt sällskap att utanför passa på mig, när jag skulle gå,

Scenen vid Skutskär.

(Se sid. 226.)

för att klå upp mig. Jag slapp undan öfverfallet, tack vare en varning, som en af serveringsflickorna gaf mig.

Jag har en gång sedermera haft ett lustigt äfventyr i Falun vid ett stort folkmöte, som hölls vid ett ställe som hette Lustigknopp. Jag befann mig då i sällskap med K. M. Ziesnitz och red. C. N. Carleson. Men den historien får anstå till en annan gång, då den passerade långt in på nittiotalet och dessa memoarer endast sträcka sig till början af detta.

* * *Till Gefle kom jag i augusti månad för att efter ett par möten i staden medfölja en lustresa till Skutskär. Det var arbetareklubben i Gefle, som arrangerat densamma och syftet var naturligtvis agitation för sammanslutning i fackligt och politiskt af-seende.

Äfven här blef det uppståndelse bland bolagets »stordrängar», disponenterna, då de fingo höra att jag var med. Trots att man förut välvilligt upplåtit plats för festen, nekades det nu tillträde ifall jag skulle uppträda. För att

festen icke skulle bli förstörd och för att festdeltagarne med hustrur och barn skulle få någon plats att hålla till på, måste jag naturligtvis offras. Jag gick gärna in härpå, ty jag visste att jag skulle klara skifvan ändå.

— Bry ~ér inte om mig, sade jag därför till festkommitte-rade, utan stryk mig från programmet. Jag skall nog ändå komma i tal med Skutskärsgubbarne och deras gummor och gossarne med deras flickor.

Och så sluppo festdeltagarne in i Eden, en beteshage omgif-ven af en gärdesgård.

Men vid femtiden på eftermiddagen tyckte jag att det kunde vara tid för mig att tala till folket och jag lät därför kungöra, att jag ämnade uppträda på andra sidan vägen, endast ett stenkast från festplatsen

Folket strömmade naturligtvis genast till och hastigt och lustigt sändes bud efter disponenten från Harnäs. Denne herre kom i språngmarsch, hack i häl åtföljd af polis. De väsnades värre och nedkallade alla afgrundens makter öfver mitt hufvud, ifall jag vågade ohelga platsen med något så förfärligt som ett socialisttal.

Jag upplyste dem om, att jag ju icke talade på festplatsen.

— Men det är på brukets plats, skrek disponenten.

— Nå godt, då brukar jag den, svarade jag till folkmassans stormande munterhet.

Disponenten och de honom åtföljande tjänsteandarne fortsatte att bråka och hota, men jag lät dem hållas och fortsatte mitt föredrag från min upphöjda plats, ett stort stenblock, som jag valt till talarstol.

Polisen, söm naturligtvis ville göra sig omtyckt af disponenten, klef nu fram och försökte med våld föra mig ned, men det skulle han låtit bli, ty det höll på att gå honom mycket illa. Mötesdeltagarne togo nämligen mitt parti så eftertryckligt, attdisponenten och hans lakejer dröpo i väg och jag stod som segrare på valplatsen.

Då jag nu en och annan gång kommer till Skutskär, visa mig alltid de gamla vännerna stenblocket.

— Känner du igen det där, där stod du och talade 1886, då disponenten och polisen ville köra bort dig. Det är andra tider nu!

— Ja, de äro något bättre än då och de bli ännu bättre, bara ni stå på er gubbar! är det svar jag ger dem.»Socialdemokraten» efter schismen. — Inför rättens skrank och ett möte vid tingshuset. — En svår sjöresa och ett vittne med dåligt samvete. — Ett rabaldermöte i arbetarföreningen.— Atterdag Wermelin erbjudes blifva spion. — Poliskommissariens stöflar. — En morgonpromenad.

Schismen hade knappast blifvit bilagd förrän en plan framkastades att Socialdemokraten skulle utkomma hvarje dag. På det första offentliga möte Socialdemokratiska förbundet höll vid Lilljans den 12 september var också diskussionsämnet följande: »Arbetarne och tidningsprässen». Med detta möte kan man säga att agitationen för att få Soc.-D. daglig började. Det var besökt af ett par tusen personer, hvilka antogo en resolution, i hvilken det uppmanades »att kraftigt arbeta för och understödja Socialdemokraten, så att den snarast möjligt kan bli daglig».

Vid detta möte uppträdde som talare Erik Nordman, R. Hansen, J. M. Engström, A. Rylander, Alenius och Axel Danielsson. Jag själf hade laga förfall, ty jag befann mig då uppe i Hudiksvallstrakten för att stånda till ansvar för mina yttranden om riksdagen och regeringen å det förut omtalade mötet vid Avik.

Man arbetade raskt, ty redan den 14 september valdes redaktion för den på söndagen beslutade dagliga tidningen och blefvo härtill valda i följande ordning: Axel Danielsson, Hjalmar Branting, Aug. Palm, E. Nordman och Fredr. Sterky. Men hvar-ken Axel Danielsson, jag eller Nordman kommo någonsin in i den dagliga tidningen, då den först i april 1890 startades. Såhade förhållandena inom partiet ändrats under tiden. De två förstnämnda hade redan 1887 nödgats bryta sig igenom på annat håll, Axel Danielsson i Malmö och Nordman i Amerika, där han i Newyork tog initiativet till startandet af den svenska socialistiska tidningen »Arbetaren», hvars förste redaktör han blef. Jag blef i stället redaktör för Socialdemokratens veckoupplaga, som ännu utgår under namnet »Folkbladet».

Det den 15 sept. företagna valet föranledde ingen ändring i tidningens redaktion för tillfället. Det skulle ju gälla

först från det tidningen blef daglig och veckotidningen Socialdemokraten redigerades fortfarande af mig och Axel Danielsson.

* *

*

Den 15 september stod jag inför rätta i Sanna tingslms. Hela rättegången var en fullkomlig skandal och hade jag haft råd att anlita en advokat är jag säker om att jag, om jag icke gått fri helt och hållet, skulle sluppit med några kronors böter.

Nu nekades det mig till och med uppskof för att taga del af handlingarna och inkalla vittnen.

Åklagarens vittnen voro en bokhållare eller inspektor vid Hudiksvalls trävaruaktiebolag vid namn Lundström, samme herre som i kyrkoherde Schwartz' sällskap farit omkring för att förhindra mina möten. Vid dessa tillfällen hade han varit i sällskap med kronofogden och visat sig nästan lika oförskämd som denne. Med anledning häraf anförde jag jäf mot detta krono-vittne eller, om detta icke kunde sin själasörjare för att »upplysas om edens vigt och vådan af dess missbruk». Detta af slogs emellertid af rätten. De öfriga vittnena voro redaktören för den konservativa tidningen på platsen, Lidell, en rektor Sidvall, medarbetare i samma tidning, en

Skräddare A. Brandt.

(Se sid. 230)

beviljas, han måtte hänvisas tillarbetsförman J. Eriksson, en klampare Bryngel samt studeranden Backström, en ung och fattig stackars sate, som på nåd — sades det — upptagits af prästen, som bekostade hans studier.

Denne senare hade ett långt, skriftligt vittnesmål, som antagligen var uppsatt och tillbörligen genom sed t af prästen och de öfriga socialistätarna. Detta framlämnades till rätten och beedigades af vittnet.

Det var ett af kronofogdens allra bästa vittnen. Vittnesmålet var nämligen synnerligen omständligt affattadt ända in i de allra minsta detaljer och mera än en af åhörarne, som infunnit sig vid det ovanliga målet, gapade af förvåning — då de hörde det uppläsas — öfver att den unge mannen så noggrant kunnat följa med mitt tal och förstått att bedöma, att det afsåg att utså missnöje och hat m. m. dylikt. Kronofogden såg öfverlycklig ut, då vittnesmålet upplästes, men den unge studenten såg ut som om han velat att jorden skolat uppsluka honom.

Som man häraf ser var det en utvald skara vittnen kronofogden lyckats hopplocka vid denna första socialistprocess som förekommit här i landet.

Som sagdt, min begäran om uppskof afslogs och vid tingets slut ådömdes jag tre månaders fängelse för smädelse mot regering och riksdag.

Jag gick direkt från rättssalen ut till en förut anskaffad mötesplats, som låg endast omkring ett stenkast från tingshuset och höll ett föredrag om socialismen. Mötet var besökt af omkring tvåhundra personer, mäst landtbor, och som ordförande tjänstgjorde en partivän från Hudiksvall, skräddare Brandt. Efter mitt föredrag antogs utan protest följande resolution: »Mötet uttalar att socialismen, från såväl kristlig, human som moralisk synpunkt betraktad, är värd att af folket omfattas».

Mötet, som naturligtvis under föreliggande omständigheter väckte stort uppseende, slöts med ett lefve såväl för socialismen som för egaren till platsen där det hölls, en sågverksegare O. Hallgren.

Den stackars bryggaren i Avik, Rydbom, som upplåtit plats åt mig för det åtalade mötet, blef också fast. Han hade åtalats för det han visat bort kronofogden från sin gårdsplan vid omnämnda tillfälle. Sedan målet varit före svek modet bryggaren och han gick undrande och spörjande omkring inne på gästgif-varegården, dit vi gått för att få oss en smula förfriskning. Hanundrade mycket öfver hvad straff han möjligen kunde få för sitt brott. En spjufver fick då tag i honom och sökte trösta honom med att han möjligen kunde slippa undan med 5 å 6 års straffarbete. Detta grep den stackaren så djupt att han — som antagligen för att trösta sig i bedröfvelsen tagit sig några bägare

— såg framtiden så mörk framför sig att han gick ut och grät bitterliga. Nåja, så galet blef det naturligtvis inte. Han fick, om jag ej missminner mig, en månads fängelse, hvilket straff sedermera nedsattes till böter.

* *

*

På återresan från Hudiksvall till Stockholm med ångfartyget »Norrland» voro vi utsatta för en rasande storm och det såg flera gånger ut som om båten skulle gå under med man och allt i de rasande vågorna. Allt som var löst måste fastsurras och elden i köket släckas. Befälet sade visserligen ingenting, men efteråt hörde jag kaptenen och styrmannen uttala sin förvåning öfver att båten vid ett par tillfällen åter rest sig och icke kantrat.

Det ofvan omtalade nnga student vittnet Backström — hvilken nu, efter hvad jag försport, är välbeställd länsman i Ramsjö

— var äfven med på ångaren. Vid ett tillfälle, då det var som allra svårast och jag satt och studerade fysionomierna på såväl mina uppskrämda medpassagerare som besättningskarlarne, hvilka sågo mycket fundersamma ut, kom han bort till mig för att inleda ett samtal. Vi voro fullständigt obekanta för hvarandra och jag vet mig aldrig ha sett honom förrän han uppträdde som vittne mot mig.

— Det är ett förskräckligt väder, tror herr Palm att det går lyckligt?

Jag tittade på honom, han var mycket blek och uppskakad. Jag hann inte svara, ty i detsamma kom en förfärlig brottsjö, som kom båten att kränga våldsamt; det knakade och brakade i alla fogar, maskinen arbetade tungt och gaf ordentliga klagoljud ifrån sig. Ångaren formligen skälfde och det såg ut som om den tog sig en funderare öfver huruvida den längre skulle fortsätta motståndet eller förklara sig besegrad och gå till botten med hela surfven.— Nu bär det bestämdt till botten, sade jag, i det jag sprang upp och grep tag i vanten, dels för att hålla mig fast och dels för ätt — ja, jag vet sannerligen inte för hvad, men jag var troligen nyfiken att se slutet, då det bar i väg till det okända. Ändt-ligen réöte båten sig långsamt ur de fradgande sjöarne för att fortsätta den hårda kampen mot de rasande elementen.

Backström kom nu åter fram till mig och fortsatte:

— Jag tror aldrig det går bra. Herr Palm är väl inte ond på mig?

Hans vittnesmål rann mig nu i hågen. Ah! tänkte jag, han har dåligt samvete, stackars fan, och mitt goda, glada humör, som under det svåra vädret för en stund tagit sig bondpermission, återkom i det jag svarade:

— Visst tusan går det bra, snart äro vi hos vår herre, det var bra nära för ett ögonblick sedan. Det blir tredje gången »Norrland» går till botten.

Det kan här förtjäna omnämnas, att fartyget i fråga två gånger gått under och legat på sjöbottnen, men åter blifvit upptaget och iståndsatt. Detta berättades och ventilerades naturligtvis nnder färden af såväl passagerare som besättning.

— Hur kan herr Palm tala så och skämta i denna svåra stund, sade kronofogdevittnet och såg mäkta bedröfvadt ut.

— Hvarför inte det, blef svaret. — Jag har ett god t samvete och då har man intet att frukta. Hur är det med lierrns? Käns det kanske oroligt innanför västen?

Han såg snopen ut och drog sig tyst tillbaka.

Jag skall för öfrigt angående denna resa be att få omnämna, att en gammal sjökapten, som i många år befarit Bottenhafvet, i »Dagens Nyheter» lämnade en skildring af den svåra stormen. Han påstod därvid, att under de senaste tjugo åren icke någon så förfärlig storm rasat i dessa trakter. »Norrland» klarade sig emellertid, fastän det såg mörkt ut och vi anlände allesammans välbehållna till Stockholm.

Angående processen kan jag nämna, att den vandrade genom alla instanserna. I hofrätten nedsattes straffet till en

månads fängelse och detta fastställdes af högsta domstolen.

* * *i november månad afgick jag som medlem af »Socialdemokratens» redaktion. Hjalmar Branting, hvilken sedan »Tidens» nedläggande icke låtit höra af sig offentligt, om man undantager hans arbete i »Nya Samhället», blef nu medlem af Socialdemokratiska förbundet och det var då natuiligtvis endast en tidsfråga när han skulle komma in i redaktionen och på så sätt göra sin insats i rörelsen. Detta var jag klok nog att på förhand inse och därför af sade jag mig självmant redaktörskapet.

Vid det ordinarie valet, som företogs 31 oktober, af tvänne medlemmar i veckotidningen »Socialdemokratens» redaktion erhöll nämligen Axel Danielsson 108 röster och jag 76. Branting fick 56. Att han icke erhöll flera röster berodde naturligtvis på, att det ännu fanns kvar en smula misstro mot »Nya Samhälliterna». För att göra försoningen fullständig, afsade jag mig till förmån för Branting. Jag bragte gärna detta lilla offer, detta så mycket mera som jag visste att min rätta plats var den muntliga agitatorns.

* *

*

Söndagen den 7 november 1886 hölls ett stormigt möte i Arbetareföreningens lokal, hvilket väckte stor uppmärksamhet och förorsakade ett förfärligt rabalder i hela den svenska prässen, ja äfven i den utländska.

Socialdemokratiska förbundets verksamhet hade länge varit en nagel i ögat på de liberala styrande pamparne i Arbetareföreningen. De hade en förkänning af, att den lifaktighet som utvecklades från socialistiskt håll, förr eller senare skulle verka hämmande på deras verksamhet — de sågo med andra ord arbetarne glida sig ur händerna och följa parollen från dem, som hade den röda fanan till samlings- och fälttecken.

De liberala herrarne hade jämte den borgerliga prässen gladt sig åt den utbrutna schismen och de hoppades naturligtvis i sitt stilla sinne, att denna skulle fortgå så länge, tills den fullständigt utmattat båda parterna och helt och hållet upprifvit den nya rörelsen. Men denna deras önskan kom på skam, ty enigheten var större än någonsin och arbetarne voro följaktligen kampdug-ligare än förut. Därtill kom, och det var naturligtvis det förargligaste att smälta för arbetareföreningens ledande män, att det

20 — Ur en agitators lif.var den radikalaste riktningen bland de socialistiska arbetarné som segrat.

Den 24 oktober hade arbetareföreningen afhållit ett möte. Gjutaren O. Larsson, den sedermera så ryktbare »Angköks-Olle», liade fått till diskussion uppställd frågan om den socialistiska rörelsen var till gagn eller till skada för arbetarne. Naturligtvis beslöt mötet att göra ett uttalande, i hvilket förklarades, att socialismen var till stor skada, emedan »den förorsakade oenighet mellan de arbetande klasserna».

Mötet, som var af fullständigt hemlig natur, i det inga andra än medlemmar och särskildt inbjudna fingo tillträde, refererades utförligt i prässen och särskildt var »Dagens Nyheter» vild af glädje öfver att »den socialistiska rörelsen i Stockholm blifvit dömd» af så kompetenta förståsigpåare som mötesanordnarne försäkrades vara. Det var detta möte som blef egentliga orsaken till det stormiga möte jag nu går att skildra.

Tidningarnes beröm och uttalanden om, att Arbetareföreningens hemliga möte var ett ord i rättan tid och ett steg i rätt riktning, steg arbetareföreningens styrelse så åt hufvudet, att den utlyste ett offentligt möte, å hvilket häradshöfding O. Hultgren skulle tjänstgöra som inledare af ämnet: »Om bildandet af en

förlikningskommitté för biläggandet af tvister mellan Stockholms arbetare». Efter inledningsföredraget skulle det blifva diskussion, lofvades i annonsen.

Att mötet, hvilket, som sagts, hölls den 7 november, samlat fullt hus behöfver jag väl icke säga. Det låg åska i luften, det kunde man märka genast vid inträdet i salen — det gällde ett nappatag mellan den gamla och den nya arbetarerörelsen. Efter Hultgrens matta och intetsägande föredrag skulle mötet utse ordförande, men redan då visade det sig, att motesinbjudarne missräknat sig på stämningen bland mötesdeltagarne, ty de af liberalerna föreslagna typografen Sven Linge och dåvarande metallarbetaren Joh. Svensson blefvo förkastade af mötet, som

i stället utsåg socialdemokraten, tunnbindare Engström, hvilken dock icke ville åtaga sig uppdraget, emedan lian icke ansåg frågan värd att diskutera. Till sist åtog sig Hultgren ordförandeskapet och diskussionen började, men gick ganska knaggligt.

Axel Danielsson, Erik Nordman och jag, som varit upptagna på annat håll, kommo in strax efter det diskussionen hade börjat. När jag begärde ordet och efter mig Danielsson och Nord-in än, anade antagligen vederbörande att vi ämnade först syna frågan ordentligt och därefter hålla en liten räfst med arbetareföreningens ledande män. Det upplystes därför att diskussionen nu skulle vara slut.

Som mötet icke fattat något beslut i den riktningen, protesterades det naturligtvis mot att införa en dylik ordning vid ett offentligt möte. Pet hjälpte emellertid icke, styrelseherrarne förklarade mötet afslutadt, Hultgren samlade ihop sina papper och gick ned från talarestolen.

Jag sprang nu upp på den lediga talarestolen och uppma-nadn de närvarande att ej låta sig nöja med en sådan komedi samt föreslog Nordman till ordförande. Detta förslag antogs med stor majoritet under oväsen och skrän från motståndarehåll. Nordman klef upp på talarestolen, men blef neddragen därifrån och nu uppstod ett förfärligt oväsen. Någon diskussion var det naturligtvis inte lönt att tänka på under sådana förhållanden; åtskilliga af föreningens styrelse ropade att mötet skulle vara slut, då lokalen var deras och endast de egde rätt att befalla där. Starka protester mötte naturligtvis denna oparlamentariska uppfattning och under tiden hade Axel Danielsson och jag i en sju-dundrande fart hopskrifvit en resolution. Jag sprang upp på talarestolen och föredrog densamma. Under det mest djäfvulska larm och spektakel blef den antagen, men under tiden hade ett städadt slagsmål börjat nere i salen och jag hade knappast slutat uppläsningen förrän en vaktmästare och några andra rusade upp för att kasta ned mig. Jag grep fast med bägge händerna i talarestolen och lyckades hålla mig fast ända tills förstärkning hann anlända. Den kom snart nog och man slogs och brottades nu rundt omkring mig, min pincenez krossades — den förvaras nu i Arbetarrörelsens arkiv som ett kuriosum — och jag hade inte väl kommit ned i salen förrän jag erhöll ett käpprapp öfver ena armen, utdeladt med sådan kraft, att käppen sprang i bitar.

Någon af arbetareföreningens styrelsemedlemmar hade telefonerat efter polis och i trappan, då jag och Nordman m. fl. af-lägsnade oss, mötte vi flera konstaplar, som i språngmarsch, tagande flera trappsteg i sänder, kommo ditrusande. Axel Danielsson, som ännu inte hunnit ut ur salen, blef ett slags syndaoffer, ty han var den enda bland de mera bekanta socialdemokraterna som på en styrelseledamots befallning utföstes af polisen.Händelserna på detta möte blefvo sedermera på det mest löjliga sätt förvrängda och förstorade samt gåfvo anledning till ett skall i hela den svenska tidningspråssen mot socialdemokraterna. I den utländska prässen broderades historien ut så pass, att det där hette att en revolution utbrutit i Stockholm.

Man hade ett mycket dåligt samvete, hvilket bland annat framgick däraf, att man en lång tid efteråt kommenderade ut en stor polisstyrka för att skydda arbetareföreningens lokal, då några möten liöllos där. Samtidigt höll polisen ett vaket öga på »Socialdemokratens» redaktion, hvilken då var inrymd i en liten lokal inne på gården i huset Oxtorget 2.

Socialdemokratiska förbundets svar på arbetareföreningens oförskämdheter blefvo tre protestmöten, å hvilka antogos skarpa resolutioner, riktade mot arbetareföreningens styrelses oparlamentariska tillvägagångssätt och dess kränkande af församlings- och yttrandefriheten.

Dessa möten, hvilka voro så talrikt besökta, att många måste vända om utan att få plats, gåfvo polismyndigheterna anledning till att, på grund af att lokalerna voro så fullproppade, uppmäta dessa och föreskrifva det antal personer, som fick insläppas vid offentliga möten. »Socialdemokraten» skämtade häröfver i en notis af följande innehåll:

»Mene, tekel, upharsin (Räknadt, mätt och deladt). Stockholms polismyndigheter börja vidtaga sina försiktighetsmått. Da-garne efter våra tre protestmöten, då respektive lokaler voro öfver-fyllda, uppträdde ett par polismän i de flesta offentliga lokaler i Stockholm, där möten pläga hållas och roade sig med att mäta upp deras rymdinnehåll i tydligt syfte att räkna ut huru många socialister de kunde antagas rymma. Höga vederbörande ha

med ömt medlidande sett huru dessa så ömt omhuldade socialister mångengång bli klämda mot hvarandra på mötena. Därför vill man nu lagligt garantera dem fritt utrymme och ogeneradt svängrum för armbågarne genom att bestämma en viss siffra för hvarje lokal. Vi iakttogo med egna ögon en dylik polisöfning i rymdgeometri. En mycket tjock herre skulle föreställa normalsocialisten i Stockholm. Lika många gånger hans breda mank gick upp i längden på en bänk — lika många socialister antogs högst kunna få rum på samma bänk. Detta föranledde lokal-föreståndarskan att lämna den vänliga upplysningen: »Inte äro alla socialister, som komma ut, så tjocka som konstapeln.»Allt detta väsen i prässen och polisens trakasserier hjälpte naturligtvis till att skrämma upp allmänheten — allt med det genomskinliga syftet att i riksdagen få genomtrumfade de undantagslagar, den liberala ministern Themptander gick hafvande med. Man talade offentligt om de blifvande socialistlagarne och tidningarne diskuterade frågan samt funno det alldeles i sin ordning att det socialistiska ogräset upprycktes med rötterna. Se här (å sid 241) hur Budkaflen behandlade frågan: Den liberala

statsministern håller på att förskaffa sig ett extra mål.

Man gick infernaliskt — men på samma gång dumt till väga — för att få upp en stämning mot socialisterna. Se här ett par exempel.

I kungliga slottets vedkällare hade på något sätt eld uppkommit och icke allenast den svenska utan äfven den utländska prässen insinuerade att elden var anlagd af socialisterna.

Yid ett annat tillfälle hade en springpojke, anställd hos en skräddarefirma på norr, roat sig med då han var ute på ett ärende för firmans räkning, att från Lejonbacken vid slottet kasta stenar i Norrström. Han kom i hastigheten att kasta fel, så att en liten sten föll ned framför fotterna på kungen, som just tog sin morgonpromenad. Det blef en förskräcklig uppståndelse; från polisens sida ville man absolut ha det till ett planlagdt attentat mot kungen, naturligtvis iscensatt af de förfärliga socialisterna. Pojken ville man ha in på-Prins Karls uppfostningsanstalt, Gål-ön, men jag smickrar mig med att det var jag som räddade honom undan detta öde.

Af många var jag särskildt illa sedd. Jag hade stött en hel del för hufvudet, var alltför opolerad och ville aldrig gå med på någon kompromiss. Det var därför inte underligt, att från vissa håll gjordes förslag att jag skulle helt och hållet uteslutas från rörelsen. Sålunda anlände en dag till Socialdemokratens redaktion följande skrifvelse, hvilken jag som ett kuriosum här in extenso återgifver:

»Till Socialdemokratens redaktion:

Efter många företag för och emot har jag beslutat mig för att tillställa Eder en summa af 300,000 (trehundra tusen) kronor om Ni helt och hållet utesluter Aug. Palm från Eder verksamhet, som jag för öfrigt ej ogillar. Pänningarne få lyftas 1 jan. 1887 och räknar jag på eder tystlåtenhet i denna sak.

Jag förblifver etc. Högaktningsfullt

L. O. Smith.»Huruvida brefvet var en »bluff» eller verkligen härstammade från den store, men slagne arbetareledaren, är inte godt att veta ty det blef aldrig undersökt. Var det från lionom, så förvånar jag mig inte alls däröfver, ty jag liade verkligen en dryg del af skulden till att hans ring-rörelseplaner strandat.

* *

*

En dag kom Atterdag Wermelin, i högsta grad upprörd, upp på redaktionen. Tårarne sutto i ogonvrån och vi frågade förbluffade hvad som stod på.

Vermelin svarade icke till att börja med, utan framställde i stället frågan:

— Ser jag verkligen ut som en samvetslös bof, en förrädare, en skurk, en usel, samvetslös människa?

Vi häpnade öfver hans fråga och bådo om närmare förklaringar på hvad han menade.

— Kan ni tänka er hvilket tillbud man gjort mig, fortsatte han, man har sökt förmå mig att mot betalning bli spion

på den socialistiska rörelsen.

Och nu berättade han, att en högt uppsatt person inom polisverket låtit kalla honom och föreslagit honom att lämna meddelanden åt polisen från alla socialisternas sammanträden. De visste nämligen att Wermelin var med i vårt förbund.

Det var detta tillbud som så upprört honom och den som kände Wermelins nobla karaktär bör egentligen inte förundra sig däröfver.

Att han gaf vederbörande ett afslag, värdigt det lumpna anbudet, behöfver väl icke sägas. Kort tid efteråt, blef Wermelin, som var medarbetare i »Aftonbladet», af skedad från denna sin plats på grund af sina sympatier för och sitt deltagande i den socialistiska rörelsen.

Sedan gick han här en tid och lefde på luft och guds försyn, skref några små broschyrer, bland hvilka må nämnas: »Kan sparsamhet rädda proletariatet», en hånande vidräkning med dem som endast ha ett recept för arbetarne, nämligen att de skola spara och lör öfrigt vara gudliga och låta sig nöja med hvad som hälst. Han utgaf äfvenledes tillsammans med Axel Danielsson en tillfällighetstidning, »Lucifer», hvilken gick åt som smör för sol. »Svarta ligans triumf», en satirisk dikt mot det hyck-lande präst- och läsarföljet, skrefs äfven af Wermelin. Jag var förläggare för den senare och för öfrigt för hela klabbet, d. v. s. alla inkomsterna gingo ärligt till bröders bästa. Wermelin, Axel Danielsson, Nordman och jag hade i flera veckor tillfälle att för sålda exemplar, i all hygglighet förstås, få oss en liten afton-

Slagsmålet i arbetareföreningen.

(Samtida teckning i Budkaflen.)

tuting efter dagens strid och möda, hvilket såväl kunde behöfvas under de bistra tiderna.

Ja, Wermelin föredrog att slita en hund och svälta heldre än att blifva spion med utsikt till god betalning och en god anställning. Sedermera utvandrade han som så många före och efter honom fått göra, till Amerika.Han for till det stora landet 1 vester öfver Göteborg ocb han sände de svenska partivännerna sitt afsked i följande ord, som han yttrade vid det möte, Göteborgs socialdemokratiska förening anordnat före hans afiesa:

»Då jag nu i två år deltagit i den svenska arbetarrörelsen

och nu står i begrepp att till den säga mitt sista ord, vill jag om den säga min uppfattning. Rörelsen har handlat fullt riktigt, då den ställt sig på klasskampens grund, då den brännt alla sina skepp, så att ingen återgång är möjlig, utan endast framåtgående till målet: frihet, jämlikhet och broderskap. Enligt alla tecken att döma är rörelsens framtid god. Då hunden morrar och visar

tänderna slår man honom för att kufva honom, och samma

taktik har man också användt mot arbetarne, men nu börjar denna taktik att bli oanvändbar. Tack vare arbetarprässen, f. n. representerad af tre organ, grundlagd af arbetarne, aflöper kuf-vandet numera icke så lätt, ty denna präss förkunnar och klargör på hvilket sätt arbetarne behandlas.

Då jag nu talar mitt sista ord, kan jag ej annat än uttala den önskan och det hoppet, att vi må få upplefva befrielsens timma. Men för att detta skall vara möjligt fordras att med kraft och enighet verka för en fast internationell organisation och väcka arbetarne till politisk vakenhet.»

I Amerika lyckades det icke för Wermelin. Han kämpade en hård kamp* i många år, men uppgaf till sist densamma och gjorde pinan kort genom att själf taga sitt lif 1904.

Då det säkert skall intressera mina läsare vill jag här anföra den storslagna dikt, Atterdag Wermelin skref till »Lucifer» och som hette:

LJUSBRINGAREN.

Ur rymdernas djup jag sjunger min sång i vilda mäktiga toner,

men tuttar väl på en världsbrand en gång för kval som jag led i seoner.

Man band mig vid klippans skrofliga barm och satte en gam att frossa på lefvern, som skälfde så rykande varm, det skulle mitt högmod krossa.

Så led jag, så stred jag i tusen år och hädade världens herre, och allt som det växte, mitt blodiga sår, jag hädade blott dessvärre.»Gluff-Gluff» (Themptandqr).

(Samtida karrikatyr.)

På sistone kom där en skelögd flock — guds tjänare voro de alla — med fromlande miner och sotsvart rock och fulla af helig galla.

Med pinbänk och tumskruf och glödande tång de skulle mig ödmjukhet lära, samt skredo till värfvet med bön och sång, vår herre gud fader till ära.

Ur en agitators lif.Men aldrig de hörde ett smärtans skri, totalt voro mödorna spilda; en bönesuck mängde sig aldrig i min tungas hädelser vilda.

Jag öste mitt hån så isande kallt, att fromheten fann mig gruflig, i Satans gestalt, i Prometeus’ gestalt, förblef jag densamme — okuflig.

Och lyfte jag stundom min länksmidda arm till hot mot den signande prästen, då bäfvade hafvets rullande barm och jordens innersta fästen.

Så led jag, så stred jag i tusen år i lidandet städs triumfator, mer fruktansvärd, trots mina blodiga sår, än himlarnes storimperator.

Och nu är^det världens senaste tid, snart ståndar på evighetsnäset vår sista, vår stora förbittrade strid, där biter den gamle i gräset.

Se eldhanen flaxar kring världens hörn och byggnaden störtar samman.

Och då stiger tankens frigjorda örn mot skyn ur den rykande flamman.

Med dåvarande poliskommissarien Scher, som lefde och regerade i staden inom broarne, hade jag en liten extra sammanstötning vintern 1887. Kaféidkare Olsson, Svartmangatan 11, hade innan han blef kafévärd varit skomakare och som sådan sytt poliskommissarien ett par stöflar. Men den som glömde betala stöflarne, det var poliskommissarien, förmodligen hade han bespetsat sig på att få dem som något slags extra present därför att kaféet låg inom det distrikt, hvarest hr Scher förde spiran — den sortens folk vilja gärna smörjas om det skall vara riktigt bra!

Om Olsson icke hade lust att »smörja» eller icke kände till detta bruk, vet jag inte, men då skulden var ett år gammalskickade han en ny räkning till poliskommissarien. Denna gång fick han betaldt, men ett par dagar därefter aflade Scher ett besök hos Olsson på tjänstens vägnar.

— Hvad är det för sorts folk som kommer hit, yttrade han, här hållas ju möten och jag har hört att det kräket Palm brukar komma hit på mötena.

Ungefär i dessa ordalag yttrade han sig och så fortgick det under hela visitationen.

Ett par dagar efteråt kom icke smälta att han fått betala mot arbetarrörelsen och isynnerhet mot min person. Med ett dunkelt hot om att »han nog skulle taga reda på hvad det kräket Palm hade för sig», aflägsnade han sig äfven den gången.

Då jag jämte Axel Danielsson och Nordman en kväll kom upp till Olsson, berättade denne om poliskommissariens besök samt de yttranden han fällt om mig.

Jag beslöt med anledning häraf uppvakta poliskommissarien och bad mina båda kamrater att följa mig för att åhöra den afbasning jag ämnade gifva honom. De följde med och det bar i väg till poliskontoret.

Sedan vi kommit in, frågade jag de i förrummet posterande konstaplarne om kommissarien var att träffa, hvilket de bejakade. Han satt i rummet innanför, dörren stod öppen och jag trädde in. Hr Scher satt med ryggen mot dörren, civilklädd och med »storm» på hufvudet. Han frågade mig hvad jag ville utan att vända sig om.

Sedan jag presenterat mig, svarade jag att jag icke ville honom något, men trodde att han önskade tala med mig.

— Nej, blef svaret.

— Ni har ju varit uppe på Café International och frågat efter »det kräket Palm», svarade jag och dessutom sagt att ni

han igen — han kunde tydligen stöflarne — och utfor i fula ord

Kaféidkare A. Olsson.nog skall ta reda på hvad jag tager mig till. Det är orsaken till att jag kommit hit.

Jag hann knappast tala till punkt förrän han med en våldsam gest till de i ytterrummet placerade konstaplarne skrek: »Ut med honom!» Konstaplarne reste på sig och hifvade ut Danielsson och Nordman, men mig rörde de icke.

Jag minns inte så noga hvad jag sedermera yttrade, ty nu gick det raskt undan, men jag tror att jag sade honom, att det icke var vidare fint gjort af en poliskommissarie att gå omkring och racka ned på folk.

Han reste sig nu och med en tordönsstämma, som kom hela poliskontoret att skaka, vrålade han: »Ut med honom! För ut

honom!» Poliskommissarie Borg, som då var öfverkonstapel, var vid tillfället närvarande. Ett par konstaplar kommo nu fram för att utföra sin förmans order. »Rör mig inte», skrek jag, »jag tänker själf gå min väg, men i morgon ämnar jag anmäla er, kommissarie, för den oförskämdhet ni begått mot mig, en oförskämdhet mera passande en kärring än en karl.»

Därpå aflägsnade jag mig utan att konstaplarne lade hand på mig. Troligtvis tyckte de, att den afbasning han erhållit var välförtjänt, ty han var hatad af alla sina underordnade på grund af sin brutalitet.

Dagen därpå gick jag upp till dåvarande polismästare Rubenson och berättade oförbehållsamt det hela. Polismästaren, med hvilken jag på den tiden ofta sammanträffade med anledning af möten och demonstrationer, lofvade att uppkalla polis-kommissarien och vidtaga sådana åtgärder, att något dylikt ej komme att hända för framtiden. Jag vet också att han höll ord,

Men poliskommissarie Scher betalade mig »för gammal ost» efter min andra Långholmssejour. Därom sedermera.

* *



I mars 1887 antogos spannmålstullarne af riksdagen. En kort tid förut hade de liberala hållit ett stort möte i Musikaliska akademien mot tullarne, å hvilket bland andra dåvarande statsminister Themptander uppträdde. Jag deltog äfven i diskussionen å mötet och detta blef sedermera framhållet såsom något så förfärligt, att dåvarande godsegaren, sedermera statsministernBoström under debatten i riksdagen tillropade statsminister Themp-tander: »Säg mig med hvem du umgås och jag skall säga dig hvem du är.» Äfven generaldirektör Wieselgren blandade in mig och detta möte i debatten.

Mitt uppträdande åstadkom en hel del rabalder i den borgerliga prässen och »Nya Dagligt Allehanda», »Vårt Land» och »Svenska Dagbladet« hade till och med fräckheten — eller dumheten hvilket det nu var — påstå, att jag var ditbeordrad af föreningen mot lifsmedelstullar. Jag behöfver väl inte vederlägga detta påstående, ty det vederlägger sig självt. Den föreningen var i mina ögon allt för litet folklig för att jag skulle vilja stå i något slags maskopi med densamma och i föreningens ögon var jag helt säkert en så stor rabulist och skabbigt får att den å sin sida icke ville ha med mig att göra. I ett öppet bref, in-fördt i Soc.-D. den 5 mars 1887, gaf jag såväl de

ofvannämnda tidningarne som hrr Boström och Wieselgren ett ampert svar på grund af deras föraktliga och dumdryga uppträdande.

Som exempel på brackaktig-heten den tiden kan jag anföra en synnerligen betecknande episod. Redaktör Richard Gustafsson hade jämte ett par andra skrifvit under som borgensman för de böter, jag blifvit ådömd i dernas fängelse uppe i Norrland, nade sig de reaktionära och ljusskygga för att vid stadsfullmäktigevalet 1887 peta Richard Gustafsson. Han föll också igenom för den sakens skull.

Angående dessa böter och de processer jag då förde kan jag också berätta en liten historia om dåvarande kyrkoherden i Adolf Fredriks församling A. W. Staaf. Jag måste gå till roteman-nen för att få ett medellöshetsintyg, ty partiet hade på den tiden synnerligen smått om pängar. Som jag bodde i Adolf Fredriks församling, måste pastorsembetet där utställa intyget. Jag infann mig därför hos kyrkoherde Staaff för att utfå ett sådant.

Handelsarbetaren Axel Rylander.

samband med de tre måna-Af denna omständighet begag-Då kyrkoherde Staaff för några år sedan afled, erhöll han mycket vackra loford i tidningarne för sin humanitet och människokärlek. Men mot mig var han så lagom vänlig. Då jag kom *in till honom och han fick klart för sig hvad det var fråga om, började han i en del damers närvaro håna mig genom att uttala sin stora förvåning öfver att jag, som var redaktör för en tidning, kunde behöfva fattigbetyg då jag skulle processa.

Jag lät då den svarte herden veta, pro primo, att processerna blifvit mig påtvungna och pro sekundo, att redaktörer för arbetartidningar icke hade löner som kyrkoherdar, utan voro lika barskrapade som den herre och mästare, prästerna sade sig tjäna.

Han vände mig ryggen och började skrifva ut intyget.

Jag har anfört denna lilla episod för att visa, att om den prästen var human, så var han det icke mot alla. Och i alla händelser var han icke finkänslig, ty då skulle han icke i andras närvaro velat såra mig. Men jag var ju socialist — och då be-höfde han ju icke taga någon hänsyn.

* *

*

Med polisen hade vi många skärmytslingar på den tiden. I februari månad hade Fackföreningarnes centralkomité förhyrt Arbetareföreningens lokal för ett möte med diskussionsämne: »Hvilka åtgärder böra vidtagas för att skydda arbetarnes lif och lemmar under arbetets utöfning.» Lokalen stängdes i sista ögon* blicket af föreningens ordförande, hr Sven Linge, som till och med rekvirerade polishandräckning, hvilken naturligtvis välvilligt lämnades. Detta trots att vi af föreningens föreståndare, en hr Kuhr, ordentligt förhyrt lokalen.

Ett par timmar innan mötet skulle börja, erhöllo mötes-anordnarne den till polisen inlämnade anmälan tillbakasänd medelst en konstapel och på anmälan stod antecknadt följande:

»Fackföreningarnes Centralkomité under dess nuvarande sammansättning och Socialdemokratiska förbundet tillåtas icke hyra Arbetareföreningens lokal. Sven Linge,

Arbetareföreningens ordförande.»

På aftonen var hela Malrnskillnadsgatan uppe vid Arbetareföreningens hus besatt af en stark polisstyrka och naturligtvis hade en mängd folk, som ämnat sig till mötet, infunnit sig. Detvar tämligen oroligt ända till vid 1 O-tiden, då folket tröttnade och gick hem med allt annat än milda känslor mot arbetareföreningen, dess ordförande och hans skyddsänglar: polisen.

till en morgonpromenad, som jag pingst- ^:r Åkerberg,

dagsmorgonen kl. 8 företager från min

bostad i Saltmätaregatan öfver Adolf Fredriks kyrkoplan, Drottninggatan, Fredsgatan öfver Vasabron, St. Nygatan öfver Slussplan, Södermalms-torg och Hornsgatan, Yid Liljeholmsbron möter mig en musikkår, som spelar upp en marsch och så bär det åstad till en plats i det gröna, där medförd frukost ätes. De som önska göra sällskap vid denna angenäma morgonpromenad anmodas infinna sig bestämdt kl. 8.

Kl. half 9 passeras Södeimalmstorg och vid Liljeholmen inträffar jag kl. 9. Aug. Palm.

Pingstdagsmorgonen kom och sällskap erhöll jag också. Erik Nordman kom hem till mig på morgonen och i sällskap med honom och ett par af mina äldsta barn begaf jag mig i vag.

Stor arbetslöshet hade rådt i Stockholm den vintern. En komité hade tillsatts för att taga de arbetslösas sak om hand, och en demonstration, som de arbetslösa ämnat anordna, hade blifvit förbjuden af polisen. Tyglarne stramades till allt hårdare och knappast någon vecka förlopp utan att öfvergrepp i en eller annan form begicks mot arbetarne.

Jag hade länge funderat på att spela polisen ett spratt. Särskildt var jag harmsen öfver att demonstrationsrätten hade förvägrats arbetarne och beslöt att göra ett försök till en liten demonstration för att åtminstone protestera för mitt eget vidkommande.

I pingstveckans nummer af Soc.-D. stod därför följande annons :

Sällskap önskasRedan vid Adolf Fredriks kyrkoplan stodo en hel del och väntade på oss för att göra sällskap. Traktens poliskommissarie jämte en hel del poliskonstaplar hade äfven infunnit sig för att tjänstgöra som uppvaktande kavaljerer. Det bar i väg Drottninggatan framåt och under vägen slöto sig allt flera till oss. Bland dessa var »Jörgen», alias redaktör Georg Lundström, som vanligt ytterst elegant i modernaste redingote och cylinder. Han såg så glad och nöjd ut, att det rent af var en glädje att se på honom. Vid gränden till Klara polisdistrikt stod dess poliskommissarie jämte konstaplar och nu slöto sig dessa också till tåget, som redan nu räknade 3- å 400 deltagare.

Strax innan vi hunnit till Fredsgatan, mottogs jag och mitt morgonpromenerande sällskap af Jakobs distrikts poliskommissarie jämte en del poliskonstaplar och vid södra ändan af Vasabron stodo herr Scher, poliskommissarie i Nikolai, och hans tjänsteandar uppställda för att göra oss sin uppvaktning på vägen genom staden. Vid slussen stodo flera hundra nyfiket väntande på tåget, till hvilket de flesta slöto sig.

Det är en gifven sak att kommissarierna i såväl Katarina som Maria distrikt jämte konstaplar gjorde sällskap genom söder. Vid Södermalm storg stod vakten uppställd i stram gif-akt-ställning, som om den fått särskild order att visa oss hedershonnör. Äfven här strömmade en del till och där torde sällskapet ha varit störst till antalet, ty det uppgick säkerligen till minst tusen personer.

Under vägen genom söder tröttnade en stor del och vände om, sedan de gjort sällskap ett stycke, men vid Liljeholmsbron torde vår skara ändå ha uppgått till omkring fyrahundra personer, af hvilka största delen utgjordes af partivänner med barn och blomma och matkorgar, hvilka hade lust att äta frukost i det gröna. Efter fana och musik bar det nu i väg ett stycke utom tullen, hvarest vi slogo oss ned i en skogsbacke.

Här åts, dracks, hölls tal, deklamerades och dansades omväxlande hela förmiddagen, men midt under det glädjen stod som högst i tak eller rättare i sky, kom en landsfiskal, eller hvad det var för en herre, åtföljd af rättaren vid den gård, till hvilken marken hörde, och förbjöd oss i egarens namn att vistas där.

Men det lyckades icke att få oss att aflägsna oss. I stället ställde vi upp oss i led — detta var Nordmans förslag — ochmarscherade efter musikens friska toner upp till gården, som låg ungefär 15 minuters väg från vår själftagna festplats. Vederbörande bommade dörrarne och släppte hundarne — ett par ilskna gårdvarar — lösa, men dessa blefvo antagligen rädda för musiken och den ovanliga syn som mötte dem, ty de stucko svan-sarne mellan benen och kilade sin väg som om de haft brinnande halmviskor i svansarne.

Sedan vi kommit upp på gårdsplanen, framträdde Nordman och höll ett tal till egaren, i hvilket han å egna och de närvarandes vägnar tackade för visad gästfrihet, framhållande att det var fredliga Stockholmsarbetare med barn

och hustrur som begagnat sig af den härliga pingstdagsmorgonen för att efter veckans slit och trägna id skaffa sig en stunds vederkvickelse och dito ren oförfalskad landtluft. Till sist utbragte han ett kraftigt besvaradt lefve för egaren.

Denne, som stått gömd innanför dörren, kröp nu fram helt flat och tackade oss samt försäkrade att det hela berodde på ett missförstånd. Vi fingo gärna begagna oss af skogsdungen och roa oss så mycket vi behagade.

Nu marscherade vi i sluten trupp tillbaka till festplatsen och den en stund af brutna festen fortsattes.

Huruvida det varit Stockholmspolisen, som genom telefon eller ilbud sökt skrämma upp egaren, så att han lät rekvirera ordningsupprätthållare, vill jag låta vara osagdt, men omöjligt är det inte, ty den spelade oss under denna tid alla de spratt den kunde.

Därför hade jag för omväxlings skull arrangerat denna morgonpromenad, som egentligen endast var ett tjufpojksstreck, ehuru ett oskyldigt sådant.

Den förde emellertid det goda med sig, att en stor del af de meniga bland polismännen började bli smått rasande på det högre befälets nervositet och dumhet att vid alla möjliga och onödiga tillfällen kommendera ut polis så snart det gällde oss socialister.

Saken var den, att polismännen pingstafton firat sin högtidsdag och en del af dem hade inte kommit hem förr än kl. 3 på morgonen, men det oaktadt fått order att kl. 1/a 8 infinna sig å respektive poliskontor för att uppvakta mig och mitt sällskap på morgonpromenaden. Detta föll dem naturligtvis icke ismaken och flera bland dem uttalade högt sitt missnöje öfver att de jämt och ständigt måste ut och »valla socialister», hvilket de ansågo vara fullkomligt onödigt, då — som de sade — de »aldrig sett en så mönstergill ordning råda vid några folksamlingar som då dessa arrangerades af socialisterna».Sammandrabbningar med länsmän, kronofogdar och präster. — Tre mötesupplösningar med efterspel. — Axel Danielsson och Nordman lämna Stockholm.

Under hela året 1887 var jag nästan öfverallt i landet, då jag befann mig ute på agitationsresor, utsatt för trakasserier från myndigheternas sida. Det såg ut som om de fått blodad tand sedan kronofogde Rehausen uppe i Hudiksvall fått mig ådömd fängelsestraff. Därtill kommo åtskilliga åtal mot »Socialdemokraten», för hvilken jag numera icke var redaktör, utan endast ansvarig utgifvare.

Den sorgligt beryktade Skarin var den som gick i téten beträffande åtalen mot tidningen. Denne herre, som förut varit anställd vid den värfvade militären, gardist tror jag, och vid tillfället antagligen gick ledig på arbetsmarknaden, uttog stämning å tidningen med anledning af en presentation af den tve-tydige herrn, som stått införd i densamma.

Efter honom följde fyra uppsalaprofessorer, nämligen Rydin, Alin, Hedenius och Johansson, af hvilka den senare nu är biskop i Hernösand. Dessa lärde herrar hade känt sin ära kränkt af en artikel, kallad: »En reaktionens härd» af Hjalmar Branting, i hvilken deras verksamhet utsattes för en skarp kritik.

Då rådhusrätten delade professorernas åtal i fyra mål, hade sålunda Socialdemokraten — eller rättare jag, ty jag fick krypa in för dem — icke mindre än fem tryckfrihetsåtal på en gång. Härtill kommo under sommarens lopp trenne mötesupplösningar, af hvilka åtal följde på de två. Den ena ägde rum i Bro i Uppland, där en kronofogde Åhlén upplöste ett möte för mig, förstpå den åt mig upplåtna platsen och sedan på landsvägen, dit jag med åhörarne förflyttat mig. Ett annat möte i Korsnäs upplöstes af kronofogde Essen och ett tredje i Enköping af en mycket ungdomlig t. f. borgmästare.

Härtill kommo snart sagdt oafbrutna strider med enfaldiga kommunalordförander och andra i egen tanke stora samhälls-pampar. Det såg nästan ut som om vederbörande ville med ett slag göra rent hus med allt hvad socialism hette och till att börja med göra sig färdig med mig.

Antagligen trodde man på vissa håll att jag blifvit matt. Då jag en gång — hindrad af en agitationsresa — icke infann mig vid Stockholms rådhusrätt då de fyra professorsmålen förekommo, insinuerade »Dagens Nyheter» att jag höll mig undan, medan ett par andra tidningar funderade öfver, huruvida jag icke redan tagit min Mats ur

skolan och knipit min väg från alltsammans. Men så galet var det inte, jag var endast upptagen af arbete på annat håll.

* *

*

Några episoder från det årets agitationsresor förtjäna att räddas från glömskan.

I Katrineholm hade jag fått hyra mötesplats af en arrenda-tor. I sista ögonblicket kom emellertid order från egaren, en kapten von Post, att platsen icke fick upplåtas, och kaptenens ombud, inspektören, hotade att rekvirera polis, ifall icke arren-datorn och jag ville foga oss i förbudet. Likaledes hade grefve Bonde, k. m:ts nuvarande operachef, hvilken har stora jordar i och omkring Katrineholm, förbjudit att några föredrag af socialisten Palm finge hållas på hans ägor. Jag gick nu till kommunalordföranden, för öfrigt en human man, och förklarade att om jag icke kunde erhålla någon annan plats, ämnade jag uppträda och tala på självfva torget. Till sist anskaffades en gårdsplan och där talade jag.

På mötet voro 3- ä 400 personer närvarande och bland dessa en i orten mycket känd personlighet, nämligen skollärare Kahls-son från Valla. Han var ortens skinande liberala ljus och synnerligen fruktad af samhällets »store» på grund af sina bref i »Fäderneslandet» och »Östgöten» m. fl. tidningar. Han hade blifvit eftersänd för att grundligt stuka till mig.Den förskräcklige kom och efter mitt föredrag skulle han »afrätta» mig. Men det olyckliga inträffade att den som blef »af-rättad», det var inte jag utan i stället skolläraren i Valla. Att han blef tillstukad och det så det förslog var det många som gladde sig öfver, ty han hade varit en skräck och fasa för en stor del af ortens invånare på grund af sitt tidningsskrifveri. Denna min seger öfver skolläraren gjorde att såväl jag som socialismen stego betydligt i de goda katrineholmarnes ögon.

Då jag en tid efteråt på genomresa passerade Katrineholm blef jag af arbetareföreningens festkomiterade inbjuden att bevista en fest och därvid hålla festtalet, hvilken inbjudan jag också efterkom. Mitt anseende hade tydligen stigit sedan jag snutit skolläraredanken.

I Gnesta gjorde en stationsskrifvare Ramsay ett bondförsök att förhindra ett af mig där annonseradt möte. Han kallade till sig en pojke, som jag engagerat för att klistra upp affischerna samt fråntog honom såväl dessa som den på förhand åt honom lämnade betalningen.

Jag hade med middagståget kommit till samhället, en vän hade anskaffat mötesplats och jag hade genast öfverlämnat affischerna åt gossen för uppklistring pä lämpliga platser samt därefter i sällskap med min vän begifvit mig till dennes bostad.

Då jag en timma före mötets början kom ned till stationen, fick jag höra »Blinde Karl», en på sin tid af alla resande som besökte Gnesta, känd person, som försörjde sig med att sälja tidningar till passagerarne, berätta om stationsskrifvarens tilltag under förklaring, att »herrarne på stationen ha mycket roligt åt det, ty nu får Palm inget folk».

I en hisklig fart rusade jag in på stationen för att taga slyngeln i välförtjänt upptuktelse. Han försökte till en början sätta sig på sina höga hästar och neka till alltsammans, men slutligen måste han fram med såväl affischer som pängar. Det var nu för sent att klistra upp affischerna, men till mötet infunno sig dock ett par hundra personer, som ryktesvis hört saken omtalas, och man kan sålunda icke säga att mötet var misslyc-kadt. Det slog så väl an på Gnestaboarne, att ett nytt möte arrangerades påföljande söndag, vid hvilket äfven Nordman var tillstädes som talare.

I Norrköping nekade vederbörande polismyndighet mig att ålla möte å den s. k. Oxbacken, såvida icke drätselkammarendärtill lämnade sitt bifall. Då utsikten att få drätselkammarens tillåtelse var mycket ringa, beslöto Nordman och jag att hålla mötet ändå, men vi förhyrde för säkerhets skull en plats vid den s. k. Röda stugan att ha i reserv.

Vi utsände en massa affischer, i hvilka vi uppmanade arbetarne att i massa möta på Oxbacken. Det regnade

ganska mycket den dagen, men folket kom i stora skaror och naturligtvis äfven en mängd polismän, anförda af polismästaren, som höll sig på långt afstånd borta i ett gathörn.

Jag uppträdde nu och underrättade mötesdeltagarne om, att myndigheterna förbjudit mötets hållande på Oxbacken samt tillfrågade det närvarande polisbefälet, om polisen ämnade inskrida ifall mötet det oaktadt hölls. Härtill svarades ja och därefter uppträdde Nordman och meddelade att han hade en annan mötesplats i beredskap vid Röda stugan samt bad mötesdeltagarne följa med dit. Då den nya mötesplatsen var belägen vid östra ändan af staden, medan Oxbacken ligger vid norra, blef det nu en ganska imponerande demonstration tvärs igenom staden. Detta till stor missräkning för polisen, som hade förbjudit ett möte, men nu i stället fick ett möte med demonstrationståg.

Omkring tre veckor efteråt hade partivännerna i Norrköping förhyrt Brödraföreningens lokal till ett möte i fackförenings-frågan, vid hvilket jag skulle vara inledare. I sista ögonblicket stängdes emellertid lokalen för mig af Brödraföreningens ordförande, en brefbärare Schelin, som t. o. m. hade rekvirerat polis.

Mycket folk hade samlats på gatan, men lokalen var och förblef stängd. Då framträdde en man ur hopen och erbjöd sig att upplåta sin trädgård som mötesplats. I sjudundrande fart arrangerades nu en aftonpromenad och då trädgården ifråga låg i arbetarkvarteret hade vi att passera en stor del af den finare stadsdelen, till stor förargelse för storborgarne och deras redskap Schelin, hvilka jämte polisen stodo och sågo långnästa ut då vi marscherade i väg. Först hade emellertid en af arbetarne låtit Schelin få veta, att han var en åsna, som sprang sina motståndares ärenden.

* *

*

Lördagen den 3 juli 1887 hade några personer i Bålsta (Uppsala län) anordnat ett möte, vid hvilket jag skulle hålla föredrag. Det hölls en half mil från stationen och långt frånvägen, men hade ändå samlat omkring 150 personer. På återresan från Bålsta hade en partivän Aug. Lagerström, som bodde i Bro, anordnat ett möte där. En målare, som hyrt ett torp af en soldat, hade upplåtit mötesplats, och mötet skulle gå af stapeln kl. 8 på söndagskvällen.

Att jag skulle komma till Bro hade väckt mycken uppståndelse därstädes. Brogård, som äges af en son till den bekante Erik Josias Sparre, är belägen ett stycke från Bro järnvägsstation. Vid stationen hade en hel hop människor samlat sig och bland dessa befunno sig, utom en mängd människor från kringliggande trakt, förvaltaren vid Brogård, en kronofogde Åhlén — med lagboken under armen — kyrkoherde Åsbrink med flera af ortens storgubbar. Självfva‘Erik Josias Sparres hustru, gamla grefvinnan, befann sig där. Hon skulle nämligen resa till Stockholm med det tåg, hvarmed jag anländt.

Hon lät kalla förvaltaren till sig för att göra sig underrättad om huruvida jag var kommen. »Jo, det är han, men jag och kronofogden skola nog jaga bort honom», tröstade han henne. Hon drog en lättnadens suck och ångade i väg mot Stockholm.

Vi begåfvo oss i väg till mötesplatsen, som låg omkring 25 minuters väg från järnvägsstationen. Då det emellertid längs vägen fanns många stora berghällar, å hvilka icke en gång ett grässtrå kunde växa, föreslog jag att vi skulle hålla mötet på en dylik plats invid vägen. Då framträdde gårdens rättare med hälsning från förvaltaren att å gårdens egor finge icke Palm uppträda. Det fanns således ingen annan råd än att fortsätta den af brutna marschen.

Vi voro säkerligen omkring 300 personer som traskade i väg i landsvägsdammet och att tåget väckte stor uppmärksamhet där det drog fram bör icke förundra, isynnerhet när en kronofogde i uniform och en präst voro med i hopen.

Då vi kommo fram till mötesplatsen, framträdde en person som folkhumorn döpt till »Griskalle» och tillkännagaf, att intet möte fick hållas på torpet i fråga, då den person som hyrt det icke hade rätt att upplåta

detsamma till folkmöten. Han anmodade därefter kronofogden att ingripa för att skydda soldattorpet, hvartill denne naturligtvis med glädje förklarade sig villig.

Då jag protesterade och förmenade, att den som hyrt torpet naturligtvis hade rätt att använda det till hvad han behagade,af bröt kronofogden mig med ett brutalt: »Tig!», under det han hotande slog i luften med sin käpp.

Det här börjar osa hett, tänkte jag, men har k. m:ts och kronans fogde icke lärt sig vanligt folkvett, så skall jag försöka ge honom en lektion däri. Jag uttalade nu min förvåning öfver, att en man i hans ställning inte lärt sig att behandla folk på ett hygg^gt sätt, hvilket vore så mycket mera förvånansvärdt, som jag tyckt mig finna, att prästen hörde till hans umgängeskrets.

Detta gjorde att han blef sju resor värre och under vilda slag i luften med käppen skrek han oupphörligt: »Tig!» »Tig!» »Tig!» Kort sagdt, han uppförde sig på ett sätt, som på hela folkmängden gjorde ett högst vidrigt intryck och ovilkorligen förde tankarne tillbaka till den tid, då kronofogdar och länsmän voro af folket ansedda som dess värsta »busar».

Jag förklarade nu, att jag under förhandenvarande omständigheter nödgades hålla mötet på landsvägen samt betonade att på grund af myndigheternas trakasserier på senare tiden en hel mängd möten hållits på landsvägarne, hvilka alltså voro de enda mötesplatser, som stodo till det rätts- och egendomslösa folkets förfogande. Jag varnade vidare kronofogden för att söka förhindra mötet, ty i så fall skulle jag draga honom till ansvar för sin handling.

Trots prästen Asbrinks uppmaning till kronofogden att förbjuda mötet på grund af att det var »sabbat», lades till en början inga hinder i vägen för mig. Jag började sålunda mitt föredrag, men sedan jag fortsatt en stund och kommit in på en kritik af lagstiftningen och våra lagstiftare, drog prästen kronofogden i rockskörtet, hviskade honom något i örat och vips klef kronofogden fram till den improviserade talarestolen.

Han drog upp lagboken ur rockfickan, ställde sig i positur, liarklade sig och bjöd tystnad. Sedan han fått strupen klar läste han upp 10 kap. 14 § strafflagen och förbjöd med hänvisning till denna mötet.

Mötet var sålunda upplöst och jag hade inte lust att trotsa, utan jag och några i mitt sällskap varande vänner började bland mötesdeltagarne utdela tidningar och gratisbroschyrer. Då vi en stund hållit på med detta, till stor grämelse för prästen, som trots bedjande blickar och förmaningar ej kunde förmå folket att neka mottaga den förbjudna frukten, steg den gudsmannen fram och började att i högstämd predikoton tala till folket. Det var enDe båda dryga herrarne ramlade ned på marken till ogement nöje för de närvarande (Se sid. 262.)O

förskräcklig vidräkning kyrkoherde Asbrink höll med sina kära församlingsbor i Bro och Lossa församlingar, därför att de vågat bevista mitt möte. Han talade därefter om socialismen och dess apostlar samt förklarade att det var antikrist i egen person som talat till dem i afton etc. Han slöt sitt anförande med en fa-derlig förmaning till sina får att kasta bort den ogudaktiga tidning, jag varit fräck nog att gratis utdela. »Jag har läst ett nummer», sade han, »och tänk er, i det stod att kyrkan är en häxa.»

Då prästen slutat, steg jag fram för att vederlägga honom.

— Mötet är upplöst, röt kronofogden.

— Det var mitt möte, svarade jag, men prestens möte är inte upplöst! och därefter fortsatte jag under ideliga afbrott från presten och kronofogden. Jag lät mig sålunda icke afskräcka, utan fortsatte trots mötesupplösningen nummer två.

Ändtligen var det hela slut och på vägen hem uttalade kronofogden högt sin förvåning öfver, att ingen »slagit benen af» en sådan som jag samt det hoppet att det inte skulle dröja länge innan något dylikt inträffade.

Då jag anmärkte, att det hade ingen fara, då det ju fanns kronofogdar, länsmän och poliser för att hålla ordning och se till att ingen medborgare förfördelades, svarade kronofogden ordagrant:

— Det kunde ju hända, att man vid ett sådant tillfälle icke vore så påpasslig.

Hvad sägs om sådana kronofogdar oöh ordningsupprättbållare? Salig Karl IX hade inte så orätt, och han kände tydligen sina fogdar, då han sade, att den som varit fogde i 6 år kunde utan både dom och rannsakning hängas, ty han hade då flera gånger om gjort sig förtjänt däraf.

Åhlén hade visst varit kronofogde 6 år ett par gånger om.

Då en tid hade gått och intet åtal från kronofogdens sida mot mig hördes af, uttog jag stämning på kronofogden för hvad han vid mötesupplösningen låtit komma sig till last.

Målet förekom vid Bro häradsrätt i Tibble den 20 sept. 1887. Då jag anlände till tingsstället delgafs jag af två fjärdingsmän en stämning från kronofogde Åhlén. I denna yrkade han ansvar på mig, dels för smädelse mot riksdag och regering, dels för åstadkommande af förargelse på allmän väg, dels för falsk an-gifvelse och slutligen för uppmaning till uppror. Dessutom be-gärde han 1,000 kronor i skadeersättning för det han blifvit utskälld i »Socialdemokraten».

Som man ser hade han skurit till så det förslog. Hans yrkande på de 1,000 kronorna blef genast affördt från dagordningen och domaren gaf honom, så kronofogde han var, en liten lektion i elementarjuridik, hvarvid den i det hänseendet okunnige kronofogden upplystes om hvilken väg han hade att gå för att utfå de 1,000 kronorna, nämligen att väcka tryckfrihetsåtal mot tidningen.

Jag hade som vanligt ingen advokat och kronofogden hade en hel del säkra vittnen i Brogårdsherrarna och deras underlydande. Dessa såväl som prästen — hvilken äfven jag åberopat som vittne — togo samtliga på sin ed att mitt tal varit »uppviglande».

Ett kostligt intermezzo inträffade då prästen begärde 15 kronor i vittnesersättning samt betalning för skjuts efter två hästar, då »han var ämbetsman af fjärde klassen». Jag försökte pruta med prästen och frågade honom om han icke kunde nöja sig med betalning efter en häst, då hans herre och mästare i regeln fick nöja sig med apostlahästarne utom vid ett tillfälle, då han färdades på en åsna, som han befallt sina lärjungar att taga.

Både domare, nämnd och de talrika åhörarne drogo på smil-bandet, men prästen vidhöll sitt yrkande, hvilket äfven bifölls af rätten. Men då han ville ha sina 15 kronor genast, förklarade domaren att han ej kunde villfara denna hans begäran att göra utmätning hos mig på stället. Sedan jag beklagat att jag för tillfället var lika barskrapad som kyrkoherden i Bro och Lossa församlingar tycktes vara, måste prästen bekväma sig att vänta.

Jag drog naturligtvis det kortaste strået vid rättegången. Jag dömdes nämligen till 1 månads fängelse för smädelse mot riksdagen. (Jag hade vid mötet sagt och vid rätten vidhållit, att det var dåliga lagstiftare vi hade.) Vidare erhöll jag 2 månaders fängelse för falskt åtal, trots att jag med vittnen styrkt att kronofogden skrikit »tig» och fäktat vildt med käppen. Detta hade han gjort, förklarade han, för att gifva större »eftertryck» åt sina ord. Min angifvelse beträffande kronofogdens indirekta uppmaning till folket att »slå benen af mig» blef togs intet hänsyn, oaktadt jag styrkte densamma med två vittnen och jag dömdes för falsk angifvelse. Straffet för detta »brott» ingick i de ofvan nämnda två månaderna.Angående Bro och mötena där kan till sist omnämnas, att flera möten sedermera höllos därstädes, bl. a. af A. H. Janhekt.

Prästen och Bro-herrarna sammankallade då extra kommunalstämma, som beslöt att möten på landsvägarna inom församlingen icke finge äga rum, hvilket var detsamma som totalt mötesför-bud, då Sparre ägde all den öfriga jorden. Beslutet inlämnades till landskansliet i Uppsala för sanktion, men- herrarne fingo långa näsor. Ty landshöfdingeämbetet vägrade att sanktionera beslutet och kyrkoherde Asbrink måste, till stor förargelse för storkaxarne och till stor glädje för församlingen i öfrigt, själf uppläsa landshöfdingeämbetets kungörelse i frågan från predikstolen.

Jag har i en af mina »Långholmsdrömmar», skrifna under en af mina sejourer på Långholmen, sökt skildra såväl prästen som kronofogden nnder deras tillvaro på ett visst ställe, där jag låtit dem få det lika hett som de sökte göra det för mig den minnesrika sommaraftonen ute på landsvägen vid Bro.

* *

*

En kort tid efter uppträdet i Bro hade jag utlyst möte i Korsnäs i närheten af Falun. Det första mötet, som hölls en afton midt i veckan, hade samlat öfver 500 personer, oaktadt det endast var afflscheradt fyra timmar i förväg.

Då jag utlyste nytt möte till lördagskvällen sattes alla krafter i rörelse för att förhindra detsamma. Trots detta lyckades det mig likväl att få en mötesplats, kallad »Sandviks hage». I sista ögonblicket lät dock ägaren skrämma sig att taga sitt ord tillbaka, men då var en löjtnant vid Dalaregementet nog hygglig att upplåta en ny plats vid sidan om den förbjudna.

Vid den utsatta tiden hade bortåt tusen personer infunnit sig jämte länsmannen, fjärdingsmannen och kronofogden, en herre vid namn Essen. När jag talat en stund, kritiserande den slyngel-politik och dito regemente som fördes af öfverklassen i vårt land, klef kronofogden fram och förbjöd mötet i lagens namn. Han hade så brådt med att få folket att skingra sig, att han hotade med åtal hvar och en som icke inom fem minuter aflägsnade sig från platsen.

Jag uppmanade folket att inte låta skrämma sig, samt drog fram mitt tidnings- och broschyrlager, som naturligtvis rönte enstrykande åtgång. Därpå skref jag i största hast ett telegram, hvilket jag uppläste för folkmassan, som jag sammankallade trots kronofogdens högljuda protester. Telegrammet var på mötes-deltagarnes begäran ställdt till ett stort möte som Stockholms organiserade arbetare höllo i Sigtuna samt var af följande lydelse:

»Fackföreningsmötet, Sigtuna!

Korsnäs arbetare, talrikt samlade till möte, som kronofogden nu upplöst, sända festdeltagarna genom undertecknad sin hälsning.

Lefve arbetarnes enighet! Lefve socialismen!

Ned med våldsregementet! PaZm.»

Då jag på kvällen gick till mitt logi — jag bodde i Falnn — följdes jag af folkskaran genom hela Korsnäs och då kronofogden, söm äfvenledes hade sin bostad i Falun, en stund efter kom körande förbi, hälsades han af gälla hvisslingar, blandade med ropen! »Ned med kronofogden!» och »Lefve socialismen!» Han såg snopen ut, där han satt hopkrupen i baksätet på vagnen.

Jag blef af kronofogden instämd till tinget i Vika, men fullständigt frikänd af von Kock, som var domare i domsagan.

Under dessa resor höll jag möten i Sandviken, Borlänge, Leksand, Mora, Orsa, Ludvika, m. fl. platser, som jag icke förut besökt, hvarjämte jag gjorde nya besök i en del städer, som jag förut »hemsökt».

I Enköping var en mycket ung herre tillförordnad borgmästare, då jag en vacker dag i rötmånaden kom till den lilla pepparrotsstaden. Denne herre, som antagligen i tidningarne läst huru brutala och om lagar och förordningar okunniga bond-länsmän och kronofogdar foro fram mot mig, blef riktigt glad, då han såg mig klifva in för att anmäla ett möte. Antagligen bespetsade han sig på att äfven han vinna ryktbarhet.

Efter att en stund ha skarpt fixerat mig, tog han på sig en mycket allvarlig min samt höll en liten föreläsning för mig om det stora ansvar som hvilade på honom i egenskap af ordningens upprätthållare. »Här finnas så många sjuka i samhället för närvarande, att mötet kan störa dem», sade han till slut, men då jag upplyste om att mötet skulle hållas i en skog minst tio minuters väg från staden erhöll jag ändtligen tillstånd att hålla det.

— Men jag kommer att upplösa mötet om ni hackar på myndigheterna, för det vilja vi inte tåla, det väcker bara ondt blod (ordagrant).Jag afiägsnade mig, medan borgmästaren med mycket allvarsam min började promenera fram och tillbaka på golf vet, uppmärksamt studerande Sveriges rikes lag. På mötet uppträdde han mycket myndigt och upplöste detsamma sedän jag talat en stund. Jag hade naturligtvis inte tid att stanna kvar och vänta på någon stämning, utan reste min väg och har sedan dess icke hört till den unge mannen.

I Orsa hade jag ett värre spektakel med kommunalordföranden och en länsman Lundgren, som ville förbjuda mig

att tala, emedan mötet hölls på »kommunens plats». En hel del andra Orsabor uppträde nu och menade att de hade lika stor rätt till platsen som kommunalordföranden. Skarpa ord växlades mellan båda parterna och efter en stunds resonnemang kom mötet att hållas på enskild mans egor i närheten af den först beramade mötesplatsen. Såväl länsmannen som kommunalordföranden hade under mötet tagit plats på en höhäss och midt nnder det jag höll på att tala brast denna och de båda dryga herrarna ramlade ned på marken till ogement nöje för de närvarande.

Under denna min första resa i det historiska Dalarne passade jag äfven på att göra några små afstickare i turistsyfte. I Leksand besökte jag sålunda Kärringberget och Tibbleberget. Det förra har fått sitt namn däraf att man där fordom brände hexor. Kolnade bränder lågo ännu kvar, men de förskrefvo sig icke från hexbålen, utan från Sankthanseldarne. I Mora besökte jag naturligtvis Vasamonumentet samt kullen, hvarifrån Gustaf Vasa påstås ha talat till dalkarlarne, då han manade dem till strids mot det lagliga våldet.

Det mest intressanta var dock den två dagars färd jag företog i Orsa socken, hvarest jag bl. a. besökte Bäcka, Sveriges dåvarande enda porfyrfabrik samt det för sin härliga utsikt — den mest storslagna i Dalarne — bekanta Fryksåsberget, å hvars topp är en hel koloni af fäbodar, hvarest turisterna erhålla filbunkar, de härligaste i Sverige.

Af alla de agitationsresor jag företagit landet rundt är denna en af de intressantaste, som jag sent eller aldrig glömmer. De stå ännu i dag friska för mitt minne dessa sköna dagar, som jag tillbragte bland detta kärnfriska, enkla naturfolk.

I Smedjebacken hade jag ett mycket väl besökt möte. Det enda anmärkningsvärda härvidlag var att det kristliga organet »Vårt Land» sökte göra stort nummer af att jag vid tillfälletbodde på hotellet. Ja, tänk, man hade t. o. m. en gång sett mig sitta i hotellträdgården och dricka konjak och vatten. »Vårt Land», som den gången redigerades af Torelius, den »möglige klockaren från Basel», som Atterdag Vermelin kallade honom, hade en lång artikel om saken. Jag gaf den ärade tidningen svar på tal i Soc. I). under rubriken »Ett par ord till Vårt Land eller rep i hängd mans hus». Det lydde som följer:

»Under rubriken »Kritik öfver August Palm» innehöll det kristliga organet Vårt Land för i tisdags en notis, hvari det ond-göres öfver att jag bor och äter på hotell, då jag är ute på agitations-resor samt till och med vågar dricka konjak och vatten. Då vi socialistiska agitatorer ännu icke äro så högt aflöuade att vi kunna medföra egna kök med tillhörande attiralj, ej häller ännu hafva råd att medföra konjak i fat, så få vi väl ännu en tid låta oss nöja med att tillfredsställa våra behof på hotBllerna. Dock vågar jag påstå att de socialistiska agitatorerna endast naturenligt tillfredsställa desamma. Sålunda har ännu ingen af dem röda näsor, såsom till exempel den af Vårt Lands medarbetare jag för en tid sedan sammanträffade med och som med tårar i halsen beklagade sig öfver, att han var tvungen att söka anställning i Vårt Land. Jag tyckte det var synd om karlen och då jag är människovänlig af mig bjöd jag honom på en äkta (stor) Reimers-holmare, en handling af mig, som jag hoppas att Vårt Land icke glömmer att lämna en passande kritik öfver.

För öfrigt vill jag upplysa om att jag, trots att jag icke är absolutist eller kämpar för denna rörelse, utan afskyr hyckleriet och respekterar karaktärer som kunna bruka utan att missbruka en vara, i öfrigt är ett mönster af ordentlighet, som aldrig varit ifrågasatt att uppkallas i polisen för nattsöl — sa' ni något herr redaktör Torelius?»

Angående den sista snärten kan förtjäna omnämnas, att Torelius jämte en annan broder i Kristo en afton efter stängningstid hade, då de kommo från ett — jag tror — nykterhetsmöte, knackat på och äfven insläppts å källaren Runan, tidningsmännens vanliga tillhåll på den tiden. Källarmästaren blef anmäld och tidningarna innehöllo ganska trefliga historier om saken jämte betraktelser öfver den fatala situation den allra kristligaste avisans redaktör råkat ut för.

* * *Till Ludvika kom jag en vacker sommardag i augusti månad. Först skulle det anskaffas plats för mötet, men det föll sig inte så ätt. Till sist fick jag reda på att en liten björkdunge eller rättare beteshage, som låg utanför prästgården, icke hade någon ägare. Socknen låg nämligen i process med en af storkaxarne på platsen, Roth tror

jag han hette, om eganderätten till platsen. Under tiden processen pågick hade prästen i församlingen, nu aflidne kontraktsprosten Vahlbäck, lagt vantarne på beteshagen och använde den efter godtycke.

Godt, tänkte jag, då lägger jag vantarne på den för ett socialistmöte.

Men för att vara riktigt hygglig beslöt jag att gå in och meddela prosten detta. Jag klef in på prästgården och träffade på verandan ett par tre damer, gäster från Stockholm hörde jag sedan sägas. Prästen var icke tillstädes, men bud gick in efter honom. Hans högvördighet kom ut, men då han fick veta hvad det var fråga om, blef han ursinnig.

Ja, jag skulle önska ni, käre läsare, kunnat bevittna den scen som nu följde. Prostsjälen blef icke allenast topp tunnor rasande, utan rent af vild. Först trodde jag att han hvarje ögonblick skulle kasta sig öfver och misshandla mig, men så galet blef det dock inte. Damerna skyndade att kila i väg till ett närliggande rum och följde därifrån sakens vidare utveck-ling.

Sedan prästen med lung-, ben- och armgymnastik arbetat sig trött, gick jag bort och satte mig på en af de stolar, som damerna vid sin flykt från verandan lämnat tom. Jag vet inte hvad som tog vid prästen; antagligen blef han flat, ty han endast stirrade på mig och teg mol stilla.

Det dröjde emellertid inte länge förr än han återfick målföret, men nu var han ganska lugn.

— Har ni inte hört att jag inte upplåter platsen för något möte åt er? sade han.

— Jo, ers högvördighet, svarade jag i det jag reste mig, det har jag hört, men det hela måste vara ett misstag.

Prästen tittade forskande på mig innan han svarade. Han hade tydligen inte klart för sig om min artighet att kalla honom »högvördighet» var allvarligt menad eller ett hån.

— Ett misslag, upprepade han och såg frågande på mig.— Jo, svarade jag, jag har hänvändt mig till flera personer i samhället för att få anvisning på plats för ett möte. En del af dem ha sagt mig att eganderätten till platsen här utanför ännu icke är af g jord mellan kommunen och Roth och därför anvisat mig platsen för ett möte. Då jag gick hit in, var det endast af artighet för att underrätta om, att ett möte skall hållas där i morgon afton. Jag underrättar er därom för att ni skall blifva i tillfälle att taga bort edra kor som gå och beta där.

— Hvad säger ni? Skall ett möte hållas där! skrek prästen och började nu åter lefva som en vilde. Att relatera allt som han vräkte ur sig skulle vara omöjligt. Nog af, han slöt med att låta mig veta att han skulle hämta länsmannen och aldrig någonsin skulle jag få hålla möte på platsen.

Jag gick nu, men i verandadörren vände jag mig om och sade till prästen:

— Adjö, Jierr Vahlbäck!

Glöm inte att ha edra kor borta från platsen klockan åtta i morgon afton, ty då börjar mötet.

Prästen kom kilande efter och då jag gick genom trädgården stod han i den öppna verandadörren, skällande som en ilsken bondhnnd, under ideliga försäkringar att han nog skulle vara man för att länsmannen snart skulle lägga embargo på min person. I trädgårdsgrinden vände jag mig för sista gången om för att tillnicka honom en afskedshälsning, på samma gång jag ännu en gång bad honom inte glömma, att klockan åtta kom jag.

Från prästen gick jag ned till hyttan och berättade där för ett par arbetare, som jag kände, hur roligt jag haft med prästen och hur han spelat pajas för mig. De skrattade hjärtligt åt historien och en af dem vid namn Hjort — hvilken inom parentes sagdt var frireligiös men dock hyste vänskap för arbetarrörelsen, han höll sålunda Soc.-D. — erbjöd mig i egenskap af styrelse-

Aug. Lagerström. (Se sid. 255)ledamot i friförsamlingen att utverka att jag finge tala å dess gårdsplats. Han ansåg att detta vore bättre än att bråka med prästen, »ty den tokstollen hämtar säkerligen länsmannen och då blir det ingenting af med mötet».

Påföljande afton hade flera hundra personer infunnit sig vid bönhuset, men i sista minuten vägrades jag att

uppträda där, ty de öfriga styrelsemedlemmarne voro icke så toleranta som min vän Hjort. Men rask i vändningarne som jag alltid är, placerade jag min egen kroppshydda ett par meter utanför det helgade området, medan jag bad mötesdeltagarne stanna kvar där de voro.

Jag höll mitt föredrag och till att börja med omtalade jag min lilla kontrovers med prästen, huru han uppträdt mot mig och huru han till sist hotat att sända efter länsmannen. »Ja, jag ser att han hållit ord», sade jag, då jag fick syn på ordningens upprätthållare i folkhopen. Länsmannen, som såg mycket intresserad ut, uppförde sig dock hela tiden städadt och hyggligt.

Ja, så aflopp mitt första möte i Ludvika 1887 och då det lyckats mig att få tag i ett porträtt af den arge prästsjälen har jag låtit rita af den gudsmannen som han såg ut då han som bäst var i tagen att lysa sin välsignelse öfver mig och socialismen. (Se sid. 217.)

* *

*

Den sista kontrovers jag hade den sommaren var med dåvarande kanalinspektoren Gasslander i Norsholm. Jag kom dit i början af september, den tid på året, då det redan börjar blifva mörkt vid sjutiden på aftonen. Mötesplats hade jag erhållit hos en handlande, men när godsegare Abelin, som ägde all jord i och omkring Norsholm, fick reda på att jag skulle hålla möte, gick han till handlanden och försökte hindra det. Handlanden kom till mig och bad mig inställa mötet, men jag, som varit klok nog att skaffa mig skriftlig förbindelse på att platsen var upplåten åt mig, vägrade att efterkomma hans begäran. Han gick, men kom efter en stund tillbaka och bad mig gå in på kontoret till kanalinspektör Gasslander.

Jag gick dit och träffade där på den mäst brutala människa jag i hela mitt lif kommit i beröring med och det vill inte säga så litet. Han försökte anställa ett formligt förhör med mig, frå-gande livar jag kom ifrån, om jag hade betyg o. s. v. samt slöt med att låta mig veta att om jag höll mötet skulle han låta häkta mig.

— Är ni polisman? frågade jag, eftersom ni understår er att uppträda som ni gör?

— Jäg är kanalinspektor oeh har öfveruppsikten öfver allting här på platsen, var han nog fräck att svara.

Jag aflägsnade mig under det jag bad Gasslander passa sin kanal; med mig hade han ingenting att skaffa. Efter en stund började jag mitt föredrag inför en publik på 150 personer. Det var mörkt på mötesplatsen, så att då föredraget kl. 8 började, hade ett par lyktor anskaffats till den provisoriska talarestolen. Gasslander kom rusande fram och gjorde stort oväsen samt bad en närvarande nämdeman att vara honom behjälplig med att häkta mig. Denne var dock icke så enfaldig att han lät bruka sig till något dylikt, utan endast skrattade åt den rasande kanal-inspektoren.

Sedan denne väsnats ännu en stund, fann han sig till sist nödsakad att aflägsna sig under hånskratt från mötesdeltagarne, hvilka till största delen voro bönder från den närmaste omnejden.

Gasslander, denne pösige herre, visade sig sedermera vara en vanlig simpel brottsling. Härom året blef det upptäckt att han bestulit staten och, om jag ej missminner mig, hade han äfvenledes genom förfalskning tillegnat sig medel, tillhörande privatpersoner. Han ådömdes straffarbete, hur långt minns jag inte.

Sådana äro en hel del af det bestående samhällets stötte pinnar och försvarare!

* *

*

Medan jag låg ute på »uppviglingsfärd» på skilda orter i Sverige, företog Erik Nordman några resor nedåt södra Sverige, medan Axel Danielsson for uppåt Norrland, där han bl. a. höll möten i Söderhamn och Sundsvall.

Då vi en gång på försommaren alla tre sammanträffade i Stockholm samt utbytte erfarenheter, anförtrodde Danielsson mig, att han var »trött på hela tillställningen», som han uttryckte sig.— Kan du tänka dig, fortsatte

han, nu hålla de dj—e på att äta ut mig också.

Därpå meddelade han mig att han funderade på att fara ut som sjöman och stanna i utlandet samt där söka gagna den socialdemokratiska rörelsen, »ty jag håller mig alltför god att slåss med de andliga undermålingarne här hemma», fortsatte han.

Sanningen var, att Axel Danielsson hade en hel del motståndare inom den unga rörelsen. Alla stora själar ha sina vedersakare.

Hans värsta motståndare, som gjorde allt för att störta honom, särskildt vid det val som 1887 företogs till tidningens redaktion, var den för en del år tillbaka aflidne snickaren I. Rylander. Denne hade förut varit en af Axel Danielssons ifri-gaste beundrare, men hade nu blifvit hans hätskaste vedersakare och orsaken till detta var — en soffa.

Då tidningens redaktion och expedition flyttades till Oxtorget 2, flyttade äfven Axel Danielsson sin bostad dit. Det är att märka att detta skedde på I. Rylanders inrådan. Denne förmenade nämligen, att Danielsson på det sättet sparade in hyran. Rylander lämnade dit en soffa med sängkläder, men huruvida detta skedde på villkor att Danielsson skulle köpa sakerna känner jag icke till, ty jag var icke närvarande då aftalet träffades. Rylander påstod emellertid att så var förhållandet. Då Danielsson efter en tid slutade upp med att bo på redaktionen, fick snickaren taga tillbaka sina grejor, hvaröfver han blef mycket förargad. Denna osämja mellan Rylander och Danielsson bidrog säkerligen väsentligt till att Danielsson vid redaktörsvalet icke blef återvald.

Inom den trängre partikretsen fick denna historia namnet »soffpolitiken» och det var sålnnda denna politik som dref Danielsson från Stockholm. Som man ser knnna små orsaker åstadkomma stora verkningar.

Ty att Danielsson störtades eller rättare icke återvaldes till redaktör medförde att rörelsen nere i Malmö kom upp igen fortare än annars blifvit fallet. Danielsson, som fortfarande fantiserade om att bege sig till sjös, blef till slut af mig öfver-talad att stanna i Sverige.

— Far ned till Malmö, var mitt råd, där finns möjligheter och jag håller tio mot ett att rörelsen där kan upptagas och det med godt resultat.Efter en tids betänketid beslöt han att följa mitt råd, knallade i väg dit ner och tog Erik Nordman med sig. Den senare kom snart hit igen för att efter någon tid utvandra till Amerika.

Men Axel Danielsson stannade i Malmö och resultatet af hans verksamhet där är alltför väl kändt för att här behöfva relateras.

eS*I fängelse. — Häktningen. — I Stockholms stads-häkte. — På Långholmen i två repriser. — Frigifningen. — Polisen gör skandal.

Det var den l:sta oktober 1887. Jag hade med min familj flyttat från Saltmätaregatan till Norr tullsgatan 15. Det värsta flyttningsbråket var undanstökadt vid fyratiden och jag höll som bäst på att fundera öfver, huruvida jag icke borde gå upp och taga det nyuppförda telefonpalatset, som den dagen var öppet för allmänheten, i skärskådande.

— Blif du hemma, du kan vara trött efter allt dagens bråk, sade min hustru och som jag verkligen kände mig ganska trött fogade jag mig efter hennes önskan.

Det var lördagskväll, min hustru gick på torget för att göra sina små inköp och jag slog mig ned för att läsa tidningarne. Barnen, af hvilka det äldsta då var tolf år, lekte på golf vet.

Framemot kvällen, klockan kunde väl vara omkring 7, knackade det på dörren och sedan jag bedt vederbörande stiga in, inträdde två civilklädda herrar, som drogo upp ur fickan ett papper, som de uppläste.

Det var högsta domstolens utslag med anledning af det af mig förut omtalade mötet i Hudiksvall, för hvilket jag af underrätten blifvit ådömd 3 månaders fängelse för smädelse mot riksdagen, men hvilket straff högsta domstolen ansett sig böra nedsätta till 1 månads fängelse. Dessutom hvilade öfver mig de ådömda böterna i professorernas tryckfrihetsmål och åtskilliga små syndaböter, bl. a. 50 kronor för ett möte i Stadshagen.

En afton under försommaren 1887 hade nämligen jag och Nordman anordnat ett möte på sistnämnda plats och det utanatt polisen visste ett dyft förrän 7 å 800 man som genom ett trollslag samlades. Polisen fick naturligtvis brådt att sätta sig i förbindelse med dåvarande polispappan Rubenson, men han kom för sent.

När mötet var undanstökadt mötte vi på Handtverkaregatan en hel mängd polismän, placerade i droskor — man hade då icke skaffat sig polispiketvagn — som i sporrsträck ilade mot Stadshagen. Efter dem kom pappa Rubenson i en annan droska, som nästan flög framåt gatorna. Jag hälsade artigt på honom då han for förbi och han gaf mig en blick, hvilken betydde så

mycket som: »de förbannade socialisterna, nu ha de åter lu-

rat mig».

Det blef naturligtvis mål af och Nordman och jag fingo en femtiolapp hvardera i böter. Yi hade båda ondt om det slaget papperslappar och beslöto därför göra upp med vederbörande genom att aftjäna böterna. Nordman gjorde upp sitt genom några dagars visit i palatset vid Myntgatan 4 och jag skulle nu gå för att aftjäna mitt tillsammans med annat.

Efter denna lilla parentes återvända vi till mina ovälkomna besökande. Deras papper lydde på tillsammans 3 månaders fängelse. Jag var ju beredd därpå, men jag kan inte neka till att det kändes en smula kusligt nu när det skulle bära iväg. Jag sökte få permission till följande dag, men inga parlamente-ringar hjälpte.

— Vi ha droska utanför, upplyste den ena af herrarne.

— Och den är tagen på timme, insköt den andre, så vi ha

brådtom.

Det gällde därför att bli färdig i en fart. Först tänkte jag att under inga omständigheter följa med förrän min hustru kommit hem, men vid närmare eftertanke insåg jag, att det vid hennes hemkomst skulle bli en pinsam scen och det ville jag undvika.

Jag sade därför farväl till barnen, som högljudt gräto, utom de två största som förut visste hvad som väntade mig. Jag bad de äldsta trösta de små samt bad dem hälsa sin moder att hon icke skulle vara ledsen.

Så bar det iväg. Anländ till stadshäktet, Myntgatan 6, blef jag efter de vanliga formaliteterna, såsom visitering m. m., nedförd i häktet. Just som jag skulle följa med vaktarne, hejdades jag af min visitör, som frågade mig om jag hade prästbetyget medmig. Då jag besvarade denna fråga nekande, tog han på sig en så allvarlig min, att jag för ett ögonblick trodde att jag icke skulle bli antagen. »Det var tusan, skall man nu också ha prästbetyg för att bli mottagen på det här stället», tänkte jag i mitt stilla sinne, »kanske när allt kommer omkring behöfs det godkänd kristendomskunskap också». Nåja, så galet var det inte. Visitören, som antagligen var ett slags bas på stället, gaf en order och så drogo de åstad med mig.

Jag hade ju en smula kännedom om hur det såg ut i och hur det kändes i ett sådant där häkte under den internering jag undergått i Malmö, men jag skall visst inte neka till att det kändes hemskt då jag vandrade åstad med vaktarne genom de långa, halfmörka gångarne, som endast voro sparsamt upplysta. Så bar det ned i källarvåningen, hvars ohyggligt unkna, instängda luft slog mig till mötes och framkallade obehagliga förnimmelser. De gamla järndörrarne åstadkommo vid sitt öppnande ett gnisslande ljud, som kom mig att tänka på ångestskrik från af-grunden.

Dörren till cellen öppnades och vid lyktans matta sken såg jag, att det var ett vanligt källarrum, hvars hela utseende förstördes af det lågt sittande, med massiva järngaller försedda fönstret.

— Det är det bästa logementet som finns, det får Palm begagna i natt, sade den ene af vaktarne. Därpå slogs dörren igen, järnriglar skötos för, nycklar rasslade och jag var utestängd från yttervärlden. Jag kan inte hjälpa att en obehaglig rysning genomfor min kropp; det kändes som om man slagit en så iskallt vatten öfver mig vid tanken på att jag var fånge och beröfvad friheten.

Jag satte mig ned på cellens enda stol och tog omgifningarna närmare i betraktande, så godt det lät sig göra i mörkret. Inventariet var sannerligen inte stort: stolen, en säng, ett bord och för öfrigt de nakna väggarne.

Som jag satt där började jag spekulera öfver hvilka slags fångar denna cell före mig inneslutit. Här hade de suttit på denna stol och tänkt dystra tankar. Äfven mina tankar fingo en sentimental flykt, jag tänkte på människorna och den hårda strid många af dem ha att föra för tillvaron, huru denna strid ofta födde förtviflan och brott samt huru, sedan första steget tagits, de olyckliga tvingats allt djupare och till sist blifvit heltoch hållet förhärdade. Mina tankar gingo vidare, ned till samhällets mäst eländiga, dessa som födts och uppvuxit i fattiga hem, där svälten och nöden tvingat dem in på brottets bana Många af dem hade därtill haft råa föräldrar, som icke förstått uppfostra dem och hvarför hade föräldrarne varit råa? Jo därför att deras föräldrar varit råa och så vidare generation efter generation tillbaka. Men den skyldige, ty det måste finnas någon som bnre ansvaret! Jo, det vore samhället och jag styrktes i detta ögonblick ännu mera i min öfvertygelse, att bristfäl-fällig uppfostran och fattigdom äro hufvudorsakerna till brotten och att samhället, som har skyldighet att uppfostra alla sina medlemmar, sålunda bär hufvudan-svaret för de brott som begås.

Jag vände mig om på stolen för att se hur det såg ut på andra sidan, men sprang genast upp som stungen af en orm. Där bakom mig stod en hvit skepnad.

I första ögonblicket och i den bristfälliga belysningen tyckte jag att den fick lif och kom emot mig. Det var blott ett ögonblick, ty i nästa hade jag klart för mig att den hvita »spökgestalten» var en porslinskakelugn, som jag förut icke gifvit akt på. Sedan jag öfver vunnit mitt lätta anfall af förskräckelse, kunde jag icke låta bli att håna mig själf för min feghet.

— Jo, du är en snygg gosse, August, sade jag till mig själf, ute på folkmöten och då du har hundraden och tusenden omkring dig, då är du en tapper karl, som hvarken fruktar — fan, majestätet eller dess kronofogdar, men då du är ensam och skall ta emot betalningen för ditt mod, blir du en kruka, som är rädd för en kakelugn. Du är en stackare, August, ring på klock-strängen, bed om papper, pänna och bläck samt anhåll att du får skrifva en underdånig ansökan till kungen att han i nåder täckes benåda dig. Mot löfte att du aldrig mera talar illa om k. m:t och dess utmärkta regering, aldrig mera säger att riks-

G. O. Rydgren. (Red. för »Proletären».)dagsmännen äro krukor, som sälja sin öfvertygelse — om förlåtelse, det har jag åldrigt sagt, ty det är inte många af de där herrarne som äro i besittning af en sådan — som sälja sin röst, menade jag, för en kungamiddag, en kraschan eller klingande valuta. Då får du säkerligen nåd och det ögonblickligen !

Efter det att jag på det sättet hånat mig själf och gifvit mig en välbehöflig uppsträckning samt en stund promenerat fram och tillbaka i den trånga cellen, kom jag helt plötsligt att erinra mig, att jag i rockfickan hade en cigarr jämte några tändstickor, som man, gud vet af hvilken anledning, glömt att taga ifrån mig vid visitationen. Jag tände cigarren och fortsatte det af-brutna resonnemanget med mig själf.

— Jo, nu sitter du vackert i det, fångad som en råtta i en bur. Gud, hvad kronofogdarne Rehausen i Hudiksvall och Åhlén i Bro jämte de två prästsjälarne Schwartz och Åsbrink skola glädja sig, när de få höra att du nu sitter ordentligt fast!

Därefter tänkte jag på min hustru, huru bedröfvad hon skulle blifva då hon kom hem och de förskrämda barnen berättade henne hvad som händt. Hon skulle måhända i första ögonblicket blifva så upprörd att hon blefve sjuk. Bah, hvad gör det om en proletärkvinna får slagattacker, bara rättvisa sker tillfyllest! Dock betvifiar jag storligen att man skulle gått så hänsynslöst tillväga ifall det varit fråga om någon annan än en arbetare och därtill »uppviglare och socialist». Man hade säkerligen då uppskjutit häktandet till hustrun kommit hem, i synnerhet då hon icke var längre borta, och icke ryckt fadren bort från de minderåriga barnen.

Dessa voro mina tankar oeh med dem gick jag till sängs i detta tillfälliga krypin på vägen till Långholmen.

Jag hade icke legat synnerligen länge förrän den stora järnbeslagna dörr, som ledde ned till källarvåningen, ånyo öppnades. Det gnisslande ljud, som uppkom, då dörren svängde på sina rostiga gångjärn, gjorde ett högst

obehagligt intryck på mitt nervsystem, hvilket blef ännu mera irriteradt genom det bråk som uppstod ute i korridoren. Såvidt jag kunde förstå sökte den nye fången göra motstånd; jag hörde huru vakten måste begagna våld; det pustades och stånkades väldeliga därute, skrik, förbannelser och eder trängde in till mig i cellen.

Ändtligen blef det åter stilla därnte. Den bråkiga fångensatt inburad liksom jag och kunde, sedan han hunnit lugna sig, närmare tänka öfver sitt syndaregister samt att öfverheten icke bär svärdet förgäfves.

Jag hade återigen lyckats falla i sömn från mina underliga tankar, då jag återigen väcktes, denna gång af de mest hjärtskärande skrik, som kunna prässas fram ur en mänsklig strupe. Det var en kvinnas förtviflade skrik; hon grät, nej vrålade och bad om förbarmande, så att det var både hemskt och hjärtskärande att höra det. Jag rusade upp ur bädden och gick fram till dörren för att kunna höra bättre. Förutom de manliga vaktarne tycktes en kvinlig dylik vara med, ty jag hörde en kvinlig röst, så godt sig göra lät, söka trösta den olyckliga. »Vi ha ingen annan plats för er i natt», hörde jag henne säga, »men ge er till tåls, ni måste ge er till tåls, jag skall stanna hos er». Det hjälpte icke, de ohyggliga skriken fortsatte hela vägen genom korridoren till bestämmelseorten — cellen.

Hvilket brott hade väl hon begått ? Hade hon kanske i nöd och fattigdom brutit mot den heliga äganderätten, hvars straff-lagsparagrafer äro skrifna och antagna af sådana, som aldrig fattats bröd eller något annat till lifvets uppehälle nödvändigt? Var hon barnamörderska kanske? Kanske var det en af dessa olyckliga kvinnor, som råkat ut för en usling, åt hvilken hon hängifvit sig i ett svagt men dock så mänskligt och naturligt ögonblick, förlitande sig på hans tro och heder! När sedan följderna visat sig, hade han öfvergifvit henne, lämnande henne åt sin olycka och — »skammen», som det kallas i detta hycklar -samhälle. Nu skulle hon lida sitt straff efter lagparagrafer, skrifna af kortsynta män och representerande ett moralbegrepp, som härstammade från barbarismen. Ty dessa lagparagrafer visade den gräsligaste okunnighet om orsakerna till brotten, ty dessa äro brist på bildning, framkallad af det nuvarande samhällets dåliga uppfostringssystem samt dåliga inrättningar för öfrigt. Lagparagraferna, de må bli hur stränga som hälst, komma ej att förhindra brotten, utan dessa komma i stället att tilltaga ända till samhället blifvit så inrättadt, att alla få förnuftig uppfostran och tillräckligt med föda.

Dessa och liknande tankar genomströmmade mig där jag stod på cellgolfvet. Jag tände åter min cigarr och var glad öfver att man vid visitationen glömt att fråntaga mig detta härliga bedöfningsmedel för upprörda nerver.Följande dag, som var en söndag, blef jag uppförd till be-fälhafvaren och därefter till en annan cell i stadsfängelset, i hvilken jag sades skola stanna till jag skulle transporteras till Långholmen.

Strax efter det jag blifvit instoppad i den nya cellen fick jag ett besök af fängelsedirektören, som tycktes vara en godmodig, men enfaldig man, hvilken uppriktigt tillstod att han inte kände till eller visste hvad socialisterna ville annat än genom de »bättre» tidningarnas uppgifter därom. Då jag frågade hvilka tidningar han räknade till de »bättre» tidningarne, nämnde han »Nya Dagligt Allehanda», »Vårt Land» och »Stockholms Dagblad».

Jag kunde inte låta bli att dra på smilbandet och upplysa honom om, att jag haft med mig de två sista numren af »Socialdemokraten». Dessa bad jag honom hämta hos visitören och läsa om han så behagade. Detta lofvade han skrattande under förklaring att han aldrig sett den tidningen.

Jag omtalade nu för honom att jag på aftonen, då jag infördes i statshäktet och visiterades, blifvit fråntagen icke allenast ofvannämda exemplar af Soc.-D. utan äfven »Fäderneslandet» och »Vårt Land», hvilka jag anhöll om att få tillbaka.

— Fäderneslandet! Nej, för tusan, det går inte, men jag skall tala med prästen, kanhända han låter er få »Vårt Land».

Direktören aflägsnade sig och efter en stund kom prästen. När jag till den gudsmannen upprepade min anhållan, svarade denne att eftersom det var söndag kunde jag ju läsa de böcker som funnos i cellen, nämligen Mårtens långkatekes, Nya testamentet med Davids salmer, salmboken och en andaktsbok för fångar. Han skulle så dagen efter se till hvad han kunde göra.

Efter åtskilliga »pumpförsök», som jämmerligen misslyckades, gick pastorn sin väg och jag gick bort för att taga den anbefallda lektyren i närmare betraktande. Luthers katekes och salmboken intresserade mig icke, de voro

alltför gamla bekanta, men i stället började jag studera andaktsboken för fångar. I den fanns det allt möjligt, till och med den sista bönen för lif-dömda fångar, innan de anträda vandringen till stupstocken. För öfrigt var hela boken ett riktigt pekoral, tydligen samlad eller skrifven af någon med andligt författardille behäftad individ. Jag tviflar på att hans sataniska majestät — om den där herrn fins till — skulle kunnat åstadkomma något, som mera vore eg-— Vi ha droska utanför, upplyste den ena af herrarne.

— Och den är tagen på timme, insköt den andre, så vi ha brådtom.

(Se sid. 270-271.)nadt att framkalla vansinne oeh förtviflan i förut uppskakade hjärnor. Men så har ju också svenska fångvården till högsta chef en person, som tillhör de andligen fattiga!

Se här ett litet utdrag ur andaktsboken, ur den första hälsningen till den fångne:

»Olycklige, djupt fallne, men ömt älskade medmänniska — fängelset är nu ditt hemvist. Din samvetsfrid, din lefnadsglädje, din ära, din frihet, allt är förloradt. — Här hälsar dig ingen välkommen, en ovärdig gäst, en föraktad främling är du här, har du hoppats att kunna undvika straffet. Fängelset bevisar dig att guds rättvisa hand kan finna dig etc.»

Jag smällde ihop boken och slungade den vårdslöst i väggen, uppfäste därefter bordet och slog mig ned på den fastgjorda bänken, ensam med mina tankar. Tiden gick med snigelgång. Sedan jag därefter tagit mig en promenad fram och tillbaka i den trånga buren, kände jag mig trött och fattade ett raskt beslut. Jag krängde rocken af mig och lade mig raklång på cellgolf vet med den hoprullade rocken som hufvudgärd. Där låg jag nu och lät mina ögon vandra rundt kring cellens golf och väggar.

Men hvad var det? En inskription var inristad i golf vet och jag kröp dit för att se hvad den innehöll. »Lasse — läste jag — kom in 1885 — dato och månad oläsliga — dömd till 5 år och 6 månader». En rysning genomfor mig. 5 år 6 månader! Stackars f-n, hvad hade han månne begått för brott, det måtte inte vara småsaker!

Efter denna upptäckt beslöt jag att göra en grundligare undersökning. Tröttheten var nu försvunnen och för att tiden skulle gå måste jag ju sysselsätta mig med något. Krypande på alla fyra begaf jag mig nt på upptäcktsresa och ett tjugutal inskriptioner upptäcktes.

En berättade sålunda, att han under juni, juli, augusti oeh september månader samma år (1887) suttit där och blifvit dömd till 4 år 6 månader för mened. En annan hade sluppit med 2 månader för våld mot polis och en tredje hade fått 6 månader för första resan stöld samt såsom sin privata mening tillagt, att han tyckte det vara bra mycket.

Till slut hade jag icke flera inskriptioner att dechiffrera och för att få tiden att gå tog jag åter fatt i den förut omnämnda andaktsboken för fångar. Jag slog upp bönen för dödsdömda innan de företaga den sista färden och försökte — så godt siggöra lät — sätta mig in i huru eu sådau olycklig stackare måste känua sig till mods. Nu hade det blifvit mörkt i cellen ochför-gäfves väntade jag på ljus.

Tiden före klockan 8 var ohyggligt lång och den måste tillbringas utan belysning. Men klockan 8 öppnades celldörren och en hängmatta, ett lakan och en eländig filt kastades in till mig samtidigt med att vaktknekten visade mig krokarne i väggen där mattan skulle upphängas.

Jag erhöll nu order att kläda af mig och placera kläderna utanför dörren samt sedermera gå till kojs och sofva i hängmattan. Som en kunglig svensk, ordentlig fånge ägnar och anstår uppfyllde jag orderna samvetsgrant, utom den sista att sofva. Detta var omöjligt på grund af det rent af ohyggliga sällskap jag erhållit med filten. Jag hade arbete halfva natten med att ta fatt den ena efter den andra af dessa — som jag kunde känna

— välnärda parasiter och hifva dem öfver bord ut på cellgolf-vet. »Hur uppfyller k. fångvårdsstyrelsen sitt eget i hvarje cell uppspikade reglemente, att det endast skall vara en fånge i hvarje cell?» sade jag till mig själf. »Jag har ju fått hundratals medfångar, ett s-ns otrefligt sällskap för resten.»

Till slut tog tröttheten ut sin rätt och jag föll i sömn för att påföljande dag genomlefva samma enformiga lif som

första dagen. Först på tisdagen erhöll jag »Vårt Land» insänd till mig, samtidigt som jag underrättades om att den tidningen och »Dagens Nyheter» hade jag erhållit tillstånd att läsa.

Det var meningen att jag först på torsdagen skulle transporteras till Långholmen med den vanliga fångtransporten. Men jag vet inte hvad som for i vederbörande, om de voro rädda för att arbetarne skulle infinna sig för att demonstrera eller de skämdes för att transportera mig tillsammans med vanliga tjufvar och skälmar — nog af, på onsdagen vid middagstiden kom en herre

— antagligen något slags notarie vid öfverståthållareerabetet eller fängelset — upp till mig och begärde upplysningar angående de mig ådömda straffen o. s. v. Därpå underrättade han mig att jag på eftermiddagen skulle afföras till Långholmen.

Jag kände mig glad och tillfredsstäld vid denna underrättelse. Nu skulle jag således undslippa det helvete som fångarne äro underkastade i Stockholms stads ransakningshäkte med dess svineri och elände af alla slag.

Tiden gick med snigelfart, men till sist öppnades dörrenoch det var slut med pinan på detta ställe. Men då vaktknekten fått allt klart och öfverlämnat mig åt gevaldigern, upptäcktes det att man glömt att beställa hästar hos åkaren för verkställandet af transporten.

Öf vervakt aren svor och väsnades.

— Det kan ta en timma eller mer innan åkaren kommer, skrek han, hvar skola vi göra af honom under tiden?

— Skicka upp honom igen, sade någon.

— Det går inte, han är utskrifven, förmenade en annan och slutet på bråket blef att jag, min olycksfågel, skulle placeras i nr 18 tills hästarne kommo.

Och innan jag visste ordet af var jag placerad i precis samma cell där jag tillbrakt den första natten. Jag hade inte väl kommit underfund med detta förrän jag gick bort och gjorde en undersökning i sängens nedre regioner. Och till min stora glädje fann jag där hvad jag sökte, nämligen den halfrökta cigarrstumpen jämte några tändstickor som jag placerat där på söndagsmorgoneu innan jag förflyttades. Frestelsen var för stark, jag gaf hin både fängelse och reglemente, tände cigarrstumpen och bolmade värre. Tiden gick fort, då jag nu hade så angenämt sällskap och jag kände mig i dessa ögonblick lika tillfredsstäld som den välnärde storborgaren, då han efter sin splendida middag njuter den doftande havannan. Jag tyckte jag befann mig i himmelriket, då jag jämförde min nuvarande belägenhet med de stunder jag tillbragt i den mörka otrefliga cellen däruppe med det lilla förgallrade fönstret högt uppe vid taket.

Nycklar rasslade, dörren öppnades och fånggevaldigern inträdde.

— Nu är det klart för affärd, var det glada budskap han lämnade. Jag såg att han var sysselsatt med att sätta på sig sabeln.

— Tror gevaldigern att det är beliöfligt för min skull ? frågade jag skrattande.

o

— Ahnej, svarade han, äfvenledes skrattande, men se reglementet, det måste följas!

Snart satt jag placerad i fångkareten och så bar det i väg mot målet: Långholmen.

Efter de vanliga formaliteterna, såsom inregistering, mätning, uppskrifning af signalement m. m. fick jag mottaga alla de saker man fråntagit mig i stadshäktet. Till och med byxhängslenaåterlämnades — här var man således inte rädd för att jag skulle hänga mig i dem.

Därefter fördes jag upp i den cell, som skulle blifva min vistelseort för de närmaste tre månaderna. Jag kunde inte dölja min öfverraskning, då jag fördes in i ett vanligt ljust, gladt rum med stort fönster. Visserligen var det förgallradt och för-sedt med mattslipade rutor, så att man ej kunde se ut, men det föreföll mig som ett paradis jämfördt med det helvete jag nyss lämnat.

Det var möbleradt som ett enkelt, men trefligt ungkarlsrum. En ordentlig järnsäng stod snyggt uppbäddad i ett hörn — här slapp man sålunda den usla hängmattan —, dessutom fans det ett flyttbart bord, dito stol, tvättkommod m. m. — kort sagdt, allt snyggt och hem trefligt. T. o. m. en lampa stod på bordet — här fick man således ljus.

— Se här skall Palm sitta, sade mig den gamle hygglige sergeant Cesar, ty det var han som installerade mig i cellen nr 173. — Önskas egna sängkläder, går det an att låta sända hit dem, fortsatte han.

Sedan han gifvit mig nödiga instruktioner hur jag hade att förhålla mig, gick han, tillönskande mig, att jag måtte finna mig väl till pass, så långt de förhanden varande omständigheterna tilläte.

Jag kan knappast beskrifva de känslor af glädje som genomströmmade mig sedan jag blifvit ensam. Sedan jag fått lampan tänd, tillbragte jag den angenämaste afton jag kunde önska mig. Jag hade både tidningar, böcker och skrifmaterialer och hvad kan en människa — som inte har buken till sin gud — mera önska sigl

Jag skall inte trötta läsaren med att lämna några långrandiga betraktelser öfver fängelselifvet och hvad jag därunder upp-lefde. Den ena dagen var den andra lik och jag skall endast be få nämna, att dessa tre månader blefvo för mig en fullständig vederkvickelse och hvila, som jag på bästa sätt sökte begagna för att öka mitt kunskapsförråd.

Under de senaste 7 åren hade jag oafbrutet, så godt mina gåfvor och mitt förstånd räckte till, sökt bringa kunskapen om socialismen nt bland folket både i tal och skrift. Men detta arbete hade till den grad upptagit all min tid, att jag under de senaste åren blifvit efter i mycket. Ur tidningarne, dagsprässen, hade

24 — Ur en agitatorn lif.jag nödgats hämta allt mitt vetande. — Det fans inte tid till annat studium för mig, jag måste noggrant känna till dagspoliti-ken för att alltid kunna vara slagfärdig.

Nu fick jag tid att studera historien jämte det bästa af senaste årens skönlitteratur. Nya, stora tankar genomströmmade mig, men jag gläder mig öfver, att ju mera jag läste och ju mera jag reflekterade öfver hvad jag läst, desto starkare blef min varma öfvertygelse, att nästa samhällssystem, hvarefter det skall styras och ställas i vår värld, kommer att blifva det socialdemokratiska eller kollektiva med allas väl och allas trefnad för ögonen.

Fängelset blef sålunda för mig den plats, där jag icke allenast erhöll en välbehöflig hvila, utan äfven tillfälle att genom själfstudium skaffa mig större bildning och vetande. Förut hade jag icke haft tid härtill och jag gick sålunda ut ur fängelset betydligt bättre rustad och sålunda farligare för det bestående samhället än då jag inburades.

Ett par små episoder från min Långholmsejour kan jag här berätta.

En dag kom en af fängelsebefälet in till mig och frågade om jag önskade begå nattvarden. Jag såg förvånad på honom och svarade:

— Får man också gå till nattvarden här?

— Jo visst, och fångarne begagna sig också däraf i mycket stor utsträckning.

Jag fick lust att »pumpa» honom och frågade därför hur det tillgick då nattvarden utdelades bland fångarne. Han underrättade mig då, att celldörrarne öppnades, fångarne placerades i celldörren, hvarefter prästen gick från dörr till dörr för att undfägna de hungriga och törstiga själarne.

Sedan jag erhållit dessa upplysningar afslog jag inbjudningen, men nästa dag, då nattvardsutdelningen skedde, öppnades dörren äfven till min cell och jag blef sålunda genom den ungefär tre tum breda cellspringan satt i tillfälle att höra och se huru prästen först skriftade och sedermera hur han larfvade från den ena celldörren till den andra med Kristi lekamen och blod.

Långholmens inackorderingar äro mycket gudfruktiga af sig, åtminstone om man skall döma af deras flitiga nattvardsgång. Jag var säkerligen den mäst ogudaktiga af hela samlingen.

En dag fick jag besök af själfvaste generaldirektören, som kom för att inspektera.Han var mycket hygglig — men mycket enfaldig. Han frågade mig sålunda:

— Det är väl inte roligt att sitta här?

— Nej, något vidare roligt är det inte.

— Men ni är ju stygg vid oss och hela samhället och samhället måste ha rätt att värja sig.

Jag upplyste honom då om, att jag tillhörde den del af samhället, hvilken genom en berättigad kritik ville framtvinga rättvisa förhållanden och mänsklig tillvaro för de förorättade och tillbakasatta i samhället. Vidare sade jag honom att historien lärde oss, att alla de framsteg mänskligheten gjort vore en följd af kritik som skapat missnöje med de bestående förhållandena.

På detta hade han ingenting annat att svara än ett him-lande ögonkast och: »de saktmodiga skola besitta jorden.»

Därpå afläsnade sig generaldirektören för Sveriges fångvård, som säkerligen förfelat sin kallelse, ty hans rätta plats vore i en läsarkyrka.

* *



Under denna min Långholmsvistelse skref jag ett litet inlägg i könsfrågan, denna af en falsk blygsamhet allt för litet beaktade fråga, som hvarje frisk och normalt utvecklad människa under en sådan afskildhet från världen som en fånge är utsatt för, särskildt får tillfälle att intressera sig för och sätta sig in i.

Denna lilla skrift slog ned som en bomb i sedlighetslägret och dåvarande justitieminister Axel Bergström lät väcka åtal mot mig för densamma, i hvilket jag dock, egendomligt nog, frikändes.

Det såg sålnnda rätt illa ut för mig, ty utom detta åtal, med mera fängelsestraff i perspektiv, hade jag målet i Bro, där underrättens utslag fallit, lydande på 3 månaders fängelse och 100 kronors böter.

Angående målet i Bro skall jag be få omnämna, att jag blef nekad att få öfverklaga häradsrättens utslag. Domen föll medan jag satt fängslad på Långholmen och då var jag naturligtvis hindrad att i laga tid öfverklaga. Då jag sedan kom ut och ville öfverklaga, afslogs detta, först af hofrätten och sedermera af högsta domstolen.Mot denna rättskränkning afgaf Soc.-D. en ljungande protest ur hvilken jag här gör ett utdrag:

»Högsta rättvisan» här i landet skipas af Konungens Högsta Domstol. Den har nu i nåder afgjort att Bro häradsrätts dom öfver Aug. Palm, tre månader och tretton dagars fängelse, icke får ses efter i sömmarne.

Sju justitieråd trampade här åter enhälligt den verkliga rätten under fotterna för att springa efter den bedrägliga skuggbild, som kal), s formell rättvisa. Liksom Stockholmsvalets utgång blef formalismens triumf i politiken, så skall denna vägran att pröfva hvad en efter vår bestämda mening oskyldigt dömd haft att anföra till sitt försvar, minnas och behjärtas af den stora massan som ett nytt bevis på att verklig rätt är något, som har mycket litet med nutida rättsskipning att beställa. Ja, detta om formalistiska skäl blir den mildaste dom som den kränkta allmänna rättskänslan kommer att afge. Många, många komma att ställa tillsammans blott det faktum, att Palm är förhatlig för höga vederbörande och att hans besvär nu blifvit tillbakavisade och af dessa två fakta dra slutsatser, hvilka vi blott på detta sätt ansett oss böra antyda.

De sju, Som så funno, voro justitieråden Huss, Hernmarck, Wedberg, Lilienberg, Abergson, Örbom och v. Steyern. De tre sistnämnda ansågo dock att först kronofogden Åhléns utlåtande borde af Högsta domstolen infordras. Detta yrkande, som ju af hr Åbergson kunde väntas, men så mycket mindre af socialist-lagskräfvaren Örbom och vår förre justitieminister Steyern, ledde dock icke till någon påföljd. Och så företogs målet, med den utgång vi nämnt.

Palm skall in. Han skall åter lida för sin stora synd, som ligger bakom alla de andra, att han är socialist. Vi hoppas för höga vederbörandes egen skull att han ej skall ta för svår skada af denna nya bekanskap med vår nya

lag och dess väktare.»

* *

*

Jag var ådömd fängelse och därför kunde jag använda min tid till att utbilda mig i intellektuellt hänseende, men hade jag däremot tillhört de olyckliga, som ådömts straffarbete, då vet jag sannerligen icke liur det gått med mig. Antingen hade jag då kommit ut fördärfvad till både kropp och själ, kanske mereller mindre vansinnig, eller också hade jag svurit hämd öfver samhällets styrande och säkerligen kommit att utkräfva dylik på någon af dem, som jag ansåg vara medskyldiga till eländet.

Ty enligt min oförgripliga mening är cellsystemet med dess

inspärrning i en halfmörk cell — en murad graf — ett infernaliskt och djefvulskt straff. Och när man så vidare tänker på, att den svenska lagen tillåter tre års inspärning på detta sätt, blir man rent af förfärad. Ty människor, som behandlas på detta sätt blifva, om de ha ett uns af karaktär kvar, antingen brutna till kropp och själ, vansinniga eller också förhärdade. Det är nog säkert, att ingen människa blir bättre af detta slags tortyr. Att våra rättslärda icke kommit underfund härmed, bevisar deras kortsynthet och brist på verklig människokännedom.

Nog af, för mig gingo de tre månaderna fort nog: jag bemöttes humant af alla och det bemötande som kom mig till del var betydligt bättre än systemet. De sista dagarne voro dock långa nog, men den 1 januari 1888 vid half åttatiden på morgonen öppnades celldörren och jag var åter en fri man.

O, hvad det kändes underligt att vara sig själf igen och få

gå och komma när man ville!

Utanför Långholmens portar hade flera hundra partivänner samlats i den arla morgonstunden för att hälsa mig välkommen åter till friheten och till kamp för arbetarklassens frigörelse.

* *

❖

Jag hade inte varit ute mera än fjorton dagar, då jag insjuknade i lunginflammation. Jag tålde tydligen inte den kalla vinterluften och hade förmodligen inte varit tillräckligt försiktig efter den långa inspärrningen.

Sjukdomen blef ganska långvarig och först in i mars voro de värsta sviterna öfverståndna.

Den 16 april bar det åter i väg till Långholmen. Jag hade nu tre månaders fängelse — utom 13 dagar för 100 kronors böter — att aftjäna.

Men denna gång skämdes vederbörande att behandla mig som förra gången. Antagligen hade den väl förtjänta uppsträck-ning »Socialdemokraten» och ett par borgerliga tidningar den gången gaf dem, verkat uppfostrande på vederbörande.Jag erhöll meddelande att domen var fallen samt erhöll tillstånd af underståthållare Bråkenhjelm — nu landshöfding i Uppsala — att själf bestämma dagen då jag ville infinna mig. Den gången gick det utan både fångkärra och beväpnad fånggevaldiger. En af öfverståthållareämbetets lägre tjänsteandar följde med mig på en ångslup till Långholmen, hvarest jag ånyo installerades och snart kände mig som barn i hnset samt omhuldades på bästa sätt.

Ty jag kan inte neka till att alla voro mycket hyggliga mot mig, alla utan undantag. Tiden fördref jag liksom förra gången, dock märkte jag att den nu föreföll mig längre och den långa tystnaden verkade enerverande och nervretande på mig. Yid minsta buller blef jag nervös och jag mins särskildt att jag en natt hade fått den idén att eld utbrutit inom fängelset. Jag rusade upp och i min upphetsade stämning tyckte jag mig höra hur elden sprakade samt känna brandröken.

Jag gjorde allarm och då vaktaren kom och icke kunde öppna dörren — hvarje afton lämnas alla nycklar till direktören, så att fångkon staplar ne icke kunna öppna som på dagarne — hade han ett stort besvär att lugna min

uppjagade inbillning. Det var cellsystemet som verkade på min hjärna. Dess verkningar visa sig först i hallucinationer och sluta med — vansinne.

Under denna vistelse på Långholmen var jag ganska produktiv. Utom en hel del artiklar i »Socialdemokraten» skref jag tre »Långholmsdrömmar», hvilka väckte ganska stor uppmärksamhet.

Den 30 juli slapp jag åter ut. Egentligen skulle jag släppts ut den 29 juli, ty denna datum stod såväl på fångtörpassningen som på den tafla som upphänges vid hvarje celldörr. Orsaken hvarför jag icke^ lösgafs då var den, att man i öfverståthållare-embetet icke sett efter att den 29 juli var en söndag och vederbörande voro tydligen rädda för att en stor folkmassa skulle hälsa mig välkommen. Därför blef jag, mot all lag och rätt, kvarhållen en dag längre än jag skulle.

Jag klagade naturligtvis, bl. a. hos själfpa justitieombudsmannen, men utan det ringaste resultat.

Men om man bespetsat sig på att man, genom attkvarhålla mig en dag längre än rätt var, knnde förebygga demonstrationer, misstog man sig grundligt. Ty på måndagsmorgonen hade flera hundra personer samlat sig utanför fängelset. Dessutom hadetillstädeskommit poliskommissarie Scher jemte en försvarlig mängd polismän.

Jag fick inte slippa ut förrän folket skingrat sig, men demonstranterna hade endast dragit sig upp åt Långholmsgatan och Hornstullsgatan, där de säkerligen uppgingo till ett par tusen personer. Då jag ändtligen vardt fri, hade jag att passera poliskommisarien, som jag hälsade god morgon. Det blef också en god morgon för honom, ty han tog nu revanclie för den af mig förut omtalade stöfvelhistorien och det besök jag en gång aflagt hos honom med anledning af hans uppträdande i Svart-mangatan 11.

Det var Scher, som genom sitt oförskämda uppträdande framkallade skandal vid tillfället och det var inte hans fel att den ej blef värre än den blef. Jag skall här efter Soc.-D. för den 4 aug. 1888 relatera förloppet:

När August Palm blef fri.

Myndigheterna i Stockholm ha gått ett steg längre i utmaning mot de hatade socialisterna. På grund af en godtycklig ukas — från öfverståthållaren eller ännu högre uppifrån? — förbjödos vi att fredligt och lugnt gå Palm till mötes i den tidiga morgontimmen, drefvos med hotelse om vålds användande och olagligt kvarhållande af fången bort från Långholmens »heliga» område, förbjödos godtyckligt att begagna det vanliga kommunikationsmedlet ditut, ångslupen, eskorterades sedan som en skara brottslingar af en stor polisstyrka med och utan uniform framåt gatorna på Södermalm, förbjödos under hotelse af ögonblicklig arrestering att på något sätt hälsa vår åt friheten återskänkte vän välkommen, och när alla dessa godtyckligheter och brutala öfvergrepp från »ordningsmaktens» sida ändå icke lyckades framkalla den effekt, som man kanske helst sett, våldsamt motstånd, men lika litet förmådde skrämma arbetarne till undergifven dödstystnad, så häktades ett tiotal ur högen för att sedan stå ansvar för »förargelseväckande beteende» och Palm befalldes att stiga upp i polisomnibussen för att genom polisens försorg föras till sitt hem.

Så stor är nu arbetares frihet i Bernadottidernas fria land. Tyskland och Ryssland äro våra närmaste vänner; och tyska och ryska tillstånd sträfvar man med all makt att hos oss införa. Vill man ha alla konsekvenser?Men låt oss berätta huru allt gick till. Det skall visa, tydligare än alla utläggningar, att i måndags morse fann blott en fridstörare, en som gjorde sig skyldig till verkligt förargelseväckande beteende — polisen!

Utanför fängelset.

I öfverensstämmelse med Socialdemokratens förutsägelse i senaste nummer samlades vid 7-tiden i måndags morgse utanför

Långholmens fängelseport en del vänner till Palm och till den

sak, för hvars skull han åter fått pröfva på cellfängelsets »civiliserade» tortyrmedel. Det regnade, men skaran ökades ändå oupphörligt, och när det led framåt V2 8 kunde den godt uppskattas till 500 personer.

Man väntade och väntade. För hvarje gång den trånga

fängelseporten öppnades trodde

man att Palm skulle visa sig. En förfrågan därinne besvarades med »ännu dröjer det en stund». Stämningen var emellertid så lugn och fredlig som möjligt och ingen hyste en tanke på något annat än att allt skulle gå som sist,

nyårsaftonen i år: ett gladt hurra för frihetskämpen som kom

Pehr Eriksson. ut, ett lefve för socialismen, ut-

(Som red. för »Folkets röst»). bmgdt me(j ftf fängelseluften än-

nu beslöjad röst, och så i väg in till staden och arbetet igen.

Men plötsligt ändrar sig scenen. I stället för Palm visade sig på fängelsetrappsteget en poliskommissarie — herr Scher från staden — och frågade med hög röst.

— Hvad är meningen med denna opassande församling framför en straffanstalt?

Hj. Branting, som stod midt framför honom, svarade:

— Vår mening är att hälsa Aug. Palm välkommen!

— Ja, det är högst opassande att på det viset hylla en fånge. (!) Det får icke ske. Ni får ge er i väg härifrån allesammans. Jag har mina order och jag uppmanar er alla och (vändtill Branting) er särskildt att inte göra några invändningar. Jag är inte så ensam som ni tror.

— Nej, det veta vi nog, svarades ur massan, som, förbittrad öfver detta nya prof på svensk församlingsfrihet dock utan vidare motstånd drog sig tillbaka från sin plats framför fängelset. Dessförinnan hade dock kommissarien blifvit tillfrågad om icke Palms små larn, som också stodo och väntade utanför, kunde få stanna. Neg, jag har mina order, ingen får stanna, var hans svar. De fingo dock sedan stanna och en t. o. m. slapp in i fängelset till sin far, genom att en af de våra använde den berömvärda nödlögnen till en poliskonstapel, som ville ha bort dem, att kommissarien gifvit dem löfte att få vara kvar! Sanningen likmätigt skall dock tilläggas att hr Scher sedan förklarade, då han till-spordes om barnen, att han skulle ta deras sak under öfvervä-gande; sannolikt fann han att han gjort en ovanligt stor dumhet. Men lika visst är, och kan med talrika vittnen styrkas, att polisens chef ute vid Långholmen bestämdt bortvisade t. o. m. de små barn, som gått för att möta sin far!

Vid ångbåtsbryggan.

Hufvudstyrkan af dem som gått för att möta Palm, nu uppblandade med talrika, oupphörligen tillströmmande poliskonstaplar, begaf sig emellertid långsamt framåt vägen. Denna går som bekant nära intill ångbåtsbryggan, och en mängd, som icke skulle till söder, samlades nere vid denna för att som andra fredliga passagerare afvakta ångslupens ankomst och den vägen komma in i staden. Men nu ingrep åter »ordningens» väktare, hr Scher. Ingen fick fara in på ångbåt; alla måste gå. På framställd fråga om orsaken, förklarade han att han ägde rätt att förbjuda ång-slupen att lägga till. Och för att afklippa vidare invändningar från sunda förnuftets synpunkt, förklarade han högt, att han satt sig i förbindelse med kommendanten på Långholmen och att denne lofvat honom att Jcvarhålla Palm om det så vore hela dagen, till dess hvarenda en af de mötande vore sin kos.

Det ligger i öppen dag att ett sådant kvarhållande af fånge öfver den bestämda tiden vore ett uppenbart lagbrott, och att någon den aflägsnaste skymt af rätt därtill icke skulle kunna uppletas. Palm var, då timman slagit, en fri man, som hade rätt att gå hvart han behagade, och polisen kunde väl ta sig anledning ingripa om ordningen genom hans förvållande stördes, men omöj-ligen kunde den ha på förhand inspärrat honom. Yi anteckna sålunda denna hotelse som poliskommissarien Schers andra stora dumhet, för hvilken han personligen och icke gärna hans förmäns order måste bära ansvaret.

Men en sak är att hr Scher saknade rätt att kvarhålla Palm och en helt annan att Palm utan det ringaste tvifvel Jaktislcl skulle blifvit kvarhållen. Det var därför ingenting annat att göra, för att ej Palm skulle få stanna än längre i sitt hål, än att foga sig efter det narraktiga förbudet för socialister att begagna ång-slup. Hj. Branting uppmanade därför också från bron de tveksamma nere vid bryggan att gå landsvägen, så att Palm skulle slippa ut

snart, hvilket inbragte honom ett: »Jag tackar herrn för hjälpen I» från kommissariens sida. Vi nämna detta därför att det så bjärt belyser den tack, som sedan kom äfven honom till del i form af anklagelse för »förargelseväckande beteende på öppen plats»!

På Södermalms gator. - Häktningarne och polisomnibussen.

Långholmen var sålunda lyckligen ränsadt för socialister och samhället kunde åter andas lugnt — trodde poliskommissarien, där han, nu omgifven af en hel här af drabanter midt i den alltjämt tillväxande folkmassan, långsamt drog Långholmsgatan framåt. Men det var inte så väl. En och annan af de våra hade lyckats återvända till den nu alldeles polistomma och därför stilla och fredliga holmen, så att när Palm ändtligen fick lämna sitt fängelse fann han ändå vänner sig till mötes.

Man begaf sig nu hastigt efter den bortdrifna hufvudstyrkan och som den inte gjorde sig någon brådska — ännu har inte polisen tagit sig rätten att föreskrifva hur fort en »fri» svensk man får gå på gatan, men vänta, det kommer, det kommer! — blef den upphunnen i hörnet af Långholms- och Hornstullsga-torna. Här gåfvo sig massans känslor vid anblicken af Palm ofrivilligt luft, hattarne svängdes, och ett gladt hurra höjdes från alla håll. Palm svarade endast: tack mina vänner, lefve socialismen !

Men nu skulle »ordningen» räddas igen. Kommissarien gaf vredgad order: anhåll alla som hurra! Några togos genast; om de hurrat eller inte var väl inte så noga, hufvudsaken var att det visades nit inför förmännens ögon. Här må dock genast anmärkas att såväl vid dessa nom följande arresteringar åtskilligakonstaplar endast med uppenbar motvilja lydde order och tydligen läto förstå att de tyckte det gick väl långt att häkta folk för en sådan sak, som icke på något sätt störde och icke väckte »förargelse» hos någon annan än hos polischeferna. Andra fun-nos nog däremot också, hvilka med nöje grepo ett tillfälle att få »klämma till de dj-a socialisterna»; rötägg finns det öfverallt, och brutala polismän, lakej själar, som gå herrarnes ärenden mot sin egen klass, äro tyvärr inte alltför sällsynta.

Emellertid gick det nu vidare framåt, med de anhållna midt ibland folkmassan, som dock förhöll sig exemplariskt lugn, fast det nog sjöd innanför, och icke gjorde ett enda försök att fritaga kamraterna. I backen på Hornstullsgatan mötte man polisomni-bussen, som eftertelefonerats. De anhållna sattes upp i den, hvarpå kommissarien Scher gick fram till Palm och yttrade ungefär följande: Som hr Palm betett sig högst opassande och

uppmanat folket att hurra trots mitt förbud, så anhåller jag att ni stiger upp här och säger hvart ni vill bli förd. — Till mitt hem, svarade Palm — Det skall skel Och i en handvändning var Palm uppe i polisens nya gentila omnibus, några polismän äntrade efter, och så bar det iväg i stark fart fram mot Maria polisvaktkontor vid Adolf Fredriks torg.

Vid åsynen af Palm i »bussen» brast ånyo ett hurrarop löst af sig själf. Nya arresteringar, mer eller mindre brutala, följde, men ingenstädes gjordes motstånd. Klart är däremot att under hela tiden massan gaf sin harm öfver all denna brutalitet från »ordningsmaktens» sida luft i mindre smickrande omdömen om systemet, och särskildt erbjöd jämförelsen mellan de på allt sätt uppmuntrade hurrningarna för kejsar Wilhelm och det brutala förbudet nu ett osökt tillfälle till för våra välvisa polistyranner mer och mindre retsamma betraktelser.

Småningom skingrades nu mängden, hvilken genom de ovanliga, genom polisen framkallade uppträdena växt till tusentals personer. Palm fördes jämte de anhållna först till Maria polisvaktkontor, hvarest han efter ett kort förhör tillsades att han var fri och kunde åka hem i den droska som af polisen rekvirerats. Palm afslog först detta under förklaring att han nog mäktade gå hem, ty en liten motion efter en så lång innespärr-ning kunde göra godt. Då det emellertid började regna ganska starkt, antog P. anbudet att få åka och så bar det i väg till hans hem vid Norrtullsgatan. Efter P:s droska följde en annan, ihvilken sutto ett par öfverkonstaplar, som följde honom ända hem.

De anhållna fördes in på Maria vaktkontor, där den vanliga proceduren med anteckning af bostad, sysselsättning o. dyl. försiggick, hvarefter de den ena efter den andra lössläpptes under förmiddagens lopp. Två blefvo dock

genast förda ned till polisdomstolen och fingo sin dom på resp. 10 och 15 kronors böter, hvilka den ene, som icke synes ha tillfredsställande redogjort för sina bostadsförhållanden, enligt D. N. genast sattes in att aftjäna. De öfriga kallades till tisdagen, medan Hj. Branting, som först senare synes ha angifvits af ett par nitiska detektiver, icke förr än på onsdagen ställdes till ansvar för sitt »förargelseväckande beteende».

Det blef sålunda mål af och härom innehåller Soc.-D. i samma nummer följande redogörelse:

»Efterspelen till polisdemonstrationerna vid Palms frigifvande förgingo hufvudsakligen uppe i polisdomstolen. Där fingo de på måndagen anhållna defilera — Palm själf, som icke häktats, kallades med vanlig polisälskvärdhet mot folk, som man icke generar sig för, genom att en polis bultade sig in till honom Tel. 5 på tisdagens morgon. De förklarade samtliga på framställda frågor att de »blott gifvit sina känslor luft» eller »helsat Palm», lämnande åt de svärjande polismännens sanningsälskande och ömtåliga samveten att åstadkomma bevisning för »förbrytelsen» att ha hurrat för Palm i stället för tyske kejsaren.

Hvad Palm angick nekade han med fullt fog till att ha uppmanat någon att hurra. Han hade endast yttrat: tack, mina vänner, lefve socialismen! Och detta tyckte han man icke borde bli fäld till straff för ens i det kära, fria, svenska polislandet.

En episod från förhöret med Palm vilja vi anföra. Han frågade helt beskedligt domaren, herr Lind:

— Jag skulle vilja veta om det blifvit någon lagändring

mellan den 26 och 30 juli.

— Nej, hur så.

— Jo, enligt tidningarne skola en mängd människor ha

hurrat den 26 juli på gatorna för tyske kejsaren. Jag undrar

om polisen anhållit någon af dem, som då hurrade, för förargelseväckande beteende?

— - Det är skillnad på tyske kejsaren och er.— Nej, hr domare, ur kristlig och juridisk synpunkt äro vi människor begge.

Det är onödigt tillägga att denna vädjan till kristendomen och juridiken icke föranledde till något resultat.

På torsdagen föll domen öfver »brottslingarna». Aug. Palm och skomaren A. F. Andersson, hvilken polisen funnit »uppträda som ett slags ledare för demonstranterna», fälldes till hvardera 25 kronors böter, de öfriga till 15 kronor. De voro: snickarne Brusell och Sandström, sliparen Bergman, muraren Persson, eldaren Falk och skomakaren Larsson. »Bevisningen» bestod i att poliskonstaplar svuro.»

Angående målet mot Branting kan omnämnas att han gick fri, trots att tvenne poliskonstaplar togo på sin ed att han hurrat. Branting hade å sin sida fyra vittnen som intygade att han icke hurrat.

— Hörde ni att Branting hurrade? frågade domaren en af polismännen.

— Nej, men jag såg att mustascherna rörde sig på honom, blef svaret till stort nöje för åhörarne, som därigenom åter fingo ett bevis på hur rymliga vissa polissjälar äro då det gäller att med ed bekräfta hvad de »sett» och »hört».

* *

*

Så var jag åter en fri man och jag kan inte neka till att det kändes skönt. Jag hade nu gjort upp hela mitt mellanhafvande med den svenska rättvisan.

Dock nej, ännu återstod ett mål oafgjordt, nämligen åtalet

angående det förut omtalade mötet i Korsnäs. Men det visste

jag kunde på sin höjd blifva böter, så jag lämnade det helt och hållet ur räkningen. Det kan inom parentes sägas, att det blef

pannkaka. Jag blef helt och hållet frikänd, den paragraf, som

länsmannen åberopat, var upphäfd för många år sedan. Men det hade k. m:ts allmänna åklagare inte reda på.

Men för obehaget som jag hade jämte de kostnader målet ådrog mig, såsom resa till tinget i Vika i Dalarne o. dyl., erhöll jag ej den ringaste ersättning.

.De härskandes åtalsrabies. — Axel Danielsson och jag skrifva hvarandras biografi. — Några prof på mitt skrifsätt den tiden. — Åter på uppviglarfärd.

Det åtalsraseri, som grasserade på den tiden, var ganska betecknande och visade med all önskvärd tydlighet, att vederbörande föresatt sig att krossa den unga rörelsen och tröttköra alla som vågade att kraftigt uppträda mot det härskande systemet.

Men man åstadkom just motsatsen. Entusiasmen steg, våra leder ökades och jag vågar bestämdt påstå, att den stora tillslutning som vår rörelse erhöll och den uppryckning som öfver allt ägde rum, i väsentlig grad var förorsakad af förföljelserna.

Jag skall här nedan lämna en summarisk redogörelse för alla de åtal som vid 1888 års slut voro väckta och de straff som dels voro af tjänade och dels hängde som damoklessvärd öfver hufvudena på en hel del partivänner.

Det är sannerligen ingen liten lista:

Jag börjar med mig själf som af Forssa häradsrätt 1886 dömdes till 3 månaders fängelse för »smädelse mot riksdagen» och 100 kronors böter för otillräcklig snabbhet i åtlydande af kronofogde Rehausens mötesupplösning; straffet nedsattes af Svea hof-rätt till 1 månads fängelse och 100 kronors böter;

^ dömdes 1887 på våren såsom ansvarig utgifvare af Soc.- D. till 100 kronors böter för »ärekränkning» mot den då ännu icke fullt så ökände Aug. Skarin;

dömdes 1887 på sommaren som ansvarig utgifvare af Soc.-D. till sammanlagdt 800 kronors böter för »smädelse» mot Uppsala-professorerna Hedenius och nuvarande biskop Johansson;

dömdes ungefär samtidigt af polisdomstolen (jämte E. Nordman) till 50 kronors böter för »olagligt möte» ute på Kungsholmen.

Hela denna straff samling af tjänades på en gång med 3 månaders fängelse fr. 1 okt. 1887 till 1 januari 1888.

Dömdes vidare, medan jag satt inne, af Bro häradsrätt till 1 månads fängelse för »smädelse mot riksdagen» och 2 månader för »obefogad angifvelse» mot kronofogden Åhlén, samt 100 kronors böter för ej nog hastigt åtlydd befallning om mötesupplös-ning.

Detta aftjänades med 3 månader 14 dagars fängelse fr. 16 april till 30 juli 1888.

Dömdes af polisdomstolen till 25 kronors böter för »förargelseväckande beteende» vid frigifvandet.

Summa tf1/2 månaders fängelse och 25 kronors böter.

Axel Danielsson. Dömdes i januari 1888 af Malmö rådhus rätt för ett föredrag om Pontus Lurifax till 6 månader och för två artiklar om Lagerbergska målet till resp. 2 och 4 mån. fängelse; detta nedprutades i högre instans till sammanlagdt 8 mån.

Dömdes på våren 1888 af Malmö rådhusrätt till 500 kronors böter för af tryck af Lennstrands »En hälsning»;

dömdes strax därpå af dito dito till 4 månaders fängelse för ett föredrag (»hädelse»);

dömdes strax därpå af dito dito till 3 månaders fängelse för artikeln »Till världsaltets upphofsman» (»hädelse»);

dömdes strax därpå af dito dito till 3 månader för poemet »Krig» (»hädelse»).

Samtliga dessa straff, sammanlagdt 18 månaders fängelse och 500 kronors böter, stadfästes af högsta domstolen och Axel Danielsson började 1 aug. 1888 aftjäna fängelsestraffet.

F. Björeh. Dömdes sommaren 1888 såsom ansvarig utgifvare för »Arbetet» till 4 månaders fängelse för »smädelse» mot Malmö rådhusrätt.

Samma 4 månader.

P. K. Lyngholm. Dömdes i oktober 1888 af Helsingborgs rådhusrätt till 2 månaders fängelse för »smädelse mot riksdagen».

L. började 6 no v. att aftjäna straffet å Landskrona cellfängelsesamt blef efter dess slut jörvisad från Sverige såsom icke varande svensk medborgare.

Hj. Branting. Dömdes sommaren 1888 af Stockholms rådhusrätt för Lennstrands »En hälsning», intagen i Soc.-D., till 300 kronors böter.

Dömdes 1 dec. 1888 af Stockholms rådhusrätt till 3 1/a månaders fängelse för af tryckande i Soc. D. af artikeln »Till världsaltets upphofsman».

Summa: c?1/* mån. fängelse och 300 kronors böter.

A. H. Janhekt. Dömdes den 13 no v. 1888 af Helsingborgs

rådhusrätt till 2 månaders fängelse för »smädelse mot riksdagen» Dömdes den 7 dec. 1888 af hofrätten öfver Skåne och Blekinge till 7 månaders fängelse för »majestätsbrott». (Hade då suttit i ransakningshäktet öfver en månad).

Summa 10 månader.

Per Eriksson. Dömdes den 20 dec. 1888 af Göteborgs rådhusrätt för »majestätsbrott» till 9 månaders fängelse.

Dömdes samma dag af Göteborgs rådhusrätt för »smädelse mot riksdagen» till 3 månaders fängelse.

Summa 12 månader.

G. A. Rydgren. Dömdes den dec. 1888 af Norrköpings rådhusrätt för det han i »Proletä-aftryckt »Till världsaltets upphofsman», till 4 månaders

A. U. Stenborg. (Se sid. 297.)

22 ren» fängelse.

Summa 4 månader.

F cLA. Berg. Dömdes den 8 dec. af Helsingborgs rådhusrätt för uppläsandet af bönen till Bergström (»Fader vår som är i Stockholm etc.) till 1 månads fängelse för »gäckeri».

Summa 1 månad.

Slutsumma vid 1888 års slut: 5 år och 1 månads fängelse samt 825 kronor i böter.

Häri äro ej medräknade polisdomstolens domar för demon-strationerna vid mitt frigifvande, böter för försummade mötesan-mälningar m. fl. mindre affärer.

* *

*

Samtidigt med att man med det hätskaste raseri uppträdde mot dem som kämpade för arbetarklassens frigörelse och häfdade dess berättigade kraf, blundade man för de största öfvergrepp och våldsdåd, begångna af de s. k. bättre klasserna.

Se här ett exempel, som på sin tid väckte stor och berättigad harm. En löjtnant Zetterling blef sålunda fullständigt

frikänd, oaktadt han förorsakat en slaktare Erikssons död. Löjtnanten ifråga gick öfver en slaktaren tillhörig mark och då denne från sin veranda tillropade lötjnanten, att den vägen var förbjuden, blef löjtnanten oförskämd. Gruff uppstod och under detta tog löjtnanten upp sin spatserkäpp och stack doppskon in i ögat på slaktaren, så att han inom kort dog. Löjtnanten satt häktad några dagar och dömdes af underrätten till ett lindrigt straff, som helt och hållet upphäfdes af öfverrätterna. Ja, den dödades enka blef t. o. m. dömd att betala rättegångskostnaderna.

Reflektioner äro ju helt och hållet öfverflödiga, men jag håller tusen mot ett, att ifall det varit en arbetare, som betett sig så mot en öfverklassare som löjtnanten mot slaktaren, skulle domen blifvit en helt annan.

Jag hade inte väl kommit från Långholmen förr än det blef Axel Danielssons tur att träda in i fängelset. Jag lössläpptes på måndagsmorgonen den 80 och han fördes den 31 juli på aftonen till Malmö cellfängelse. Den i Malmö bekanta detektivpolisen Stenborg var den som transporterade honom i väg till slottet på Vester. Under min Malmösejour hade han i regeln varit den som särskildt fått åt sig uppdraget att passa på min person. Stenborg är nu välbeställd källarmästare i Malmö, och jag passar alltid på att göra honom min uppvaktning, dricka en bägare och tala om den gamla tiden.

Det såg verkligen ut som om vederbörande blifvit så förtjusta öfver att ha socialister inburade att de ständigt ville ha någon att »sitta inne».

I sitt festnummer den 22 sept. 1888 hade »Socialdemokraten» intagit Axel Danielssons och mitt porträtt jämte biografier. Jag hade skrifvit hans biografi och han min. Då jag anser, att vi båda träffat hvarandra på kornet skall jag här taga mig frihetenaftrycka de båda biografierna jämte »Socialdemokratens» ingress. De lyda:

Då det bestämts att porträtterna af de bägge män, som först här i Sverige för socialismens sak fått göra bekantskap med fängelset, skulle in i Socialdemokratens festnummer, så uppstod frågan: hvem skrifver biografierna?

Det få de göra självfva var vår första, arbetssparande tanke. Och i öfverensstämmelse härmed skrefvo vi till Malmö cellfängelse.

Men därifrån kom bara följande »självbiografi», som vi dock ingalunda vilja undanhålla våra läsare:

»Jag är född d. 15 dec. 1863, 6 fot l1/» tum lång, mager, dricker gärna toddy samt är af ett fromt sinnelag utom i kongressfrågor.

Axel Danielsson.»

— Det där är bra, men det är bra kort.

Men så läste vi längre ned i brefvet och där stod:

»Men jag skall skrifva Palms biografi, ty jag känner skräddaren i sömmarne.»

— Skönt! Då återstår bara att Palm skrifver Danielssons, så har redaktionen ändå vunnit sin afsikt, och allmänheten förlorar inte på den nya uppgörelsen.

Och därvid blef det. Palm befans som alltid genast villig ge svar på tal, och de bägge »afritades» ömsesidiga intryck af hvarandra föreligga nu här nedan.

Bedaktionen.

Aug. Palm.

Ar 1840, tio år efter julirevolutionen och åtta år före det revolutionära 48, hade ett antal proskriberade tyska arbetare hemligt sammanträde i Paris för att skaffa medel till tryckning af en kommunistisk broschyr, som skulle öppna propagandan i deras fädernesland. Skriften bar titeln: »Mänskligheten sådan den är, och sådan den borde vara» och dess författare var en ung skräddare vid namn Wilhelm Weitling, Tysklands förste socialistiske agitator. Arbetarne, som sammansköto af sina små besparingar för att få broschyren tryckt, sade storsinnadt till den fattige Weitling:» Skrif du för oss, så skola vi arbeta för dig!»

Med denna rörande scen kan man säga, att agitationen för de socialistiska idéerna begynte bland det tyska folket. Väl var truppen bakom Wilhelm Weitling liten och väl var han själf endast en arbetare, som genom självstudium förvärfvat alla sinakunskaper, men detta hindrade icke, som vi veta, att den världsåskådning, han började inympa på den tyska nationen, i sin egen storhet besatt en sanning och en kraft, mäktig att knappt fyrtio år därefter ställa öfver en half million valmän på benen i ett land, där den offentliga makten försökt alla medel, från det brutalaste våld till de infamaste detektivränker, för att tillintetgöra den internationella fienden till hvarje form af klass välde.

Jag kom ofrivilligt att tänka på hvad denna propaganda uträttat, som började af Weitling och fortsattes af Lassalle och Marx och deras efterföljare, då jag fick i uppdrag att från min cell sända några ord till Aug. Palms bild i Socialdemokratens festnummer. Äfven hos oss har socialismen redan en historia, som visserligen inte är så lång men så mycket mer innehållsrik, och äfven hos oss var det en fattig skräddare, som första gången i tal och skrift bar den internationella arbetarrörelsens idéer ut till massan af folket. Och vår banbrytare har väl knappast inlagt mindre energi, mod och uppoffningskraft för sin sak i detta lilla land än hans berömde yrkesbröder bland det stora tyska kul turfolket. Det är ock därför som vi i dag, då Socialdemokraten börjar sitt fjärde lefnadsår, i honom erkänna partiets grundläggare, utan hvilken socialismen icke skulle varit den makt han redan är i Sverige.

Aug. Palm kom tidigt ut från föräldrahemmet i Skåne för att lära sitt yrke. Som mogen man och familjefar finna vi honom i Schleswig-Holstein, där han en tid dref skräddareyrket som småmästare i en liten provinsstad under tyskt herravälde. Här lärde han första gången känna socialismen, som då utbredde sig till hvarje vrå af Tyskland, och då det var absolut oförenligt med hans natur att tiga stilla med hvad han tänkte, blef han snart redan före socialistlagen utvisad. Han flyttade nn öfver till Danmark, där han inom kort började taga mer än en blott passiv roll i arbetarrörelsen. Här uppstod hos honom tanken att börja agitationen i sitt hemland och när tanken mognat, gjorde han den till verklighet, realiserade sitt bo och kastade sig med hela sin själ in i ett fullständigt nytt lif som vägbrytare för socialismen i Sverige.

Resultatet af det första uppträdandet blef * Folkviljan» och en ej så obetydlig organisation omkring den. Malmö erbjöd sig helt naturligt såsom utgångs- och medelpunkten för en socialistisk agitation i Sverige, och det visade sig redan då och har påsenaste tiden i än högre grad visat sig, att denna stad var mäktig att uppbära tyngden af ett arbetarorgan, långt innan saken egde något väsentligt stöd i landsorten. Men så lätt, så utan svärdsslag, så att säga, skulle det icke gå att plantera socialdemokratiens fana i ett land, där prässen af alla färger mötte agitatorn med ett öfverlägset afvisande: »Sverige bar ingen jordmån för socialismen!» »Folkviljan» stöp efter en längre tids seg, nästan beundransvärd kamp mot ett oundvikligt öde, och den politiska organisation, som tidningen framkallat, splittrades och bortdog så småningom. Hvarken Palm eller arbetarne voro den gången mogna att kunna skapa en klassmedveten arbetarpräss, som dessutom kräfver vissa yttre förutsättningar, hvilka först måste existera. Den grund Palm lade här nere, blef dock genom »Folkviljans» död endast upprifven på ytan. Den visade sig ännu flere år därefter stark nog att bygga en ny och mäktigare arbetarrörelse på.

Jag lärde personligen känna Palm strax efter det han med familj lämnat Malmö för att bosätta sig i Stockholm och börja den offentliga agitationen där. Den socialdemokratiska klubben var då redan bildad och hade flyttat till Svartmangatan. »Tiden» hade öfvertagits af Hj. Branting och banat väg med duktiga tag för socialismen i fackföreningarne. Ringrörelsen var afsomnad, den liberala arbetarrörelsens kaxar började mista sitt förtroende bland arbetarne genom sin egen hållningslöshet. Anton Nyströms positivism hade flutit upp till mellanklassen igen, sedan mästaren förgäfves sökt göra den tillräckligt specifikt tung för att flyta ned till massan af arbetare, och i goodtemplarlogerna jäste det bland de yngre arbetarne af otillfredsställdhet med det både magra och torra nykterhetsprogrammet. Palm kom därför i en behaglig tid, och som skicklig taktiker uppfattade han genast situationen rätt. Här nyttade icke ett försiktigt framträdande, menade han. Några stora slag tätt på b varandra skulle göra rent hus och skapa ett helt parti, och med denna öfvertygelse öppnade han kampanjen. Det blef ett förfärligt blodbad bland Stockholms storheter. Palm stod på Ladugårdslandsteaterns scen, stödd på sitt korta ben, och framför sig hade han hvarje möte bortåt tusen personer, nästan uteslutande arbetare. Något egentligt rationelt massakrerande var det icke. Han ledde fram gos-sarne till afrättning allt eftersom de uppträdde: — goodtemplar-

cheferna, Sven Linge, Angköks-Lars, Anton Nyström, C. O. Bergo. s. v., »arbetarledare» af alla möjliga slag och färger. På ett halft år var huset rent och Socialdemokratiska föreningen den lif aktigaste arbetarorganisation i hufvudstaden.

Vid Palms sida stod undertecknad ända från det första re-guliära numret af denna tidning. Jag fick således tillfälle att lära känna honom till hjärtrötterna. Vi ha gemensamt krånglat oss öfver månget besvärligt hinder, mer än en gång genom djärfva finter eller förtviflade ansträngningar räddat tidningen från att stupa. Men »Socialdemokratens» historia skrifver jag en annan gång. Och Palms historia efter våren 86 torde vara tillräckligt känd genom tidningen.

Palm blef självskrifvet den första martyren för socialismen i Sverige. Och han har bestått eldprofvet. Må vi hoppas, att han icke häller för framtiden lidit något men af cellens kvafva luft och andemördande ensamhet!

o

Har han några fel, Aug. Palm? Ah ja, han är alldeles inte någon klemig Guds ängel, hvarken mot vänner eller ovänner. Alltid öfvertygad om, att hans mening är den rätta, klämmer han till och nedgör motståndaren, mången gång på det hänsynslösaste sätt. Han var i synnerhet för ett par år sedan inte god att alltid komma öfverens med. Att han och jag hela tiden dragit jämt, kan jag inte förklara på annat sätt, än att jag måtte ha varit lika hänsynslös som han själf. Men just denna hans egenskap, att i debattens hetta kasta bort all hänsyn och bli ett mellanting mellan lejon och demon, gör honom stor på folktri-bunen, där han skördat så många lagrar och där han har sin plats anvisad som en af den internationella socialismens mäktigaste och populäraste agitatorer, icke blott här hemma, utan långt utom Sveriges gränser.

Malmö cellfängelse den 18 sept. 1888.

Axel Danielsson.

Axel Danielsson.

Då jag fick höra att Axel Danielsson skulle skrifva min biografi i dagens festnummer med anledning af Socialdemokratens fyraåriga tillvaro, beslöt jag att göra gengäld. Troligtvis är jag dels mest lämplig därtill, dels bör äfven den äran tillkomma mig, då det är jag som tagit reda på den gynnaren och dragit honom ur vindskupan vid Hammarbygatan, där han satt och svaltoch skref näpna skizzer för bourgeoisi-tidningarne, hvilket Janne Bruzelius bäst kan gifva underrättelse om, ty han hade mest hjärta att exploatera honom. Det var sålunda jag som fick honom att ingå som ett led i den kedja, hvilken förr eller senare kommer att strypa utsugarsamhället med dess parasiter — hr Janne inberäknad.

Då Social-Demokraten på hösten 1885 begynte utkomma, var jag, fastän tidningens redaktör, skam att säga tvungen att hafva en skolad medhjälpare, som var kunnig i svenska språket. Att på snålskjuts få mina opus korrigerade, kunde icke gå i längden. Visserligen lyckades det mig, att få en på efterkälken kommen student att i andra klassens väntsal här i Stockholm, smyga sig till att korrigera manuskriptet till första numret, och Atterdag Vermelin stal, för att hjälpa mig med korrekturen, några minuter från »fru professorskan», i livars tjänst han stod — fast hon sedan »såg sig nödsakad» att gifva honom af sked, då det befanns, att han icke stod att bättra och omvända från de »uppviglande» socialisterna, — men som sagdt, så kunde det ju icke gå i längden. Jag fick nu reda på Axel Danielsson, och han åtog sig att hjälpa mig.

Vi lärde snart känna hvarandra. Då jag fick höra hans lifshistoria och veta hvilka lidanden han genomgått, huru hans förhoppningar gått i kvaf, samt lärde känna hans stolta och energiska, eller hvilket man vill kalla det, envisa karaktär, var jag strax på det klara med, att lian behöfde endast några få, korta hän-tydningar på hvad som var orsaken till samhällseländet, för att han med sitt ljusa hufvud skulle förstå det. Jag anade strax, att han var förlorad för bourgeoisi-samhället; och när vi en och annan gång, då vi hade tid och — pängar till en toddy hos fru Sjöberg — detta var den tiden Danielssons favoritställe, tills han och Vermelin bedårades af ett par stora blå ögon på ett annat hyggligt ställe, som af den orsaken blef utnämndt till »stamställe» — berättade hvarandra ur våra lifs historier, greps jag mer än en gång af beundran för de lidanden han haft moralisk styrka att genomgå.

De hotfulla, blixtrande blickar, som sköto fram från de liffulla ögonen, talade också ett alltför tydligt språk för att missförstås. De sade mig att han, en gång i proletariatets led, skulle blifva en hänsynslös och farlig motståndare till det bourgeoisi-samhälle, som på så konstigt sätt uppammat honom, gifvit ho-nom bourgeoisibildning utan att kunna gifva honom tillfälle att tillfredsställa de anspråk på lifvet, som en sådan ovilkorligen fordrar.

Det är just civilisationens välsignelse, att när den intränger, där fordra äfven de med den stigande behofven att bli tillfredsställda, och det är detta som kommer att bereda det nuvarande samhällets fall. Ty det är visst, att under sin nuvarande form kan detta samhälle omöjligen uppfylla denna naturliga fordran.

Så successivt drogs Danielsson nu mer och mer in i rörelsen, och innan långt var han den ledande själen i tidningen. Jag kunde så mycket hellre anförtro honom detta, som vi trots kontroverser mellan oss, i hufvudsak voro eniga. Hänsynslös propaganda, hällre öppen reaktion än den smygande, som det »liberala» systemet förde med sig. Inga kompromisser med de liberala, falska »arbetarevännerna», ntan afslöjanden!

Detta var mitt program och Axel Danielsson godkände det.

Axel Danielssons energiska arbete i socialdemokratiens tjänst här i Stockholm är af partivänner väl kändt och erkändt. Från fyraspaltig blef tidningen hastigt femspaltig, för att en kort tid efteråt utgå sexspaltig, trots att den som fyraspaltig gick med förlust. Hvar pängarna kommo ifrån, ja det kan synas oss själfva, som då voro med, som en gåta, men ut kom den och det var liufvudsaken, och entusiasmen bland arbetarne steg dagligen. Att ändå Socialdemokraten icke ramlade någon gång under sin vågsamma färd, var verkligen mera tur än beräkning.

Att Axel Danielsson med sitt stolta och — jag skrifver biografien icke för att smickra, utan för att verkligen »rita af» honom sådan han är — envisa sinne, förr eller senare skulle komma på kant med en del af partivännerna, insåg jag nog. I början gick dock allt förträffligt. Han liksom jag umgicks dagligen med partiets medlemmar å offentliga ställen, så att han icke allenast på kontoret och på möten kom i beröring med arbetare. Däraf följde att han icke allenast blef personligen bekant med hundratals af dem, utan han blef äfven i hast populär. Den stora massan af arbetare känner sig alltid smickrad, när en person med »stndentbetyg på fickan» eller med andra ord, meduni-versitetsbildning, nmgås med dem som likar. Detta gjorde Axel Danielsson. Utgången från arbetarklassen som han är — hans fader är sågareförman vid Korsnäs — kände han arbetarnes se-der och bruk, kunde tillfullo förstå dem och deltaga med dem i deras sorg och glädje, deras förtviflan och förhoppningar.

Själf hade han ju också trots sin ungdom pröfvat alla sorter, och detta hade tidigare än under andra omständigheter mognat honom.

Att han därför, när han uppträdde som talman för det förtryckta proletariatet, skulle vinna popularitet, är ju helt naturligt.

Men massans popularitet är skiftande. Den är nyckfull som lyckans gudinna, ostadig som väderleken, den kommer ofta som sol på molnströdd himmel, för att nästa ögonblick försvinna och låta molnen nedsända en hagelskur öfver den olycklige, som satt sin lit till den. Jag har pröfvat den nyckfulla folkgunst, som kallas popularitet, både dess flod och ebb — dess sol och hagelskurar — och därför bryr jag mig nu icke om den och jag tror bestämdt man är bäst, när man är minst populär, åtminstone har jag alltid då varit mest nöjd med mig själf och mina handlingar.

Axel Danielsson fick äfven pröfva folkgunstens nyckfullhet. Det får nog en hvar, som höjer sig något öfver mängden.

Men detta var både till hans och socialismens gagn. Han kom litet på kant med en del af arbetarne och han fann sig nog inte häller riktigt i att här och där hindras af andras viljor i sina fria rörelser. Han underskattade sina motståndare och var för öfrigt för stolt att ingå några underhandlingar med dem. Slutet på det hela blef, att han tröttnade på Stockholm och reste till Malmö, fast besluten att åter väcka lif i den där endast slumrande arbetarrörelse, som låg i lägervall allt sedan »Folkviljans» dagar. Kadrer och underofficerare fann$, men be-fälhafvaren fattades. Axel Danielsson kom och han var rätta mannen.

Med hvilken ifver och energi han tog i därnere, det veta vi, äfvensom resultaten. Hans energiska arbete har burit rika frukter.

»Arbetet», som han grundläde, och som nu efter föga mer än ett års tillvaro går ut tre gånger i veckan i en upplaga af mellan 3 och 4,000 exemplar, har väckt stora skaror af såväl de skånska städernas som landsbygdens proletariat till medvetande om organisationens betydelse. Detta är Axel Danielssons verk.

Att en sådan person skulle blifva en fruktad och hatad mot-ståndare, han som så hänsynslöst ryckte masken från hycklar-samhällets korrumperade beskyddare, och att han ej länge skulle kunna undgå deras hämnd, det var ju helt naturligt. Men min fasta öfvertygelse är, att deras hämd, som nu så hårdt träffat honom, i det han får tillbringa 18 långa månader inom fängelsets murar för att han haft mod att trotsa dessa parasiter på samhällskroppen, förer det goda med sig, att den karaktär, manlighet och kraft, som finnes hos honom inneboende, men som ännu icke uppnått sin fulla utveckling, just i denna bittra pröf-ning skola nå sin fulla mognad.

När han åter står fri bland oss i ledet för att på nytt upptaga kampen mot vampyrsamhället, då kommer detta att i honom finna en ännn mycket farligare motståndare än då han trädde in i deras kropps- och själsförstörande pinoanstalter. Ty den hos honom inneboende manliga kraften har då hunnit stadga sig, och säkert skall han träda ut igen i friheten som en fullt utbildad, kallt beräknande, energisk man.

Det tjuf- och gudaskyddande storborgarsamhällets försvarare få därför vara beredda att mottaga en ännu farligare, mera beräknande motståndare, än de satte inom lås och bom, och proletariatet kan helt säkert räkna en fullt lika varm och uppoffrande försvarare.

Aug. Palm.

De läsare som känt eller känna oss bägge, står det nu fritt att afgöra huruvida vi träffat hufvudet på spiken.

Som läsaren af ofvanstående finner, var denna tid en hård tid för socialdemokratien i Sverige, men det var en härlig tid, ty den enade. Gnatet och de små personstriderna inom partiet förstummades; det var entusiasm och stridslust öfver hela linien.

* *

*

Såväl den muntliga som skriftliga propagandan skrädde ej orden. Särskildt hade jag slagit mig på att använda hånets och humorns bitande svärd och det är inte alltid det sämsta vapnet. De mera allvarliga sakerna skötte Branting på sitt öfverlägsna, mästerliga sätt och framtvang därigenom både aktning och respekt hos sina motståndare.Jag skall härnedan som prof på mitt skrifsätt den tiden af-trycka ett par af mina »schavotteringar».

I Soc.-D:s nr 38 för 1888 skref jag sålunda följande:

»Tiden är ond, ja helt upp- och nedvänd. När präster börja skjuta sig och inte bara rymma med kassan, när tingshus vräkas, när Curry Treffenberg på kyrkomötet väcker förslag, som samstämma med »den usla tidningsprässen», när kyrkomötet med kyrkans primas och gräddan af svarta gardet vågar sammanträda medan Stockholms garnison spelar krig på landet och slutligen när mannen med »guds nåde» jagar och pokulerar med fursten från världens mäst beryktade spelhelvete, är det då någon som vågar betvifla att världen är ond? Det betviflas.

Det är därför icke så underligt att strängaknäpparen Carl David Wirsén vill ha Palmen hängd. I det guda-skyddande, moral- och sedlighetsförsvarande, af svarta gardet understödda organet Vårt Land lämnade C. D. W. härom dagen en recension öfver några vilda blommor af en svensk-amerikansk from gudsman, hvarur följande verser som prof anföras:

Och Palm han reser Sverige rundt Och högt predikar Reformer, kommunism och strunt För sina likar.

Var lugn och vänta, är min* bön,

Ty hvad det lider Så kommer ryssen öfver sjön Med bättre tider.

Men kanske Palm lär sig då att »hålla truten» af fruktan att sin halsduk få i nacken knuten.

Carl David Wirsén är så förtjust öfver de »vackra löften» diktaren till detta opus gifver, att han anbefaller nämnda diktsamling till »svenska läsares vänliga uppmärksamhet» och hoppas jag han icke vädjar förgäfves. Det skall ej heller förundra mig det minsta om man en vacker dag i Vårt Land får se ett »upprop» med C. D, W:s m. fl:s andra lika moraliska (?) personers namn under, som ställa en maning till det svenska folket om insamlandet af en hedersgåfva till diktaren, som gifver så »vackra löften». Nåja, finge de råda, de goda herrarne, så vore det nogicke allenast Palmen som fick »halsduken i nacken knuten», de önska nog få se hela »anhanget» på samma sätt »upphöjdt». Att deras hjärtan af salig hänryckning alldeles skulle svalla öfver vid en sådan syn betviflar jag visst icke. Det vore ju en tidsenlig variation på våra fromma förfäders glädje när de fingo en kättare ordentligt å båle bränd.

Men den ökända tidningen, hvarigenom hela svarta gardet utsänder sin galla öfver den onda tiden, spelar förgäfves rollen af Motvalls käring mot den socialistiska rörelsens framgång. Att hrr C. D. W., Torelius och konsorter en gång få »halsduken knnten i nacken» behöfva de dock aldrig frukta för, ty de äro — icke ens värda hvad halsduken kostar! Däremot är det ju icke alldeles omöjligt att de en gång, när tidens fullbordan kommer, få göra en himmelsfärd litet raskare än de tänkt sig och innan englavingarne riktigt hunnit växa ut, och göra sällskap med hvarje-hanaa annat dylikt, kulturen och framåtskridandet hindrande »strunt», när en gång det skall göras rent i samhällsskräpkam-maren.

Ja det är säkert att tiden är ond och hvad värre är, jag fruktar att hvarken kyrkomötet, kung Bergström, hrr Tamm och Rubenson med sina drabanter eller konungens befallningshafvande med kronofogdarnes assistens kunna få den god igen.

Apropos kronofogdarne, så har man nu begynt anställa dem som politiska spionagenter. Det var Vestmannahöfdingen som hade det moraliska modet att taga första steget i sitt beryktade cirkulär till kronofogdarne. Dylika ukaser från de öfriga lands-höfdingarne låta väl icke länge vänta på sig, och det är nog bäst att raska på, ty det är ju ej godt att veta hur länge det »nya systemet» och dess härlighet räcker. Får nu se om kronofogdarne åtaga sig det nobla arbetet.

Kyrkomötet håller, trots vår förträffliga Curry Treffenbergs motiv, på den eviga fördömelsen och det är nu icke alls att undra på, ty saligheten, som det svarta byket har att bjuda på, är tusan så enformig och måste i längden bli tråkig. Att i evighet stå och blåsa i basun ha nu mera knappt gamla bondgum' mor lust till. Däremot frukta de svafvelsjön med dess behornade potentat mera än alla Lennstrandare frukta vår satan åberopande justitieminister.

Men nu måste jag sluta med »schavotteringen» för dennagången, jag skall nämligen upp i tredje afdelningen och höra på det celebra tryckfrihetsmålet mellan lierrarne Jäderin och Wall.

Blir ordväxlingen inför rätta af samma slag som de begge lierrarne fört i sina stora »fina» tidningar, så kan alltid »råa» personer, som man så länge skällt oss för att vara, få ett utsökt tillfälle att lära sig publicistisk takt ocli god ton. Få se emellertid hur det går med målet och om Palmens Långholms-drömmar om sällskap med lille hr Wall skola gå i uppfyllelse till sistl Fast den här gången ser det ej lofvande ut. Dock, för gud och »det nya systemets» rättvisa är ingenting omöjligt, det tror fullt och fast eder

—m.»

I nr 45 s. å. behandlade jag förpreussningen af Sverige på följande sätt:

»Salig Erik Josias Sparre (löjlig i hågkomst) uttalade på sin tid den fromma önskan att »flytta Amerika till Sverige». Amerika fingo vi se oss om efter, men i stället kom — Preussen. Allt är nu preussiskt, till och med — pickelhufvan, statssocialism, undantagslagar, med mötesupplösningar, häktningar, polisspioneri, majestätsförbrytelser o. a. d. Intet fattas i den vackra samlingen. Ja, man går t. o. m. längre i förakt för folkets frihet här än man gjorde i Preussen innan socialistlagen där af riksdagen antogs (som bekant är här ingen sådan

lag antagen, en vanlig simpel kungl. förordning gör precis samma gagn), ty där hörde man aldrig att någon för fällda yttranden å möten blef häktad för majestätsförbrytelse förrän laga dom fallit. Så långt äro vi komna här, men så äro vi också — svenskar.

Ja, majestätsförbrytare växa nu upp som svampar ur jorden, men man gör också kort process med dem. Inte resonnera, bara arrestera, är den sats man följer. Det blir därför nödvändigt att vi här som i Frankrike få revisions/rågan på dagordningen. I synnerhet tror jag att det snart är på tiden att vi underkasta strafflagens 9 kap. en revidering och det grundlig ändå, ty som man börjar tillämpa den är ingen människa säker på när han af villiga polismänniskor omhändertages och föres i allmänt häkte.

För att de trogna undersåtarne skola få litet mera garanti för lif och frihet, vill jag därför också föreslå att vi också »revidera». Mitt förslag är att det t. ex. bestämmes att när konungen går ut, detta först ett par dagar förut på hofhållningens kontobekantgöres i alla tidningar — icke minst i Socialdemokraten I —• äfvensom hvilken väg majestätet »i nåder» önskar gå, samt att förutom följet, som minst bör bestå af ett hundratal personer, en regementstrumpetare alltid går förut och med trumpetstötar härleder uppmärksamheten på att det fruktansvärda majestätet nalkas. På så sätt kan man kanske undgå sagda majestäts farliga närhet. Till förekommande af smädelse bör det vid lifsstraff och konfiskation af förmögenheten till statskassan förbjudas att nämna kungens namn. Att icke så få i början komme att blifva huf-vudlösa skall jag gärna erkänna, men med tiden blir säkert respekten så mycket större. Detta blir också en stor vinst för staten. I stället för att som nu föda och herbergera alla kunga* smädare blir processen gjord kort och antagligen ger det också alltid en liten slant till statskassan, som ju kan användas till propaganda för det »nya systemet».

Ja, detta är mitt enkla förslag till revision! Få nu se om det erhåller lika många anhängare som Boulangers revisionsför-slag. Jag är ändå säker på att det kan genomföras utan revolution.

Apropos revolution, ha ni hört att kung Oskar vid den beryktade middagen vid Svea gardes nya kaserns invigning i ett tal förhärligade 1772 års revolution, som Gustaf den tredje gjorde, då han med gardets och »hattarnes» hjälp störtade den lagliga riksdagen med dess »mössor». Såsom revolutionär tycker jag om vår kung därför att han förhärligar revolutioner, ty de ha städse samma verkan haft som stormen: de ha ränsat den politiska luften. Det är för öfrigt icke så underligt att den Berna-dotteska ätten älskar revolutionen, ty de ha ju den att tacka för ingenting mindre än — Sveriges tron. Utan revolutionen är det alls icke omöjligt att någon af Jean Baptistes efterkommande i denna stund gått vid Seinens strand — gud bevare min tunga! — som sjåare.

Nå, här i landet behöfva vi icke frukta någon revolution nedifrån, därtill är folket ännu alltför mycket — mössor. I synnerhet behöfver man ej frukta stockholmarne, ty så länge vi ha »fru profesorsskans» och likasinnade organ, och miss Fay, så har den stora massan icke tid att tänka på annat än missens »astralkropp» och von Bergers och hans anhangs långa näsor, när det visade sig att missen var en vanlig bedragerska, hvilket hvarje förnyftig människa (alltså hr von Bergen och anhangetfrånräknade) aldrig tviflat på. Och så länge dylik humbug tager hela uppmärksamheten kan man helt nonchalant fortsätta som man har begynt. Om man så sätter dussintals majestätsförbry-tare inom lås och bom är det lika lugnt och stilla utanför justitieministerns hus, vid Myntgatan 4 och »Fyrkanten», som i en by i Dalarne, där innebyggarne äro å fäbodvallen, och minister Örbom med kolleger kan gå lika oantastad på gatorna för näsvisa figurer som en förrymd bankdirektör eller annan därmed jämförlig stortjnf för en svensk poliskonstapel. Skall det blifva mera »luft i luckan», så fordras »ljus, mera ljns», men så länge de stora »drakarne» ha insteg bland befolkningen, kommer det andliga mörkret och den andliga träldomen att råda. Ty sådan prässen är, sådant är folket.»

Och i nummer 50 (15 dec. 1888) snärtade jag till på föl-

jande sätt:

»Apropos rabulister, hoppas jag att alla dylika nu må taga sig i akt. Hans majestät kung Oskar kommer enligt i tidningarne synliga meddelanden att till jul utgifva ett nytt literärt arbete om sina utländska resor. Det är endast afsedt för »en intimare krets» (hvilket nog är bäst), d. v. s. hofherrar och dignitärer med smidig rygg och

smickrande tunga, och att dessa komma att höja majestätets literära begåfning till skyarna är lika säkert som att efter regn kommer solsken. Jag vill däremot bedja alla rabulister i allmänhet och tidningsredaktörer i synnerhet, om de skulle lyckas komma öfver något exemplar af detta nya literära arbete, att icke göra några kritiska reflektioner öfver detsamma,

allra minst ä la Sigvald Götson, ty veten att kungens gärningar

äro för allt åtal fredade t. o. m. om han i nåder skulle behaga utgifva aldrig så underhaltiga literära arbeten. Tagen er därför i akt, mina herrar, såvida ni icke önska att fira hundra-årsdagen af Bastiljens stormning på Långholmen eller någon annan dylik anstalt.

Apropos franska revolutionen, så bereder man sig nu litet hvarstädes att fira densamma. Reaktionen här i landet bereder sig nu också härtill på sitt sätt, genom att få så många inspärrade i sina bastiljer som möjligt. Den är redan säker på att lia 2 majestäts-förbrytare (den tredje, elfvaåriga Hellstrand fick man inte in på Gålön, han slapp med ett par örfilar hos detektiva polisen), 5 gudahädare och ett par riksdagssmädare inom lås och bom under1889. med stor utsikt till att antalet betydligt ökas. Också ett sätt att fira franska revolutionen! Men — det faller mig något in! — hade man ingen i sina bastiljer, så hade ju folket icke något att storma, i tillfälle det skulle få lust fira hundraårsminnet värdigt på sitt sätt. Det är naturligtvis med fäst af seende härpå som man arbetar så flitigt.

Ja, hvilken hej sju dundrande glädje bör det emellertid icke vara för tillbedjarne af treenigheten: altaret, sabeln och pänninge-påsen, att veta så många uppviglare i säkert förvar.

Själfva solen firar århundradet af revolutionen på sitt sätt, berättar »Vårt Land», ty nyårsdagen inträffar — en solförmörkelse. Blygs den att lysa öfver ett släkte, som så urartat från 1789 års män och kvinnor, att det låter sig trampas på nacken af en trindmagad prästhord, utrucklade sabelskramlare och tjock-hufvade, pösande pänningmän, hvilka alla ha både sitt guld och sitt välde blott på grund af massornas idiotism och slöhet. Nå väl, om hon blyges, så har hon skäl därtill, ty det är ett dåsigt folk, öfver hvilket hon får sprida sina klara strålar. Dock, kanhända folket vid tanken på förfädernas hjältebragder kan få blodet att litet raskare rulla i ådrorna. Kanhända, när de rätt eftertänka huru stora nöt de äro, om de fortfarande gå som viljelösa redskap under tyrannernas ok, att de då komma sig för att göra en litén räfst med vampyrerna, så att på revolutionsårets sista dag solen kastar sina strålar öfver fria folk, som icke behöfva blygas vid sina förfäders grafvar!»

Med anledning af kvarstaden och åtalet mot Soc.-D. för aftryckandet af parodin på »Fader vår» skref jag i nr 51 (22 dec. 1888) följande:

»Nej, nu måste själfva den lede ha farit i ministern, tänkte jag, då jag fick höra att det var kvarstad igen på Socialdemokraten. Skall då Axel Danielssons profetia på rösträttsdemonstra-tionen redan gå i fullbordan! Han sade ju där att det icke skulle förvåna honom om f. d. justitieminister Bergström blefve upphöjd till gud och såsom sådan dyrkad, ty, tilläde den spjufvern, »de gamla egyptierna dyrkade ju en oxe».

Ja, man skulle nästan tro att så är, ty det är ju ingenting mindre än ett nytt gudahädelseåtal man har i görningen mot Soc.-D. och som bekant blef tidningen anammad för en bön ställd till »Slå-till-ministern nr 1»!Afresa från ett folkmöte i Skåne.Ja, farbror Örbom har redan tagit upp Bergströms fallna mantel. Han vill riktigt visa att det ej är »blot til lyst» han är den ökända svenska rättvisans öfvergeneral och svärdförare.

Stackars Örbom, det är ändå en obehaglig post han innehar: Aldrig kan han sofva tryggt, bara för de fördömda uppviglarne. Sådant bör på längden göra honom nervös och försvåra matsmältningen. Han emotser dock nn hvarje fredag (Soc.-D:s ut-gifningsdag) med en viss tillfredsställelse, ty på samma gång han uppfyller sin plikt och »slår till» blir ju också hans namn på elektricitetens och ryktets vingar fördt från ena ändan af landet till den andra. Och detta måste ju vara en viss tillfredsställelse för en person, som för ett par månader sedan ingen själ kände ens till namnet.

De, som ändå mera än Örbom frukta fredagarne äro Stockholms poliskonstaplar, ty de äro då aldrig säkra för en extra motion, nämligen att trafva staden rundt och anamma Socialdemokraten när kvarstad befalles.

Jag hade nöjet att sistlidne fredag höra ett yttrande af en Rubensonsk tjänsteande, hvilket måste »schavotteras». Hankom, när jag fick ögonen på honom, just ut från en af dessa filantropiska förfriskningsanstalter, som servera en »knaber» med tilltugg mot endast en bagatell af 150 X prisförhöjning och hvars bolag lämnar »hela» vinsten till kommunen, d. v. s. sedan det bara afdragit en bagatell af 4 X jämte åtskilliga tusenden i direktions-gage och administrationsutgifter. Jag fick som sagdt ögonen på denna rättvisans »gattrafvare», just som han kom ut från en af dessa filantropiska inrättningar i sällskap med en »opicklad» medborgare.

»Dä' ä' en fin ställning», sa' han. »Nu har jag bara en timma fri, så ska' ja' i tjänstgöring igen. Under hela fripasset har jag fått gno rundt och svettas värre efter den fördömda Socialdemokraten. Jag hade knappt fått sluka middagen, när order kom att jag skulle infinna mig genast. Jag anade strax att fan var lös för det var fredag. Detta ä' nu tredje gången jag fått trafva, men de' ä' min själ orätt, ä' det».

Det var hvad jag hörde af samtalet, och det var nog. Så mycket fick jag klart för mig att han var i dåligt humör, hvarför jag gick en annan väg, ty att träffa en af de Rubensonska tjänsteandarne vid dåligt humör — hu, då föredrar jag nästan att råka ut för Örbom själf, fast det hör »hin» till det också!Må han emellertid fortsätta med sitt fredagsnöje! Det är den bästa agitatorn för socialismen — icke minst bland Stockholmspolisen! -----------

Ja, nn ha vi jul och då brukar det ju vankas julklappar. Ni, kära läsare, får låta eder nöja med denna schavottering — nedannämda herrar skulle jag däremot med största nöje gifvit passande julpresenter, — om jag haft råd — »men guld och silfver hafver jag icke». Jag får därför nöja mig med att hän-leda deras uppmärksamhet på följande bibelspråk till stilla och andaktsfullt begrundande under juldagarne:

Justitieminister Örhom:

»Ehvad du gör, så tänk uppå änden» (Syr. 7:70). Landshöfding, f. d. justitieminister Per Bergström:

Jag vet dina gärningar och hvar du bor, att där Satans säte är» (Uppenbar. 2: 13).

Loven, statsrådsinventarium i alla regeringar:

»Min son, om skalkar locka dig, så följ icke». (Ordspr. 1: 10). Poliskommissarie Scher:

»Var icke alltför mycket ogudaktig och galnas icke att du icke dör i otid.» (Pred. 7: 18).

Ulrik Fredriksson, utgifvare af »Stockholms Nyheter», pro-letärbarn-exploatör m. m.:

»Om en karg usling talar hela staden illa».

Poliskonstaplar, som aflägga ed på att de se folk hurra :

När du på samvete och ed Skall sanning uppenbara Till orätt dom då ej förled Räds att bedräglig vara.

Ty belig belig herren är

Och den som falskt vid honom svär

Kan icke bli ostraffad.

(Sv. Ps. 312: 1.)

Hedlund, »den gamle göteborgskorporalen», Helsingborgs-Borg m. fl. dylika »liberaler»:

»Utaf frukten känner man trädet» (Math. 7: 16).--------------------

Som man af ofvanstående finner, äro dessa vidräkningar med vederbörande ofta uddiga nog. Det dugde icke, ansåg jag, att under då rådande förhållanden taga med sammetsvantar på otyget och det anser jag för öfrigt inte vara lämpligt nu häller,Då jag hunnit hvila mig en smnla efter min sista Långholms-sejour bar det åter i väg ut på uppviglarfärd.

Först begaf jag mig ned åt Sydsverige, där jag höll möten i Norrköping, Linköping, Elmhult, Hessleholm, Helsingborg — hvarest jag sammanträffade med Fredrik Sterky, som företagit en agitationsresa i vestra Sverige

— Höganäs, Billesliolm, Kristianstad, Lund och Malmö. Till Köpenhamn gjorde jag en liten afstickare och passade på tillfället att hålla ett möte där. Därifrån bar det i väg till Vika i Dalarne, hvarest jag skulle stå till svars med anledning af det förut omtalade mötet i Korsnäs. På vägen höll jag möten i Smedjebacken, Söderbärke, Domnarf-vet och Falun.

Under dessa resor passerade en och annan lustig episod, som jag här vill i korthet berätta. I Linköping hade nu aflidne partivännen, tapetserare Moselius, arrangerat ett möte i Verner-ska trädgården, å hvilket jag talade öfver ämnet: »Socialismen och liberalismen». Ett par hundra personer hade infunnit sig och bland motståndarne utmärkte sig särskildt »Östgötens» redaktionssekreterare, hvilken bl. a. framhöll att socialismen vore omöjlig, icke ensamt af den anledningen, att det vore omöjligt att kontrollera embetsmännen i den socialistiska staten, utan dessa komme då att bestjäla staten i ännu större utsträckning, än hvad nu är fallet. Vidare ansåg hr Edling, ty det var han, som nu är i Eskilstuna Kuriren och hart nära officiellt erkänner socialismens principer, att i en sådan stat ingen skulle vilja bortbära exkre-menter och annan orenlighet. Hvad sägs om dylika skäl? Hvad det senaste beträffar, har ju renhållningsstrejken i Stockholm i maj 1905 visat att om inga andra göra det, äro studenter villiga därtill. Därmed är den invändningen bragt ur världen.

I Elmhult väckte min ankomst stor uppståndelse i det lilla samhället. Jag lyckades erhålla för möte en plats i liten skogsdunge helt nära stationen. Man sökte visserligen att använda det gamla knepet att få ägaren till platsen att taga tillbaka sitt löfte, men då detta icke lyckades gick societén i Elmhult — samhället består sig med en dylik, sådan den nu är — och ref ned mina affischer. I detta hänseendet utmärkte sig särskildt stations-inspektoren Liljedahl, äfven »Bissmark» kallad.

Trots detta var mötet ändock besökt af omkring 400 personer. Bemälde stationsinspektor jämte ett tjugutal tölpiga half-herrar hade äfvenledes infunnit sig vid mötet, försedda med hvarsin hvisselpipa och började ett infernaliskt oljud genast jag begynte tala. Jag försökte först vädja till deras bättre jag som bildade människor, men det var som att slå vatten på gåsen. De fortsatte lika intensivt som förut.

Då tog jag dem på annat sätt. Jag lät dem veta att de voro några dåligt uppfostrade slynglar och frågade de talrikt närvarande arbetarne och landtmännen, om de ämnade tåla detta brott mot den fria yttranderätten. Det hjälpte, ty herrarne blefvo tysta, då de märkte att folkmassan gjorde min af att handgripligt tillrättavisa hvisselkonstnärerna. De troppade af, lika snopna som en hund, hvilken fått en skopa kallt vatten öfver sig.

Förutom stationsinspektoren hade särskildt utmärkt sig en af Elmhultspatronerna, en gammal utsugare som gick under namnet »Snusis». Denne gamle syndare, som antagligen erhållit en dylik benämning på grund af sitt snuskiga tryne, bad jag gå hem och tvätta sin nasus ren innan han gick på folkförsamlingar. Detta mitt yttrande kommo arbetarne och bönderna att »grina som solvargar» och »Snusis» lomade efter sitt sällskap, lika flat som stationsinspektoren och hans hvisselstab.

I Billesholm hölls den 26 augusti ett stort folkmöte, anord-nadt af Helsingborgs socialdemokratiska förening. Det var besökt af omkring 3,000 personer, däribland en massa landtmän från den närliggande trakten. I skogsbrynet höllo långa rader af åkdon och det trefligaste folklif utvecklade sig mellan talen. Här träffade jag för första gången Janne Jönsson, grofarbetare-förbundets välkända förtroendeman, som jag ofta stött tillsammans med å uppviglingsfärder och kanske vid ett annat tillfälle får anledning att närmare presentera

På kvällen, när vi foro till järnvägsstationen, som var belägen ett godt stycke från festplatsen, såg den långa raden af åkdon, som ringlade sig fram längs åt alla vägar, högst imponerande ut. Det utbyttes hälsningar och utbraktes kraftigt besvarade lefven för arbetare och småbönder samt för en god förståelse dem emellan — lefverop, som säkerligen skulle ha skorrat illa i deras öron, som påstå, att socialismen aldrig skall vinna insteg bland Sveriges landtbefolkning. (Se illustr. å sid. 112.)Partiets konstituerande kongress och Örboms socialistlag. — Ett förbjudet möte och en promenad vid Lilljans. — En af »Falbs kritiska dagar» i Arboga. — För första gången i Norrtelje. — En brutal länsman eller »fan skyddar sina». — Ett möte i Räfvåla. — När jag knep själar från P. P. W. — En sparf i tranedans eller undertecknad på publicistmöte.

Den unga, men lifskraftiga arbetarerörelsen hade vunnit sådan utbredning och stadga, att socialdemokratiska förbundet i Stockholm genom sin styrelse i första numret af Social-demokraten för 1889 kunde inbjuda alla arbetarekorporationer i landet, som erkände det socialdemokratiska programmet, till en konstituerande partikongress att hållas i hufvudstaden under påsken samma år. Den ihärdiga agitation, som bedrifvits af våra entusiastiska och energiska partivänner landet rundt hade icke varit förgäfves och myndigheterna hade genom sina förföljelser bidragit att sätta ytterligare lif i spelet. De trakasserier och åtal, som myndigheterna riktat mot såväl agitatorer som tidningar, hade hjälpt att väcka många som förut varit likgiltiga.

Den unga rörelsen hade redan fyra tidningar till sitt förfogande, nämligen »Socialdemokraten» i Stockholm, »Arbetet» i Malmö, »Folkets röst» i Göteborg och »Proletären» i Norrköping. De två sistnämnda redigerades af hrr Pehr Eriksson och G. A. Rydgren (se porträtten sid. 273 och 288). De fyra tidningsorganed voro visserligen endast veckotidningar, men de agitatoriska och upplysande artiklar de innehöllo jämte den kraftiga polemik de förde mot den borgerliga pressen, intresserade massorna i hög grad och förde dag för dag nya anhängare till oss.Denna kongress, å hvilken program och stadgar för Sveriges socialdemokratiska arbetareparti antogos ock grunden lades till vårt parti, som nu räknar öfver 60,000 kontingentbetalande medlemmar, var besökt af 50 ombud. Utom Stockholm, som hade 19 ombud, hade Uppsala sändt 8, Malmö och Göteborg hvardera 4, Norrköping och Sundsvall hvardera 3, Nyköping 2 samt Ves-terås, Gefle, Kristianstad, Helsingborg, Lund, Ystad och Östersund hvardera 1 ombud. Den sistnämnda platsen representerades af Hj. Branting.

Som man finner var fördelningen allt annat än proportionell. Från åtskilliga platser, såsom Kristianstad, Nyköping, Vesterås och Östersund voro endast socialdemokratiska klubbar representerade, medan från de öfriga äfven åtskilliga fackföreningar skickat representanter. Viktiga voro de beslut som fattades och det är särskildt af intresse att kunna konstatera, att den ställning, partiets konstituerande kongress intog till en del af de stora frågorna såsom rösträttsfrågan, den s. k. våldsfrågan och partiets ställning till öfriga partier var densamma som partiet ännu intager.

Efter denna kongress blef agitationen ännu mera planmässig och tillslutningen öfver hela landet började taga allt mera fart. Men motståndarne lågo heller icke på latsidan. Redan 14 dagar efter kongressen framlade den liberala(I) ministären Themptan-ders justitieminister Örbom den länge bebådade s. k. lilla socialistlagen, hvilken ytterligare kringskar församlingsfriheten. Lagen antogs naturligtvis utan vidare af riksdagen och väckte stor förbittring bland det rättslösa folket.

Örbom, den stackars saten, lefde inte så länge att han fick se verkningarna af sitt snillefoster. Han dog ungefär en månad efter det lagen blifvit antagen och Nemesis följde honom efter döden. Den olycksfågeln nekades nämligen kristlig begrafning af kyrkoherden i Östermalms församling, Lagerström, därför att han förordnat att hans lik skulle brännas. Häröfver hade naturligtvis vi socialister ogement roligt. Till slut lyckades man dock få tag i en prest, som förbarmade sig öfver liket och gaf det en jordfästning efter ritualen. Det var dåvarande pastorsadjunkten Ewers, nu välbeställd kyrkoherde i Norrköping, som utförde barmhertighetsverket.

* *

*De brutala angreppen på yttrande- och församlingsfriheten blefvo naturligtvis icke obesvarade från vårt håll. En massa protestmöten arrangerades öfverallt i landet å de platser där vi hade organisationer, men här i Stockholm blef det af socialdemokratiska förbundet utlysta mötet förbjudet. Detta förbud gaf anledning till ett extra spektakel, tack vare vederbörandes dumhet, som jag icke kan underlåta att här omtala.

Mötet var utlyst att hållas söndagen den 12 maj 1889 vid Lilljans. Öfverståthållareämbetet behagade emellertid »ligga» så länge på ansökningen, att annonser ej hunno inflyta i Socialdemokraten, som trycktes på fredagarne. Först på lördags e. m. er-höllo vi resolutionen och den lydde på a/slag.

Som talare voro annonserade Hj. Branting, Viktor Lenn-strand och jag och genom extrablad och annonser i en del tidningar på lördagskvällen lämnades upplysningar till allmänheten att mötet var förbjudet.

Jag vet emellertid inte hvad som for i mig, ty jag beslöt mig att mö tesdagen på utsatt tid gå ut till Lilljans för att

se till huruvida någon, som ej sett extrabladen eller annonserna i tidningarna om att mötet var förbjudet, möjligen ändå promenerat ditut. Jo, mycket riktigt, flere hundra personer voro samlade då jag kom dit ut och flera strömmade till. Hj. Branting var där också; han hade antagligen gått dit af samma anledning som jag, nämligen för att säga dem som kommo att mötet icke fick hållas. Af det heliga Hermandads tjänsteandar — polisen — hade ditkommenderats ett 50-tal, både till häst och till fots jämte flera af kommissarierna.

Då de fingo syn på oss, hvilka de kände som talare på mötena, fingo polismännen antagligen den uppfattningen att vi ämnade trotsa höga vederbörandes förbud och ändå hålla mötet. Och då polisen den tiden särskildt hade ett godt öga till mig, dröjde det inte länge, förrän en poliskommissarie kom och tillsade mig, att jag icke fick stanna kvar, utan skulle aflägsna mig, ty jag bara samlade folk. Då jag frågade om det äfven var förbjudet att promenera vid Lilljans, erhöll jag det svaret, att det hade man ingenting emot. »Nå då tager jag mig en promenad genom Lill-jans/» svarade jag med ett förbindligt leende till kommissarien och så högt, att det hördes af de närmast kringstående, och nu be-gynte en promenad, hvartill väl aldrig förut setts maken, jag i téten, eskorterad af polis till häst och fots samt följd af hela folk-hopen. När vi larfyat rundt i Lilljansskogen en stund och kommit nt på Vallhallavägen, gingo jag och några i mitt sällskap in på ett kafé, som snart fylldes till sista plats. Då kaféet icke kunde rymma mera än bortåt ett hundratal gäster, blef gatan svart af folk; fler och fler samlades och till sist telefonerade polisbefälet efter mera polis. Inom kort kom en trupp på ett 40-tal konstaplar med taktfasta steg uppmarscherande. Kaféet utrymdes och värdinnan blef befald att stänga det för dagen, men jag, orsaken och upphofvet till hela spektaklet, satt jämte »Jörgen» och några andra i allsköns ro välbevarade i värdinnans privata rum och drucko vår seidel öl, hjertligt skrattande åt den lurade polisen. När vi sedan om en stund aflägsnade oss, fingo vi snart sällskap igen, folkhopen växte allt mer och mer, och nu bar det i väg till Östra järnvägsstationen, där vi placerade oss utanför serveringsborden vid därvarande kafé. Här hade vi nöjet att under överståthållarens (nuvarande landshöfdingen i Uppsala Bråkenhielm) och polisintendentens (nuvarande polismästaren i Stockholm) uppsikt till häst, bevakade af polis, intaga vår förtäring. Till sist insågo naturligtvis vederbörande, att vi drefvo med dem, ty de gåfvo sig sig slutligen i väg och endast en liten »observationskår» på ett 20-tal poliser blef beordrad att kvarstanna. På vägen till Soc.-Dem:s red., som då var vid Brnnnsgatan 23, hade vi ett par hundra personer, som jämte polisen eskorterade oss. Anlända till redaktionslokalen gick jag upp och öppnade fönstret åt gatan, tackade såväl publik som polis för uppmärksamheten och sällskapet samt bad dem med mig utbringa ett lefve för församlingsrätten, hvilket kraftigt besvarades. Nu fick polisen litet extra arbete med att »finka» några af dem, som hurrat, men de släpptes strax, hörde jag sägas. Endast en skomakare Pettersson-Ring-berg, fick plikta 25 kr. »Jörgen» och mitt sällskap skrattade, så att ögonen runno.

Så slöt promenaden vid Lilljans.

En gammal, numera afliden man vid namn Anselius, hvilken i regeln besökte alla våra möten, var äfven med nte vid Lilljans. Han var en riktig »friskus» för öfrigt och i den intimar^ partikretsen gick han nnder namnet »häradshöfdingen». Han var mycket arg på polisen och han gjorde densamma allt det sattyg han kunde. Under promenaden kring Lilljans hade han varit i mitt sällskap, men jag hade blifvit af med honom i trängseln.Ett par timmar sedan det ofvan omnämnda kaféet blifvit stängdt genom polisens försorg, gick Anselius förbi detsamma. Han bar alltid i fickan en liten brefpräss, föreställande en gris. På dennes hufvud hade han låtit sätta en kunglig krona och dessutom anbringat en sabel vid sidan. Då han nu gick förbi och fann kaféet fortfarande stängdt, gick han bort och knackade på rutan. Då ägarinnan kom fram och upplyste om att polisen hade stängt kaféet, tog Anselius fram sin med kunglig krona prydda gris och befallde henne i lagens namn åter öppna kaféet. Detta skedde genast. Kafévärdinnan trodde förmodligen att inne-hafvaren af denna symboliska tingest var ett högre polisbefäl.

Dagen efter gick jag jämte Anselius till samma kafé. Värdinnan beklagade sig då öfver, att hon gjort en stor förlust därigenom att polisen hufvudstupa jagat ut alla gästerna och icke gifvit dem tid att betala. Vi gåfvo henne det rådet, att hon skulle begära skadeersättning af polisen. Och verkligen! En tid efteråt erhöll hon 25 kronor ur poliskassan som ersättning för lidna förluster.

Kaféet i fråga erhöll sedermera namnet »Café Palm-yra», tack vare en af våra skämttidningar, som skämtade med polisens dumhet på bl. a. följande sätt: »Café Palm-yra kallas hädanefter den öl-oas vid Valhallavägens ökensand, där såväl socialistpatriarken som massa Rubensons kameler i söndags samtidigt släckte törsten.»

Apropos Anselius' gris, så spelade denna en viss roll äfven vid flera andra tillfällen, af hvilka jag här vill berätta ett. Det var på ett möte i Tunnelgatan 12. Alla våra möten besöktes den tiden af polisstenografer, som hade sin plats uppe vid talarstolen. Då mötet var slut och den ena af de stenograferande polismännen rest sig för att gå, gick Anselius fram, satte sig på hans plats och tog ostentativt fram sin gris, som han placerade på bordet och satte sabeln, som han inlindat i papper, vid hans sida. Allt detta utfördes med ett sådant lugn och allvar, att de af de närvarande, som hade tillfälle att iakttaga »häradshöfdingens» tjuf-pojksstreck, lågo dubbla af skratt.

* *

*

Några episoder, som inträffade nnder mina agitationsresor 1889, skall jag här meddela.I februari månad kom jag till Arboga. Godtemplarne hade varit nog hyggliga att upplåta sin stora rymliga lokal åt mig, till stor förargelse och fasa för kälkborgarne i staden. Då det var första gången något socialdemokratiskt möte hållits i Arboga, motsågs det med en viss ängslan, nyfikenhet och oro af the Ar-bogaiter och omtalades som en mycket märklig händelse, som t. o. m. sattes i samband med »Falbs kritiska dagar».

Detta fick jag klart för mig redan vid min ankomst till staden. Vid mitt utträde ur järnvägskupén kommo några half-vuxna pojkar och erbjödo sig att bära mina ressaker, hvilket anbud jag med nöje antog. På vägen till staden — järnvägsstationen ligger nämligen ett stycke utanför densamma — frågade jag:

— Nå, pojkar, hvad nytt här i Arboga?

— Jo, svarade den ene, de ha sagt att det i dag blir en så

stark orkan, att stadskyrkotornet kommer att blåsa ner. (Kort förut hade Arboga landskyrkotorn vid en stark storm ramlat ner.)

— Ah tusan, sade jag, det blir ju riktigt en olycksdag för Arboga.

— Ja, svarade pojken och tilläde i en bedröfvad ton: och så kommer också hit en socialist i dag.

— En socialist, det var ju förskräckligt! sade jag.

— Ja, det är en af Falbs kritiska dagar, fortsatte pojken.

— Och en af första ordningen, interfolierade den andre.

Nåväl, mötet gick af stapeln. Fullt hus naturligtvis, men

»Arboga Tidning» kände sig tydligen besviken, ty den ondgjordes öfver, att jag »höll ett jämförelsevis sansadt föredrag». Men hvarken den sociala eller någon naturrevolution utbröt i Arboga den dagen. Stadskyrkotornet står kvar ännu, lutande mot sitt fall, till stor förskräckelse för dem som bo i närheten och ständigt frukta att då det blåser starkt få se tornet komma ned-dansande, begrafvande dem under spillrorna.

Jag har många gånger sedan besökt den lilla idylliska staden och hållit möten där. En gång har jag t. o. m. nödgats tala från en båt i Arbogaån. Detta var 1890. Ett möte hade utlysts att hållas strax utanför staden, men det förbjöds i sista [-ögonblicket-] {+ögon- blicket+} af en kronofogde. Då ett par tusen personer hade sam-

lats på mötesplatsen, tyckte jag att det var synd att de skulle ha gått förgäfves. Därför tågade vi in till staden, åhörarna togo plats på kajerna och jag placerade min kroppshydda i en förändamålet anskaffad båt, hvarifrån jag höll ett föredrag, som det var både stil och kläm uti.

Borgmästaren hade kommit tillstädes, efterskickad naturligtvis. An hörde till staden, kronofogden hade intet att säga där, men jag gaf hin både borgmästare och råd, och talade till slut. Jag fick naturligtvis sedermera en stämning på halsen och 100 kronor kostade det mig att ha talat till folket från en båt i Arbogaån.

Till Norrtelje kom jag en vacker dag i juli månad för att besöka en där boende svåger. Som jag ämnade stanna där några dagar, beslöt jag att söka anordna ett möte. Jag vände mig till borgmästaren och han förklarade att han icke kunde tillåta mig att hålla möte, därest icke drätselkammaren ville upplåta någon plats åt mig. Denna myndighet nekade, trots att de rundt omkring staden liggande bergen voro så godt som blottade på all vegetation och följaktligen ingenting kunde skadas.

Då jag sålunda icke kunde få någon staden tillhörig plats, gaf jag mig ut på spaning hos enskilda. Först gick jag till de religiösa. Den första jag träffade var en läsarekolportör, Ram-stedt hette han, hos hvilken jag anhöll att få bönhuset »Den himmelska ladan» åt mig upplåtet. Ett bleklagdt nej blef svaret. Han började citera bibeln och yttrade bl. a. att sådana ogudak-tiga som socialisterna skulle man icke »mottaga i sitt hus eller hälsa på vägen» m. fl. kristliga sentenser, som han fått in i sin sjuka, men för öfrigt tomma hjärna. Tills sist meddelade han mig i förtroende, att han höll på att tyda Johannes Uppenbarelse och att han därunder fått visshet om, att socialister och guds-förnekare voro antikrist. Jag bad honom läsa smörjan ännu en gång, så skulle han få klart för sig, att antikrist visst inte skulle förneka gud, utan i stället säga sig vara gud själf. Kolportören blef arg som en geting och jag lämnade honom att i ensamheten svalka sin vrede.

Från honom gick jag till en patron Bagge, kristligt sinnad han med, och han sade naturligtvis också nej. Med honom höll jag en liten räfst med anledning af att han lät sina statkarlar släpa för 400 kronor pr år — det högsta belopp hvartill de naturaförmåner och kontanter de erhöllo kunde uppskattas. Sta-tarnes hustrur fingo äfvenledes arbeta för honom hela den långa sommardagen för 50 öre på egen kost. Då jag frågade honom,om han betalade sina arbetare så litet af den orsaken, att de därigenom skulle lättare slippa från jämmerdalen ocb komma in i saligheten, blef Bagge, gud hjälpe mig, arg och glömde att en kristen framför allt bör vara saktmodig. Ja, han såg sannerligen ut som om han skulle börja stångas.

Sedan jag så fått nej af alla guds barn, vände jag mig till världens barn.

De voro inte så afvoga, men de som hade lust, vågade inte af fruktan att stöta sig med societeten. Norrtelje har nämligen också en societet, sådan den"nu är. Slutligen var det en auktionist Lindholm i Knutby som självfmant tillbjöd mig en honom tillhörig tomt, belägen inne i staden. Mötet annonserades nu, men ett par timmar innan det skulle äga rum kom ägaren till mig och förklarade, att »han fått så mycket utskällning af herrarne» att han toge sitt ord tillbaka. Jag lät honom då veta att han var en käring, då han så där lät skrämma sig af herrarne och försäkrade honom, att jag höll mötet ändå, ett beslut som jag också satte i verket.

Då mötestiden var inne kom han med en stor järnkedja och ett hänglås, hvilka han satte för grinden till gatan. Jag befann mig jämte ett par andra personer inne på tomten för att provisoriskt iordningställa en talarstol. Vi fnnno emellertid, då vi ville aflägsna oss, att vi på sätt och vis voro arresterade. Folket började samlas och snart var den lilla gatan uppfylld af 3 ä 400 personer. Nu kom stadsfiskalen, Gustafsson hette han, och uppmanade de församlade att aflägsna sig, hotande att anteckna och åtala hvar och en som icke åtlydde tillsägelsen. En del blefvo rädda och gjorde min af att gå, men då steg jag fram och upp-lyste, för att göra pinan kort, att jag kom att uppträda å det strax intill staden belägna Kvisthamra.

Jag anmälde nu muntligt för stadsfiskalen att jag ämnade uppträda där och denne öfverhetsperson lät mig då veta att jag själf finge taga följderna, då jag utan drätselkammarens tillåtelse höll möte på staden tillhörig plats.

Detta förklarade jag mig också ämna göra och nu bar det iväg till den nya mötesplatsen, där jag inför 4 ä 500 åhörare höll det första socialistföredraget i det lilla samhället.

Jag höll först en skarp räfst med vederbörande myndigheter, hvilka ufan minsta tvekan uppläto platser åt frälsnings -armé och läsare, utländska ap- och björnförevisare, kringresandeÖldrickning med polisbevakning. (Se sid. 320).cirkussällskap, karusellmånglare och zigenare etc. Dylika personer tillätos utan vidare att uppträda på städernas torg och andra öppna platser, men då en svensk medborgare kom och ville tala till det arbetande folket om orsakerna till det sociala eländet och förtrycket samt medlen att aflägsna detsamma, förbjödo dessa dumdryga pösande styresmän honom att uppträda. Jag manade folket att ej längre låta nöja sig med dylika mot

detsamma begångna brutaliteter.

Föredraget mottogs med förtjusning och de skrifter och tidningar jag medhade rönte en strykande åtgång efteråt. Det är väl öfverflödigt att omtala, att ett »kom snart igen» skallade till mig från alla håll. Om jag ej kom i tillfälle att efterkomma denna uppmaning så snart som jag önskat och hoppats, så har jag dock under senare åren haft nöjet att göra en, om ock ringa, insats i den lilla men kraftiga arbetarrörelse som nu] finnes äfven i rospiggarnes hufvudstad.

Får man sätta tro till »Norrtelje Tidning», hvilken skällde som en ilsken bandhund och förmenade att »slikt vrövl som Palm och konsorter komma fram med kunna vi undvara» m. m. i den stilen, umgingos myndigheterna med tanken att anställa åtal mot mig för mötet ifråga. Under rubriken »Palmen går fri» meddelade nämligen hr Gottfr. Peterson, f. d. n:r 52 i Socialdemokratiska förbundet i Stockholm, att myndigheterna ämnat åtala, »men slntiigen låtit nåd gå före rätt, då mötet intet ondt åstadkommit».

Vid ett annat möte, som jag höll vid Harg, längre upp i Roslagen, hade samlat sig omkring 200 åhörare, största delen utgörande bruksarbetare vid Beckfriis bruk. Länsmannen, som naturligtvis ditkommenderats, hade tagit handbojor med sig ifall han skulle behöfva häkta mig. Detta upptäcktes därigenom, att då länsmannen, som stoppat handbojorna i samma ficka som näsduken, vid ett tillfälle skulle putsa sin nasus, han vid uppdragandet af näsduken fick handbojorna med. Dessa föllo till marken, till stor bestörtning för dem, som bevittnade hans missöde.

* *

*

I Mölndal fick jag ett värre spektakel med en länsman Gädda, som för öfrigt ännn innehar befattningen inom distriktet. Gädda var en inom vida kretsar för sin brutalitet känd person.

Af en patron Torstenson å Torsåker hade jag erhållit plats för ett möte och gick till länsmannen för att anmäla detsamma.Då jag kom in till denna höga person, blef jag behandlad på det mest brutala sätt. Först förklarade han att han förbjöd mötet och då jag genmälde, att så länge lagen tillät socialistmötens hållande, borde han icke sätta sig öfver denna, blef länsmannen rasande, sprang direkt på mig och, i det han ilsket utropade: »jag skall min själ ge dig stryk», högg han tag i mig och knuffade mig våldsamt ut genom dörren och nedför den af ett par tre trappsteg bestående trappan,

Jag anmälde naturligtvis den brutale länsmannen hos lands-höfdingeämbetet. Gädda, som skulle afgifva förklaring öfver min anmälan, skref därvid bl. a. följande, som visar hvad en oförskämd länsman kan prestera:

»Återställande Aug. Palms från Stockholm ingifna klagoskrift mot mig för det jag tisdagen den 11 juni kl. 10 f. m. förnekat honom att söndagen därpå eller den 16 dennes å egendomen Torsåker hålla ett socialistmöte om »den allmänna rösträtten och dess betydelse» samt på ett för Palm förnärmande sätt afvisat honom från min bostad, får jag såsom infordrad förklaring angående förloppet vördsamt anföra:

Ofvannämnda dag och tid infann sig uti min bostad en person, som uppgaf sig heta Palm, tillkännagifvande sig vilja å egendomen Torsåker hålla ett socialistiskt möte söndagen den 16 dennes kl. 6 e, m, men som jag noga visste att å denna egendom icke finnes någon lämplig plats för ändamålet och Palm

icke kunde förete ägarens tillåtelse härtill än mindre platsens läge, blef Palm af mig förnekad att hålla mötet, hvarefter, och sedan Palm i ohöfliga ordalag eller så kallad socialistton affordrat mig en närmare förklaring öfver mitt nekande svar, han blef afvisad och då detta ej åtlyddes, blef han utförd genom dörren

och denna af mig stängd »

Hvad tycks om den länsmannen? För öfrigt var hela hans

förklaring en enda dundrande lögn. Jag hade tillåtelse, men

blef aldrig affordrad sådan af länsmannen. Detta framgår för öfrigt af följande skrifvelse, som jag mottog dagen

efter mitt besök hos länsmannen:

»Torsåker, Mölndal d. 11 juni 1889.

Herr Aug. Palm, Göteborg.

Af förekommen anledning finner jag mig förhindrad upplåta plats å denna egendom för det möte som af Eder där önskats hållas. Jag har härom underrättat vederbörande länsman.

Högaktningsfullt T. M. Tor st enson.'»Detta bref var, som hvar och en lätt kan föreställa sig, en frukt af länsman Gäddas påtryckning, ty denne hade omedelbart efter det jag varit hos honom på kontoret, gått till Torstenson och förmått denne att återtaga sitt löfte om plats åt mig.

Länsmannens påstående, att jag icke kunde uppgifva platsens läge, var också lögn, ty i den till honom ingifna anmälan stod att mötet skulle hållas å patron Torstensons egendom »å den s. k. Lunden midt emot patronens bostad». Detta var väl så tydlig adress som tänkas kan.

I de påminnelser jag ingaf till landshöfdingeämbetet anmodade jag detta att affordra Gädda den af mig till honom skriftligt ingifna anmälan, så att ämbetet i ifråga själf kunde öfver-tyga sig om, att länsmannen icke ryggat tillbaka att fara med uppenbar osanning i den förklaring han ingifvit.

Gäddas tal om att jag skulle talat till honom i s. k. socialistton, visar till fullo hvad den illa beryktade länsmannen vågade och ansåg lämpligt att skrifva till sina förmän. Detta var en kvickhet eller rättare sagdt en klumpighet, som borde bidragit till hans fällande.

Att »fan skyddar sina», därom vittnar tillfyllest det utlåtande, som konungens befallningshafvande den 26 jnli afgaf på min anmälan mot länsman Gädda och ur hvilket jag vill anföra följande kläm:

»Konungens befallningshafvande finner sådana förhållanden icke vara ådagalagda, som i ärendet påkalla någon vidare åtgärd från konungens befallningshafvandes sida. Missnöje härmed fullföljes genom besvär hos Kongl. Maj:t i Civildepartementet inom 30 dagar från delfåendet.»

Till detta utslag fogade Soc.-D. följande reflexioner:

»Af ofvanstående framgår, att det värda ämbetetet icke behagar vidtaga någon åtgärd mot den brutale länsmannen. Det är icke så litet underligt att landshöfdingeämbetet ej funnit skäl affordra länsman Gädda den af Palm inlämnade anmälan om mötet, ty då hade det höga ämbetet bäst själf kunnat öfvertyga sig om att länsmannen farit med medveten lögn. När man nu däremot läser det värda landshöfdingeämbetets resolution tvingas man ovillkorligen att erinra sig ordspråket om den där potentaten som alltid skyddar de sina. Få nu se om Civildepartementet, dit Palm ämnar klaga, har samma åsikt.»Eongl. Maj:t låg öfver ett halft år på saken och då dess utslag ändtligen kom, förklarades däri att ingenting kunde åtgöras, utan hänvisades jag att själf väcka åtal vid domstol om jag så för godt funne.

Detta hade jag också gjort, men de enda två vittnen jag hade, en tjänstflicka, anställd hos en målarmästare Berg, boende midtemot länsmanskontoret samt en bryggeriarbetare, kunde jag icke få tag i då jag skulle ta ut stämningen. Flickan hade rest till Amerika och det påstods, att länsmannen hjälpt henne iväg, ty därigenom skaffades ju ett besvärligt vittne undan.

Gädda gick således fri, men han träffades ändå på sätt och vis af »Nemesis». En kväll påträffades han nämligen mycket illa slagen, så att han för en längre tid måste intagas på sjukhus. Att det var hans mångåriga hänsynslöshet och brutalitet mot befolkningen, som på detta sätt hämnade sig, därom voro alla på det klara.

* *

*

På en af mina agitationsresor i Bergslagen, hade jag uppslagit mitt »högkvarter» i Grängesberg, hvarifrån jag gjorde resor ntomkring till närliggande platser, såsom Bergslags-Hörken, Ställdalen, Ludvika m. fl. ställen.

Arbetarne i Grängesberg hade haft aflöning och en sådan åtföljes alltid vid bruken af torgdag. Jag var ute och tog det rörliga folklifvet å torgplatsen i betraktande, i sällskap med några vänner å platsen, hvaribland den kände hedersmannen Hedlund, som för ett år tillbaka omkom i Grängesbergs grufvor.

Det är ganska intressant att studera bergslagsfolket, detta kraftiga, i sina rörelser tröga, men i ord och handling bestämda folk. Ett ord är ett ord, det som är sagdt är sagdt; ha de gif-vit sitt ord på en sak, så kan man lita på det. Rätt som vi gingo och sågo på huru det köpslogs och kommersades, stötte H. mig i sidan och i det han pekade på en cirka 30-årig, senigt byggd man, sade han:

— Ser du, där går den rikaste bonden i Räfvålal Om jag skulle gå bort och tala med honom att han upplåter plats för ett möte. Där ligger ett par mindre bruk i närheten, och kringliggande ort är bra befolkad.

Yår öfverläggning blef inte lång, vi enades raskt om, att

28 — Ur en agitators lif.ifall plats uppläts, så skulle jag fara dit och predika socialism för Räfvåla-borna. Efter att ha enats härom sökte vi snart rätt på mannen i fråga, hvilken, i något »lifvadt» tillstånd som han var, visade sig ganska medgörlig. Att det å torgdagarne förekommer litet »pokulerande» faller af sig själf t. Att de, som icke äro absolutister, passa på att i vänners lag dricka sig ett glas på dessa ej så ofta förekommande torgdagar, det bör ju inte förvåna någon, lika litet som att man vid dylika tillfällen får se en och annan något upprymd.

Det blef af talad t att mötet skulle gå af stapeln efterföljande söndag och nu blef vårt nästa steg att låta bndkafveln gå ut. Alla dem vi träffade på, uppmanade vi att de skulle låta bekantgöra mötet för vänner och bekanta.

Söndagen kom, och då Räfvåla ligger cirka en god mil från Grängesberg tog jag skjuts dit. Han, som åtagit sig att fort-skaffa min skröpliga kroppshydda till Räfvåla, hade just inte något godt att berätta om de goda Räfvåla-bönderna, hvilka han samt och synnerligen påstod vara stora skälmar och skojare allihop.

— Den ärligaste har minst stulit en häst, men — tilläde han försiktigtvis — det var så förr i tiden, för det har min egen far berättat mig.

Han kunde sålunda rakt inte fatta hvad jag hade i Räfvåla att göra, »på dem biter inte godt», förklarade han. Till slut förberedde han mig så smått på att jag fick inte bli förvånad, om de utan vidare togo och klådde upp oss.

Det var sålunda inte något vidare trefligt söndagsnöje som väntade mig enligt hans åsikt. Men som detta inte var den enda gång jag under mina många resor i landet fått sådana historier till lifs, om attentat på min person, så »tog jag den med ro» som dansken säger, och snart rullade jag in i Räfvåla by, hvarest vi satte in hästen hos bonden, där mötet skulle hållas.

Det var en härlig sommardag och mötet var utlyst till kl. 1 middagen (det skulle nämligen hållas möte i Grängesberg på e. m.).

Man hade varit så omtänksam att man rekvirerat länsmannen dit, och då han bodde i Grangärde, omkring ett par mil från Räfvåla, så fick han ju tillfälle att få sig en extra söndagspromenad — i vagn naturligtvis. Men då mötet kom så apropå, så hade länsmannen fått förhinder och i sitt ställe sändt fjärdings-mannen, hvilken, åtföljd af en karl, lika massiv och undersätsig som han själf, såg så trygg ut, där han gick och sneglade på min ringa person, antagligen resonerande som så för sig själf: »den där skall jag snart bli färdig med, om det kniper».

Det kom folk i långa banor, bruksherrarne och förmännen från de närliggande småbruken, arbetare och till sist mötte alla Räfvåla-bönderna upp. De samlade sig i grupper efter stånd och rang.

Då jag såg att det öfver vägande antalet var bönder och jag alltid i det afseendet tagit Paulus till mönster, som talade som jude, när han talade till judar och som grek, när han talade till greker, så hade jag snart klart för mig att här måste jag tala som bonde till bönder, och då jag själf är född på landet och känner böndernas lif, så var det inte någon svårighet för mig. Jag talade således om huru bönderna hade det, huru deras egendomar äro öfverintecknade, huru de under form af dryga

räntor få göda herrarne, hvilka på så sätt utplundra dem, huru

bondeklassen så succesivt år efter år sjunker ned i arbetarnes led o. s. v. samt påvisade slutligen huru småbönderna, om de ville sitt eget väl, borde lära att inse att de hade flera gemensamma intressen med arbetarne än med herrarne.

Herrarne sågo besvikna ut och satte upp sura miner, bönderna blefvo allt mera intresserade af mitt tal allt efter som det framgled och då jag kryddade upp det med en eller annan rolig liknelse, skeno ansiktena på Räfvåla-bönderna och de sågo så belåtna ut att det var ett riktigt nöje för mig att iakttaga det.

Sedan mitt anförande var slut dröpo herrarna synnerligen

missnöjda i väg. »Den där fan sätter också upp bönderna mot oss», utlät sig en af herrarna på hemvägen, hörde jag sedan en arbetare berätta, samt erhöll det karaktäriska svaret: »Om bonden inte vore så dum, kunde det vara farligt nog, men nu är det ingen fara».

Just som jag stod färdig att sätta mig upp i vagnen för att fara åstad tillbaka till Grängesberg, kom en flicka ut och hälsade från »Moran» om jag ville komma in och dricka en kopp kaffe innan jag for i väg samt ta min skjutsbonde med in. När vi kommo in, sutto alla Räfvålabönderna jämte fjärdingsmannen och hans bastanta biträde bänkade kring ett trefligt dukadt kaffebord. Efter att vi fått kaffe med dopp kom konjaken fram och den löste tungan på Räfvåla-borna, som alla försäkrade mig attde trott socialismen var något helt annat och farligare, något riktigt ogudaktigt fans-tyg.

— Det här han sagt kan ju hvarje människa skrifva under på, ty det är sanning alltihop — utlät sig en äldre bonde.

— Ja, här hade jag min själ inte att göra — sade länsmannens ställföreträdare — men det var bra att länsmannen hade förhinder, ty nu har jag fått höra socialismen och det af själfva Palmen, som jag hört så mycket omtalas.

På vägen hem frågade jag min skjutsbonde:

— Nå, hvad tycker ni om stryken vi fick af Räfvåla-bön-derna ?

Skjutsbonden, som passat på att bli bra trakterad både med påtår och dito påfyllning och nu var i ett briljant humör, svarade i det han behagligt smackade med munnen:

— Sådan stryk har jag ingenting emot att få hvarje dag. Räfvåla-bönderna måtte ha blifvit hyggligare än de voro i far mins tid; de ha inte en gång bytt häst med mig — sade han i det han belåtet klatschade på Brunte, som uppiggad af välmeningen gnodde i väg värre mot Grängesberg.

Ja, så slöt mitt första och kanske sista möte i Räfvåla.

*

* *

Man hade arrangerat ett möte i Grangärde, hvartill jag var kallad att tala. Då det den gången, det var 1899, om jag inte misstager mig, icke gick någon järnväg dit, måste man fara öfver den lilla sjön Yässman från Ludvika till Grangärde. Efter en treflig resa å en af de två små båtar, som trafikerade sjön, kom jag välbehållen till bestämmelseorten och tog in hos Mårt Per Anders, hvarest jag på det hjärtligaste mottogs. Denne man äger en liten gård, belägen i öfre delen af Grangärde, alldeles uppe i skogsbrynet, och är en självmade man och har från vanlig järnvägsarbetare genom slit och påpasslighet lyckats skrapa ihop åt sig en liten hemmansdel. Han var mycket intresserad för arbetarerörelsen för några år tillbaka och uppsattes som riksdagsmannakandidat af arbetarne i Grängesberg och kringliggande gruffält, men lyckades ej bli vald.

Sam tidigt som jag uppehöll mig i Grangärde hölls i där varande missionshus någon sorts religiöst konvent eller större läsarekonferens, ty det hade samlats predikanter från när och fjär-rang. P. P. Waldenström var äfven där oeh var naturligtvis största dragningskraften vid de offentliga religiösa sammankomsterna, hvartill folk infunnit

sig långa vägar ifrån.

När man ser den stora tillslutning de frireligiösa ha till sina möten, skulle man vara frestad tro att den religiösa rörelsen vore mycket stark ute omkring i bygderna; detta är ändock en stor villfarelse. En mycket stor del af bygdens ungdom af bägge könen gå långväga ifrån till dessa möten, icke af andligt behof eller intresse, utan endast för att få en fridag och tillfälle till litet omväxling i det dagliga enahanda.

Plats för det möte jag skulle hålla hade anskaffats ute i en skogsdunge, hvarest allmänheten brukade samlas till dans och andra tillställningar. Det låg icke så långt aflägset från Nyhammars bruk.

Mötet hade bekantgjorts genom tryckta affischer, som af våra affischörer till och med, »oförsynt nog», blifvit uppsatta i flera exemplar på själfva missionshuset. Så fort attentatet upptäcktes aflägsnades affischerna naturligtvis, men de hade ändå setat så länge att de uppmärksammats af en stor del af de an-deligen fattiga, som befolka P. P. W:s et consorters bönestugor, och vid tiden för mitt möte hade jag nöjet ha många af de till P. P. W:s fårahus hörande som åhörare. De resonnerade antagligen som så: »läsarekolportörer kunna vi få höra hvarje dag, men att här ute i bygderna få höra en socialist är mera sällsynt, alltså gäller det att ta tillfället i akt.»

Att P. P. W. och de öfriga läsarekolportörerna inte sågo med blida ögon på att det skedde utvandring från missionshuset till mitt möte är lätt att förstå, och att det också passades på tillfället att varna »fåren» för att låta sig fångas af de ogudak-tiga socialisterna, dessa »fosterlandslösa samhällsomstörtare», faller af sig själft.

Medan P. P. W. fick stå och svettas värre i det af allt annat än behagliga ångor mättade kvafva missionshuset för några gamla sömniga bondgummor och dito gubbar, hade jag nöjet att ute i den härliga fria naturen ha samlade kring mig såväl arbetare som befäl från Nyhammars bruk, de flesta från Grangärde by och omnäjd, ja själfva prästen var närvarande. Huruvida han var nöjd med mig skall jag låta vara osagdt, men jag tyckte mig finna att han stod så orolig och vred på sig — un-gefär som en orm i en myrstack — så antagligen har han ansett att det jag bjöd på var väl peppradt.

Då jag på morgonen dagen efter reste tillbaka till Ludvika, voro P. P. W., en hel del läsarekolportörer och andra menige »guds barn» med på båten. De togo hela den lilla ångbåtens salong i besittning och där predikades och sjöngos andliga visor så det stod härliga till. Till sist blef brödernas och systrarnes Sankey-sjungande själfva P. P. W. för enformigt och tråkigt. Han tog sin mats ur skolan och slog sig ned på däck hos oss andra världens barn och jag kunde se på honom att han skämdes på sina meningsfränders vägnar, hvars andliga slagdängor entonigt trängde nt till oss och delvis förstörde njutningen af den härliga resan på sjön Wässman i den arla morgonstunden.

Anlända till Ludvika tog P. P. W. sitt läderfodral med bibel (för öfrigt hela hans bagage, P. P. W. är praktisk) under armen och gled i väg med sina trogna, af hvilka jag tyckte mig se flera, som kastade allt annat än kärleksfulla blickar på mig, liksom ville de säga: »Din ogudaktiga rackare, som i går knep

själar från P. P. W. i Grangärde!»

* *

*

Jag har förut omtalat huru jag 1884 nekades deltaga i det

då i Stockholm hållna publicistmötet. 1889 kom jag med på det

pnblicistmöte, som det året hölls i Göteborg, men det knep också den gången.

Jag befann mig på en agitationsresa i vestra Sverige och då jag personligen 10 dagar före mötets afhållande infann mig hos mötets sekreterare, d:r Karl Warburg, tog denne på sig en mycket betänksam min och försökte inbilla mig, att redan så många voro antecknade som deltagare, att han platt inte visste hur de skulle få plats allesammans.

Jag försökte mycket blygsamt trösta honom med, att min

kroppshydda inte var så omfångsrik att jag icke skulle kunna

få rum i någon vrå. Dessutom vågade jag i största underdånighet föreslå, att om den projekterade lokalen icke räckte till, det vore skäl att i tid skaffa en större, ifall det visade sig nödvän-digt.

Hr Warburg medgaf detta, men frågade därefter om jag var tidningsman. Jag var ju inte redaktör för »Socialdemokra-ten» längre. Nej, det var jag inte, men jag var medarbetare. Hr Warburg ville se bevis härpå. Jag lämnade honom mitt referentkort och då han såg att det icke var möjligt att bli mig kvitt, antecknade han mig och lämnade inträdeskort m. m. Men han såg därunder mycket bedröfvad ut, denna Abrahams af-komling.

Det var ett ganska intressant möte, publicistmötet. Jag menar visst inte förhandlingarne, ty de voro i det närmaste värdelösa. Men mötet var dock för mig mycket intressant och lärorikt. Jag erhöll därunder fullständig visshet om den ömsesidighetsförgud-ning, som bedrefs mellan vissa i egna ögon stora och betydelsefulla personer. Det var särskildt nöjsamt att se huru öfverglada och himlaförnöjda åtskilliga »Grönköpings»-redaktörer blefvo för hvarje gång de fingo tillfälle att frottera sig mot, d. v. s. bekanta sig och tala med någon mera berömd redaktör eller annan bekant personlighet med socialt anseende.

Jag befann mig naturligtvis som en »sparf i tranedans», men jag njöt tillfullo af att i tysthet göra mina iakttagelser. Jag hade naturligtvis också både nöjet och äran att blifva presenterad för åtskilliga för mig personligen obekanta storheter. Bland dessa kan jag icke underlåta att nämna Daniel Fallström, damernas diktare. Jag blef presenterad för honom vid den zwyck, som Göteborgsposten gaf för tidningsmännen och å hvilken efter supén vin, konjak, punsch, whisky och andra den gode gudens rinnande gåfvor flöto i strömmar.

Jag, som icke haft tid att taga reda på de män, som bestigit pegasen här i landet, befann mig i den obehagliga situationen att jag nödgades förklara, att jag inte visste hvad David Fallström var för en storhet.

— Har ni inte hört talas 0111 vår store diktare herr Fallström, utlät sig landsortskollegan, som presenterat mig och kastade en blick af outsägligt förakt på mig, som så demonstrativt utbasunerat min okunnighet. — Det är just han, med hvilken ni nu har äran att dricka, fortsatte »klipparen» från Grönköping.

Jag, mitt fä, blef helt förbluffad, glömde den höga ära som vederfors mig och sade till de kringståendes högljudda munterhet, allt under det jag sneglade på Daniels stora mustascher:

— Jaså, min lif, herrn är en stor diktare. Jag trodde herrn var gardist eller något annat slags högre officer.Jag begagnade mig naturligtvis af tillfället att hålla ett par skåltal. Man såg förgrymmad ut, ty detta var inte tillåtet för andra än de »bättre», mera kända redaktörerna eller andra på andens område stora män. Ja, det vill säga man gjorde undantag för »Söndags-Nisses» Hodell, ty han fick tala när han ville.

Mäst ondt gjorde det mig om Hjalmar Branting, som särskildt å den första aftonzwycken såg mycket ledsen ut. Han var antagligen rädd för att jag skulle göra någon dumhet. Jag tröstade honom och sade honom att han ej skulle oroa sig, jag skulle nog klara skifvan. Han lugnade sig vid denna min försäkran.

För öfrigt var det inte mera än de två första dagarne man höll sig litet reserverad mot min person. Till sist kom man underfund med att jag inte var så farlig, och när gamle redaktör Hedlund på en fest som hölls å Lorensberg hade vänligheten att vid ett tillfälle demonstrativt dricka ett glas champis med mig, så var isen bruten och man såg på mig med blidare ögon. Herre gud, när självfva kungen för Göteborgsprässen kunde skåla och tala med »socialisten Palm», ja då hade man ju indirekt fått en vink om att göra sammaledes.

Hjalmar Branting skref i Soc.-D. en artikel om mötet, hvari han tog en del af liberalismens koryféer i upptuktelse för deras ställning till vissa å publicistmötet diskuterade frågor, särskildt angående tryckfrihetslagen. Liberalismens »charge d’affaires», dr Karl Warburg, fick sina fiskar varma för att han så ifrigt motsatte sig en resolution, i hvilken dåvarande justitieombudsmannen Thomasson prickades. Resolutionen antogs ändå, trots Warburgs envisa motstånd.

Jag skall till sist, då jag är säker på att det skall intressera, ur Soc.-D. anföra mina intryck från det tionde svenska publicistmötet :

»Läsare! Ni tro väl att eder schavottör, likt vissa bankdirektörer, bortdunstat? (Jag brukade den tiden ha ett kåseri i hvarje nummer, men publicistmötet och det förbaskade festandet där hade förorsakat oreda i arbetet). Nej, visst inte, jag har bara varit på publicistmötet och skall nu tillåta mig att schavottera äfven litet därifrån. Först ett par ord om den i egna ögon celebra församlingens utseende genom mina glasögon.

Herre gud, hvad jag blef besviken i mina förväntningar! Jag hade trott mig skola finna en hel del intelligens och i stället fick jag beskåda en mängd grofva, ointelligenta personager,Föredrag från en båt i Arboga-ån (I brist på lokal).somliga tjocka, otympliga och dumma, en del försupna och andra åter uppblåsta och bonddryga — endast ett fåtal verklig intelligens. Blott från riksdagsläktaren har jag skådat en liknande

samling. Och lika korrumperad som riksdagen visade sig också publicistmötet vara.

Den enda ljusglimten på hela mötet var den prickning justitieombudsmannen fick samt det berättigade utfall, som gjordes mot Svenska Telegrambyrån. Att eder schavottör sågs med allt annat än blida ögon af den dumdryga majoriteten bland mötesdel-tagarne beböfver jag väl inte upplysa om. De beglodde mig med samma ögonkast som en hund en varg, och det var

endast en hundaktig feghet som gjorde att de icke kastade sig öfver mig. Det gjorde mig godt ända in i hjärteroten att se dessa kapitalets och kotteriernas osjälfständiga legodrängar gå och våndas och kackla — i krokarna förstås — värre än [-äggsjuka-] {+ägg- sjuka+} hönor för det jag var där.

Om mötesförhandlingarna skall jag inte vidare orda; däremot skall jag lämna några interiörer från de supéer och dryckesgillen, som de trenne största göteborgstidningarne bjödo gästerna på. Där kunde jag bäst iakttaga mina pappenheimarne, när vinångorna stego dem åt hufvudet. Att en del tal höllos faller ju af sig själf. Äfven jag utbragte till stor förargelse ett par skålar. Den första å Valands sal för proletariatet, föll som en sten bland en flock hundar och — var det inte betecknande? — endast ett par tre af de närvarande hade det moraliska modet att tömma en bägare för att prässens män mera än hittills skulle egna sin uppmärksamhet åt den hårda kamp proletariatet kämpar för sin tillvaro. Jag ansåg att då det var första gången proletariatets präss var representerad å något pnblicistmöte, borde också läggas in ett ord till förmån för proletariatet, men som sagdt endast ett par tre tömde med mig ett glas därför, alla de andra kröpo bort i krokarne; skälla vågade de inte, men morrade gjorde de så mycket mera.

Jag har nu slutligen endast en liten vidräkning med »Göteborgsposten» att uppgöra. Icke nog med att den ärade tidningen är topp tunnor rasande öfver att jag fick komma med på publicistmötet — fast gudarna ska veta att sedan jag lade skrädderiet på hyllan och blef tidningsman, har jag inte begagnat saxen på långt när så mycket som största delen af Sveriges tidningsredaktörer göra — »Göteborgsposten» ger också en fingervisning tillnästa gång huru man skall bära sig åt för att bli af med mig — man skall helt enkelt »utvotera» mig. Hm, jag hade nu rent ut sagdt fått nog af att bevista ett publicistmöte, men nu kommer jag säkert att vara med på ett till, bara för nöjet att få se hvilken åsna som åtar sig det hedrande uppdraget att väcka förslag därom.

Men hvad som ändå mest synes förarga G.-P. är, att jag »högg friskt in vid smörgåsbordet» vid den fest tidningen gaf. Ja, så står det. »Göteborgsposten» hade således anställda särskilda personer, som gingo och sågo efter huru mycket hvarje inbjuden åt och drack? Hm — allt annat än uppbyggligt att få reda på så här efteråt! Först blifva bjuden och så går värden och räknar hvarje bit man tager.

Jag försäkrar emellertid redaktören af G.-P., herr d:r Åkerblom, att om han insänder räkning till mig skall jag ärligt betala hvad jag åt och drack på Yalandssalen, ty jag kan omöjligen ha på mitt samvete den synden att ha bidragit till G..P:s finansiella ruin. Jag har haft fullkomlig valuta ändå af de iakttagelser och intryck jag fick på tionde svenska publicistmötet, det försäkrar eder — m.»

Det kan till slut här anmärkas, att den lilla vidräkning jag höll med G.-P. aftrycktes i flera tidningar, bl. a. »Dagens Nyheter», som framhöll att man aldrig kunde vara säker på, om icke G.-P:s redaktör äfven hållit ögonen på hur mycket de andra gästerna förtärt, hvilket tidningen, som helt naturligt var, fann mera än tarfligt.

Publicistmötet af slöts pingstdagen med att »Gamla Förposten» bjöd ut på en härlig färd med ångbåt i göteborgska skärgården, som afslutades med frnkost m. m. å Långedrag. Jag var med på ångbåtsfärden och en del af frukosten, men reste sedan in till Göteborg, hvarest ett större möte var anordnad t, å hvilket Hj. Branting och jag uppträdde som talare.

Det gällde att äfven arbeta för idéerna och icke låta ett tillfälle att förena det nyttiga med det nöjsamma gå sig ur händerna.Socialdemokraten som daglig tidning. — Första demonstrationen för åtta timmars arbetsdag i Stockholm. — Pol issten ografern a och lilla socialistlagen. — Slutord.

Jag närmar mig nu 90-talet och dessa mina memoarer äro icke afsedda att sträcka sig längre än dit.

Men innan jag afslutar dem vill jag dock i korthet tala om Socialdemokratens startande som daglig tidning och den första maj demonstrationen för 8 timmars arbetsdag i Stockholm.

Under senaie delen af 1889 arbetades med högtryck för att få Socialdemokraten ut hvarje dag. Det hade varit meningen, att tidningen skulle blifva daglig från och med 1890 års början, men man ville vara säker och ha godt förspändt, så att något bakslag icke var att riskera. I partiet funnos två olika meningar om saken. De ifrigaste, till hvilka jag hörde, ville ha tidningen daglig l:a jan. 1890, medan de mera försiktiga ville vänta tills steget kunde tagas med full säkerhet. De senare segrade och den 12 april 1890 utkom Socialdemokiaten för första gången som daglig tidning.

Det blef stort jubel i partikretsar öfver att vi nu kommit så långt att vi hade ett dagligt organ till vårt förfogande. Det dröjde inte länge förrän »Arbelet» i Malmö också blef daglig. Vi voro nu ett parti som växte i fasthet och styrka; man nödgades taga notis om oss, ty det dugde icke längre att ignorera en rörelse, som visade sig så lifskraftig. Vi ha sedan dess vuxit oss än starkare. Visserligen ha då och då inom partiet större eller mindre meningsskilj aktigheter gjort sig gällande och ibland hårda ord fällts å ömse sidor, men paitiet har ändå som sådant varit enhetligt. Stridigheterna ha närmast varit af personlig artoch skiljaktigheterna i princip ha aldrig varit förhärskande eller varit af sådan betydelse, att de kunnat skilja eller klyfva partiet i två delar. Detta är verkligen glädjande, ty i enigheten i stort ligger vår verkliga styrka.

Yi böja oss för majoritetens beslut inom partiet, medan såväl minoriteten som den enskilda partimedlemmen förbehåller sig rätten att föra fram sin mening och att utan skonasmhet, då så anses nödvändigt, kritisera såväl majoritetens beslut som partiets ledning och angelägenheter. Så länge denna minoritetens och den enskilde partimedlemmens rätt icke kränkes — och jag vill hoppas att detta aldrig skall ske — kommer partiet icke att klyfvas, huru starka än menings-skiljaktigheterna kunna vara.

* *

*

Den internationella arbetar-kongressen i Paris 1889 beslöt att från och med 1890 skulle l:a maj vara en arbetarklassens demonstrations- och mönstringsdag öfver hela världen. Sveriges

arbetarparti skulle naturligtvis också ställa sig detta beslut till efterrättelse och de styrande och kälkborgerliga i landet motsågo dagen med ängslan. De hade, Janne Jönsson,

gud vete af hvilken orsak, fått

för sig att en sådan demonstration icke kunde aflöpa utan att

något förfärligt inträffade,

Myndigheterna vidtogo sina försiktighetsmått. Sålunda kan omnämnas, att å lifgardets till häst i Stockholms kasern hästarne stodo sadlade och manskapet hölls färdigt till utryckning. Enahanda åtgärder hade vidtagits vid gardesregementena och artilleriet. Man var således beredd att låta folkets i militärtröjan klädda söner slakta ned sina arbetande bröder, ifall de styrande ansågo det vara nödvändigt.

Jag, som tillhörde den kommitté, hvilken skulle hos polismyndigheterna utverka tillstånd för demonstrationens

hållande,hade på nära håll tillfälle att se, huru nervösa vederbörande voro. I början ställde sig dåvarande polismästare Rubenson synnerligen tviflande, huruvida han skulle kunna lita på oss att det hela skulle aflöpa fredligt. Vi däremot framhöllo, att ville man undgå spektakel, måste man tillåta demonstrationen och vi skulle svara för ordningen. Om däremot myndigheterna ämnade förbjuda densamma, kunde vi icke garantera att dagen blefve lugn. Vi sökte få samlas på Nybroplan eller i Kungsträdgården, men därtill kunde polismästaren ej förmås lämna sitt medgifvande. Vi hänvisades till planen vid Cirkus på Karlavägen och närgränsande gator.

l:a maj, den länge efterlängtade och af så många fruktade dagen, rann upp. Det var en härlig dag och redan tidigt på förmiddagen såg man att något ovanligt var på färde. Högtids-klädda arbetare i stora skaror med glada anleten och demonstra-tionsmärken på rockuppslagen sågos öfverallt på gatorna, lifligt samspråkande. Alltefter som förmiddagen framgled blef det allt lifligare på gatorna, särskildt i de trakter, där demonstrationståget skulle samlas.

Jag hade jämte en medkommitterad varit sysselsatt ute på gärdet ända från klockan 6 på morgonen. Det gällde att få talarstolarne uppsatta och placerade på sådant afstånd från hvarandra, att den ene talaren icke verkade störande på den andre. Genom improviserade tal sökte vi så godt våra röstorgan det tilläte få afståndet mellan talarstolarne uppmätt. Först frame-mot klockan 12 voro vi klara. Talarstolarne och musiktribunerna stodo arrangerade och fullständigt färdiga.

För oss som arbetat så flitigt, gällde det nu att få något

till lifs, ty vi voro hungriga som vargar. Jag skulle dessutom

göra en smula toalett och utarbeta mitt tal, ty det hade jag ej haft tid att tänka på under brådskan.

Det såg emellertid icke ut som om jag skulle få ett ögonblicks ro, ty öfver allt träffade jag vänner och bekanta, som ville

resonnera om dagens betydelse. Till sist måste jag knipa bort från alla och gömma mig på en restanrant, där jag, under det jag intog en smula förfriskning, uppsatte »stolparne» till det jag ville säga.

Det var väldiga skaror som voro i rörelse den dagen. Aldrig förr hade man sett maken till folksamling i Stockholm. Arbetarne gingo man nr huse och deltogo i tåget, medan massoraf nyfikna garnerade trottoarerna och den väg tåget hade att passera. Till och med öfverklassgräddan hade kommit tillstädes. I eleganta ekipager hade herrar och damer infunnit sig och de följde, stående i dessa, den imposanta uppmarschen, medan de sedermera nyfiket sökte att uppfånga hvad de uppträdande ta-larne hade att förkunna.

Då jag förmodar det skall intressera hvad prässen hade att säga om denna första maj-demonstration, skall jag här nedan ur D. N. anföra hvad denna yttrade om demonstrationen i dess helhet och mitt tal. Tidningen skrifver:

»Det var en massdemonstration, hvars like man i vårt land aldrig bevittnat, då Stockholms arbetare till antal af ett halft hundratusental i det största lugn och på det värdigaste sätt uttalade sig för åtta timmars normalarbetsdag. Demonstrationen utgjorde på samma gång det eklatantaste bevis för obehöfligheten af munkorgs- och tvångslagar för våra arbetare.-----------

Den märkliga och på åtskilliga håll med spänning motsedda dagen ingick med strålande maj sol. 15 grader varmt i skuggan. ----------

Talare voro: hrr R. Hansen, Fridtjuv Berg, K. J. Karlson, Hjalmar Branting, H. Bergegren, David Bergström, P. M. Landin och Aug. Palm.

Herr Palm talade om kortare arbetstid, högre lön, redan vid sitt första framträdande hälsad med lifliga och ihållande lef-verop. Hans anförande, som utan tvifvel var det häftigaste och våldsammaste af dem som förekommo, afbröts också af oupphörliga bifallsrop. Kortare arbetstid, högre lön, medborgerliga rättigheter! så började talaren sitt anförande, det är ett utrop som i dag går ur millioner arbetares strupar utöfver hela den civiliserade världen. Är det ropet berättigadt? Och om det är berättigadt hvarför har man då slagit döförat till för

detsamma ? En kortare arbetstid är möjlig. Medan arbetarne inne i verkstäderna få släpa i 14 timmar eller mera, går utanföre en blek, utsvulten reservarmé, som trots bästa vilja ej kan finna sysselsättning. Och det 19:de århundradet har sådana triumfer att uppvisa inom uppfinningarnas, särskildt maskinteknikens område, att arbetstiden kan nedsättas betydligt. Och om arbetarne i dag fordra en arbetsdag på 8 timmar, så kunna de obetingadt hålla fast denna fordran, och de böra ej vara sådana narrar, hvilket de maktägande älska att tro, att de i den punkten låta prutamed sig. Arbetstiden Tean förkortas och hindret är endast att söka i den hänsynslösa egoismen hos de maktegande som ha lagstiftningen och maktmedlen i sin hand och begagna dem för att neka rättvisa åt dem hvilka af dumhet och feghet underlåta att kräfva ut sin fordran. Men förändring måste inträffa. Sanningen måste gå upp för de trälande massorna en gång, och de skola samla sig för att värna sin mänskliga rätt, beredda att offra allt därför. Bland dem som inse att arbetstiden kan förkortas, finnes många som frukta att med det kortare arbetet måste följa mindre lön för dem som arbeta.

Men det är icke så. Det finnes en järnlag som hittills reglerat arbetsmarknaden och som hållit lönen nere vid existensminimum. Där stå vi nu, och lägre kunna vi aldrig komma. Men det är ej rättvist att de som skapa förmögenheterna skola hållas så knappt att de endast med svårighet kunna uppehålla lifvet. Samhället ican gifva arbetarne bättre villkor. Sedan 1880 har Förenta Staternas nationalförmögenhet växt med 17,000 millioner dollars, medan proletärerna blifvit allt fattigare. Och i Sverige har nationalrikedomen 1865—1884 ökats med 1,881 millioner. Delad lika på alla skulle den förmögenheten ge något öfver 376 kr. per person. I arbetare och småborgare som samlats här i dag, hafven I fått något? Eller I som tillhören medelklassen och som täflens att tjänstgöra som svans åt öfverklassen, hafven I då fått något? Nej ingen af Eder och dock hafven I med ert arbete skapat denna förmögenhet! Hvilken skamlöshet! Det är en liten parasitklass, som litet eller intet gör, som drager till sig all denna rikedom. I vårt land finnas 2,050 lyckliga som tillsammans äga 490 millioner, som med 5 procents årlig ränta göra 24 Vs millioner. Det är på tiden att det blir annorlunda. Och medlet finns. Det heter organisation. Organisationen är det bräckjärn hvarmed kapitalistsamhället skall nedbrytas. I dag samlas arbetarbataljonerna till revy, begapade af en nyfiken öf-verklass från eleganta landåer. I dag samlas de till fredlig demonstration. Må de som makten hafva sörja för att de ej till en annan gång samlas i farligare syfte och må i hvilket fall som hälst det aldrig finnas en proletär, som ej gladt offrar lif och blod för sina och kamraternas rättvisa sak. (Energiska bifalls-och lefverop).

Efter en stund besteg Palm ånyo talarstolen för att utveckla hvad arbetarne närmast hade att göra för att nå sina syften.Främst satte lian understödet åt arbetarepressen och han uppmanade dem lifligt att verka för Socialdemokraten och rådde vidare arbetarne att begagna de nya valen i höst till en uppgörelse med de herrar, som nu satte sig emot hvarje förslag till reform för folkets bästa. Reaktionens män måste bort ur nästa riksdag och om de skola finnas kvar, så må det blifva som nådehjon i första kammaren. Folket begärde en ny och bättre representation. (Ihållande bifall)».

I samma nummer innehöll tidningen under rnbriken »En åskådares intryck» följande:

»Ordning och lugn utgjorde det stora karaktärsdraget hos denna jättedemonstration från dess början till dess slut. Den som såg detta väldiga arbetaretåg skrida fram med taktfasta steg och med uttryck af glad tillförsikt i de ärliga svenska ansiktena kunde omöjligen finna samhället behöfva frukta något från det hållet, om blott rättvisan får ha sin gång. Af detta halfva hundratusental var väl knappast en tiondedel röstberättigad vid val till andra kammaren. Men säkerligen skall ingen af de tiotusen-tal åskådarne jäfva det intryck Cigarrarbjs^“aer1839.frens8on-

man erhöll: att samhället ej be-

höfver frukta det ringaste om hvarenda myndig man bland de demonstrerande erhöll rösträtt. Att en sådan enorm skara sansade, allvarlige svenske män ännu hållas som omyndige under strecket, var en af de sorgliga reflexioner tåget framkallade hos den tänkande åskådaren. En annan reflexion af samma art var den att här tyvärr finnes mycket att göra för bättrande af arbetarnes lefnadsvillkor. Man såg väl många till utseendet välmående i tåget. Men ännu större var antalet af dem på hvilka försakelser och bekymmer tryckt sin prägel. Utan att göra förhatliga jemförelser kan man dock ej undertrycka det totalomdö-met att vår arbetarebefolkning med hänsyn till kroppslig

näring ännu är för mycket »underklass»,

»Söndags-Nisse» hade naturligtvis också inne en del om demonstrationen, men man märker på tonen att äfven den känt sig imponerad. Sålunda skrifves i numret för den 4 maj 1890:

»Nå, demonstrationen på »Gälet» aflöpte ju på ett lugnt och städadt sätt. Intet gräl, fastän man talade från två talarstolar på en gång; intet slagsmål fastän plåtslagarne voro jämförelsevis talrikt representerade. Det kan till och med sägas, att våra svenska arbetare uppträdde på den stora dagen hyggligast bland alla världens demonstranter. Ty på andra håll har det minsann ej saknats »gurgel», ja så svårt att till och med knölpåkar och bajonetter korsat hvarandra. Och hur nyktert gick det ej till hos oss senare på kvällen! Endast 18 fyllbultar arresterades af polisen, oaktadt Djurgården vimlade af första maj-firare.»

Och i numret för den 18 maj:

»Från 1 maj berättar Göteborgs Handelstidnings korrespondent kand. Emil Svensén följande näpna episod: Efter demon-

strationsmötets slut skakade polismästare Rubenson hand med hr August Palm och tackade honom för de ypperliga anord-ningarne och den värdighet, hvarpå mötet förflutit. Hur är det skalden säger? Jo:

Två själar och en tanke två hjärtan och ett slag.»

Att den konservativa pressen med prästorganet »Vårt Land» i spetsen kände sig besviken öfver den lyckade demonstrationen och därför utgöt sin galla, bör ju inte förundra någon. Men lika litet då som nu spelade den pressen någon roll, hvadan dess skall betydde föga.

Att denna l:sta maj-demonstration var af stor betydelse för rörelsen och icke så litet bidrog att verka agitatoriskt, väckande och samlande, är säkert. Och de demonstrationer, som anordnades af partivännerna rundt omkring i landet, hade samma verkan.

Hela tidningspressen kom i rörelse med anledning af demonstrationen och sökte allt efter sin politiska läggning taga parti för eller emot. Största delen var naturligtvis af den meningen, att 8 timmars arbetsdag var omöjlig att få genomförd och omdetta verkligen skulle kunna äga rum, komme det endast ha till följd att arbetarne använde den större fritiden till att — supa Ett eklatant bevis på tidningsherrarnas intelligens och förmåga att kunna bedömma saker och förhållanden! Men antagligen resonnerade dessa politiker som så: på sig själf känner man andra.

Som ett kuriosum och som ett bevis på hvad man ansåg sig kunna bjuda folket, skall jag berätta en liten historia, som genomlöpte största delen af tidningspressen och, underligt nog, af en stor del af allmänheten togs på fullt allvar.

På en ångbåtsresa till en af städerna vid Mälaren var jag en af passagerarna. Bort emot aftonen stannade kaptenen ångaren och då jag gick fram till honom för att få reda på hvad det betydde och om han ej tänkte fortsätta, svarade kaptenen, att det ämnade han icke, ty nu hade han arbetat i 8 timmar och ville inte arbeta längre. Detta trodde han att jag, som agitraede för 8 timmars arbetsdag, inte skulle ha någonting emot. Jag, som skulle fram för att hålla ett möte på aftonen, rasade naturligtvis värre mot 8-timmars-vänlige kaptenen.

Ja, så stod det i tidningarne, men jag behöfver väl inte säga att det hela var en dikt, upprunnen i någon tidningsmurfvels hjärna. Den utsläpptes som en kvickhet och för att visa det outförbara i införandet af 8 timmars arbetsdag.

* *

*

Jag har förut omnämnt huru den »liberala» ministären Themptanders justitieminister Örbom framlade och lyckades i riksdagen genomdrifva den s. k. lilla socialistlagen. Jag skall nu berätta huru man gick till väga för att skrämma upp allmänheten och bland riksdagsmännen skapa stämning för lagen.

Ett helt år i förväg hade å alla våra offentliga möten i Stockholm två polisstenografer varit närvarande. De togo alltid plats uppe vid talarestolen och från mötets början till dess slut följde de noga hvarje talares yttrande. Pännorna flögo rasslande öfver papperen, som vid mötets slut hoprullades för att öfver-lämnas till vederbörande myndighet att bevaras och användas vid lägligt tillfälle.

Ett sådant gafs för justitieministern då han framlade sin socialistlag, ty en del af dessa stenografiska referat blefvo trycktaoch fingo medfölja motiveringen till lagen ifråga. Särskildt fingo de yttranden, som fällts af mig och aflidne Viktor Lennstrand — hvilken på den tiden särskildt satte skräck i vederbörande genom sina fritänkareföredrag — tjäna som bevis på lagens nödvändighet.

För att läsarne själfva skola kunna bilda sig ett omdöme om, hur pass farliga dessa yttranden voro, skall jag här af trycka ett par af dem jämte de reflektioner Soc.-D. gjorde till dem:

Polisstenograferna i socialdemokratiens tjänst.

Det är oss alltid ett nöje att se när polisen ibland kan vara till någon nytta.

Dess stenograf er ligga oss, så nya de äro i tjänsten, ingalunda minst om hjärtat. Också är det med verklig tillfredsställelse vi efter deras anteckningar, som för oss gjorts tillgängliga genom »riksdagens skrämbok», byråchefen Carlssons »ödmjuka promemoria» till chefen för justitiedepartementet, i dag börja återgifvandet af några muntliga anföranden, hvilka väl förtjäna att bevaras undan glömskan. Utan dessa stenografer skulle våra läsare aldrig blifvit i tillfälle att få se ordagrant kärnpunkterna ur flera af de bästa anföranden som här i Stockholm på senare tiden hållits.

Och för dessa anförandens juridiska ofarlighet är oss den omständigheten en kär garanti, att de just sammanställts för att bevisa behofven af den nya, ännu icke gällande munkorgslagen, alldenstund de nu, enligt vederbörandes egen åsikt, icke äro lagligen åtkomliga.

Aug. Palm yttrade sålunda den 17 mars om »Vansinnets politik» bl. a.:

»Vederbörande böra akta sig för att låta det gå därhän, som det gick i Frankrike för 100 år sedan. Där motsatte sig de maktägande den rätt, som tillkom folket, hvilket hade till följd, att folket själf tog sin rätt och gjorde de högsta styrande ett hufvud kortare*

De borde akta sig att genom sina lagar drifva det därhän, att folket själf t stiftar sina lagar.

Och jag vill söka stämpla denna politik och dessa lagar, som förbjuda arbetare att samlas, såsom vansinniga. Genom

* Alla kursiveringar af byråchefen Carlsson.detta möte liafva vi velat visa de maktägande hur det är, och de må icke tro, att följden af deras beteende drabbar några få utan tusenden.

Man skall icke tro, att vi representera ett litet fåtal af myndiga arbetare; dessa fanor bära vittne om att en stor del af Stockholms arbetarebefolkning står bakom oss. Så långt hafva vi kommit, att folket inser, att det bör sluta sig till socialisterna.

Vederbörande borde därför inse, att socialisterna icke äro en liten klick och att det därför är oklokt att hindra oss tåga genom Stockholms gator. De borde komma till besinning och vill jag framföra ett varningens ord till de maktägande och uppmana dem att gifva akt på tidens tecken och icke drifva detta vansinnets system för långt. Och må de lagstiftande icke endast tänka på huru de mer och mer skola kunna beskatta massorna; det kommer en tid då de säkert skola stå till ansvar för hvad de gjort. Men till Eder arbetare, medborgare, till Eder vill jag tala ett kraftigt varningens ord: slut Eder icke till de maktägandes politik. Och till Eder, som icke äro arbetare: sluten Eder till arbetarnes politik. Och till Eder militärer och polis: skulle ni få order eller befallning att hindra våra intressen, så lyd ej en sådan order, ty ni skulle då begå ett brott emot folkets vilja.

Men ytterst måste folket lita på sig själfva. Låtom oss därför ännu kraftigare än hittills organisera oss.»

Vid samma möte yttrade Viktor Lennstrand:

»Jag säger högt, att myndigheterna kränkt lag och rätt och brutit däremot. Jag frågar, om jag är ensam om en mening, eller om alla instämma däruti. Jag frågar: behöfva vi respektera lagen, då myndigheterna själfva bryta däremot? Dock anklaga de oss, då vi bryta däremot. Jag frågar vidare: hafva myndigheterna rätt att fordra, att folket skall vörda hvad de själfva förakta?

Jag frågar ytterligare: då myndigheterna själfva icke lyda lagen, hvilken lag skall då folket lyda? Jag vet att polisen tecknar upp hvad jag nu säger, men jag är när som helst färdig att inför myndigheterna upprepa och försvara hvad jag sagt, om jag också därför skulle blifva straffad, ty därigenom visa myndigheterna att de icke kunna vederlägga mig.

Nu är tiden kommen, då folket börjar resonnera på dettasätt: Jaså man kan icke vederlägga honom, då måste han ha rätt. Jag säger, att om sanningen måste gå genom fängelset, så må det då ske. Då myndigheterna springa efter antikvariska lagparagrafer, så är det vår plikt att trampa på dessa, ty annars få vi stå och stampa på samma ställe.

Hvad hafva myndigheterna uträttat med detta förfarande. Jo de hafva gjort frågan till en maktfråga.

Det är nu icke fråga om hvem, som har rätt, utan om hvem som är starkast. Myndigheterna få sin vilja fram därför, att de hafva makten. De hafva visat, att polisen icke är till för att värna folket och allmän rätt. Polisen är till för att se till, det folket icke må få höra för mycket sanning; polisen är till för att försvara okunnigheten, och för att ej för mycket ljus må tränga sig in i mörkret.

Detta har folket nu tydligare insett än förut. En eld har tändts i sinnena. Jag säger icke för mycket då jag säger att dessa förbud och mötesupplösningar i Skåne uträttat mera för vår sak än hundra diskussionsmöten. Folket har genom myndigheternas sätt att gå till väga kommit till insikt om, att det måste bli en makt för att därigenom få sin rätt. Hvad skola vi nu göra? Skola vi motionera till riksdagen? Det tror jag ej lönar sig.

Det nuvarande tillståndet är ett själf våldets regemente, men detta tyranni är just hvad som behöfs, för att få folket politiskt vaket. Låtom oss komma ihåg, att det är under förtrycket, som folket får ögonen öppna, och att det måste göra något för att få bort dessa oegentligheter. Men låt de maktägande hålla på någon tid med dessa spanmålstullar och förhöjda skatter och låt arbetslösheten blifva allmännare — jag vet väl hvilket lidande därigenom kommer att uppstå, men det är nödvändigt för att behofvet skall göra sig mera gällande och missnöjet därigenom ökas. Detta blir dock en säkrare grund att nå målet för våra sträfvanden. Jag säger, att om det skulle bli värre, så låt det gärna fortfara som det går, och när striden är börjad, låt det fortfara tills det icke längre fins någon kristendom eller någon statskyrka att försvara. Jag vet att denna kamp kommer att kräfva många offer. Ett eller två år i fängelset, det är ingenting. Vi skola nu utbringa ett lefve för den verkliga arbetare- och fri-tänkareorganisationen i Sverige. — Lefve den!»Som man häraf finner voro yttrandena allt annat än farliga. Det var rent språk, det var sanningen osminkad. Utan omsvep

eller vackra omskrifningar varnades de maktägande och tillsades

att taga sitt förnuft till fånga samt framför allt icke glömma

hvad historien lärde i detta hänseende. Men man ville icke hvar-ken höra eller lära och resultatet blef det motsatta af hvad man åsyftat. Den förföljelseperiod, som vårt parti då fick genomgå, väckte, enade och stärkte detsamma mera än hvad den kraftigaste agitation kunnat åstadkomma. Till sist insågo vederbörande sitt misstag; förföljelserna upphörde och vi fingo vara ifred några år, hvilka särskildt användes till att stärka och organisera den fackliga rörelsen, som nu började skjuta rask fart rundt omkring i landet.

♦ *

*

Jag har nu hunnit ett stycke in på 1890-talet och det var från början bestämdt, att dessa mina minnen ej skulle sträcka sig längre.

Jag vet inte huru jag lyckats att hålla^intresset uppe hos mina läsare, men jag vet att jag hållit det löfte jag gaf i

början, nämligen att icke vara långrandig. I rask följd, nästan som då man bevistar en kinematograf-föreställning, har jag upprullat de viktigaste händelserna ur mitt lif. För mig själf har det varit mycket intressant, ty då jag genomletat mina anteckningar och såväl i arbetarrörelsens arkiv som å kungliga biblioteket genomsökt tidningarna från den tiden har allt hvad jag upplefvat såväl af tråkigheter och besvärligheter som roliga äfventyr stått så lefvande för mig, som om det passerat för endast några veckor tillbaka. Alltså har jag själf haft det oskattbara nöjet att lefva om hela mitt förflutna lif och göra mina kritiska reflektioner öfver mig själf och mina handlingar. Och jag gläder mig öfver, att jag i stort sedt är nöjd med det hela.

Visserligen har jag begått åtskilliga fel och dumheter, men hvem har inte begått sådana! Vi människor äro ju hvarken gudar eller englar, alltså ha vi litet smått rättighet att synda d. v. s. fela och göra dumheter, ty det är genom sådana vi människor skilja oss från de förra.

Men när jag nu? under det jag nedskrifvit minnena frånmitt lif, reflekterat öfver, huruvida det icke varit klokare och mera praktiskt, att den propaganda, som af mig förts för den socialistiska världsåskådningen från början ej bedrifvits så hänsynslöst, utan mera beskedligt och kompromissande samt att samarbete från början ägt rum såväl med nykterhetsrörelsen — som från början erbjöds — som med de så kallade frisinnade, så gläder jag mig öfver att något kompromissande icke kom till stånd. Ty kommer man först in på kompromissens glidande plan, så är det inte godt att stanna, utan man glider allt längre ut i kompromissens gungfly, hvari mera än en omkommit. Jag har alltid ansett att socialdemokraternas program är så klart ocli vidtomfattande i alla stora samhällsfrågor, att alla verkliga folkvänner både kunna och böra sluta sig till detsamma. Och någon speciell rörelse för lösandet af nykterhetsfrågan eller andra specialfrågor har jag alltid ansett och anser fortfarande vara öfverflödig.

Att proletariatet och de förtryckta bilda särskilda organisationer för lösandet af specialfrågor anser jag vara enfaldigt och skadligt för deras frigörelse, som därigenom försenas. Ett gammalt träd, som skall fällas, faller förr i kull om alla draga åt ett håll; sker ej detta fördröjes katastrofen.

Hade icke de tendenser, som från början sökte få fackföreningsrörelsen liberal, icke kraftigt bekämpats från vår sida och vi med skärpa betonat, att arbetarrörelsen måste vara enhetlig samt att den fackliga rörelsen endast är ett medel, men det socialdemokratiska samhället målet — hvem vet om icke då den liberala åskådningen bland arbetarne ännu varit förhärskande I. Försök gjordes ju från början här i Stockholm att skilja rörelsen i två läger, hvilket dock icke lyckades.

Men hvad som icke kunde undvikas det var, att sedan försoning mellan de två stridande lägren åvägabrakts, en kompro-missandets ande mellan vårt parti och de s. k. demokratradikala samt sedan de liberala gjort sig gällande, hvilken som en mara legat öfver det socialdemokratiska partiet och i många afseenden hindrat dess fria rörelser. En del af de liberala arbetare, som i striden mellan socialdemokrati och liberalism fingo draga det kortaste strået, kunde icke så lätt glömma nederlaget, utan ha sedermera bildat den försiktiga gruppen eller rättare högra flygeln inom vårt parti. Men af alla tecken att döma börjar nu en mera radikal anda tränga fram inom vårt parti och skall säkert inom ej alltför lång tid ha genomträngt majoriteten inomdetsamma. För detta omslag inom partiet ha vi säkert i hög grad att tacka den starkt omkring sig gripande, af hänförelse och entusiasm uppburna ungdomsrörelsen.

Att de ökade militärbördorna, den utsträckta värnplikten, rösträttsfrågans förfuskning och klasslagstiftningen mot arbetarne äfven betydligt bidrager till att radikalisera tänkesätten hos vårt partis medlemmar och andra tänkande medborgare är en helt naturlig sak.

Hvad som särskildt gladt mig då jag låtit den svunna tiden och de därunder uppträdande personligheterna passera revy för mig, har varit den omständigheten, att mycket få bland dem, som under de första åren slöto sig till rörelsen och spelade någon roll inom densamma, svikit sina åsikter. Att det finnes några, som tröttnat och dragit tillbaka, bör ju icke förvåna. Ty det skulle mycket mod och fast öfvertygelse till för att i första början icke kasta yxan i sjön, då vidrigheter af alla slag inställde sig och det såg hopplöst ut i fortsättningen.

Men af alla dem, som under de gångna åren längre eller kortare tid deltagt i rörelsen, ha vi endast ett par personer som, då de sågo att de icke fort nog kunde komma fram och spela den roll de önskade eller ej erhöllo den ekonomiska vinst de väntade, ej blott sveko, utan äfven blefvo öfverlöpare, i det de nu uppträda som afgjorda, hätska motståndare till partiet.

Bland dessa sorgliga personnager skall jag nämna Gottfrid Peterson, redaktören af »Norrtelje tidning», som nu är rabiat högerman och icke låter något tillfälle gå sig ur händerna att i sin tidning racka ned på det parti, hvars medlem han en gång var och som han kraftigt uppträdde för. Det var han som på sin tid till och med förordade att »sätta torpedo under arken». Men tiderna ändras, mången sviker sina ungdomsideal, när man finner att det betalar sig.

En annan öfverlöpare ha vi att uppvisa i John Kjellman, hvilken ett par tre år i Göteborg tillhörde partiet och intog en ganska framskjuten position i tidningen »Folkets röst», ja t. o. m. en tid tjänstgjorde som redaktör. På partiets första konstituerande kongress satt han som vice ordförande.

Under den tid han tillhörde partiet var han en af de mera radikala och satte en tid skräck i Göteborgsmyndigheterna genom de demonstrationer och möten han anordnade. Men gunstig herrn tröttnade snart; han hade för öfrigt förut försökt sig medlitet af hvarje: som läsarekolportör, nykterhetsmänniska etc. Han gick direkt från partiet och startade en slags nykterhets-läsaretidning samt lyckades för en tid att intressera den hyggliga, men enfaldiga fröken Beatrice Dickson för både sin person och sitt företag, så att då det fattades schaber försträckte hon honom. Det gick till en tid, men så kom antagligen fröken Dickson underfund med hvad han var för en pappenheimare och drog in penningförsträckningarna. Då gaf nykterhetsläsaretidningens redaktör nykterheten på båten — det var visst för hundrafemtioelfte gången. Därefter finna vi honom i Skara, där han en tid huserade som gennin socialistätare och högerredaktör. Sedermera flyttade han till Hernösand, där han några år utgaf »Vesternorr-lands iäns tidning», hvilken af folkhumorn döptes till »kulturgåsen». På våren 1905 gick hela surfven, tryckeri, redaktion och »kulturgås» upp i rök. Eld utbröt nämligen och lade alltsammans i aska. Då brandkåren kom, hade elden redan fått sådan fart, att brandsoldaterna uttalade som sin mening att släckningsförsök tjänade till intet. »Det hjälper inte mycket att slå vatten på en gås, inte ens om det är en kulturgås», sade de.

Det var en riktig bondtur — »de dummaste bönderna ha ju de största potäterna» — ty tidningen skulle i alla fall ha lagts ner och den realisationen var den ekonomiskt fördelaktigaste. Nu residerar f. d. socialdemokraten, f. d. goodtemplaren och f. d. läsarekolportören John Kjellman i Skara som högerman oeh samhällsbevarare i den moderna stilen.

Jag har ansett det vara min plikt att ordentligt presentera personen i fråga. Jag har jn hållit en rättvis räfst med en hel del personer och då skulle det ju vara synd att glömma en man med sådana meriter som den sist omnämnde.

* *

*

Innan jag tager farväl af Eder, kära läsare, vill jag säga ett par ord om illustrationerna i denna bok. Jag vet inte er mening om dem, men själf tycker jag att en del af dem, särskildt i de första häftena, äro gräsliga. Se t. ex. på sidan 9. Jag kör ju åstad i en riktig herrskapsvagn efter ett par riktiga sprakfålar, ja jag tror nästan att själfva det kungliga majestätet icke kan uppvisa eldigare hästar och elegantare kusk. Och så skulle det ju varit en vanlig skånsk bondvagn och dito hästaroch körsven. Eller slå upp sid. 116. Herre gud, sådana ohyggliga gubbar! Det ser ju ut som om jag skulle föras direkt till schavotten för att nackas — dit har det ju inte kommit ännu, fast ingen kan veta hur det går — och dock skulle jag endast upp på kanonberget i Köping för att göra propaganda för socia-ismen. Nå ja, om ni rynkat på näsan, då ni sett en del af illustrationerna i denna bok, så kan ni trösta er med, att de grundligt förargat äfven mig. Men så går det när skämttidnings-tecknare skola teckna: de ta allting för skämt och deras teckningar bli därefter.

Och nu sedan jag hållit en liten räfst med tecknarne af de påpekade illustrationerna, af slut ar jag mina skildringar

nr mitt lif, öfverlämnande åt eder att hålla den räfst med mig, hvartill I kunnen finna eder föranlåtna. Generen er inte, ifall I ansen det vara behöfligt. Jag är icke van att man tar på mig med sammetsvantar.

Jag kommer åter.

Stockholm i sept. 1905.

Aug. Palm. Rättelser:

Å sid. 133, 6:te raden nedifrån står Landberg, skall vara Landgren.

Å sid. 140, 8:de raden uppifrån står C. Bosk, skall vara G. Bok.

Å sid. 167, 4:de raden nedifrån står Rosberg, skall vara Rosborg.

Å sid. 174, 12:te raden nedifrån står Söderhamns-Kuriren, skall vara Söderhamns Tidning.

A sid. 191, 15:de raden uppifrån står: hörde, skall vara körde.

Under illustrationen å sid. 225 står Scenen vid Skutskär, skall natur-

ligt vis vara Stenen etc.

Å sid. 316, sista raden står: se illustrationen å sid. 112, skall vara 312.